

FATİH ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SÂMİHA AYVERDİ'NİN “İBRAHİM EFENDİ KONAĞI” ADLI
ESERİNDEKİ CÜMLE YAPILARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Merve FERSAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ

FATİH ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SÂMİHA AYVERDİ'NİN “İBRAHİM EFENDİ KONAĞI” ADLI
ESERİNDEKİ CÜMLE YAPILARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Merve FERSAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ

ONAYLAMA SAYFASI

Öğrenci
Enstitüsü
Anabilim Dalı
Tez Konusu

Merve FERSAN
Sosyal Bilimler
Türk Dili ve Edebiyatı
Sâmiha Ayverdi'nin "İbrahim Efendi
Konağı" Adlı Eserindeki Cümle Yapılarının
İncelenmesi

Tez Danışmanı
Tez Eş Danışmanı
Tez Tarihi

Doç. Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ
Doç. Dr. Ersin TERES
17.03.2013

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ
Anabilim Dalı Başkanı

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı 51071020 numaralı öğrencisi Merve Fersan tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ
Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ

.....İMZA.....

Doç. Dr. Ersin TERES

.....İMZA.....

Doç. Dr. Yusuf ÇETİNDAG

.....İMZA.....

Prof. Dr. Mahmut KAPLAN

.....İMZA.....

Yrd. Doç. Dr. Nurgül ÖZCAN

.....İMZA.....

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet KARAKUYU
Müdür

SÂMIHA AYVERDİ’NİN “İBRAHİM EFENDİ KONAĞI” ADLI ESERİNDEKİ CÜMLE YAPILARININ İNCELENMESİ

Merve FERSAN

ÖZET

Bu çalışmada son dönem Türk edebiyatının önde gelen yazar ve mütefekkirlerinden olan Sâmiha Ayverdi’nin olgunluk döneminde kaleme aldığı eserlerden biri olan ve birçok yazar ve eleştirmen tarafından onun en önemli eseri olarak gösterilen “*İbrahim Efendi Konağı*” romanı cümle yapıları açısından ele alınmıştır. Eserde geçen bütün cümleler yapı, tür, anlam ve yüklem yeri bakımından incelenmiş, eser bu bakımda analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar sonuç kısmında açıklanmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda Sâmiha Ayverdi’nin kullandığı dil ve üslup hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Sâmiha Ayverdi’nin “*İbrahim Efendi Konağı*” adlı eserinde birleşik cümle çeşidini diğer cümle çeşitlerine göre daha fazla kullandığı tespit edilmiştir. Cümleler yüklem yerine göre incelendiğinde, Türkçe’nin geleneksel yapısına uygun olarak fiil cümlelerin ağırlığı görülmüştür. Anlamlarına göre cümleler tasnif edildiğinde, olumlu cümlenin diğer cümle çeşitlerine göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda, Türkçe’nin cümle yapısına uygun olarak da kurallı cümlenin hâkimiyeti söz konusudur.

Bu sonuçların yorumlanmasıyla, Sâmiha Ayverdi’nin “*İbrahim Efendi Konağı*” isimli eserinde birleşik cümleyi, kurallı cümleyi, olumlu cümleyi ve fiil cümlesini tercih ettiği tespit edilmiştir. Eserdeki cümleler, anlam bakımından anlaşılır cümlelerdir. Yazar, farklı yapıdaki cümleleri bir araya getirmekte başarı göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Sâmiha Ayverdi, İbrahim Efendi Konağı, Cümle Türleri.

STUDYING SENTENCE STRUCTURES OF THE WORK “İBRAHİM EFENDİ KONAĞI” BY SÂMIHA AYVERDİ

Merve FERSAN

ABSTRACT

In this study, the novel “*İbrahim Efendi Konağı*” written at a mature age by Samiha Ayverdi, who was one of the distinguished writers and thinkers in Turkish literature, and considered by many writers and critics to be her most important work, will be discussed in relation to its syntax as a whole. All of the sentences in this work will be studied in terms of structure, type, meaning and where the predicate places in the sentence; the work will be analyzed by this regard and the results will be stated in the conclusion chapter.

The purpose of these examinations is to get information about the language and style of Samiha Ayverdi. Based on the results acquired, it is confirmed that in “*İbrahim Efendi Konağı*”, Samiha Ayverdi uses compound sentences more than other sentence types. When the sentences are examined with respect to where the predicate places in the sentence, it is seen that clauses of which predicate is a verb are vastly used in accordance with the traditional structure of Turkish. When the sentences are classified according to their meanings, it is determined that positive sentences are high in number in comparison with other types. Moreover, in compliance with the sentence structure of Turkish, canonical sentences are dominant in the work.

By interpreting results mentioned above, it is confirmed that Samiha Ayverdi, in her “*İbrahim Efendi Konağı*”, prefers compound, canonical and positive sentences and clauses of which predicate is a verb. The sentences in this work are clear, comprehensible with regard to their meanings. The writer manages to use sentences of different structures successfully.

Keywords: Sâmiha Ayverdi, İbrahim Efendi Konağı, Types of Sentences.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR CETVELİ	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1
1. SÂMIHA AYVERDİ	1
1.1. Hayatı	1
1.2. Fikir Dünyası.....	3
1.3. Edebî Şahsiyeti.....	5
1.4. Dil ve Üslubu	9
1.5. Eserleri	10
2. İBRAHİM EFENDİ KONAĞI	22
2.1. Eserin Özeti.....	23
2.2. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri.....	24
2.3. Eserle İlgili Değerlendirmeler.....	34
3. KRONOLOJİ	36
İBÖLÜM: CÜMLE ÇEŞİTLERİ	39
1. Cümle Nedir?	41
2. Yüklemlerine Göre Cümleler	41
2.1. İsim Cümlesi	41
2.1.1. Basit Zamanlı İsim Cümlesi.....	46
2.2. Fiil Cümlesi.....	50
2.2.1. Basit Fiillerle Kurulan Cümleler	50
2.2.2. Birleşik Fiillerle Kurulan Cümleler	55
2.2.3. Birleşik Zamanlı Fiillerle Kurulan Cümleler	58
2.2.4. Geçişli Fiillerle Kurulan Cümleler.....	64
2.2.5. Geçişsiz Fiillerle Kurulan Cümleler.....	69
2.2.6. Etken Fiillerle Kurulan Cümleler.....	75

2.2.7. Edilgen Fiillerle Kurulan Cümleler.....	80
2.2.8. Ettirgen Fiillerle Kurulan Cümleler	84
2.2.9. İşteş Fiillerle Kurulan Cümleler.....	89
2.2.10. Dönüşlü Fiillerle Kurulan Cümleler	90
3. Anlamlarına Göre Cümleler	92
3.1. Olumlu Cümle.....	92
3.1.2. Olumlu İsim Cümlesi	97
3.1.3. Olumlu Fiil Cümlesi.....	100
3.2. Olumsuz Cümle.....	103
3.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi.....	107
3.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi	110
3.3. Soru Cümlesi.....	114
3.3.1. Soru Ekiyle Yapılan Cümleler	117
3.3.2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümleler.....	120
3.3.3. Soru Zamiri ile Kurulan Cümleler	121
3.3.4. Soru Zarfıyla Kurulan Cümleler	123
3.3.5. Soru Edatıyla Kurulan Cümleler.....	124
3.4. Emir Cümlesi	124
3.5. Ünlem Cümlesi	125
4. Yüklem Yeri Göre Cümleler	126
4.1. Kurallı Cümle.....	126
4.2. Devrik Cümle.....	131
5. Yapılarına Göre Cümleler	132
5.1. Basit Cümle.....	133
5.2. Birleşik Cümle	138
5.2.1. Şartlı Birleşik Cümle.....	139
5.2.2. İç İç Birleşik Cümle	142
5.2.3. Ki'li Birleşik Cümle.....	147
5.2.4. Girişik Cümle.....	151
5.3. Sıralı Cümle	156
5.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle	157
5.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle	161

5.4. Bağlı Cümle	165
5.5. Ara Sözlü Cümle.....	170
5.6.Eksilteli Cümle	174
II. BÖLÜM: CÜMLE İNCELEMELERİ.....	176
III. BÖLÜM: TABLOLAR	192
SONUÇ.....	194
KAYNAKÇA	197

KISALTMALAR CETVELİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.s.	: Adı Geçen Site
C.	: Cilt
Haz.	: Hazırlayan
No	: Numara
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
st.	: Site
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve saire
-	: Fiillerin sonunda mastar eki yerine veya eklerin başında kullanılmıştır.

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1	: Yüklemine Göre Cümle Sayıları.....	199
Tablo 2	: Anlamlarına Göre Cümle Sayıları.....	199
Tablo 3	: Yüklemin Yerine Göre Cümle Sayıları.....	200
Tablo 4	: Yapısına Göre Cümle Sayıları.....	200

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Sâmiha Ayverdi'nin "*İbrahim Efendi Konağı*" adlı eseri cümle türleri bakımından incelenmeye çalışıldı. Çalışma; "Giriş", "Cümle Çeşitleri", "Cümle İncelemeleri" ve "Tablolar" bölümlerinden oluşturuldu. Ardından "Sonuç" kısmı ile bağlanıp, "Kaynakça" ile tamamlandı.

Girişte, Sâmiha Ayverdi'nin hayatı, fikir dünyası, edebî şahsiyeti, dil ve üslûbu hakkında ayrıntılı bilgi verildi. Kubbealtı Yayınları'ndan çıkan eserlerinden faydalanarak eserleri tanıtılmaya çalışıldı. Devamında "*İbrahim Efendi Konağı*" tanıtıldı. Eserin özeti nakledilip eserle ilgili değerlendirmeler verildi. Girişte son olarak Sâmiha Ayverdi'nin hayatı kronolojik olarak aktarıldı.

Çalışmamızın birinci kısmını oluşturan "Cümle Çeşitleri" adlı bölümde cümle konusu irdelenmeye çalışıldı. Bu bağlamda dilbilimcilerin "Cümle nedir?" sorusuna verdiği karşılıklar yazıldı. Ardından eserdeki cümleler; yüklemine göre cümleler, anlamlarına göre cümleler, yüklemine göre cümleler ve yapılarına göre cümleler olmak üzere dört bölüme ayrıldı. Her bir başlık altında eserden o konuyla ilgili cümlelere yer verildi.

"Cümle İncelemeleri" adlı ikinci bölümde "*İbrahim Efendi Konağı*"ndan eserden seçilmiş örnek cümlelerin tahlilleri yapıldı.

Üçüncü bölümde ise, eserdeki cümlelerin, cümle türleri açısından istatistikî verileri tablo halinde sunuldu. Bunun ardından, değerlendirmelerde bulunup "Sonuç" kısmını oluşturuldu. Çalışmanın sonunda ise geniş bir kaynakçaya yer verildi.

Çalışma boyunca bana yardımcı olan danışmanım Doç. Dr. Ersin Teres'e teşekkürü borç bilirim.

GİRİŞ

1. SÂMİHA AYVERDİ

HAYATI, FİKİR DÜNYASI, EDEBİ ŞAHSİYETİ, DİL ve ÜSLUBU ESERLERİ

1.1.HAYATI

Sâmiha Ayverdi, 25 Kasım 1905 yılında İstanbul'un Şehzadebaşı semtinde doğmuştur. Büyük babası Girit şehitlerinden Albay Hüseyin Hüsnü Bey, babası Balkan Harbi gazilerinden Yarbay İsmail Hakkı Bey'dir. Annesi, Fatma Meliha Hanım'dır. Baba tarafından soyu Ramazanoğulları'na, anne tarafından ise Kanunî zamanında yaşamış, Budin seferinde şehit düşmüş Gül Baba'ya dayandırılır (Banarlı 1971: 1232). Ayverdi, soyu ile ilgili tespitlerini şöyle özetler:

“ Ramazanoğullarındanız. Bir ceddim yeniçeri, bir ceddim Macar ellerinde yatan Gül Baba, Büyük babam şehit, babam gazi. Ecdadımız ölüm dirim macerasını bu topraklarda yaşamış, hayat ve bekâ oyununu bu topraklarda oynamış” (Ayverdi 2006: 385).

Sâmiha Ayverdi, ilk eğitimini ailesinden almıştır. Şifahi kültür ve tarih şuuru kazanmasında anneanesi Halet Hanım çok etkili olmuştur. Ciddiyet, dürüstlük, az konuşma gibi değerler noktasında dedesi ona örnek teşkil etmiştir. Aynı şekilde anne babası da onun ahlaki, fikrî ve imanî şahsiyetinin şekillenmesi hususunda olumlu rol oynamışlardır. Doğup büyüdüğü ev de devrin seçkin insanların uğrak yeri olması hasebiyle onun yetişmesinde büyük bir öneme sahiptir (<http://www.samihaaayverdi.org/hayati-fikirleri-eserleri.html>, 24.02.2013).

Sâmiha Ayverdi, eski büyük aile tipinin dadılı, halayıklı havası içerisinde büyümüştür. Daha üç dört yaşından itibaren aralarında Ziya Paşa, Cevdet Paşa, Ahmet İzzet Paşa, Çürüksulu Mahmut Paşa ve Ressam Ali Rıza Bey gibi ünlülerin bulunduğu selamlık sohbetlerine katılmıştır (Işık 2006: 521). Henüz beş yaşında iken Mahalle mektebinde ilk tahsilini görmüştür. 1921 yılında Süleymaniye Kız Numune

mektebini bitirmiştir. Daha sonraki eğitimleri, resmî kuruluşlar dışında gerçekleşmiş; tarih, felsefe, edebiyat, tasavvuf gibi alanlarda öğrenim görmüş, aynı zamanda Fransızca dersleri alıp güzel sanatlarla ilgilenmiş ve keman çalmayı öğrenmiştir.

Ruhî ve fikrî şahsiyetinin oluşumu Fatih'teki Ümm-i Ken'an Dergâhı'nın Şeyhi Kenan Rif'âî'ye intisapları neticesinde onun irşatlarıyla olmuştur. Buradaki eğitimi 13 Mart 1927 yılında başlamış, kalan ömrünü buradaki anlayış çerçevesinde okumak yazmak ve düşünmekle geçirmiştir. İslâmî kaynaklara yönelik bir taraftan Doğu edebiyatını incelerken Batıya da ilgisiz olmayıp dünyadaki fikir ve edebiyat akımlarını sürekli takip etmiştir. Mevlânâ, Muhiddin-i Arâbî, Sâdi, Hâfız-ı Şîrâzî, onun çok önem verdiği ve etkisinde kaldığı isimlerdir (<http://www.samihaayverdi.org/hayati-fikirleri-eserleri.html>, 30.01.2013).

İlk eserlerini 1938 yılından itibaren vermeye başlamıştır. Sâmiha Ayverdi'nin ilk romanı "Aşk Budur" adını taşır. Ardı ardına eserler vermiştir ve gazetelerde de yazmaya başlamıştır. İlk yazıları da Necip Fazıl Kısakürek'in çıkardığı Büyük Doğu gazetesinde yayımlanır. Ardından Resimli İstanbul Haftası, Fatih ve İstanbul, Türk Yurdu, Havadis, Ölçü, Hür Adam, Anıt, Türk Kadını, Tercüman, Kubbealtı Akademi Mecmuası ve Türk Edebiyatı'nda yazılar kaleme alır. Toplum meselelerine yöneldiği için hatırat, makale, deneme, tarih, biyografi, mektup türlerinde de eserler vermiştir. Böylece zengin bir külliyyat ortaya çıkar (a.g.st. 24.02.2013).

1969-1980 yılları arasında araştırmalar yapmak amacıyla çeşitli ülkelerde bulunmuştur. 1980 yılında İslâm Konferansı hazırlık toplantısına katılır (a.g.st. 24.02.2013).

Kitap çalışmalarına, dergi, gazete faaliyetlerine daha sonraki yıllarda toplumsal etkinliklerini de ekler. Kubbealtı Akademisinin kurucuları arasında yer alır. Fetih Cemiyeti, Türk Ev Kadınları Derneği, İstanbul ve Yahya Kemal Enstitüsü gibi cemiyetlerle görev yapar (a.g.st, 24.02.2013).

Şeb-i Arus törenleri, Sâmiha Ayverdi'nin öncülüğünde 1954'te başlatılmıştır. İlk iki yıl yalnızca konuşmalar yapılmış, bu arada Ayverdi, gençlerin sema

öğrenmelerini sağlamış ve 1956'dan itibaren sema gösterileri başlatılmıştır (Deliorman 2004: 190).

Kendisine, 1978'de Türkiye Millî Kültür Vakfı Armağanı, 1984'te Millî Kültür Vakfı tarafından Türk Millî Kültürüne Hizmet Şeref Armağanı, 1985'te *Yeryüzünde Birkaç Adım*, isimli kitabı dolayısıyla, Boğaziçi Yayınları tarafından Boğaziçi Başarı Ödülü, 24 Nisan 1986'da, Türk Edebiyatı Vakfı tarafından millî sanata hizmetlerinden ötürü plaket, 5 Mart 1988'de yazı hayatının 50. yılı dolayısıyla Aydınlar Ocağı Genel Merkezinde tertiplenen törende plaket, 13 Mayıs 1990'da Aile Araştırmaları Kurumu tarafından şükran beratı, 1992'de Türkiye İlim ve Edebiyat Eserleri Sahipleri Meslek Birliği Hizmet Ödülü, 28 Şubat 1992'de kurucu üyeliğini yaptığı Türk Kadınları Kültür Derneği tarafından plaket verilmiştir (Işık 2006: 521).

Sâmiha Ayverdi, 22 Mart 1993'de günü vefat etmiştir. Merkez Efendi haziresinde metfun bulunan mürşidi Kenan Rifâî Hazretlerinin ayakucu tarafına defnedilmiştir.

1.2.FİKİR DÜNYASI

Sâmiha Ayverdi, edebiyatımıza roman türündeki eserlerle girmiş, ardından mensur şiir ve hikâyeye yönelmiştir. Ayverdi aynı zamanda bir tefekkür insanıdır. Kâzım Yetiş, 30 Nisan 1994 tarihli panelde konuyla alakalı olarak şunları söylemiştir: “Çünkü o, ne bir romancı, ne bir hikâyeci, ne bir hatıra yazarı, ne de bir tarihçi olmak gayesini gütmektedir. Onun için bu türler birer vasıta. O bir îman, prensip ve aşk adamıdır.” (Yetiş 1997: 31-32). Sanatkârlığı da bu fikirlerin insanlara nakledilmesiyle alakalıdır. Edebi kaygıyla eser vermek, onun meselesi değildir. Bu durum da, onu sanatkâr olarak değerlendirmekten önce bir mütefekkir insan olarak değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Edebiyat tarihçisi Nihat Sami Banarlı:

“Türk kadın romancıları arasında, bilhassa Türk-Osmanlı medeniyetinin hatıralarıyla yüklü, tarih şuuru ile aydınlanmış, tasavvuf tefekkürleri ile heyecanlı roman-hikâye, deneme, hatıra türündeki eserleriyle çok geniş bir okuyucu kitlesinin hayranlığını kazanmış olan Sâmiha Ayverdi'nin aynı bir yeri “ olduğunu ifade etmektedir. Aynı

zamanda “eserleri ile romancılık sahasında olduğu kadar, Türk tefekkür hayatında da çok derin izler bırakan yazarımız Sâmiha Ayverdi’dir.”

diyerek Ayverdi’nin önemini dile getirmiştir (Banarlı 1971: 1232).

Sâmiha Ayverdi’nin asıl meselesi, Allah ve insan meselesidir. Kulun, Yaratıcı ile ilişkisi önemlidir ve bu ilişkinin Allah’ın istediği ve razı olduğu şekilde kurulması gerekir. Kendisine sorulan “Türk edebiyatı içinde yeriniz hakkında kısaca malumat verir misiniz?” sorusuna: “Ben yer için yazmıyorum, hizmet için yazıyorum. Allah insanı dünyaya imtihan için göndermiştir. Eğer bu vatana ve imana hizmet ediyorsam, Allah kereminden bana bir yer ihsan eder...” diye cevap vererek görüşlerini ortaya koymuştur (Çuhadaroğlu 1993: 8).

Sâmiha Ayverdi, Allah ve insan meselesini tasavvuf anlayışı içinde en önemli mesele olarak ele alır. Ona göre insan, Allah’ın en büyük eseri olup, her şey insan dolayısıyla gerçekleştirilmiştir. Böyle olunca, insanın Allah’tan uzak olması, sağlıklı ve samimi ilişki içerisinde olmaması, yaşadığı dünyada kendisi ve toplumu için yararlı işlerden uzak kalmasına sebep olur (<http://www.samihaayverdi.org/hayati-fikirleri-eserleri.html>, 29.01.2013).

Sâmiha Ayverdi için diğer bir önemli mesele, Türkçe’nin doğru ve güzel bir biçimde kullanılmasıdır. Gerek sevdiklerine, gerek okurlarına, gerekse devlet büyüklerine gönderdiği mektuplarda bu konudan umumiyetle bahsetmiştir:

“Gerek konuşma, gerek yazıda en temiz ve sağlam bir Türkçeye sahip olmak ilk şart. Umumî malumatını genişletmek için yüksek vasıflı kitaplar okuman ve münevver kimselerin konuşmalarından istifade etmen faydalı olur...” (Binark 2002: 113)

“Ne diyeyim ben sana? Allah razı olsun! Türkçen de güzel; düşüncen de duygun da güzel...” (age: 187)

Devlet büyüklerine yazdığı mektuplarda ise, dil konusuyla alakalı olarak yakınmalarda bulunur:

“Yüz seksen sene Hindistan’ı sömüren İngiltere’ye, bugün farz-ı muhal, aynı fırsatın verileceği, fakat karşılığında Shakespeare’in ellerinden alınacağı söylene, hiçbir İngiliz’in buna razı olacağı düşünülemez. Biz ise değil Fuzulileri, Bakileri, Yahya Kemal’i ve hatta Atatürk’ümüzü anlayamaz hale getirildik. Bir memleket toptrak

kaybedebilir. Fakat dilini kaybeden milletler için bekâ ve devam kalmamış demektir.”
(a.g.e: 422)

Sâmiha Ayverdi, Balkanlardaki ve diğer coğrafyalardaki millettaş ve dindaşlarımızla da ilgilenmiştir. Haluk Dursun, kendisinde bulunan Rumeli muhabbetinin Sâmiha Ayverdi ve İlhan Ayverdi'den kaynaklandığını söyleyip, onların “Tuna'nın bizim içimizden geçmelerini sağlayan isimler” olduğu ifade etmiştir. (Dursun 2000: 10-19). İslam âleminin meseleleri de onun meşgul olduğu konular arasındadır. “*Kölelikten Efendiliğe*” adlı eseri, bütün dünya Müslümanlarına tevhidi bir çağrıdır.

Sâmiha Ayverdi, eserlerinin ana konusu olan sorunları yazmakla yetinmemiştir, bunların insana ve hayata katılması için cemiyet faaliyetlerine de girmiştir. Bu faaliyetler çevresinde etrafında bir topluluk oluşturmuş, bu insanların yetişmeleri için gayret göstermiştir (www.samihaayverdi.org/hayati-fikirleri-eserleri.html, 29.01.2013).

1.3.EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Sâmiha Ayverdi, kültürlü bir aile çevresinde yetişmiştir. Henüz on iki yaşındayken Kısâs-ı Enbiya ve Servet-i Fünûn ciltleri de dahil olmak üzere babasının kütüphanesindeki birçok eseri okumuştur (Işık 2006: 521). Din, tasavvuf, tarih, felsefe, edebiyat ve güzel sanatlar alanındaki eğitimleri ve Ken'an Rifâ'i dergâhına mensubiyeti onun fikri ve edebi kişiliğini şekillendirmiştir. Kenan Rifâ'i'ye bağlılığı, tasavvufu, eserlerindeki en hâkim tema haline getirmiştir. Bu yüzden eserlerinin hepsi tasavvuf kültürü ile yazılmış, bu kültürün zenginliğini ortaya koyan çalışmalar olmuştur. Romanlarının ilk plandaki kahramanları, Osmanlı ve İslam ahlakını ve “tevhit” inancını temsil ederler. Özellikle kadın kahramanların zengin bir iç dünyası vardır. (Binark 2007: 239) Yine kahramanların bazıları Batılılaşmaya özenen, bazıları ise tasavvufî ruhla donanmış kimselerdir. Yazar genellikle bu iki tipi karşı karşıya getirir (Banarlı 1971: 1234).

Sâmiha Ayverdi'nin yazı hayatını inceleyenler, bu hayatı iki döneme ayırmaktadırlar. İlk dönem 1938-1950'li yıllar arasında verdiği eserlerdir ve bu

dönemde ilahî aşkı konu alan, tasavvufî eserler yazmıştır. Yazı hayatının ikinci dönemini oluşturan 1950-1993 yılları arasındaki eserleri ise toplumsal meselelere yönelmiş, cemiyetin kültürel, manevî, tarihî yönünü ele alan eserlerdir (Binark 2007: 324).

Sâmiha Ayverdi'nin yaşadığı dönem, büyük aile tipinin devamını sürdürdüğü; konakların yaşam alanı olduğu bir dönemdir. Yani Ayverdi, bir konak insanıdır. Konak, bir anlamda Osmanlı hayat tarzını temsil eder. Büyük ailelerin, halayıkların, dadıların, kalfaların yaşadığı bu evler, millî ve İslâmî hayat tarzının ve bu kavramlara ait değerlerin en iyi ifadesini bulduğu yerlerdir.

Edebi şahsiyetinin oluşmasında bir diğer önemli faktör İstanbul'da yaşamasıdır. Ahmet Kabaklı'nın

“Sâmiha Ayverdi, maddî-manevî İstanbul'u yaşamış, sevilmiş hatıralar gücüyle anlatan, birkaç sanatkârimizden birisidir. Yahya Kemal'in Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, Abdülhak Şinasi Hisar'ın “*İstanbul'ları*” gibi ve onların yanına konulacak kıratla Ayverdi'nin de bir İstanbul'u vardır. O, bütün sanat varlığını kültür, tarih, millî medeniyet ve hatıraları ile yoğrulmuş bu İstanbul ikliminde bulmuştur. O kadar ki kendisine hayat veren bu ulu denizden çıktığı zaman, kalemünün ışıkları donuklaşır.”

şeklinde ifadesi bulunmaktadır (Kabaklı 2006: 48). Bu şehrin tarihi, coğrafyası, tabiatı, üzerine bina edilen mimarî eserleri, İstanbul hayatını maddî ve manevî olarak şekillendiren devlet, din, tasavvuf ve sanat önderleri bu şehrin asıl şahsiyetini kurmuşlardır. Dolayısıyla böyle bir şehirde yaşamak insan ve cemiyet meseleleri etrafında eser verecek bir yazar için önemli bir imkândır (<http://www.samihayverdi.org/hayati-fikirleri-eserleri.html>, 29.01.2013).

Bir başka husus da, doğumundan vefatına kadar İstanbul'un II. Abdülhamit, II. Meşrutiyet, İttihat ve Terakki ile mütareke yılları ve Cumhuriyet devirlerini görüp yaşamasıdır. Bu onu, insan ve cemiyet meselelerini bizzat görüp bunlara şahit olan bir yazar haline getirmiştir.

“Onun doğduğu büyüdüğü yıllar, Türkiye'de asırlardan beri yürütülen kurulu düzenin bozulduğu gerek dış, gerek iç düşmanlarımızın birleşerek yarattığı ıstırap dolu bir yakın tarih devresine rastlar. Bu sebeple daha küçük yaşlarında memleket davaları içinde

yoğrulan Sâmiha Ayverdi'nin eserleri bu ıstırap dolu günleri aksettiren birer tarihî vesika değeri de taşır" (Banarlı 1971).

Edebî şahsiyeti işte bütün bu özellikler çerçevesinde oluşur ve eserlerinin ana teması da bu duruma uygunluk taşır. İstanbul sevgisi, Osmanlı hayatı, batılılaşma, din ve tasavvuf gibi temalar, onun eserlerinde sıkça karşımıza çıkan konulardır.

Sâmiha Ayverdi, sadece roman yazmamış, bu türün dışında, hikâye, mensur şiir, biyografi, tarih, hatırat, seyahatname, mektup, makale, deneme, sohbet, konferans, tebliğ türlerinde de eserler vermiştir.

Sâmiha Ayverdi'nin ilk kitabı bir romandır. "Aşk Budur" adını taşıyan bu eser, 1938 yılında yayımlanmıştır. Bunu diğer eserleri takip etmiş, 1946 yılına kadar yoğun bir şekilde eserler vermeye devam etmiştir. 1946 yılından sonra fikrî, içtimâî ve tarihî eserlere ağırlık vermiştir (Işık 2006: 521).

Sâmiha Ayverdi'nin eserleri şunlardır:

Aşk Budur (1938), *Batmayan Gün* (1939), *Mabedde Bir Gece* (Hikâyeler, 1940), *Ateş Ağacı* (1941), *İnsan ve Şeytan* (1942), *Yaşayan Ölü* (1942), *Son Menzil* (1943), *Yolcu Nereye Gidiyorsun?* (1944), *Yusufçuk* (1946), *Mesih Paşa İmamı* (1948) *Kenan Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* (1951), *İstanbul Geceleri* (1952), *Edebî ve Manevî Dünyası İçinde Fatih* (1953), *İbrahim Efendi Konağı* (1964), *Boğaziçi'nde Tarih* (1966), *Misyonerlik Karşısında Türkiye* (1969), *Millî Kültürümüzde Gaflet Mihrakları* (1969), *Türk-Rus Münasebetleri* (1970), *Bir Dünyadan Bir Dünyaya* (1974), *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları* (3 cilt, 1975-1976), *Abide Şahsiyetler* (1976), *Hatıralarla Başbaşa* (1977), *Kölelikten Efendiliğe* (1978), *Dost* (1980), *Yeryüzünde Birkaç Adım* (1984), *Rahmet Kapısı, Mektuplardan Gelen Ses, Ne İdik Ne Olduk* (1985) *Kur'an Ahlakı Nedir?* (1986), *Bağ Bozumu, Kölelikten Efendiliğe* (1987) *Hey Gidi Günler Hey, Hancı* (1988), *Küplüce'deki Köşk* (1989), *Ah Tuna Vah Tuna* (1990), *İstanbul Geceleri* (1993), *Dile Gelen Taş* (1999), *Râtibe* (2002), *İki Âşına* (2003), *Ezelî Dostlar* (2004), *Mülakatlar* (2005), *Dünden Bugüne Ne Kalmıştır?* (2006)

Konuları, teması ve dili itibariyle farklı özellikler taşıyan bu eserler edebiyat dünyasında ilgiyle karşılanır. Görülen bu ilgide, eserlerindeki tasavvuf düşüncesinin etkili olduğu muhakkaktır. Çünkü toplumda o zaman için de bir kimlik bunalımı vardır ve bu eserler insan ve Allah meselesini, bu ikisinin münasebetini ele aldıkları için çok tesirli olmuşlardır.

Şiirde, mensur şiir dediğimiz türü tercih etmiştir. Bu mensur şiirler, daha yoğun bir lirizmle Allah, insan ve kâinat gerçekliklerini dile getirmektedirler. Fikrî ağırlıklı konu olarak alan makale ve denemeler de yazmıştır. Eserlerde, onun tarih, kültür ve sanat meselelerindeki tutumunu görebiliriz. Bu eserlerde dil, eğitim, kültür, din, sanat vb. konular ağırlıklı plandadır. İstanbul eserlerinde yer alan konulardan bir diğeridir. Onda İstanbul, bir sembol olarak bizim hayatımızı ve değerlerimizi temsil etmektedir. Hatıraları da yine bu çerçevede ele alınabilir. Konak hayatı, İstanbul'a ait sahneler, o devirlere ait şahıs tasvirleriyle geçmiş önümüze getirilir. Yine bu hatıralar, yazarın çocukluk hayatı, yetiştiği çevre hakkında da bilgiler vererek onun, nasıl bir ilim kültür zemininde yetiştiğini göstermesi açısından önem taşırlar (<http://www.samihaayverdi.org/hayati-fikirleri-eserleri.html>, 20.01.2013).

Biyografi ve otobiyografilerinde, Sâmiha Ayverdi'nin hem kendisi hem de millet için önem taşıyan Yunus, Mevlânâ, Mehmet Âkif Ersoy, Dede Efendi gibi şahsiyetler ele alınmıştır. Onların dün ne yaptıkları, bugüne nasıl katkı sağlayacakları yorumlanmıştır.

Gezi yazıları da onun dünyaya bakışının, gezip gördüğü yerleri yorumlayışının belgeleridir. Bu tür eserlerinde özellikle Balkanlardaki Türk meselesi üzerinde durulur. Doğu ve Batı medeniyetlerinin karşılaştırması yapılır.

Mektupları ise onun iç dünyasının bizlere aktarıldığı eserleridir. Ayverdi aynı zamanda Büyük Doğu, Türk Yurdu, Türk Kadını, Havadis, Hür Adam, Tercüman, Kubbealtı Akademi, Türk Edebiyatı dergilerinde yazılar yazmıştır.

1.4.DİL VE ÜSLUBU

Sâmiha Ayverdi hakkında araştırma yapanlar, eserlerinin 1908'den sonraki Türk edebiyatının en temel örnekleri olduğu; Türk dilinin güçlü kalemi olarak eserlerinde imparatorluk dilinin bütün yüceliğini ve güzelliklerini sergilediği; İstanbul Türkçesini mükemmel bir dille yazdığı görüşünde birleşirler (Sorgun 1999: 28).

Tarihçi, yazar Yılmaz Öztuna, Ayverdi için: “Sâmiha Ayverdi, bir büyük dilin bütün haşmetini, bütün güzelliklerini sergiliyor. Şüphesiz çok kolaylıkla yazıyor. Çok akıcı bir üslûp, kitabı bir hamlede okutuyor.” demiştir (Öztuna 1988).

Ayverdi'nin eserlerindeki esas amacı, mesaj vermektir. Bu mesajların, öğütlerin gelecek nesillere ulaşması, onun için önemlidir. Bununla ilgili olarak Kâzım Yetiş, 30 Nisan 1994 tarihli Türk Kültürüne Hizmet Edenler panelinde, Ayverdi'nin üslûbuyla ilgili şu cümleleri söylemiştir:

“Sâmiha Anne, inandıklarını, bir milletin değerlerini, hor görülen, itilen değerlerini anlatırken bir ana yanıklığı ile bazen şefkat ve merhametle, bazen bağı kan ağlayan bir anne olarak ıstırapla seslenmiştir. Bu bakımdan da üslûb-ı beyan aynıyle insandır” (Yetiş 19: 36).

Türkçe, onun dilinde zengin bir anlatım imkânına kavuşmuştur. Cümle yapıları Türkçe'nin geleneksel özelliğine uygunluk arz eder. Seçilen kelimeler musikî açısından da ele alınmıştır. Yine kullanılan kelime sayısı bakımından çok zengindir. Medeniyet ve hayatımızı anlatan her kelime ve kavram onda yer alır. Cümleler mana bakımından anlaşılır cümlelerdir. Sadelik önemli bir özelliktir. Ama bu, bir basitlik değil, bir sehl-i mümteni olayıdır. Öte yandan manayı boğmadan sanatlı bir söyleyiş de görülür. Bu da dilin bu manadaki imkânlarını kullanmak olarak değerlendirilmelidir. Cümleler, metni monotonluktan kurtaracak bir çeşitlilik gösterir (<http://www.samihaayverdi.org/hayati-fikirleri-eserleri.html>, 29.01.2013).

1.5.ESERLERİ

Aşk Budur (Roman), Marifet Basımevi, İstanbul 1938.

Sâmiha Ayverdi ilk romanı “Aşk Budur”u 1938 yılında yazarak roman hayatına giriş yapar. Eserin teması olan aşkı; Allah inancını ve tasavvuf düşüncesini yansıtmak için vasıta olarak kullanır. Eserinden bazı cümleler şöyledir:

“Aşk... İnsanı beşer külesinden temyiz eden kuvvet... Aşk... Tükenmez bir sermaye! Aşk, ölçsüz sevgi... Aşk, sevdanın kemali...”(Ayverdi 1938: 7)

“Bil ki Yaradan’ın iki türlü hikmeti vardır. Biri aşıkâr ki bunu, akli olan herkes bilir; diğeri de gizli hikmetidir ki, onun sebebini yalnız kendi bilir”(a.g.e: 85).

Batmayan Gün (Roman), Kubbealtı Neşriyatı No:79, İstanbul 2001.

Roman, yazarın “Aşk Budur”dan sonraki ikinci eseridir. 315 sayfadan ve üç bölümden oluşan romanda genç ve güzel, bir o kadar da mütefekkir ruhlu bir kız olan Aliye’nin, benliğini ve varlığın sırrını bulma mücadelesi anlatılır (<http://www.turkishstudies.net>, 28.01.2013: 1665-1674).

“Ara! Diyorum; fakat sen bu sözleri anlayıcı mısın, yoksa okuyucu musun? Bahara mensup olan yağmurun fiil ve eseri, taze ve yaş olan ağaçtır, kuruyup odun haline gelmiş olana değil. Ne vakit ki bir insanın sözleri de birçok kimselerin vücutları ağacı üzere esse onu anlayacak ve istifade edecekler de, yaş ağaca mesafesinde olanlardır.” (Ayverdi 2001: 95)

Mâbette Bir Gece (Hikâye), Kubbealtı Neşriyatı No:41, İstanbul 2005.

Sâmiha Ayverdi’nin 1942 yılında yayımladığı hikâye türünden eseridir. “Mabette bir Gece” hikâyesiyle başlayıp “Bir Mektup” hikâyesiyle son bulan eser otuz iki hikâye ve aralarında mensur şiirler, deneme tarzında yazılarından meydana gelir ve tasavvufi muhtevaya sahiptir.

“Ey benim Tanrım! Her zerremi birer meş’ale gibi yakan aşkına yemin ederim ki, güzelliğinin tâkat getirilmeyen ziyadeliğinden gözlerim kamaştı. Belki de bunun içindir ki senden başka bir şey görmüyorum.” (Ayverdi 2005: 11)

Ateş Ağacı (Roman), Kubbealtı Neşriyatı No: 32, İstanbul 2005.

Ateş Ağacı, Sâmiha Ayverdi'nin üçüncü romanıdır. Takdim yazısını Beşir Ayvazoğlu yazmıştır. Eser için, doğu-batı meselesinin tartışıldığı tezli bir romandır demiştir (Ayverdi 2005: 15).

“Bence şekil ve sanat, manayı ziynetleyen bir kaptır. Mana, şekil perdesi altında gizli olduğu için göz, iç kıymetini görmüyor da; dış tezahürlerini görüyor. Ruhü görmeyip, cesedi gördüğümüz gibi. Şekil manayı bulmak için bir kapıdır. Yazık ki insanlar bu kapının sanat inceliklerine, estetik vasıflarına dalarak, onu açıp içinde gizli olan hazineyi elde edemiyor.” (Arka kapak yazısından)

Yaşayan Ölü (Roman), Kubbealtı Neşriyatı No:33, İstanbul 2005.

Eser, Leyla'nın Seniye'ye, Seniye'nin Leyla'ya yazdığı mektuplarla başlar. Roman, ismini “ölmeden önce ölmek” hikmetinden almıştır (Ayverdi 2005: 7).

“Bana dediler ki: Yazık değil mi sana, niçin bu lâhuttan bu süffi cihana tenezzül edip indin? Ettimse ne oldu? O menzilden yere ayak basarken, boş kalan tahtıma sevdiğimi yükselttim. Bir zamanlar o bana tapardı, şimdi ben ona tapıyorum.” (Ayverdi 2005: 20)

İnsan ve Şeytan (Roman), Kubbealtı Neşriyatı No:80, İstanbul 2004.

1942'de neşrettiği roman türünde eseridir. Eser, Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde geçer ve bir aile faciasını anlatır.

“Ne tuhaf, bu gök kubbenin altında herkes bir şeyler duyup bir şeyler söylüyor, fakat her duyuş, her söyleyiş ve her görüş, nihayet, mukabil olduğu eşyayı aksettiren bir ayna parçası gibi benziyor. Fakat nerede o kâmil ve mükemmel duyuş ve duyuruş ki içine bütün cihanın aksettiği muazzam bir ayna olsun.” (Arka kapak yazısından)

Son Menzil (Roman), Kubbealtı Neşriyatı No:100, İstanbul 2007.

Sâmiha Ayverdi'nin 1943'te yayınlanan roman türünde eseridir.

“Seninle yükseldim, zira bana aşkı öğrettin, sana takıldım ve ilerleyemedim, zira aşkı bir vücuda mukayyet bildim. Hâlbuki insanın hilkatı, kendi gibi bir insanın sevgisinde oyalanıp kalmak için düzülmemiş Haşim. . . Meğer aşk yolunda insan bir menzilmiş. . .” (Arka kapak yazısından)

Yolcu Nereye Gidiyorsun? (Roman), Kubbealtı Neşriyatı No:50, İstanbul 2009.

Eserde, II. Meşrutiyet döneminin üç farklı anlayıştaki ailesi etrafında gelişen hâdiseler devrin sosyal ve tarihî problemleriyle ele alınarak anlatılır. Kitapta, semâî kahvelerinden, külhanbeylerinin atışmalarına ve orta oyunundan meddaha kadar tarih olmuş çeşitli sahneler de yer almaktadır (http://www.kubbealti.org.tr/kitap_detay.asp?ID=126, 28.01.2013).

“Gaflet nedir? Sadece Allah’ı unutmaktır. Yoksa kumaş, çalgı, evlat ve kadınla olan alâka değildir. Su geminin içinde olursa onun helâkine sebeptir; altında olursa seyrine yardımcıdır. İnsanın vücudu da bir gemi; mal, nızık, şehvet ve iptilâlar ise su gibidir. Eğer bunlar kalbe gimmişlerse helâk muhakkaktır, fakat bir vasıta olmak derecesinde kalırlarsa yardımcı olurlar.” (Arka kapak yazısından)

Mesihpaşa İmamı (Roman), Kubbealtı Neşriyatı No:72, İstanbul 2000.

Bu romanda, kuvvetli bir medrese tahsili görmüş fakat ilmiyle gönlünü besleyememiş dolayısıyla tatminsiz ve hazımsız bir imamın çevresinde gelişen ibretli hâdiseler, Balkan Harbi’nin kederli atmosferinde anlatılır (http://www.kubbealti.org.tr/kitap_detay.asp?ID=150, 28.01.2013).

“Fakat sakin ve insafli olduğu zamanlarda, eski Halis Hoca’nın bu mazi olmuş hüviyetin mezarı başına geçerek, onun yaşamakta iken de hayattan, ruhtan ve aşktan mahrum olarak geçirdiği kırk senelik zavallı bir ömrün mersiyesi içinde, yolunu bulamamış bir hayatın bütün acılarını okuyordu. Şüphe yok ki, Mesihpaşa İmamı, şu kısacık fakat tecrübe ve ibret dolu zamanla Tahiri daha iyi anlıyor ve ona hak veriyordu. Muhakkak ki bu sefih ayyaş da değişmek, bambaşka bir insan olmak için sevmiş olmalıydı. Fakat sevdiği kimdi, kim olabilirdi? Acaba nasıl bir aşk kudreti tek eli ile rakı masasını devirirken, öteki eli ile de içmeden sarhoş eden bir kadehi dudaklarına dayamıştı? Demek ki, hayatta en sözü geçkin amil aşktı. Ve her insanın vücudu gemisi, aşkı dümenine göre istikamet alıyordu.” (Arka kapak yazısından)

Yusuçuk (Mensur Şiir), Kubbealtı Neşriyatı No:49, İstanbul 2007.

İlk basımı 1946 yılında yapılmıştır. Yazarın kısa öyküleri yer almaktadır.

“Pencereme dalını uzatan erik ağacı, penceresi pencereme bakan komşudan daha temiz yüreklidir. Onun gibi beni ne dedikodu taşına tutar, ne akla gelmez iftiralar savurur, ne kınar, ne de göz koyar. Düşünürüm. Karşısındakine hor, yanlış, oç alıcı fikirler süngüsü ile hücum etmemek için, pencereme uzanan erik ağacı gibi nefatî bir şuura mı sahip olmalıdır? Acaba beşer idrakini, insaf ve tarafsızlık elmasıraşı ile yontmak mümkün

değil midir? Ve acaba bize, insanî bir himmetle bu heykeli bina etmekten daha büyük bir savaş ve kazanç olabilir mi?" (Ayverdi 2007: 123)

Kenan Rifâî ve 20. Asrın Işığında Müslümanlık (Biyografik İnceleme), Kubbealtı Neşriyatı No: 108, İstanbul 2003.

Ken'an Rifâî'nin hayatını çeşitli konulardaki görüşlerini ortaya koyan ve sohbet notlarından örnekler veren biyografik bir eserdir.

"Ken'an Rifâî diyor ki: Esas itibarıyla bütün dinler birdir. İptidai dinlerden tutunuz, İbrahim'den, Musa'dan İsa'dan Hz. Muhammed'e kadar bütün dinler mana itibarıyla aynıdır. Maksat tasfiye-i derun ve Allah'ı tanımak ve bulmaktır" (Ayverdi 2003: 166).

İstanbul Geceleri, (Deneme) Kubbealtı Neşriyatı No:107, İstanbul 2007.

"İstanbul Geceleri bir roman, ya da bir hikâye değildir. En az, kırk sene evvelki İstanbul'un şahsiyeti, maddi manevi hüviyeti, cemiyet hayatı, gelenek ve görenekleri bilhassa Türk sanatını zirveleştiren umumi yapısı, zevkleri, meyilleri, hüsrânları, hataları, meziyetleri, faziletleri, görgüleri, noksanları, hulasa medeniyetinin müzikal terkibi, ahenk ve ihtizazlarıyla bir edebi tenasübün müsaadesi nispetinde yer yer, parça parça, bu kitapta gösterilmek istenmiştir" (<http://www.samihaayverdi.org/deneme/62-deneme/120-istanbul-geceleri.html>, 29.01.2013).

Edebî ve Manevi Dünyası İçinde Fatih (Biyografik İnceleme), Kubbealtı Neşriyatı No:123, İstanbul 2008.

Edebî ve Manevi Dünyası İçinde Fatih eseri sadece Fatih'i değil Fatih devrini de inceleyen biyografi türünde eserdir. Yılmaz Öztuna takdim yazısında şöyle der:

"Osmanlı tarihinin en büyük şahsiyeti olan Fatih İkinci Sultan Mehmet Han'ın iç dünyasını, manevi ve edebi hayatını anlatıyor. Çetin konu olduğu açıktır. Tarihçiden fazla edebiyatçı, ruhiyatçı tasavvuf erbabı olmak gerekiyor. Zaten Sâmîha Ayverdi de budur. Böylesine karma bir mevzu maharetle, olgunlukla, vukufila, deruni duygu hemulesi ile ele almış biz okuyuculara sunmuştur" (Ayverdi 2008: 11).

Eseri fethin 500. yıldönümü içinde yayınlanır.

İbrahim Efendi Konağı (Hatırat), Kubbealtı Neşriyatı No:66, İstanbul 2009.

İbrahim Efendi Konağı, Sâmiha Ayverdi'nin geçmişe duyduğu özlemi en iyi yansıtan hatırat türünde eseridir. Eserin yayın yılı 1964'tür. Eserde hem bir ailenin hem de bir devletin dramı anlatılır. Görkemli bir konakla birlikte muhteşem bir devletin yıkılışı söz konusudur.

“Biz, imparatorluk Türkiyesi'nin hemen de son evlatları; içinde haşır neşir olduğumuz askerî, siyasî, içtimâî ve iktisâdî bir tarih meydanında köşe kapmaca oynamış kimseler olarak, görüp duyduklarımızı, tadıp kokladıklarımızı, kudretimiz ölçüsünde, gelecek nesillere intikal ettirmek mecburiyet ve mesuliyetinin altında bulunuyoruz. İşte bu kitabın meydana gelmesi de o vazife hissini bir netice ve zaruretinden ibarettir” (Arka kapak yazısından).

Boğaziçi'nde Tarih (Kültür Medeniyet ve Tarih), Kubbealtı Neşriyatı No:97, İstanbul 2002.

Eser 1966 yılında yayınlanmıştır. Kültür, medeniyet, sosyal tarih açısından Boğaz anlatılır (Uluant 2001: 101-103).

“ İstanbul ağacının ince bir kolu, narin bir sürgünü olan Boğaziçi dalının beş asırdır eteğimize düşen tarihî bereketi ile edebî mahsulünden, tatlı-acı bir tadımlık lezzet bulup, bu çeşniyi de geçmişin bir armağanı olarak geleceğe bırakabilmek, bizim için ödenmez bir borcun ve mesut bir vazifenin tâ kendisidir” (Arka kapak yazısından).

Misyonerlik Karşısında Türkiye (Mektup), Kubbealtı Neşriyatı No:84, İstanbul 2005.

“Müslüman Türk insanına musallat olan Hıristiyan misyonerleri, yazanımızı da broşürleriyle rahatsız etmek gafletinde bulununca Sâmiha Ayverdi, imanına saldırı kabul ettiği bu davranışa çarpıcı mektuplarıyla cevap verdi ve bu eser ortaya çıktı” (http://www.kubbealti.org.tr/kitap_detay.asp?ID=130, 28.01.2013).

“ İslamiyet'in temel kaidelerinden birinin: ‘Senin dinin sana, benimki bana’ demek suretiyle, herkesi kendi imanında hür bırakmayı esas kabul eylediğini bilmeyen yoktur. Gustave Le Bon, Kur’ân’ın insanlara zorla kabul ettirilmiş olmak vebalinden tamamıyla uzak ve arınmış olduğunu söyledikten sonra: ‘ Kur’ân, ancak kanaat ve inanç yoluyla dünyaya yayılmıştır. Arap ordularının şöyle bir geçivermekten başka bir şey yapmamış oldukları Hindistan’da Kur’ân öyle yayılmıştır ki, bugün orada, İslam nüfusu elli milyonu geçmiştir. Kur’ân’ın Çin’deki yaygınlığı intişarı da ondan az değildir.’ der” (Ayverdi 2005: 13-14).

Türk-Rus Münasebetleri ve Muharebeleri (Kültür Medeniyet ve Tarih), Kubbealtı Neşriyatı No:106, İstanbul 2004.

Eser 1970 yılında yayınlanmıştır. Siyasi tarih örneğidir.

“İşte bu kitap, kendisini yakalamak isteyenlerin ellerinden kurtulup kaçan, kaçarken de arkasından kovalayanlarla beraber: Tutun hırsız var diye bağırarak hüviyetini gizlemeyi bilen Rus emperyalizmini, o vicdan, iman, tarih, şeref ve iftiharlar hırsız Rus ihtiras ve emellerini eteğinden tutup yakalamak, böylece de gerçek vasıflarıyla masum ve günahsız Türk gençliğinin karşısına çıkarmak için yazılmıştır” (Ayverdi 2004: 22).

Bir Dünyadan Bir Dünyaya (Hatırat), Kubbealtı Neşriyatı No:77, İstanbul 2005.

Sâmiha Ayverdi'nin çocukluk hatıralarını içerir.

“Bilmem ki, aslında dost ve ikiz yaratılmış, şu birbirini tamamlayıcı madde ile mananın ne diye arasını açar, açar da kimsenin edemeyeceği düşmanlığı kendimize ederiz? Bu âlemde kendi cahili olana, kendinden büyük düşman, kendi kendini bilene de, kendinden sadık dost var mıdır?” (Ayverdi 2005: 157)

Türk Tarihinde Osmanlı Asırları (Kültür, Medeniyet ve Tarih), Kubbealtı Neşriyatı No:60, İstanbul 1999.

Bu eser Ayverdi'nin ifadesiyle “Ne bir tarihtir ne de bir ilim ve müracaat eseri. Belki akademik sınırlara, ilmî nizam ve şekillere bağlı bulunmayan fakat her satırı ile otantik olmaya çalışan bir fikir kitabıdır” (Ayverdi 1999: 9).

Millî Kültür Mes'eleleri ve Maârif Davamız (Makale), Kubbealtı Neşriyatı No: 103, İstanbul 2006.

“Topraklarını kaybeden, türlü hezimet ve mağlubiyetler ile yüreği dağlanan Türk milleti insana değer verdiği müddetçe büyük millet şuurunu kaybetmedi. Dili, dini, tarihi, görenek ve gelenekleri, kapanın elinde kalıp yağmalanmadı... Harısı, haysiyeti, vakan zedelenmedi.

İkbalimiz ve istikbalimiz adına, çocuğu tarihi ve mukaddesatı ile bir sistem dâhilinde yüz yüze getirmek gerekir. Şu bir gerçektir ki dünü unutan bugünü de bilmez. Hele istikbal için ümit beslemesi pek abestir.

Memleket dert ve davalarna başını eğmiş bir vatandaşın bilmesi gereken bir gerçek vardır. O da bir ölüm kalım meselesi olarak ele alınması gereken keyfiyetin, eğitim ve öğretim politikamız olduğu keyfiyetidir” (Arka kapak yazısından).

Abide Şahsiyetler (Portreler), Kubbealtı Neşriyatı No:41, İstanbul 2006.

İsmet Binark’ın kaleme aldığı önsözde eserin içeriği ile ilgili şunları söylemektedir:

“Sâmiha Ayverdi’nin bu eserinde, Türk’e vatan hazırlayanlar, bu uğurda maddî-manevî cihat yolunda gecesini gününü, varını yoğunu feda eden ulular, bizlere ve gelecek nesillere ibret ve örnek olacak, ferdî ve millî şahsiyetimizi olgunlaştıracak gerçek kahramanlar anlatılmaktadır” (Ayverdi 2006: 9).

Hatıralarla Başbaşa (Hatırat), Kubbealtı Neşriyatı No:3, İstanbul 2008.

“Mazi, akıl danışılacak en doğru sözlü ve tecrübeli bir dosttur. Şu halde bu gün de, kuvvet, şevk ve hayat kaynağımızın kendi öz değerlerimiz olduğunu unutmamak, bizim için bir ölüm-kalım macerası olsa gerek. Dış tabiat planında başka milletler örnek alınabilir. Fakat kültür ve medeniyet müesseselerine tıpan atarak, yabancı kaynaklardan alınan ilhamla yapılacak hareketler ise millî bir felâket olur. Binâenaleyh kendi coğrafyamız üstünde Türk kalarak devam ve becamızı istiyorsak, iç düzenimizi ihya etmek ve kendi kendimizden yüz çevimemek gerektiğine inanmalıyız” (Arka kapak yazısından).

Kölelikten Efendiliğe (Deneme), Kubbealtı Neşriyatı No:37, İstanbul 2003.

Hicri 1400. senesinin idraki dolayısıyla başta Müslüman devlet başkanları olmak üzere bütün İslâm âlemine yapılmış bir birlik ve beraberlik çağrısıdır. Yazarın ifadesiyle bu risale "İslamla şereflenmiş her Müslüman milletin kitabıdır ve ila-yı kelimetullahı davettir" (http://www.kubbealti.org.tr/kitap_detay.asp?ID=135, 28.01.2013).

“Müslüman aleminin hatası çoktur. Cehalete kapılarını açmakla hatalıdır. Taassuba düşmekle hatalıdır. Düşmanlarını tanınamakla hatalıdır. Bilhassa ve bilhassa Kur’an ahlakından uzaklaşmak, böylece de kendinden, kendi manevî değerlerinden kopmakla hatalıdır” (Ayverdi 2003: 34).

Dost (Otobiyografi), Kubbealtı Neşriyatı No: 36, İstanbul 2007.

Kitaba adını veren dost, Ayverdi’nin hocası ve manevî büyüğü Kenan Büyükaksoy’dur.

“Anlamak ve inanmak, dünyada kazanılan bir imtiyaz olmaktan ziyade, bir ezeli nasip işidir. Şu halde, idrakleri ters yola karar etmiş olanları doğru yola çevirmeye uğraşmak neye yarar?” (Ayverdi 2007: 9)

Yeryüzünde Birkaç Adım (Seyahat), Kubbealtı Neşriyatı No:81, İstanbul 2008.

Sâmiha Ayverdi'nin 1969–1980 yılları arasında bazı Avrupa ülkelerine yaptığı gezilerde edindiği notlar sonucu oluşturulmuş seyahat türünde bir eserdir. Bu esere 1985 yılında Boğaziçi Yayınları tarafından Boğaziçi Başarı Ödülü verilmiştir. Birinci baskısının önsözünde şunları söylemiştir:

"Beş kıtası bulunan koskoca dünyada, gezip dolaştığı ülkeler, sayılacak kadar az olan bir kimsenin, kalkıp bu koca dünyanın sayılı birkaç köşeciğinde, atmış olduğu o beş on adımı dile getirmesi de ne ola? Amma gittikleri yerlere dünyalarını da beraberlerinde götürülenler için, o geçmiş yılların hatıraları, kaynayan bir kap gibi kapağını atarak, dışarı taşmanın yollarını arar. Hele bu hatıraların arasına, kendi dünyalarından karışmış sesler ve çizgiler de varsa, raflarda kalmaya nasıl razı edilir?" (Ayverdi 2007: 6)

Rahmet Kapısı (Hatırat), Kubbealtı Neşriyatı No:151, İstanbul 2008.

Hicran Göze bu eser için Mâverâdan Gelen Ses adlı eserinin arka kapağında şunları söyler:

“Rahmet Kapısı, Sâmiha Ayverdi'nin zor bir seçimden sonra girdiği ve huzur bulduğu ocağın kapısıdır. O Rahmet Kapısı'ndan devamlı bir ses gelir, her şeyin düzelmesi, insanın kendi düzelmesine bağlıdır... Acaba duyan var mı? Hiç sanmam. Olsa. Yeryüzünde bu nifak, bu gaddarlık, bu riya, bu çekişme, bu ihtiras, bu vahşet, bu zulüm, hele hele bu gaflet kalır mıydı? Yazması, kendini düzeltemeyen insanın iç karartan macerasını bu sese kulak vermeyişine bağlamasıdır. Aslında bu ses insanı yaralan en yüce makamın sesidir Yarattığının nelere ihtiyacı olduğunu biten Yaratıcının sesi...”

“Sâmiha Ayverdi bütün hayatı boyunca bu sesin duyurucusu olmuştur. Nasibi olanlar dinlemiş ve tatbik etmiş, nasibi olmayanlar ise kulaklarını tıkaşlardır. O hep bu âlemin ötesinden, dünya perdesinin arkasından ses getirmiştir. O "Maveradan gelen bir ses"tir...” (Arka kapak yazısından)

Mektuplardan Gelen Ses (Mektup), Kubbealtı Neşriyatı No:163, İstanbul 2008.

Sâmiha Ayverdi'nin torunlarına yazmış olduğu mektupları içerir. Onların şahsında gençlere nasihatte bulunur.

Ne İdik Ne Olduk (Hatırat), Kubbealtı Neşriyatı No:136, İstanbul 2007.

“Batı dünyasında zebun olup diz çöküşümüz, sâri hastalık gibi, ne de çabuk iliğimize kemiğimize işlenmiş bulunuyor. Bahusus, bu illet milli kültür zırhı giymemiş zümreler arasında kendine zemin bulup nasıl da kolaylık ve şuarsuzca bir süratle yayılabiliyor.

Bir millet, tarihi, medeniyeti, dini, irfanı, an'anesi ile bir bütün olduğuna göre, bu kal'adan taş düşürmek demek, o kal'anın burcunu barusunu ören diğer taşların da gevşeyip birer birer yerlerinden oynaması ve akıbet koca kal'anın yıkılması demektir.

Bir kere çözülmeye imkân verilmeye görsün... Arkasından dil gider, tarih gider, örf gider ve bir milleti millet yapan binlerce yıllık o medeniyet ordusunun bütünü gider.

Bu çözüldüğü önlemek için onlara güç, onlara hız, onlara şevk ve onlara Türk'ün Kızılma'sını yeniden bulup gösterirsek, bu iman orduları gene uçar, gene taşar, gene coşar” (Arka kapak yazısından).

Bağ Bozumu (Hatırat), Kubbealtı Neşriyatı No:126, İstanbul 2005.

Hatıralar ve makaleler başlıklı iki bölümden meydana gelen eser, yetmiş sekiz yazıdan oluşmaktadır. Yazarın çocukluğundan bu yana karşılaştığı hâdiseler, şahıslar ve bunlarla ilgili çeşitli hatıraları anlatılır.

“ Çocuklarını türlü gıdalar, deni, güneş banyoları ve itina ile yetiştiren ailelerin, ellerine verilmiş bu emanetlerin biraz da iç bünyelerine himmet gösterip insan olmanın elifbâsı denmeye sezâ günah-sevap motifini işleyerek onları merhamet, şefkat ve rikkat yollu gıdalarla besleyip takviye etmeyi ana baba olmanın vecibelerinden saymakta her halde gecikmemeleri gerek.” (Ayverdi 2005: 107)

Hey Gidi Günler Hey (Hatırat), Kubbealtı Neşriyatı No:96, İstanbul 2008.

1988 yılında yayınlanan esere, Türkiye Yazarlar Birliği'nce Yılın Dil Ödülü verilmiştir. Eser, geçmişte yaşanan hadiselerin anlatılmasından oluşur.

Hancı (Mensur Şiir), Kubbealtı Neşriyatı No:20, İstanbul 2007.

Eser, Sâmiha Ayverdi'nin muhtelif zamanlarda kaleme aldığı eserlerinden oluşur.

“ Handır bu gönlüm, ya misafirhane. . .
Dert konuklar, derman konuklar, hayal konuklar, melâl konuklar,
mümkün konuklar, muhal konuklar.
Hele hasret hiç çıkmaz ordan, çıkmaz ordan.
Handır bu gönlüm, yıkık, dökük. . .
Fakir konuklar, zengin konuklar, âlim konuklar, cahil konuklar,
gelen konuklar, geçen konuklar.
Hele bir hancı vardır, hiç çıkmaz ordan, çıkmaz ordan. . .” (Ayverdi 2007: 7)

Küplüce'deki Köşk (Hatırat), Kubbealtı Neşriyatı No:41, İstanbul, 2006.

Eser altmış altı makaleden meydana gelir. Yakın dönem siyasi tarihimize ait değerlendirmeler içerir.

“Bir milletin sırtında zırh olan örf ve adetlerin birer konuyucu olduğunu, en küçük yaştan itibaren cemiyetleri bir aşî kudretiyle hariçten gelecek zararlı cereyanlara karşı korumak yolunda o milletin müdafaa silahlarından biri olduğunu ne yazık ki unuttuk” (Ayverdi 2006: 39)

Ah Tuna Vah Tuna (Hatırat), Kubbealtı Neşriyatı No:40, İstanbul 2004.

Eser hatıra ve makalelerden meydana gelir. İmparatorluğun yükseliş ve çöküş sebepleri anlatılmaktadır.

“Evet, dün gelip geçti. Ey Türk, sen bugüne bak. Zira yarınının bugün içinde olduğunu unutmamalı. Böylece de halini âbad etmeye bak. Hâl nasıl mâmur edilir, dersin evvela şeytanî ve nefsanî bağlarından çözü. Şahsî menfaatinin tuzağına düşmeden vatanın ve îmanın adına yaşayan bir merd-i merdân olmaya bak” (Ayverdi 2004: 74).

Dile Gelen Taş (Mensur Şiir), Kubbealtı Neşriyatı No:67, İstanbul 2008.

Yazarın vefatından sonra derlenen ilk eserdir. Dinî-tasavvufi mensur şiirlerden oluşmaktadır.

“Ne olur, bu gece efsanelerin kanatlı atına binsem de sana gelsem... Ya da sen, rüyalarım olup, şu kapkaranlık sonsuzluğu baştanbaşa aydınlatsan... (Ayverdi 2008: 12)

Râtibe, (Hatırat), Kubbealtı Neşriyatı No:92, İstanbul 2002.

Yazarın vefatından sonra derlenen ikinci eseridir. İsmi Meclis-i Mâliye Reisi İbrahim Efendi'nin torunu Râtibe'den alır. Eser yazarın çocukluk yılları ve yakın çevresi ile ilgili hatıralardan oluşur ve devrin siyasi, sosyal hayatına ışık tutar.

“İnsanları birbirine bağlayan ya da lehimleyen reçeteyi şu birkaç maddede toplamak mümkün: Histe ve fikirde birlik, şefkat, muhabbet, saygı, dürüstlük, sabır, feragat, kanaat ve bütün bu meziyetlerin hepsini besleyecek olan îman anlayışı.” (Ayverdi 2002: 33).

Ezelî Dostlar (Hatırat), Kubbealtı Neşriyatı No:109, İstanbul 2004.

“Yazar, vefatından sonra neşredilen bu eserinde, bizi biz yapan, şahsiyetlerimizi yoğuran millî ve manevî değerlerimizi, bu değerleri ve güzellikleri bir hayat düsturu olarak benimseyen dostların hatıraları ile birleştirerek anlatırken, ülkemize refah, huzur, bereket ve aydınlık yarımlar getirecek çözüm yollarının ipuçlarını da vermektedir” (Binark 2007: 37).

“Asırlar süren tecrübe ve türlü denemelerden de anlaşıldığına göre, insanoğlu yaratılış hamurunda saklı bulunan beşerî ve hayvanî zaaflarını bir terbiyecinin antıcılığı ile temizlemedikçe, medeniyet öncülüğü eden batıda da, ferî sönmüş doğuda da, şu veya bu rejimden beşeriyete nefes alıracak bir selamet güneşi doğamaz” (a.g.e.: 199).

İki Âşinâ (Hatırat), Kubbealtı Neşriyatı No:104, İstanbul 2003.

Eser, yazarın vefatından sonra neşredilir. Sâmiha Ayverdi bu eserde, Çamlıca Tepesi'nde bulunan ve “İki Âşinâ” adını verdiği fıstık ağaçlarının altından seslenir.

“Can cana, baş başa ömür süren bu iki fıstık ağacından biri, günün birinde yok olacak olsa, her faniyi bekleyen son, bunlardan birine de isabet etmekle, geri kalana hayat hakkı kalacak mıydı? (Ayverdi 2003: 12)

Dünden Bugüne Ne Kalmıştır, Kubbealtı Neşriyatı No:134, İstanbul 2006.

Takdim yazısında şunlar söylenmiştir:

“Yazar, bu eserinde Osmanlı Devleti'nin son senelerinde yaşamış bir ömrün sahibi olarak, hazin ve ibretli birçok olaya şahitlik ederken, büyük bir yürek yanığı ile okuyucularına “Dünden Bugüne Ne Kalmıştır?” diye sorarak, onları geçmişleri ile hesaplaşmaya davet eder.”

Mülakatlar, Kubbealtı Neşriyatı No:113, İstanbul 2005.

Ayverdi'nin 1940'lı yıllarda aralarında Mehmet Ali Aynî, Salih Zeki, Necip Fazıl, Safiye Erol ve Burhan Toprak gibi şahsiyetlerin de bulunduğu kimselerle yaptığı görüşmelerden oluşan eser, yazarın çeşitli konulardaki görüşlerini de barındırır.

“Sokrat der ki: Dünyanın düzelmesi için ya filozoflar kral, ya da krallar filozof olmalıdır. Değil mi ki insanoğlunda bu ihtiras vardır, “ben” demekten kurtulamamıştır, dünyanın hâli yirminci asırda da kırkinci asırda da hep budur. . .

Tasavvuf zararlı ihtirasları koparıp, yerine ilahi bir çuşiş, kötülükleri yıkayıp temizleyen bir vecd getiren insanî hayat” (Ayverdi 2005: 57).

Türkiye'nin Ermenî Meselesi: Bir Şehîd Anasına Tarihin Söyledikleri, Kubbealtı Neşriyatı No:125, İstanbul 2005.

Eserin ilk baskısı 1976'da, ikinci baskısı 1981'de, üçüncü baskısı 1982'de Ankara'da yapılmıştır. Sâmiha Ayverdi tarafından kaleme alınan ve İsmet Binark tarafından gözden geçirilmiş ilâveli 4. baskısı yapılan bu eser, Ermeni Meselesi'ni dünden bugüne uzanan boyutu ile incelemektedir.

“Ne yazık ki Türk Milleti tarih boyunca Ermeni'ye ne ölçüde iyilik yapmışsa, karşılığında daima kötülük ve nankörlük görmüştür. Selçuklular devrinde Türklerle Ermeniler arasındaki ilk temastan günümüze kadar bu böyle olmuştur.” (Ayverdi 2005: 23)

2. İBRAHİM EFENDİ KONAĞI

İbrahim Efendi Konağı, Sâmiha Ayverdi'nin 14. kitabı olarak yayınlanmıştır. Eserin ilk baskısı 1964 yılında yapılmıştır. İkinci baskısı 1973'te, üçüncü baskısı 1982'de, dördüncü baskısı ise 1999'da gerçekleşmiştir. Eser 440 sayfadan oluşmaktadır.

Eserde, Meclis-i Maliye Reisi İbrahim Efendi'nin Şehzadebaşı'ndaki konağında gerçekleşen hadiseler anlatılır. Zaman olarak 1909 yılının başıdır. İbrahim Efendi seksen, anlatıcı olan yazar Sâmiha Ayverdi ise beş yaşındadır.

İbrahim Efendi'nin konağı, ihtişamıyla maddî bir varlığın örneğidir. Fakat bu konak zamanla görkemini yitirmiştir ve çöküntüye uğramaya başlamıştır. Aynı zamanda Osmanlı Devleti de düşüştür ve çeşitli darbelere maruz kalmaktadır. Bu bakımdan konak ve Osmanlı Devleti'nin sürüklenişi arasında paralellik vardır (Deliorman 2004: 198).

Eser 24 bölümden oluşur. Kitabın başında İbrahim Efendi'nin fotoğrafı bulunmaktadır. Kızı Şevkiye Hanımefendi ise kitabın sonunda yer alır. Bazı tarihî mekânların çizimleri yüksek mimar ve ressam Aydın Yüksel'e aittir (Yardım 2002: 673). “Takdim” yazısıyla başlayan eser, “İbrahim Efendi”, “Hâlet Hanımefendi”, “Zekiye Hanımefendi”, “İbrahim Efendi'nin Konağı”, “İbrahim Efendi'nin Kızları, Damatları ve Torunu”, “Ramazan ve İbrahim Efendi Konağı”, “Beyazıt Camii Avlusunda Ramazan Sergisi”, “İbrahim Efendi Konağında Bayram Hazırlığı”, “Bayram Namazı”, “İbrahim Efendi'nin Komşuları”, “Yusuf Bey'in Yalısı”, “İbrahim Efendi'nin Köşkü”, Yûşa Tepesinde Yatan Adam”, “İbrahim Efendi'nin Hastalığı”, “Âlem Gene O Âlem”, “ Terânedil Kalfa'nın Evi”, “Şâyeste Kalfa'nın Evi”, “Balkan Muharebesi”, “Muharebeden Muharebeye”, “Konağın Ruhu”, “Yokuş Aşağı”, “Konağa Veda”, “Hak Kapısı”, “Maceranın Son Yaprağı” ile son bulur.

2.1.ESERİN ÖZETİ

Gediz'in ileri gelenlerinden bir tiftik tüccarının oğlu olan İbrahim Efendi uzun seneler Meclis-i Maliye reisliği yapmıştır. Ailesinden kalan büyük mirasla oldukça lüks bir hayat yaşamaktadır. Geniş bir çevreye sahiptir ve debdebeli yaşam sürmektedir. Kışları Şehzadebaşı'ndaki konağa; yazları da Boğaz'daki muhteşem köşkünde yaşamaktadır.

Konak, geniş bir aileyi, pek çok çalışanı barındıran, çevrede bilinen ve herkesin hayran olduğu bir yerdir. İbrahim Efendi'nin; kardeşleri Hilmi Bey ve Bâise Hanım, kızları Şükriye ve Şevkiye Hanım'dan oluşan bir ailesi vardır. Damatları Salih Bey ve Yusuf Bey de bu konakta yaşamaktadır. Damadı Salih Bey, İbrahim Efendi'nin mirasına konmak için her yola başvurmaktadır. Diğer damadı Yusuf Bey ise Salih Bey'e göre daha iyi niyetlidir ama eşinin huysuzluklarına ve savurganlığına dayanamadığı için intihar eder.

Gösterişli bir hayat yaşanan konakta, misafir hiç eksik olmaz. Eğlenceler, düğünler, bayramlar hep zevk ve sefa içinde geçer. Fakat bir gün İbrahim Efendi kalp krizi geçirir ve ölür. Konağın idaresi, işlerden anlamayan ve huysuz bir kadın olan Şevkiye Hanım'a kalmıştır. Para hırsıyla yanıp tutuşan eşi Salih Bey, İbrahim Efendi öldüğü halde servete dokunamaz. Servete elini süremeyeceğini anladığı için konağı terk eder.

Konakta eski günlerdeki hareketlilik yoktur ve konağın gelirleri azalmaya başlar. Şevkiye Hanım'ın evi çekip çevirme işinden anlamadığını fark eden yeni kâhya Zaim Bey onu kandırmaya başlar. Kısa bir sürede yönetimi eline alır ve ailenin servetine el koyar. Şevkiye Hanım ve Şükriye Hanım avukatlara gidip çare bulmak ister fakat kalan mücevherlerini de avukatlara kaptırırlar. Zor durumda kalan bu iki kardeşe, kayınbiraderleri Eczacı Sedat yardım eder ve onlar için Fatih'te bir ev kiralar. Olanlara dayanamayan Şükriye Hanım bir süre sonra vefat eder ve eser son bulur.

Sâmiha Ayverdi, edebiyat hocası ve tarihçisi, yazar Feyziye Abdullah Tansel'e yazdığı mektupta, eseri için şunları söyler:

“İbrahim Efendi Konağı isimli kitap ise, hem Osmanlı İmparatorluğunun son saltanat yıllarına, hem de ailemizin bir koluna ayna tutan gerçek bir dramdır” (Binark 2002: 353).

Edebiyat hocası ve tarihçisi, yazar Şemsettin Kutlu’ya yazdığı bir diğer mektupta da

“İbrahim Efendi Konağı devlet-i ebed müddetin bir aile dramına muvâzi olarak ihtizârının tablosunu verirse de, roman değil otantik bir aile dramıdır. Annemin amcası olan İbrahim Efendi ve kitaptaki bütün şahıslar, vak’alar ve mekân, hikâye değil, hakikattir. . .” demiştir (Binark 2002: 359).

Yine aynı hususta Ayverdi; eserinin takdiminde şöyle demektedir:

“Bu kitap ne bir hikâyedir ne masal ne de roman.. Zamanı, mekânı, vak’aları, şahısları, isimleri hatta vak’aların seyri, sırası ve detaylarının yüzde doksanı ile otantik ve yaşanmış bir devrin, gerçek ve yaşanmış bir hayat tablosudur.

Biz, İmparatorluk Türkiyesi’nin hemen de son evlatları; içinde haşır neşir olduğumuz askeri, siyasi, içtimai ve iktisadi bir tarih meydanında köşe kapmaca oynamış kimseler olarak, görüp duyduklarımızı, tadıp kokladıklarımızı, kudretimiz ölçüsünde, gelecek nesillere intikal ettirmek mecburiyetinin altında bulunuyoruz. İşte bu kitabın meydana gelmesi de o vazife hissini bir netice ve zaruretinden ibarettir” (Ayverdi 2009: 8).

2.2.ESERİN DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Romanları içerisinde Sâmiha Ayverdi’nin en sevdiği eserlerden olan (Güner 1986: 51) ve sanatımız, estetiğimiz, kültürümüz ve bütün ihtişamıyla geçmişimizin sergilendiği *İbrahim Efendi Konağı*’nda (Yardım 2000: 23) % 68 oranında fiil cümlesi, % 32 oranında isim cümlesi tespit edildi. Bu durum yazarın durumdan ziyade olayları anlatmaya eğimli olduğunu, fiil ve hareket ifade eden bir üslûba sahip olduğunu gösterir.

“Mahyacı yazısını veya resmini evvelâ kutulara bölünmüş bir kâğıt üstüne çizip hazırlar ve bu kutulara göre kandillerin yerlerini tayin ederek düğünlerin hesabını yapardı. Sonra da aynı aynı iplere kandiller dizilir ve daima gevşek bulunan yedek halatların da yardımıyla makaralar çekilir ve böyle böyle de harfler ve şekiller meydana gelirdi. Sanki bütün bir yıl karlar, yağmurlar, rüzgârlar ve soğuklardan sonra meyvesini veren bir ağaç, ya da çiçeğini açan bir nebat gibi, mahyacılar da, koca bir sene hünerlerini içlerinde sak-

ladıktan sonra, yılın bu tek ayında mahsul ve bereketlerini verirlerdi.” (Ayverdi 2009: 107)

“İbrahim Efendi konağında da, harem ve selâmlık halkı âdeti gece yarısı ayaklanır ve evin beylerini uğurladıktan sonra hanımlarla kalfalar da giyinir ve erkeklerin dönüşünü beklerlerdi. Fakat bu dönüş pek o kadar tez olmazdı. Zîra hutbe ve namaz bittikten sonra cami kapısında hemen bütün cemaat, tanıdık tanımadık, vezir nazır, ahçı uşak, hekim hâkim, hammal ırğat, mabedin sınıf farkını ortadan kaldıran birleyici ve birleştirici kânunlarına uyararak musâfaha edip kucaklaşınca kadar da hayli zaman geçmiş olurdu.” (Ayverdi 2009: 140-141)

Eserde yer alan fiil cümlelerinin daha çok birleşik zamanlı fiillerle kurulmuş olduğu belirlendi.

“Yükseliş, ganimet ve fütihat devirleri kapandıktan sonra da devlet otoritesinin etrafında bir çeşit zırt, bir koruyucu kuvvetler kadrosu hâlinde devam eden bu organize asalet barikatı, her ne kadar eski kudret ve kuvvetinden kesilmiş idiye de, gene yaşamakta devam ediyordu. On sekizinci asır sonlarında orta halli bir vezir konağının kapu halkı, binlerden beş altı yüze düşmüş bulunmakla beraber, gene de bir minyatür devlet örneği vasfını muhafaza ediyordu. Şöyle ki, bir vezir dairesinin idare teşkilâtı içinde yer alanlar kethüda, kethüda kâtipleri, harenî kethüdası, dîvan efendisi, mektupçu, hazinedar, hazîne kâtipleri ve imam gibi yüksek kademelerden sonra; vezirin muhafız taburunu teşkil eden gedikli iç ağalan ve bunların zâbitleriyle silâhtar ağa gelirdi.” (Ayverdi 2009: 39)

“Evin daimî terzileri Olga ile Fani, kalfaların bayramlıklarını dikedursunlar, çok defa Raşel’in zevkine havale edilen fistanları cidden bir sanat eseri olarak önlerine gelirdi. Amma bâzan da dra veya fotr üstüne boncuk işlenmiş lutr mantolar, pelerinler ve ağır tuvaletler için Mir Koterö Terzihanesi’nin zevkine müracaat edildiği de olurdu. Sırasında, yüz, yüz elli altına malolan bu muhteşem kıyafetler, düğünler ve bayram muayedeleri gibi merasimlerde göz kamaştırır, eş-dost arasında kâh gıpta, kâh haset, kâh hayranlık uyandırır.” (Ayverdi 2009: 133)

Eserde et-, eyle-, ol-, kıl- yardımcı fiillerinden oluşan birleşik fiillerde, et-fiilin daha çok kullanıldığı belirlenmiştir. Aynı zamanda et-, ol- fiilleri dilimizde en çok kullanılan yardımcı fiillerdir.

(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=183:Buyuk-Harflerin-Kullanildigi-Yerler-&catid=50:yazm-kurallar&Itemid=132, 24.02.2013)

“Esasen Efendi, hangi sahada olursa olsun, karşısında kuvvetli şahsiyete asla tahammül edemezdi.” (Ayverdi 2009: 9)

“Zira devletin bu son derece nazik ve müşkülden müşkül makamına nazırlar gelip gider, her kriz, her mâfi buhran, bir nazın iskemlesinden yere yıkıp bir başkasını

oturtur, böylece de nezaret koltuğu bir boşalır bir dolar, ama tecrübesi bilgisi ve kabiliyeti ile devlet hazînesini parmağında oynatan İbrahim Efendi, azamete yerinde oturmakta devam ederdi.” (Ayverdi 2009: 11)

“Gerçekten de bu hataların büyüklüğü, garbın devletle halkı yüz göz etmiş olması idi ki işte, Avrupa siyâsî çevreleri bundan dolayı, "devlet sım" teamülünü kaybetmişti.” (Ayverdi 2009: 35)

“Nitekim vade gelip ödeme imkânını sağlayacak mucizeli bir fırsat zuhur etmediği için de rica minnet Seher'den müddetin bir sene daha uzatılması temin edildi.” (Ayverdi 2009: 393)

İbrahim Efendi Konağı'nda dikkat çeken bir husus, eserde tek kelimelik cümlelerin çok az olmasıdır. Sâmiha Ayverdi'nin, çoğunlukla uzun cümleler kurduğu görülmüştür. Bu durumun, Ayverdi'nin geniş edebiyat bilgisinden kaynaklandığı düşünülebilir. Eserde diyalog sayısı da azdır ve böylelikle yazar, sürekli anlatım halindedir. Aktardığı bilgileri, detaylar vererek zenginleştirmesi, cümlelerinin uzamasına neden olabilir.

“Bir zamanlar Varna'dan Köstence'den çektilerle yağların pekmezlerin yerine, şimdi Haleb'in, Trabzon'un, Vakfikebir'in fiçı fiçı yağları, Balkan kaşerleri, Kızanlık tulum peynirleri, kazeviler dolusu Mısır pirinçleri, dağlar gibi yığılmış kelle şekerler, çuvallarla sabunlar, hevenk hevenk tavanda asılı kışık soğanlar, siyah ve yeşil zeytin fiçaları; eskiden Kazan'dan Eflâk ve Buğdan'dan gelen zahireler yerine şimdi Suriye'nin Trablusgarb'ın, Bağdat'ın ve Anadolu vilâyetlerinin türlü türlü mahsulleri hep bu kilerlerin sanki ot gibi kendi kendine üreyip tükenmek bilmeyen muhteviyatı arasında idi.” (Ayverdi 2009: 102)

“Hele ramazan yaklaşırken hoşafılık kuru yemişlerin çeşitleri daha da artar, İzmir'den gelen kuru incirler, kuru üzüm, kuru vişneler pekmez, bulama, tarhanalar, bulgurlar, kuskuslar, Karadeniz'in fiçı fiçı havyarları; bilhassa kalfaların kendi elleriyle güle söyleye kaynattıktan reçeller, şuruplar, âdeta merasimle hazırladıkları biber, salatalık, patlıcan turşulan, hardaliyeli tükenmezler, üzüm turşulan bu geniş ve loş kilerin kalabalığı içinde âdeta kendilerine zorla yer bulmuş kimseler gibi üst üste tıklım tıklım yerleşmiş bulunurdu” (Ayverdi 2009: 103)

“Geceleri balmumu ve zeytinyağı kandilleriyle hemen o yüzlerce çadırın kurulduğu sahra aydınlanır, gökte patlayıp türlü şekiller alan, yerde zıplayıp canlı mahlûklarmış gibi sürünerek dolaşanlar, havaîler, çarkıfelekler, çiçek püskürenler, karanlıklara yükselip ejderha olan, at olan, deve olan renk renk fişenkle donanmalar yapıldı.” (Ayverdi 2009: 174)

Eserde yer alan cümleleri yüklemine yerine göre tasnif ettiğimizde, Ayverdi'nin eserinde % 99 oranında kurallı cümle, % 1 oranında da devrik cümle kullandığını görürüz. Bu da, Türkçedeki cümle dizilişine uygun bir durumdur. Bu

durum Ayverdi'nin Türkçe'nin cümle yapısına uygun hareket ettiğini ve buna büyük önem verdiğini göstermektedir.

İbrahim Efendi Konağı'nda görülen cümleler, yapı itibarıyla çeşitlidir. Metinde ki'li birleşik cümle, ardından basit cümle, takibinde şartlı birleşik cümle görülebilir. Bu durum da metni tekdüze cümle yapısından uzaklaştırır ve esere hareketlilik sağlar.

“İbrahim Efendi konağının dış görünüşündeki orkestrasyona rağmen içten bir kopukluk bir bağlantısızlık bir vahdetsizlik vardı. Bu çatı altında, aileyi toplayıp, birbirlerine perçinleyecek bir şey eksikti. Birleştirici, tamamlayıcı bir şey, meselâ sevgi... Evet bu evde her şey boldu, her şey vardı; yalnız sevgi noksandı, hatta yoktu. Konağın içinde evin efendisi son derece sayılır hatta korkulur, fakat acaba sevilir miydi?” (Ayverdi 2009: 74)

“Meyhanede bir tezgâhtar bir ahçıyla çırağı, iki ateşçi ve uşaklar bulunurdu. Daha eski zamanlarda ise, zütlüflü, perçemli, benli, düzgünlü köçekler de, meyhanenin rakısı şarabı kadar aranan zevklerden idi. Amma Vâsif Beyin yetiştiği devrin ayyaşları, düz ve mastika içerken artık köçekleri, tavşanoğlanlarını seyretmiyorlarsa da, destancıları, saz şairlerini dinliyor, zumalar, çığirtmalar, curalar, darbukalar, zilli-maşalar, ikitelliler, dörttelliler ile pek âlâ da gönül eyliyorlardı. (Ayverdi 2009: 200)

“Nazlı Hanım, âdeta çocuk yaşında içine girdiği kocasının ailesinde her ferdi teker teker severdi. Fakat bilhassa görünüşü Halet Hanım, onun nazarında bir koruyucu melekti. Aralarındaki muhabbet o derece sağlam ve riyasız idi ki, ağırbaşlı ve tumturaklı bir kadın olan Halet Hanım'ın, bu kabına sığamayan aşkın ve coşkunun karısına olan sevgisi, kendi kızına olan aşkın muhabbetinden bir zerre dahi eksik değildi. Arada şunu söylemek gerek ki, aynı ipi iki ayrı ucundan tutan kimseler gibi, bu gelin görünüşü de birbirlerine öylece sımsıkı yapışmışlardı. Yıllar yıllan kovalayıp Cemal Bey'in genç ve güzel karısı seksen yaşını geçeceği zamanda dahi, kırk beş sene evvel ölmüş olan Halet Hanım'ın sevgisini bütün tazeliğiyle muhafaza edip yâd edecekti.” (Ayverdi 2009: 217)

Eserde olumlu cümlelerin olumsuz cümlelere hâkimiyeti vardır. Ayverdi, olumsuz cümleleri eserinde çok az kullanmışken, cümlelerinin yarısından çoğu olumludur. Bunda yazarın olaylara bakış açısındaki tutumu, yapıcı tavrı etkili olmuştur.

Soru cümlesi, emir cümlesi, ünlem cümlesi eserde az miktarda kullanılmıştır. Eserde diyalogların az olması bu cümle türlerinin az olmasını etkilemiştir.

İbrahim Efendi Konağı'nda görülen bir husus da, Ayverdi'nin cümle başı edatlarını sıklıkla kullanmış olmasıdır. Bu edatlar cümleler arasında mana bütünlüğünü ve devamlılığını güçlendirmiştir.

“Kudretli bir maliyeci olan İbrahim Efendi, artık iktisadî ve mâlî kaynaklarına hâkim olmaktan çıkmış memleketinin kurtuluş yollarını kavrayamıyordu. Zira der, onun eskiye bağlı görüş sahasını kat kat aşmış bir azamet arz ediyordu.” (Ayverdi 2009: 53)

“İnsandan korkan insanı aldatabilirdi. Fakat Allah'tan korkanın onu aldatmaya kalkışmasına imkân yoktu.” (Ayverdi 2009: 211)

“Vaktinde biraz kulak asmış olsaydı, Emin Efendi'nin bir marifeti daha olabilirdi. Zira babası, devrinin meşhur Karagözcülerindendi. Lâkin çocukluğunda köşe kapmaca, esir almaca, kör ebe, ip atlama, zıp zıp, birdirbir oynamak; delikanlılığında ise aşık, ceviz kapkaç, çelik-çomak, uçurtma, topaç sevdası yüzünden bu işe pek merak sarmamıştı. Hâlbuki latifesi, nüktesi bol adamdı. Dikkat etmiş olsa, belki babasını bile geçirdi...” (Ayverdi 2009: 316)

Eserde dikkate değer bir başka nokta; Ayverdi'nin anlatımıyla bizi o yıllara götürebiliyor olmasıdır. Güçlü tahliller ve tasvirler bulunan eserde, yazar, eski yıllara dair anıları anlatırken okuyucuyu o ana dâhil edebilmektedir. Adeta bahsi geçen olayın resmini çizer ve ayrıntı vererek anlatımını gerçekleştirir. Bu da Sâmiha Ayverdi'nin bilgi birikimini ve hayal dünyasının genişliğinin gösterebilmektedir. Bu bilgi birikimi kurduğu cümlelere de yansımaktadır.

“Bunlara pek de fincan deyip geçmek doğru olmasa gerek. Yeşil yapraktan bir tabak içine oturan pembe bir gül; çemberleri taşlarla işlenmiş mini mini bir varil; gece mavisi üstüne altın dantel geçmiş bir küçücük hokka; Çin, Japon sanat nefiseleri... Yayvanlar, karnlılar, ince belliler, uzun boylular, kulplular, kulpsuzlar, yüksükten az büyük, kâsedan az küçük olanlar... İşte dolabın kapağı açılınca, bir çiçek bahçesi şetâretiyle iç açan bu fincan sergisi göze çarpardı. Zarflı fincanlar da gene bu dolaplarda dururdu. Tuğralılar, tuğrasızlar, som gümüşler, savatlılar, porselenler, elmaslılar, mineliler, yıldızlılar...” (Ayverdi 2009: 62)

“Selâmlıkta kahve stoku azaldı mı, vazifeli ağa dönme dolabı vurur ve gelen kıza: "Kalfacığım, kahvemiz tükeniyor.." der, kız da kilerci kalfaya haber vererek, iç kiler açılır ve yarım çuval çığ kahve selâmlığa verilir. Selâmlıkta kahve kavumak, vazife olduğu kadar zevk de olan işlerden bir işti. Kahve dolabı mangalın üstüne yerleştirilip, yavaş yavaş döndürülmeye başlayınca, ağalar da birer ikişer mangalın başına toplanarak yârenliğe koyulurlardı. Tatlı konuşmalar, türlü şakalaşmalar arasında dönen dolaptan, önce çığ ve küfümsü bir koku çıkar, fakat dâneleri iyiden iyide kızarmaya yüz tutunca da taze ve keskin bir kavruk kahve kokusu dumanıyla beraber etrafı tutardı. Bir ara dolap açılır, kıvamını anlamak için herkes kavrulmuş tanelerden avucuna alarak leblebi gibi yemeye başlar, şayet hep bir ağızdan "olmuş" karan çıkarsa dolap boşaltılıp yeniden çığ

kahve ile doldurularak ateşe konurdu. Yok, eğer, kahve taneciklerini hâlâ beyaz dişleri arasında öğütmeye devam eden, tecrübeli ağalar: "Olmamış, az daha ister..." derlerse, dolabın ağzı tekrar kapanıp ateşin üstünde son birkaç dakika daha döndürülürdü." (Ayverdi 2009: 67-68)

"Fakat Kâğıthane demek yalnız Sâdâbâd Kasrı demek değildi. Baruthâne'ye kadar rıhtımla bezenmiş olan derenin iki yakasına zarif köşkler, yer yer hamamlar, köprüler, çeşmeler yapılmış ve sarayın iltifatına uğrayan Kâğıthane ile civan devlet büyüklerinin ve şehir zenginlerinin de köşkları, yalılar ile bir cennet köşesi olmuştu.

İşte devrin şâirleri, başta Nedîm, dumadan pâdişâhı bu yeryüzü cennetine davet ediyor ve dumadan Sâdâbâd'ın "Çeşme-i Nûr"unu "Cisr-i Sürûr"unu, "Cedvel-i Sîm"ini, "Tavanlı Köprü"sünü medhediyor-lardı. Pâdişâh da kâh şiirle kâh mûsikî ile, arzularına yol açan bu davetnamelerin, ardınca Sâdâbâd'a gidiyor, eğlenceler tertip ettiriliyor; resmî husûsî ziyafetler veriyordu. Bilhassa bu eğlencelerin başında, nişan tâlimleri gelir; atışta isabet ve muvaffâkiyet gösterenlere, pâdişâh tarafından elmaslı hançerler, samur kürkleri ve kese kese altınlar ihsan olunurdu." (Ayverdi 2009: 176)

Sâmiha Ayverdi'nin hayatını incelediğimizde, kendisinin her türlü toplumsal soruna karşı duyarlı olduğunu, gençlerin dinî ve millî hassasiyetler noktasında iyi yetişmesi gerektiğine önem verdiğini, birçok cemiyet kuruluşuna üye olup etrafını aydınlatma noktasında çalıştığını görmekteyiz. Bu hususlar kendisinde, bir öğretmen görevi yüklemiş gibidir ve bu durum yazı dilinde de hissedilmektedir. Böylelikle eserin bazı yerlerinde Ayverdi'nin mesaj verme kaygısına rastlayabiliriz. Türk Edebiyatı V. ciltte Ahmet Kabaklı Ayverdi için, sevdiği Mesnevi'den veya tasavvufî eserlerin etkisinden dolayı, sık sık kendisine, karşısındakine veya üçüncü şahsa hitap ederek telkinlerde bulunduğunu söylemektedir. Hatta eserlerindeki yorum ve telkinlerin, kimi zaman olaylardan daha çok yer tuttuğunu da ekler. Bu durum Sâmiha Ayverdi'nin nasihatçi bir üslubu benimsediğini gösterir. Aynı zamanda, yazarın fikir dünyasının üslubuna yansımış olduğu sonucuna da varılabilir.

"Bu, geçmişten habersiz, hâlâ bigâne, geleceği umursamaz meselesiz cemiyet, dar ve sınırlı bir fikir veya fikirsizlik zemini üstünde hayatlarını yaşıyor hem de bir bakıma mesut oluyorlardı. Kendilerinden iki hatta bir nesil evvelki kadınla bunlar arasında artık aşılması mümkün olmayan bir mesafe hâsıl olmuştu. Eski devrin şehrîli kadını da köylüsü gibi, memleketin aktif elemanlarından. En hoşu, bir inandığı ve inancı yolunda can feda edecek azmi ve feragati vardı. Ebe kadın, çocuğunun kundağını genç loğusanın kucacağına verirken, ana, daha bu gonca dudaklar ilk sütü almadan, "Ya gazi ol, ya şehit!" diyecek bir vatan ve îman aşkından yoğrulmuş kahraman gururu ile salâbetli ve kararlı idi. Hâlbuki şimdi, vatan da îman da, bu yeni kadın tipi için mühimsenmez, vakti

geçmiş bir masal artığından başka bir şey değildi. Artık onun çocuğunu kendi değil, dadılar, sütanneler ve bilhassa mürebbiyeler büyütüyordu. Analık onun için sâdece bir fantezi, bir gurur vesilesinden ibaret kalmıştı.” (Ayverdi 2009: 227)

“Hâlbuki mühim olduğu kadar hazin de olan, konağın ölüm tarihiyle, kolosal bir medeniyetin ölüm tarihinin de aynı zamana tesadüf etmiş olmasıydı. Evet, İbrahim Efendi konağında rengiyle, şekliyle, kokusuyla o sayısız, o hesapsız çiçeklerinden bir çiçek açmış olan İstanbul medeniyeti de, bu arada son nefesini vermiş ve târihin hafızasına malolmuştu. İşte asıl zeval bulan, asıl inkıraz eden buydu. Eğer temeller kaymamış, kökler kurumamış olsaydı, gene aynı topraklarda daha nice İbrahim Efendi konakları yeşerir, boy atar, çiçeklenir ve içinde doğup büyüdüğü medeniyet dünyasına rengini, kokusunu, ihtişamını salmakta devam ederdi.” (Ayverdi 2009: 429)

Sâmiha Ayverdi, eserin önsözünde: “Biz, imparatorluk Türkiyesi'nin hemen de son evlâtları; içinde haşır neşir olduğumuz askerî, siyâsî, içtimâî ve iktisadî bir tarih meydanında köşe kapmaca oynamış kimseler olarak, görüp duyduklarımızı, tadıp kokladıklarımızı, kudretimiz ölçüsünde, gelecek nesillere intikal ettirmek mecburiyet ve mesuliyetinin altında bulunuyoruz. İşte bu kitabın meydana gelmesi de o vazife hissini bir netice ve zaruretinden ibarettir.” demektedir (Ayverdi 2009: 8). Kendisi, o yıllarda yaşadıklarını anlatmayı, gelecek nesillerin öğrenmesi bakımından kendine görev bilmiştir. Konuyla ilgili olarak 30 Nisan 1994 tarihli Türk Kültürüne Hizmet Edenler Paneli'nde Kâzım Yetiş şunları söylemiştir:

“...Hz. Mevlânâ, bizzat Sâmiha Anne'nin yorumu ile bir hikâye söyleyici değildir. Hikâye, hakikatlerin anlatılması için bir çerçevedir. İşte Sâmiha Anne'nin roman ve hikâyeleri de böyledir. O, bu geleneği devam ettirir...
...Ama bütün edebiyat faaliyetlerinde onun esas hareket noktası insan ve insanı sırat-ı müstakîme kazandırmaktır. Ama bunu yaparken katı gerçekleri vazeden bir vâiz değildir. Burada hat, mimari, tezhip, vb. klasik sanatlarımızı hatırlayalım. Bunlar sadece birer sana göstergesi midirler? Bir hat bir tezhip bir musiki daima insanı iyiye doğruya güzele götüren birer vasıta. Bunlarla insan Allah'a biraz daha yaklaşır ve başkalarını da yaklaştırır. İşte Sâmiha Anne, XX. yüzyıl insanına, XX. yüzyıl Türk ve Müslüman insanına gerçekleri gösterir...” (Yetiş 1994: 31-32)

Bu cümleler ışığında, Sâmiha Ayverdi'nin eserinde çeşitli sanat dallarımızdan bahsettiğini, onları ayrıntılı şekilde anlatmaya çalıştığını söyleyebiliriz.

“Aziz Efendi, levhaların kenarlarına ve kitapların kaplarına kullanılan ebruyu da kendi yapardı. Bir renk ve şekil kaynaşmasının en cazip örneği olan ebruculuk da, başlı başına bir hünerdi. Pelte yumuşaklığına getirilmiş kitle üzerine yapılan şekilleri, nakışları tespit etmek için boyalara sığır ödü damlatılırdı. Böylece de türlü renkler ile yapılmış gül, lâle ve çeşit çeşit çiçek resimlerinden başka, mücerret şekiller de kitle üzerine tespit olunurdu. Nihayet boyayı

çekip de kâğıt kitrenin üstünden yavaşça kaldırılınca, sanat tarihimizin o meşhur ebrulan meydana çıkmış olurdu.” (Ayverdi 2009: 151)

“Son derece ince bir güzel sanatlar kolu olan tezhip, hattata düşen iş değildi. O, yazısını tamamlar ve levhanın bir çiçek bahçesi, bir nakış ve renk cümbüşü hâline gelmesi için müzehhibin fırçasına terk ederdi.

Tezhibin de türlü tarzı, türlü usulü vardı: Zer-en-der-zer, pesend, halkâr, rûgânî, şükûfe, s azyolu, atayolu...

İşlenen şekillere gelince: Hâtâî, penç, bulut, rûmî, iplik, dışpervaz, içpervaz, göbek, sadberk, su, köşe, koltuk, ortabağ, durak, şîrâze, zereşan, akkâse, visale, cetvel, tahrir, perdah, silkme, astar, kuzu, çiftkuzulu...” (Ayverdi 2009: 153)

Sâmiha Ayverdi, edebiyatımızda özellikle ‘Boğaziçi’nde Tarih’ ve ‘İstanbul Geceleri’ adlı eserlerinden dolayı ‘İstanbul yazarı’ olarak tanınır. (Binark 2007: 35) Ona göre İstanbul, Türk- İslam medeniyetinin ulaştığı son noktanın çeşitli tesirleriyle yüklü bir kültür ve medeniyet şehridir. (a.g.e: 253) İbrahim Efendi Konağı’nda da İstanbul’un sokak hayatını, eğlence anlayışını, çarşı pazarını canlı bir dille anlatmıştır. Bunları okuyucuya aktarırken, unutulmuş geleneklerimizden ve artık kullanılmayan kelime ve kavramlardan da bahsetmiştir.

“Çubuk içmek, henüz o devirde adı târihin derinliklerine gizlenmemiş âdetlerden biriydi. Nasıl kahve ikramının adabı ve usûlü var idiyse, sırasında boylan iki arşını geçen çubuğun da misafire bir ikram ediliş şekli vardı.

Çubuğun dudağa değen kehrübâ kısmına imame veya başpâre denirdi. Orta kısmı ise, gül, yasemin, pelesenk, hezaren, abanoz gibi ağaçlardan yapılırdı. Ekleri birbirlerine tutturmuş bilezikler ise, çubuğun kıymetine göre altın, gümüş ya da mine üzerine zümrüt, yakut ve mücevherle işlenirdi...” (Ayverdi 2009: 30)

“Misafire kahve ikramı da, muhtelif devirlere göre tarz ve şekil değişmiş âdetlerden biriydi. Kahve, Üçüncü Sultan Selim devrinde, sitille verilirdi. En az üç, en fazla sekiz kişilik takımlarla yapılan bu şahane ikram sahnesine, Türk gelenekleri arasında yer almış en zarif merasimlerden biri dense revadır.” (Ayverdi 2009: 31)

“Mayıs ayında süt içmek, sütlü tatlı yemek, İstanbul’un yerleşmiş âdetlerinden biriydi. Alibey Köyü, Kâğıthane Köyü gibi mandıraları bol, civar köylerden gelen koyun sütleri bu ay içinde mahallelerde satılırdı.” (Ayverdi 2009: 189)

“On dokuzuncu asır ortalarında sünnet çocuğunun, mücevherlerle süslü nazarlıklı fesler başlarında, cüz keseleri boyunlarında, göğüslerinde hamaylılar takılı, şallarla süslü atlara bindirilerek, bir tarafta davullar zumalar, bir tarafta ilâhîler, kasidelerle sokak sokak dolaştırılması âdetti. Fakat zamanla bu usûl daha sadeleştirilerek çocuklara yalnız sünnet üniformaları giydirip ziyaretlere götürmek âdeti kalmıştı.

Bundan elli altmış sene evveline kadar çocukların tepelerinde bir tutam saç bırakıp ömek usûlü de yer yer yaşıyordu. "Sünnet saçı" denen bu örgü, sünnet günü kesilirdi." (Ayverdi 2009: 328)

Ayverdi, *İbrahim Efendi Konağı*'nda aynı alan içinde bulunan kelimeleri, birbirlerini tamamlarcasına, bir zincirin halkaları gibi beraber kullanmıştır.

Bunlara pek de fincan deyip geçmek doğru olmasa gerek. Yeşil yapraktan bir tabak içine oturan pembe bir gül; çemberleri taşlarla işlenmiş mini mini bir varil; gece mavisi üstüne altın dantel geçmiş bir küçücük hokka; Çin, Japon sanat nefiseleri... yayvanlar, karınlılar, ince belliler, uzun boylular, kulplular, kulpsuzlar, yükstükten az büyük, kâseden az küçük olanlar... İşte dolabın kapağı açılınca, bir çiçek bahçesi şetâretiyle iç açan bu fincan sergisi göze çarpardı. Zarflı fincanlar da gene bu dolaplarda dururdu. Tuğralılar, tuğrasızlar, som gümüşler, savatlılar, porselenler, elmaslılar, mineliler, yaldızlılar... (Ayverdi 2009: 62)

Tezgâhların üstüne konmuş top top, renk renk Hereke kumaşları, elbiselikler, sımalı döşemelikler, şallar... Süleymâniye işi dökmeden, tunç ve pirinç mangallar, sahanlar, maşrapalar, tepsiler, fiske şamdanları, mum makasları, buhurdanlar gülebdanlar, hamam taşları... bir başka tezgâhın üstünde hâlâ sofralarından eksilmemiş olan şimşir, abanoz, bağa, fildişi kaşıklar ve gene fildişi ve abanoz üstüne altın kakmalı enfiye kutuları, ağızlıklar, necef veya cebeli lokumdan mühürler, yüzük taşları... (Ayverdi 2009: 126)

Kalabalıktan ayrılanlar bâzan da koku zevkini billur şişeler, fildişi hokkalar içinde etrafa dağıtan misk yağcılarının önünde durur. Zira gül, karanfil, tarçın, tefârik misk, amber, hacıyağı birbirine karışarak âdeta bir devrin kokusunu teneffüs etmek de ayrı bir zevktir. (Ayverdi 2009: 127)

Eserde Sâmiha Ayverdi'nin, bazı cümlelerin sonuna üç nokta koyduktan sonra diğer cümleye küçük harfle başladığı da görülmüştür. Üç nokta koyarak âdeta kelime tasarrufuna gitmiş gibidir. Bu da onun eserinde görülen bariz üslup özelliklerindedir.

"Dayanamazsınız, kaldıramazsınız, etmeyin eylemeyin... hürriyetten evvel hür olmanın yollarını arayalım, mektepler açalım, cehaletle boğuşalım, o bizi yenmeden biz onu yenelim... yollu sözler ediyordu." (Ayverdi 2009: 60)

"Ah şu: "Çocuk beni seviyor, yok seni değil asıl beni seviyor.." rekabetinin körpe ve toy bir ruhta yaptığı yıkıntı... bunu, ancak böyle bir tahribata mâruz kalanlar bilebilirdi." (Ayverdi 2009: 165)

Tamir işi biter bitmez artık efendizâdelere bir ziyafet çekmek isterdi doğrusu... bahçeden istifâde etmek için hem de biraz acele etmeliydi." (Ayverdi 2009: 332)

Ayverdi'nin eserinde görülen üslup ve dil özelliklerinden biri de, yazarın paragrafları cümle başı edatlarıyla başlatmış olmasıdır. Bu da onun kurduğu

cümleleri hiç bitirmek istemediğini, uzun cümle kurma eğiliminde olduğunu gösterir.

“Fakat henüz ayakta olan tulûatçılık altın devrini kapamamış ve henüz tuluat üstatları, yerli sanat ve mahallî çeşni piyasasından çekilmemişti. Onun için de halk, garp usûlü temaşa hayâtından ziyâde yerli oyunlara rağbet etmekte ve daha çok Karagöz’ün, meddahın, orta oyununun cazibesi etrafında dönüp durmakta bulunuyordu.” (Ayverdi 2009: 124)

“Amma aslına bakılacak olursa, kendini kahretme bahâsına sırtına takmış olduğu bu sükût kaftanını, ona sâdece aldığı terbiye giydirmemişti. Küçük Râtibe, bir meseleyi kafasında endazeleyip esaslı bir hükme varmadan, üstünde konuşmazdı. Bahusus, her telden çalan bu ağzı kalabalık ve cesaretli kadınlara, hangi bilgisi, hangi semâyesi, hangi müdâfaa gücü ile karşı koyabilirdi? Hiç, kanncaların devlerle gürüştiği görülmüş müydü?” (Ayverdi 2009: 160)

“Nitekim günler, haftalar, aylar geçiyor iflâs eden fımanın istikraz ettiği meblâğı kurtarmak hayalleri gittikçe zayıflar hâle geliyordu. Amma bu kötü vak’ayı başka ziyanlar takip etmemiş olsaydı, belki de Şevkiye Hanımefendi, ilk zararı bir kaza olarak sineye çekip susacaktı. Fakat felâket hâlini almakta olan bir seri zarar ziyan haberi, İbrahim Efendi’nin kızını, saçını başını yolacak bir perişanlıkla şaşkına çevirmişti. Şimdi ne olacaktı?” (Ayverdi 2009: 371)

“İşte bu minval üzere akıp giden zaman, gele gele 1938 senesine geldi. Kış mevsimi hemen yanlanmıştı ki bir sabah erkenden Ekrem Bey’in kapısı çalınarak Küçük Hanım’ın hastalık haberi geldi. Aynı haber mahalleye de aksetmiş olmalı ki Şevkiye Hanımefendi’nin evi kısa zamanda aileden ve muhitten gelenlerle doluverdi. Kimi hastanın limonatasını yapıyor, kimi yatağını düzeltiyor, kimi hekimin verdiği reçeteyi yaptırmaya gidiyordu” (Ayverdi 2009: 414).

Sâmiha Ayverdi, eserlerinde musiki unsurlarını çok fazla kullanan yazarlardandır. Eserlerinin bazı bölümlerini musiki üzerine kaleme aldığı hatıralarla ve atıflarla zenginleştirir. Ayverdi’nin “*İbrahim Efendi Konağı*” isimli eseri de bu manada önemlidir. (Kızıltuğ 2005: 96)

“Selâmlık âlemleri de hani, dostun düşmanın türlü gıpta, hayranlık ve hasedine hedef teşkil edecek bir âhenge sahne olmaktaydı. Devrin belli başlı mûsikî erbabı için İbrahim Efendi’nin konağı artık gözlerin ve gönüllerin alâka ve teccüssis mihrakı demektir. Şimdi selâmlık, Udî Cemill’er, Kanunî Andon, Kemânî Tatyos, Hanende Viçen ve Karakaş gibi sanatkarları toplayıp güzel sesin, güzel sözün, nükte ve neşenin coşup taşıdığı bir dünya idi. Bu meclisler, gerçekten de Yusuf Bey’e, konağın duyusuz, yabancı, soğuk kalabalığından ve bilhassa kansının yavan, sâde suya ve sıkıcı yakınlığından kaçıp sığınacak bir melce, bir latif dünya olmuştu. . .” (Ayverdi 2009: 92)

Yukarıdaki bilgiler ışığında, Sâmiha Ayverdi'nin musiki bilgisinin, yazısına etki ettiği söylenebilir. Çünkü yazar, musikiden bahsetmediği bölümlerde bile, bir musiki terennüm eder gibi cümlelerini sıralar. Kelimelerin cümle içindeki sıralanışında ahenk vardır.

“Bir sonsuz özleyiş ve tahassür içinde olan tabiatla kendi arasında ne kadar da benzerlik vardır. Anma bir hasretle vuslat arasında gidip gelen şu dağlar denizler de kendisi gibi şeydâ olduğu halde onları kimse kınamaz taşlamaz... İşte esmer derisi üpererek bekleyen gece; işte bir davete kulak kabartmış gibi nefeslerini yutmuş sakin deniz; işte aşk bekleyişiyle kuşkulu, esmekten kalmış ince rüzgâr... hepsi de sırlarını ne rahat açığa vuruyorlar. Halbuki kendisi, o tertemiz duygularını hep mi hep saklamaya, yârdan da ağyardan da örtmeye mecbur... Genç adam, sevmeyi bilmeyeni bakar körlere benzetir. Onun için de göz kesilmiş bir uyanıklıkla, ölürcesine, erircesine sever, sever...” (Ayverdi 2009: 230)

“Gece olup da şehir, yıldız yıldız ışılandığı zamanlarda ise çakıllı bahçe, sanki bir rasat kulesinin çanaklığı vazifesini görürdü. Öyle ki hanımlar halayıklar ve eksik olmayan misafirlerin bir meçhul büyüünün buyruğu altına gimişçesine konuşmalarının temposu yavaşlar, âdeta bir uyandırmaktan, bir saygısızlık etmekten çekindikleri varmış gibi şakrak kahkahalarını hafifletir, gürültülü konuşmalarını kısar, zevkle ızdırabın atbaşı gittiği bir çeşit vecc ve huşu sınırı atarlardı. Belki de kendilerini periler ülkesinde dolaşan peri kızları zanneder, güzellikle muaşaka eden tabiatın, güzellikler kadehinde sunduğu lezzet, ahenk, arzu, hasret ve vuslat mahşerinde haşrolurlardı” (Ayverdi 2009: 236).

2.3.ESERLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER

Nihat Sami Banarlı, İbrahim Efendi Konağı hakkında şunları söylemektedir:

“Eserde II. Abdülhamit devri Maliyecisi ve Ayverdi'nin anne tarafından amcası İbrahim Efendi'nin Şehzadebaşı'ndaki konağında geçen vak'alar anlatılmaktadır. İmparatorluk devrinde sosyal bir müessese olan konak ve konak hayatı bütün hususiyetleriyle işlenmekten başka Türk ailesinin çöküşüyle beraber imparatorluğun çöküşü de yakın geçmişimizin tabloları halinde canlandırılmıştır” (Banarlı 1971: 1231).

Ahmet Kabaklı, bu eser hakkında 6 Temmuz 1964 tarihli Tercüman gazetesi yazısında, “Eski İstanbul'u bu kadar güzel, bu kadar özleyici, aynı zamanda da tenkitçi gözle ve gerçek tablolar halinde sunan eser okumadığımı söyleyebilirim” demiştir. Yine Kabaklı, adı geçen eser hakkında “Sâmiha Ayverdi İstanbul kültürünün özünü ve son asır içindeki ‘kendimizden kopuş’la gelen yıkılışları İbrahim Efendi Konağı eserinden alınmış seçkin bir üslûpla ortaya koymaktadır” demiştir (Kabaklı 2002: 46).

Gazeteci-yazar Hamdi Varoğlu ise eseri şu cümlelerle değerlendirir:

“İbrahim Efendi Konağını eline alan bir kimse, hele konak mefhumunu ve dünkü İstanbul’u yakından tanımış bir neslin mensubu ise, bu iki yüz seksen yedi sahifelik şaheseri mutlaka bir hamlede okuyacak, son satırını tamamlayıp kitabı kapadığı halde kendisini onun cazibesinden yine de kurtaramayacaktır.

İbrahim Efendi Konağı’nın Sâmiha Ayverdi imzasını taşıdığını söylemek, eserin ifade ettiği değeri anlatmaya ve bu iddiayı haklı göstermeye yeter olduğunu sanıyorum” (Cumhuriyet gazetesi, 12 Nisan 1964).

Prof. Dr. Kâzım Yetiş eserle ilgili şu değerlendirmelerde bulunur:

“ İbrahim Efendi Konağı ile beraber devrinin siyasî olayları, gelişmeleri de üzerinde durulan konulardandır. Son devrin siyasî olaylarını tahlile tabi tutan yazar, Balkan Harbi’nden sonra birbirini takip eden muharebeleri devri yaşamış bir insan yanıklığı ile anlatır, değerlendirir, iç ve dış sebepleriyle yıkılışı inceler. Yakın devir Türk tarihinin pek çok meselesine eğilen, yorumlar ve tahliller yapan yazar, konakla beraber cemiyetin, devletin dağılışını verirken, son iki asırlık çözülüşün kültür hayatımızda açtığı yaraları yine sebepleri ve mesulleri ile beraber açıklar” (Yetiş: 1999: XII-XIII).

Son olarak Hüseyin Atlansoy, İbrahim Efendi Konağı’nı edebiyat sosyolojisi için önemli bir kaynak olarak görmüş ve bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“ Sâmiha Ayverdi’nin bu kitabı 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın ilk çeyreği hakkında yaşantılardan oluşturulmuş bir İstanbul ve imparatorluk silueti sunuyor. Bu yaşantılar merkez olarak İstanbul aristokrasisini alsa da toplumun diğer unsurlarına da (ordu, devlet ve yönetimi, mahalle gibi) ışık tutabilecek öğeleri bünyelerinde taşıyorlar. Kitap gerek konak, köşk ve küçük evlerde yürürlükte bulunan teşrifatla ilgili ayrıntıları ve mahalle, devlet gibi unsur ve aygıtların işleyişindeki teşkilata ilişkin sunduğu bilgilendirmelerle olsun, gerek rüya gibi bir dil kullanmasıyla olsun ‘ edebiyat sosyolojisi’ için bulunmaz bir kaynak özelliğindedir denilebilir’ (Atlansoy 1999: 44).

3.KRONOLOJİ

25 Kasım 1905	İstanbul'da Şehzadebaşı'nda doğdu.
1910	Mahalle mektebine verildi.
1921	Numûne-i İnas okulunu bitirdi.
9 Mayıs 1925	Kızı Nâdîde doğdu.
13 Mart 1927	Kenân Rifâî'ye intisap etti.
Şubat 1929	Babası İsmail Hakkı Bey vefat etti.
1938	Aşk Budur romanı ile yazı hayatına adım attı.
1939	Batmayan Gün neşredildi.
1940	Mâbette Bir Gece neşredildi.
1941	Ateş Ağacı neşredildi.
1942	Yaşayan Ölü neşredildi.
1942	İnsan ve Şeytan neşredildi.
1943	Son Menzil neşredildi.
1944	Yolcu Nereye Gidiyorsun? Neşredildi.
17 Kasım 1945	Kızı Nâdîde evlendi.
1946	Yusufçuk neşredildi.
1948	Mesihpaşa İmamı neşredildi.
2 Ocak 1951	İlk torunu Sinan doğdu.
1951	Kenân Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık yayımlandı.
1952	İstanbul Geceleri neşredildi.
1953	İstanbul Fetih Cemiyeti'nin kurucu üyeleri arasında yer aldı.
1953	Edebî ve Manevî Dünyası İçinde Fatih neşredildi.
1954	Mevlânâ Müzesi, Müdürü Mehmet Önder ve Konya Turizm Derneği Başkanı Feyzi Halıcı ile beraber Şeb-i Arus törenlerini başlattı.
1956	Mürebbliliğini yaptığı gençlerin semâ öğrenmelerini temin ederek, Konya'da Hz. Mevlânâ ihtifâllerine katılmalarını sağladı. Kendi evinde çocuk iftarlarını başlattı.
20 Nisan 1957	İkinci torunu Gülşah doğdu.

- 1958 Yunus Emre'yi Anma Derneği'nin kuruluşuna ve faaliyetine iştirak etti.
- 10 Kasım 1961 Damadı Cemal Uluant vefat etti.
- 1964 İbrahim Efendi Konağı neşredildi.
- 1967-1968 Fevzi Paşa Caddesi, Saraçhane-Edirnekapı arası Koyunbaba Parkı'nı ağaçlandırdı.
- Nisan 1968 Annesi Meliha Hanım vefat etti.
- 1969 Misyonerlik Karşısında Türkiye neşredildi.
- 1970 1978'de vakfa dönüşen Kubbealtı Cemiyeti'ni ağabeyi Ekrem Hakkı Ayverdi ve İlhan Ayverdi ile beraber kurdu.
- 19740 Türk-Rus Münasebetleri ve Muharebeleri neşredildi.
- 1974 Bir Dünyadan Bir Dünyaya neşredildi.
- 1975 Türk Tarihinde Osmanlı Asırları neşredildi.
- 1976 Millî Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız neşredildi.
- 1976 Âbide Şahsiyetler neşredildi.
- 1977 Hatıralarla Başbaşa neşredildi.
- 1978 Kölelikten Efendiliğe neşredildi.
- 1979 Dost neşredildi.
- 23 Nisan 1984 Ağabeyi Ekrem Hakkı Ayverdi vefat etti.
- 1984 Yeryüzünde Birkaç Adım neşredildi.
- 1985 Rahmet Kapısı neşredildi.
- 1985 Mektuplardan Gelen Ses neşredildi.
- 1985 Ne İdik Ne Olduk neşredildi.
- 1987 Bağ Bozumu neşredildi.
- 1988 Hey Gidi Günler Hey neşredildi.
- 1988 Hancı neşredildi.
- 1989 Küplüce'deki Köşk neşredildi.
- 1990 Ah Tuna Vah Tuna neşredildi.
- 22 Mart 1993 Hakk'a yürüdü.
- 1999 Dile Gelen Taş neşredildi.
- 2002 Râtibe neşredildi.
- 2003 İki Âşına neşredildi.

2004 Ezeli Dostlar neşredildi (Türk Edebiyatı Dergisi, s. 10-11 S:
379 Mayıs 2005).

I.BÖLÜM

CÜMLE ÇEŞİTLERİ

1.CÜMLE NEDİR?

Cümleleri sınıflandırmadan daha önce, araştırmacıların cümle tanımlarına bakmamız gerekir:

Banguoğlu (2004: 522), kısa bir açıklama ile kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır demektedir. Bilgegil (1984: 12) ise: “İki unsur arasındaki olumlu veya olumsuz ilgiyi sözü dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde tam olarak haber veya dilek (inşa) yoluyla ifade eden kelimeler dizisine cümle denir.” diyerek cümle tanımlamasını yapar.

Ediskun (2010: 321) cümleyi bir bağımsız yargı veya birçok yan yargı ile bir temel hükmün oluşturduğu kelime dizisi olarak tanımlarken, Ergin (2012: 398) ise “Cümle, bir fikri, bir düşüncüyü, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.” diyerek diğer tariflere göre daha açık tanımlamıştır.

Karaörs de Banguoğlu gibi kısa bir tanımlama ile cümlenin bir hüküm bildirmek için kullanılan en geniş ve en büyük kelime grubu olduğunu ifade eder (Karaörs 1993: 36). Karahan’ın ve Hengirmen’in cümleyi tarif etmeleri ise benzerdir: “Bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir” (Karahan 2012: 9). “Duygu ve düşüncelerimizi anlatan ve içinde yargı bulunan sözcük dizisine cümle denir” (Hengirmen 1995: 323).

Bazı araştırmacılar tanımlama yaparken “cümle” yerine “tümce” terimini kullanmışlardır.

Dizdaroğlu (1976: 187) “Yargı birimi olan tümce, ya tek bir düşüncüyü, tek bir duyguyu yansıtır; ya da birden çok duygu ve düşünce, tümce kalıbı içinde bir

araya gelerek bir temel yargıya bağlanır.” derken, bir başka açıklama şu şekildedir: “Bir düşüncüyü, bir duyguyu, bir isteği, bir haberi eksiksiz ve yargıya bağlayarak anlatan sözcük dizisine ‘tümce’ denir” (Atabay Özel ve Çam 1981: 11).

Gencan, Hatipoğlu ve Kükey’in cümle tanımları da diğerlerinden farklı değildir. “Bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir isteği, bir yargıyı, bir olayı anlatmak için kurulan sözcük dizisine tümce denir” (Gencan 2007: 112).

“Bir yargıyı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eyleme veya çekimli bir eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisine tümce denir” (Hatiboğlu 1972: 99).

“Bir yargı taşıyan; bir düşüncüyü, bir duyguyu, bir isteği dile getiren çekimli bir eyleme ya da çekimli bir eylemle veya eylem almış ad soylu bir sözcükle düzenlenen anlamlı en geniş dil birliğine ‘tümce’ denir” (Kükey 1975: 261).

Bu tanımlamalarda, araştırmacıların cümle konusunda hemfikir olduklarını, cümle tariflerinin birbirlerinden farklı olmadığını görürüz.

İncelememizde Prof. Dr. Mustafa Özkan ve Yrd. Doç. Dr. Veysi Sevinçli’nin Türkiye Türkçesi Söz Dizimi kitabı esas alınmıştır. Onlar, cümleyi; duygu, düşünce, hareket ve olayın tam bir hüküm halinde kelime veya kelime dizisi ile ifade edilmesi olarak tanımlamıştır (Özkan ve Sevinçli 2011: 116).

Yaptıkları tasnif ile cümle çeşitlerini dört başlık altında toplayabiliriz:

I.Yüklemine göre Cümleler: İsim cümlesi, Fiil cümlesi

II. Anlamlarına göre Cümleler: Olumlu cümle, Olumsuz cümle, Soru Cümlesi, Emir cümlesi, Ünlem Cümlesi

III. Yüklemine Yerine göre Cümleler: Kurallı cümle, Devrik Cümle

IV. Yapılarına göre Cümleler: Basit Cümle, Birleşik Cümle, Sıralı Cümle, Bağlı Cümle, Ara Sözlü (Cümleli) Cümle, Eksilteli Cümle (Kesik Cümle)

2.YÜKLEMLERİNE GÖRE CÜMLELER

Yüklemlerine göre cümleler isim cümlesi ve fiil cümlesi olmak üzere iki başlıkta incelenir.

2.1.İSİM (AD) CÜMLESİ

İsim cinsinden kelime ya da kelime grubunun ek-fiille çekimlenerek yargı bildirmesine isim cümlesi denir. Fiilden başka bütün sözcük türleri isim cümlesinin yüklemi olabilir. Bu türler ek fiil olarak yargıya bağlanır (Özkan ve Sevinçli 2011: 157). Eserimizden bazı örnekler şunlardır:

1. Hilmi Bey, kardeşinden sâde yaşça küçük değil mevkice de İbrahim Efendi'nin maiyetinde Vezne Baş Mümeyyizi olan, orta halli bir İstanbul efendisiydi (Ayverdi 2009: 10).
2. Kadıya mülk olmayan mahkeme, âdeta ona kaydihayat şartıyla bağlı gibiydi (Ayverdi 2009: 11).
3. Daima bu iki ev arasında bir gidiş-geliş bir hareket ve haberleşme vaziyeti vardı (Ayverdi 2009: 13).
4. Eski zamanda mahalle bekçiliği, bir kariyer meselesi, kapalı sınıf şuurunun memleket sathında en küçük fakat çok ehemmiyetli bir müessesesiydi (Ayverdi 2009: 37).
5. İşte korktuğu iç tehlike de buydu (Ayverdi 2009: 59) .
6. Hilmi Bey'le Halet Hanım'ın kızına ve oğluna gelince, ana ve baba için bu dünya güzeli evlâtlar, şüphesiz ki birer iftihar vesilesiydiler (Ayverdi 2009: 76).
7. Aynı zamanda selâmlık, iki damat arasındaki gizli rekabet ve nüfuz bölgesine ayrılmış bir savaş meydanı gibiydi (Ayverdi 2009: 77).

8. Sarışın, gösterişli ve zekiydi (Ayverdi 2009: 80).
9. Pek tabii ki bunu bilen hatta düşünen dahi yoktu (Ayverdi 2009: 83).
10. Fakat öğrenmekte de gecikmeyecekleri muhakkaktı (Ayverdi 2009: 83).
11. Bu, doğuştan zarif, mütevazı, müşfik ve ganî çocuk, sanki semalardan inmiş bir göktaş gibi, bu ananın bu babanın bu dedenin hatta bu kürenin malı değildi (Ayverdi 2009: 83).
12. Yusuf Bey veya Şükriye Hanım sokaktan geldikleri zaman elbiseleri ve odayı toplamak, kahvelerim sigaralarını vermek başlıca vazifesiydi (Ayverdi 2009: 91).
13. Hâlâ yerde çırpınan Şükriye Hanım'ın başında, yüzlerini ekşitip bir facianın şahitleri pozunda gürültü ederek genç kadının teessürünü körükleyenlerin hepsi, Salih Bey grubuydu (Ayverdi 2009: 94).
14. Sarayın, devlet erkânının, tüccarın ve şehrin varlıklı ailelerinin sergiye olan bu alâkaları, bayram veya iftarlarda verecekleri hediyeleri ve dış kiralarnı tedarik etmeye müsait bir panayır yerine benzemesindendi (Ayverdi 2009: 126).
15. Zira gül, karanfil, tarçın, tefarik, misk, amber, hacıyağı birbirine karışarak âdeta bir devrin kokusunu teneffüs etmek de ayrı bir zevktir (Ayverdi 2009: 127).
16. Bakarsınız az ötede kırmızıbiber, karabiber, zencefil, karanfil, havlican, tarçın, devaimisk ve nane şekeri satan sergiler vardır (Ayverdi 2009: 127).
17. Eski cemiyette bayram, büyüğe de küçüğe de gökten inen bir mâide gibiydi (Ayverdi 2009: 140).
18. Bu defaki basan daha üstün bir muvaffakiyettir (Ayverdi 2009: 142).

19. Şüphe yok ki Sinan'ı Sinan yapan birinci derecedeki amil onun vahdetçi görüşü, şevk ve şule saçan imanıdır (Ayverdi 2009: 143).
20. Bu bakışlarda, bir hekimin hastası karşısındaki dikkat ve alâkası olduğu muhakkaktı (Ayverdi 2009: 167).
21. İşte Server Bey de klinik tababet sahasında, eşine ender rastlanan bir teşhis kuvvetine sahipti (Ayverdi 2009: 167).
22. Buna mukabil zenne denilen kadın tipi, arka planda ve zayıftı (Ayverdi 2009: 181).
23. İshak Efendi'nin zihnindeki dağ dağ yığılı hatıralar arasında, hiç unutamadığı, hatırladıkça da keyiflenip heyecanlandığı çizgilerden biri, muhakkak ki helva sohbetleriydi (Ayverdi 2009: 187).
24. Bilhassa kış mevsiminde misafirliklerin hararetli zamanlan gecelerdi (Ayverdi 2009: 205).
25. Onun için de, alıcısı, satıcısı, pazarı ve piyasası olan kölelik müessesesi, Müslüman-Türk gelenekleri içinde sadakatin, vefanın, dürüstlüğün temsilcisi olan şerefli bir mevkie sahipti (Ayverdi 2009: 206).
26. Devir o devir idi ki, bir kapıdan çırak edilmek demek, şanına şerefine uygun bir düğünle evlendirilmek, mücevher sahibi olmak, çok defa da bağışlanan bir evin dayanıp döşenmesi demektir (Ayverdi 2009: 207).
27. Aralarındaki muhabbet o derece sağlam ve riyasız idi ki, ağırbaşlı ve tumturaklı bir kadın olan Halet Hanım'ın, bu kabına sığamayan aşkın ve coşkun kardeş karısına olan sevgisi, kendi kızına olan aşırı muhabbetinden bir zerre dahi eksik değildi (Ayverdi 2009: 217).

28. Sabah akşam ve gece, sanki pembeyi çıkarıp yeşili giyen; yeşilden bıkıp beyaza bürünen; al, sarı, mavi, mor ne bulduysa sırtına takan bu göz bağıcı dilberin büyüğü libaslarıydı (Ayverdi 2009: 235).
29. Esasen bağıın diğeri meyveleri de pek benzerlerine rastlanan cinsten değildi (Ayverdi 2009: 236).
30. Kır gezmelerine iştirak edenlerin başında gelenlerin biri de Nasib Hanımefendi'ydı (Ayverdi 2009: 253).
31. Amma bu oda, büsbütün de kullanılmaz değildi (Ayverdi 2009: 256).
32. Nasib Hanımefendi'nin selâmlık halkında da, ta yanını başlarına gelip dayanmış tehlikeyi birbirinin kulağına söyleyen birkaç emektar uşak vardı (Ayverdi 2009: 256).
33. Yusuf Bey'in aradan çekilmesiyle eli boş kalan bu kavgacı adama, muhakkak şimdi onun yerine koyup uğraşacağı biri lâzımdı (Ayverdi 2009: 265).
34. Yusuf Bey'den yana çıka çıka, onun payına düşecek mirasa konmak elbette daha kolaydı (Ayverdi 2009: 267).
35. Fakat gönülden gönüle seken bu genç adam, dayısı Kemal Bey gibi dünyalık uğruna dünyâyı kendisine de etrafına da zehir edecek edna yaratılıştaki bir kimse değildi (Ayverdi 2009: 298).
36. Ona kalırsa, can attığı rahatlayıp zevklendiği yerler, eski emektarların evleriydi (Ayverdi 2009: 300).
37. Varsa yoksa onlardı (Ayverdi 2009: 300).
38. Güzel olmaktan ziyade sevimli, güler yüzlü, hayatı kolayından alan, şenliği, eğlenceyi ve bir o kadar da boğazını seven Şâyeste Kalfa, İbrahim Efendi konağında iken kapı yoldaşlarının; evlendikten sonra da konusunun komşusunun muhabbetini kolayca kazanmış bir kadındı (Ayverdi 2009: 316).

39. O devirlerde bir gelinin baba evinden koca evine gidiş de, esasları tespit edilmiş bir merasime bağlıydı (Ayverdi 2009: 324).
40. Şayet güveyinin evi yakında ise, gelin alayının yolu uzatması, bir hayli dolaştıktan sonra matlup olan yere vasil olması şarttı (Ayverdi 2009: 324).
41. Düğünün ruhu, hemen hemen bu koltuk merasimleriydi (Ayverdi 2009: 324).
42. Zira şekerin, gıda maddesi olmaktan çıkıp ilâç hâline girdiğini yalnız bu ev değil, bütün memleket bilmekteydi (Ayverdi 2009: 346).
43. Zira dağ dağ tepelenip birikmiş geçimsizliklerini, kavgalarını şöyle bir aralayıp yerinden kımıldattığı takdirde altında saklı duran sır, muhakkak ki kocasına olan sevgisiydi (Ayverdi 2009: 349).
44. Şimdi gözünde, bir daha gelmemek üzere şu kapıdan çıkan kalfasının cesedi vardı (Ayverdi 2009: 408).
45. Koşmasa yetişmesine imkân yoktu (Ayverdi 2009: 408).
46. Kendini zorlayacak olsa, onun da şu yerde yatanın akıbetine uğrayacağı muhakkaktı (Ayverdi 2009: 409).
47. Fakat Küçük Hanım'ın eğilmiş, erimiş ihtiyar ve zayıf vücudu dalyan gözcüsü gibi çatı katına çekilmiş bu iki ihtiyarın orada yaşamalarını mümkün kılacak kudrete de mâlik değildi (Ayverdi 2009: 411).
48. Mail Kalfa'nın nasılsa görüp hanımlarına anlattığı bu "konuşan kutu"dan hayret ve merakla bahsedışı gerçekten çok hazindi (Ayverdi 2009: 411).
49. Fakat bu çareyi hastaya tebliğ etmek güçtü (Ayverdi 2009: 423).
50. Hani duymuş olsa, çektiği sıkıntılar pâyansızdı (Ayverdi 2009: 425).

2.1.1.BASİT ZAMANLI İSİM CÜMLESİ

Basit zamanlı isim cümlesinde zaman bildiren ek bulunmaz. Ek fiilin bildirme ifadesi taşıyan kipleri kullanılıp zaman anlamı katılır (Özkan ve Sevinçli 2011: 159).

1. Bizans son günlerine kadar büyük adamlardan mahrum değildi (Ayverdi 2009: 53).
2. Fakat bu rafine ve asil medeniyetin, makinelerin ayakları altında un ufak olacağına şüphe etmemesi de çok garipti (Ayverdi 2009: 54).
3. Bu çeşit çeşit fincanların her biri akrabadan veya eşten dosttan birine aitti (Ayverdi 2009: 63).
4. Zira bu alarm işi dahi gecelere mahsus vazifelerdendi (Ayverdi 2009: 71).
5. Mutfaktan yemek tablalarını alarak hareme ve selâmlığa götürmek, lamba şişelerini temizleyip gazlarını koymak, kömürü ocakta yakarak, mangallara taksim etmek hep onun yapacağı ve yaptıracığı işlerdendi (Ayverdi 2009: 72).
6. Kiminle dertleşebilir, hâlini kime anlatabilirdi ki, bu koskoca çatı altında kendisiyle hemdert olan yalnız bir kişi vardı (Ayverdi 2009: 72).
7. O da, kuyuya düşer gibi, kendi içine kapanmış orada sıkışıp kalmış bir dertliydi (Ayverdi 2009: 72).
8. Bu, doğuştan zarif, mütevazı, müşfik ve ganî çocuk, sanki semâlardan inmiş bir göktaş gibi, bu ananın bu babanın bu dedenin hatta bu kürenin malı değildi (Ayverdi 2009: 83).
9. Pek tabii ki bunu bilen hatta düşünen dahi yoktu (Ayverdi 2009: 83).
10. Fakat öğrenmekte de gecikmeyecekleri muhakkaktı (Ayverdi 2009: 83).
11. Namazdaki teslimiyet, kulun kendini inkâr etmesi veya nefyeylemesi değil;

belki bindiği gemi batarken, ya da ateş hattında kurşunlar tepesinden yağarken dahi onu, rahatlıkla Hakk'ın huzurunda tutabilen hudutsuz kudretti (Ayverdi 2009: 105).

12. Asırların gerisinde kalan masal küpü, o eski meddahlar bir tarafa bırakılacak olursa, yirminci yüzyılın ilk yarısına revnak veren sanatkârların başlıcaları, Meddah Şükrü, İsmet, Aşkî, Kadri, Sürûrî ve nihayet Tahsin gibi cemiyetin bağrından fırlamış abide insanlardı (Ayverdi 2009: 119).
13. Sarayın, devlet erkânının tüccarın ve şehrin varlıklı ailelerinin sergiye olan bu alâkaları, bayram veya iftarlarda verecekleri hediyeleri ve dış kiralarnı tedarik etmeye müsait bir panayır yerine benzemesindendi (Ayverdi 2009: 126).
14. Bu, aşçıbaşının yaptığı un kurabiyesiydi (Ayverdi 2009: 135).
15. Zira din, maddî bir fenomen, kütlelerin vehminden, hayal ve kuruntusundan ibaret bir ümit ve teselli efsanesi değildir (Ayverdi 2009: 137).
16. Sanki icatçı ve terkipçi kafasının içinde hazır bekleyen bir şekiller, istifler, kompozisyonlar âlemi vardı (Ayverdi 2009: 154).
17. Fakat bu kıvrak ve oynak müzik kadar, çalgı kutusunun süsleri de, bir çocuk için aynı ölçüde göz alıcıydı (Ayverdi 2009: 159).
18. Doğrusu aranacak olursa, an'anelerin henüz gürül gürül yaşamasına rağmen, konakta da eskiye karşı bir bıkkınlık bir usanç yok değildi (Ayverdi 2009: 160).
19. Konakta bu çeşit ciddî sözlerin konuşulması âdet değildi (Ayverdi 2009: 160).
20. Hâlbuki herkesin bir işle meşgul olduğu bu akşam saatlerinde, onun hiç fırsat bulup da buraya gelmesi mümkün müydü? (Ayverdi 2009: 230)
21. Şüphe yok ki bu sarp ve dik dağ tepesinde, kimseden buyuruk almadan,

- keyfince giden bir tabiat kânunu hâkimdi (Ayverdi 2009: 264).
22. Hâlbuki bundan sonra, Yusuf Bey cephesinden arta kalan top ve tüfeklerle kurşun yağmuruna tutulacak kimse, muhakkak ki kendisiydi (Ayverdi 2009: 265).
23. Doğurduğunu yiyen kedi gibi, kendi ceninlerinin katili olacakları artık gün gibi aşikârdı (Ayverdi 2009: 277).
24. Artık, sahte vesikalar tanzim ederek adam öldürmek, işkence, kanunsuzluk, vahşi bir Ortaçağ istibdadından farksızdı (Ayverdi 2009: 278).
25. Beşer tarihinin kaderinde bu ne ilk ne de sondu (Ayverdi 2009: 279).
26. Her doğru sözün karşısında muhakkak ki onun kadar veya ona yakın doğrulukta bir mukabil cevap vardı (Ayverdi 2009: 284).
27. Bu hareketin kökü dışarıda ve maalesef düşmanların elindedir (Ayverdi 2009: 285).
28. Bilhassa kütleleri perçinleyici bir ana kuvvet olan iman ile millî değerleri ezmek, temel prensibidir (Ayverdi 2009: 289).
29. Fakat gönülden gönüle seken bu genç adam, dayısı Kemal Bey gibi dünyalık uğruna dünyayı kendisine de etrafına da zehir edecek edna yaratılıştaki bir kimse değildi (Ayverdi 2009: 298).
30. Aksine, tok gözlü, kibar ve dürüsttü (Ayverdi 2009: 298).
31. Meşrutiyetle ağır bir darbe yemiş olan imparatorluk aristokrasisi, merkezden muhite dağılan halkalar gibi yavaş yavaş bütün cemiyet sınıfları arasında tesirini hissettirmekle beraber, henüz kendi kânunlarının barikati arkasında örf ve âdetine sadık bulunan bir aile müessesesi vardı (Ayverdi 2009: 308).
32. İşin plan ve fikir tarafı tamamı (Ayverdi 2009: 308).
33. İbrahim Efendi konağında iken gördüğü gelinlerin başlarında zülf-i arus,

parmaklarında divanhane çivisi, hidiv donanması, tek taşlar, damla yakutlar, zümrütler, göğüslerinde çark-ı felekler, kabak çiçeği, menekşe ve başak iğneler; boyunlarında akarsular, gerdanlıklar, kulaklarında salkım, dut ve gül küpeler vardı (Ayverdi 2009: 323).

34. Amma gene de mesut gene de memnundular (Ayverdi 2009: 323).
35. Galiba insanlar için saadet, kendilerinden üst olanlarla beyhude yarışmak, onlara yetişmeye çalışmak değil, kendi çevresinin en iyisi, en üstünü, en makbulü olmasını bilmektir (Ayverdi 2009: 323).
36. Atların başından sallanan askılar, damadın mürüvvetine ve kesesine uygun bu bahşişler de, gelin alayının şaşmaz âdetlerindendi (Ayverdi 2009: 324).
37. Düğünün ruhu, hemen hemen bu koltuk merasimleriydi (Ayverdi 2009: 324).
38. Enderun Tarihi muharriri Ata Bey'e, Serasker Hüsrev Paşa'nın verdiği sünnet hediyesinin hikâyesi zamanımıza kadar gelmiş bir varlık tablosudur (Ayverdi 2009: 327).
39. Tevzie tâbi olan gıda maddeleri, bulgur, kuru fasulye, bulama, kuru üzüm ve gazyağından ibaretti (Ayverdi 2009: 349).
40. Fakat kundura bulmak hemen de imkânsızdı (Ayverdi 2009: 349).
41. Onun için de yamadan kalkmayan pabuçları dahi altın saklar gibi muhafaza etmek çaresizdi (Ayverdi 2009: 349).
42. Paraları vardı fakat yiyecek ekmekleri yoktu (Ayverdi 2009: 349).
43. Fakat borçlarını ödeyemeyecek olursa, onların da gideceği muhakkaktı (Ayverdi 2009: 376).
44. Bu alışverişe girmek için de, kibirden, gururdan, yalandan, riyadan geçmek, hak ve adalet ölçüsünden dışarı çıkmamak lâzımdı (Ayverdi 2009: 401).

45. Bu kapının âdeti almak değil, vermektir; bâr olmak değil, yâr olmaktır (Ayverdi 2009: 401).
46. Şimdi gözünde, bir daha gelmemek üzere şu kapıdan çıkan kalfasının cesedi vardı (Ayverdi 2009: 408).
47. Koşmasa yetişmesine imkân yoktu (Ayverdi 2009: 408).
48. Sanki kendisi fakir doğmuş, fakirlikle büyümüş bir kimseydi (Ayverdi 2009: 411).
49. Lütfiye Hanımefendi'de bir kutu varmış .(Ayverdi 2009: 411)
50. Kevser Hanım'ın ise hem kendi evini hem de burayı ayrı ayrı idare etmesine fiilen imkân yoktu (Ayverdi 2009:422).

2.2.FİİL (EYLEM) CÜMLESİ

Yüklemi çekimli bir fiille kurulan cümlelere fiil cümlesi denir (Özkan ve Sevinçli 2011: 162). Fiil cümlesi on bölüme ayrılır.

2.2.1.BASİT FİİLLERLE KURULAN CÜMLELER

Özkan ve Sevinçli (2011: 162) basit fiillerle kurulan cümleyi bir düşüncenin ve bir yargının bir çekimli fiille anlatılması olarak tanımlarlar. Bildirme veya tasarlama kipindeki çekimli fiillerin hepsi cümlede yüklem olur. Bildirme kipleri ile oluşturulan cümlelerde oluş ve kılışlar belli bir zamanda; tasarlama kipleri ile oluşturulan cümlelerde ise -zaman işlevi olmadığından- sadece tasarlanan bir hareket anlatılır.

1. İşte Osmanlı İmparatorluğu'nun muhteşem veziriazamı da günün birinde kendini bu derinden derin sihrin içinde buldu (Ayverdi 2009: 24).
2. Davetler, ziyafetler, düğünler, ziyaretler ve konağın mutat ihtişamı, bu tarihî vak'aların üstünden bir sünger gibi geçti (Ayverdi 2009: 61).

3. Sarma ustasının oyununa senelerce aldanmış olan İbrahim Efendi konağı, zamanla tasfiyeye uğrayan her hâdise gibi, bunu da unuttu (Ayverdi 2009: 61).
4. Salih Bey de çocuğu sevdi (Ayverdi 2009: 80).
5. Fakat seneler geçtikçe Mebrû, bir bakıma evin demirbaşları sırasına düşmeye başlayıp, bebekliği devrinin tabii alımını kaybeder yaşa gelince, konağın içinde de bir evlâtlık edinmiş olmanın ilk hızı yavaş yavaş tavsadı (Ayverdi 2009: 81).
6. Ve büyümekte olan çocuk, fevkalade olmaktan alelade olmak seviyesinde karar kıldı (Ayverdi 2009: 81).
7. Hamilelik yedi aya basınca, çocuk takımlarının hazırlığı başladı (Ayverdi 2009: 82).
8. Ondan kibarca bahsedenler "kendi hâlinde, safderun" sıfatlarını kullanırlardı (Ayverdi 2009: 84).
9. Buna rağmen, yumuşak yürekli İstanbul halkı, atlı tramvayı gene de tutmazdı (Ayverdi 2009: 111).
10. Fakat şüphe yok ki şark, bu yüzden çok zarara uğradı (Ayverdi 2009: 113).
11. Bu nisyan, hem bünyenin içinde açılan gedikler, hem de bu gediklerden içeri yol bulan dış tesirlerle, bir medeniyet krizinin şartlarını ve sebeplerini örgüleyip hazırladı (Ayverdi 2009: 114).
12. Dostlar şişmanlıkta mahdumunuzla beni pek ayırt edemiyorlar, hangimizin daha etli olduğunu anlamak için birbirimizin elbisemizi giyip denemek münasip görüldü (Ayverdi 2009: 118).
13. Mebrûre'nin koca evine ayak basar basmaz bir kasırğa şiddetiyle etrafını kasıp kavuruşu, geri kalan dört çocuğun akıbetlerini tayin etmekte gecikmedi (Ayverdi 2009: 164).

14. Türk geleneklerine olduğu kadar Türk-İslam ruhuna da munis düşen bu töre, asırlar boyu loncanın içinde de yaşadı (Ayverdi 2009: 186).
15. Koca bir okkalık somun ekmeği kırk paraya alıyoruz (Ayverdi 2009: 187).
16. Neticede ise, ödememek daha cazip geldiğinden, çiftlik nazırı son derece müşkülde kaldı (Ayverdi 2009: 259).
17. Ve hükümetlerini kurdular (Ayverdi 2009: 276).
18. Latif Bey, şu İbrahim Efendi tablosu karşısında bir de kendini yoklamak lüzumunu hissederek, Meşrutiyet'ten bu yana geçen bir senelik hatalı ve kanlı hâdiselerin kendinde yaptığı tesiri düşündü (Ayverdi 2009: 283).
19. Daha tahta ayak basışının üçüncü ayında, suikastlar ve komplolarla hücumla geçtik (Ayverdi 2009: 285).
20. Onun için de Zat-ı Şahane ile Yahudiler arasındaki açık ve kat'î mücadelenin ne mertebe şiddetli olduğunu, bir karış toprağın Türk ve Arap tasarrufundan Yahudi mülkiyetine geçmemesi için nasıl uğraştığını yakinen bilirim (Ayverdi 2009: 288).
21. İhtiyar meslektaşından izin isteyerek kalktı (Ayverdi 2009: 293).
22. Pek tabii ki babası ile anası arasında gün günden açılan bu uçurum, gene herkesten ziyade Râtibe'ye dokundu (Ayverdi 2009: 299).
23. Fakat mesele sürüncemede kalmadan, ara bulucular marifetiyle Salih Bey konağa döndü (Ayverdi 2009: 299).
24. Oyuncakçılar ve kebabçılar çarşısı bir tarafa bırakılırsa, iki buçuk asırlık mazisi olan ve yalnız cuma günleri dokuz yüz okka kaymak satacak kadar zengin mandıraları, süt kârhâneleri, bağları, bahçeleri olan Eyüp'te, bütün bu yerleşmiş iktisadî ve ticarî geleneği yerinden sökmeye ve boşalan münhal sahalara kendi geçip kurulmaya amade, plansız, düzensiz bir sanayi ve

- imalâtçılık mücadelesi göze çarpar (Ayverdi 2009: 313).
25. Bu iş için oraya şehrin her tarafından kabileler konargöçer (Ayverdi 2009: 313).
26. Böylece de o çocukluk hatırasını mezada çıkarır (Ayverdi 2009: 328).
27. Yalnız fiyat meselesi kan kocayı biraz düşündürdü (Ayverdi 2009: 329).
28. O âna kadar, kendi yağı ile kavrulmak nedir bilmemiş olan bu taht şehri, her şeyden evvel açtı (Ayverdi 2009: 344).
29. Derhal iş başındaki kâhya uzaklaştırılarak, senetler sepetler, makbuzlar, hesaplar Zâim Bey'in önüne döküldü (Ayverdi 2009: 363).
30. Ötekilerle beraber ahlâksıza o da tapıyor (Ayverdi 2009: 368).
31. Ve keyfiyeti yakın çevrelerine açmadan, gene kendi başına halletmek yoluna düştü (Ayverdi 2009: 374).
32. Şevkiye Hanımefendi'nin düşünce ve tahminleri bu noktaya gelince bütün ıztıraplarına rağmen hafiften gülümsedi (Ayverdi 2009: 389).
33. Nazlanacak ve tereddüt edecek vakit olmadığına göre, göç başladı (Ayverdi 2009: 397).
34. Gel zaman git zaman, sene 1930'a gelip dayandı (Ayverdi 2009: 399).
35. Şevkiye Hanımefendi'nin yeni avukatı bir tutamak yeri bulup Zâim Bey'e yaptığı tazyik, belki de tehdit ile Şevkiye Hanım'ın emlakından Şifa'daki köşkünü işgal etti (Ayverdi 2009: 399).
36. Gerçekten de bu ödenemeyen borç, o borcun en az yüz kere üstünde bir değer taşıyan eşyayı akıbet götürdü (Ayverdi 2009: 400).
37. Günlerden bir gün, Şevkiye Hanımefendi'yi Salih Bey'in bir akrabası ziyarete geldi (Ayverdi 2009: 403).

38. Bu hâdisenin üstünden de gene aylar geçti (Ayverdi 2009: 408).
39. Mail Kalfa, merdivenlere sıralanmış küfelerin sepetlerin ve tenekelerin üstünden atlayarak aşağıya indi (Ayverdi 2009: 408).
40. Bir adım daha atmak istedi, bu defa da ayakları birbirine dolaştı ve olduğu yere düştü (Ayverdi 2009: 408).
41. İbrahim Efendi'nin kızlarına Hırka-i Şerifin etekleriyle Yenibahçe'nin sınırına dayanan bir semtte iki katlı beş odalı ve önü bostan olan bir ev bulundu (Ayverdi 2009: 412).
42. İşte bu minval üzere akıp giden zaman, gele gele 1938 senesine geldi (Ayverdi 2009: 414).
43. Kış mevsimi hemen yarılanmıştı ki bir sabah erkenden Ekrem Bey'in kapısı çalınarak Küçük Hanım'ın hastalık haberi geldi (Ayverdi 2009: 414).
44. Aynı haber mahalleye de aksetmiş olmalı ki Şevkiye Hanımefendi'nin evi kısa zamanda aileden ve muhitten gelenlerle doluverdi (Ayverdi 2009: 414).
45. Hastalığın ilk ve ikinci günleri hep aynı hafif, endişesiz hava içinde geçti (Ayverdi 2009: 415).
46. Gelip gidenlerle şakalaşıp eğlenen ve hastalığını ciddiye almayan Küçük Hanım, üçüncü gün birdenbire bozuldu (Ayverdi 2009: 415).
47. Şevkiye Hanımefendi bu gece biraz uzun süren hatıralar tablosunu hayalen takip ederken, oturduğu koltukta üşüdüğünü hissetti (Ayverdi 2009: 420).
48. Amma olduğu yerde biraz daha oturacak olsa üşüyeceğini düşünerek kalktı ve yavaşça yatağına girdi (Ayverdi 2009: 420).
49. Böylece de aylar geçti ve nihayet tecrübeli kimseler işin bu tertipte devam edemeyeceğine karar vererek ortası açık bir şilte ve karyola tedarik etmek suretiyle meselenin hallini düşündüler (Ayverdi 2009: 423).

50. Kendi kânunlarından gayrı, doğana ölene, düşene kalkana, gülene ağlayana aldırış etmeden dönmekte olan zaman çarkı, bu minval üzere daha bir zaman devrinde ve seyrinde yol yordam geçti (Ayverdi 2009: 427).

2.2.2.BİRLEŞİK FİİLLERLE KURULAN CÜMLELER

Birleşik fiillerle kurulan cümleler; et-, eyle-, ol-, kıl-, bulun- yardımcı fiilleri; yeterlilik, tezlik, süreklilik, yaklaşma fiilleri veya anlamca kaynaşmış iki ayrı fiilin birleşmesiyle meydana gelen cümlelerdir (Özkan ve Sevinçli 2011: 164).

1. Esasen Efendi, hangi sahada olursa olsun, karşısında kuvvetli şahsiyete asla tahammül edemezdi (Ayverdi 2009: 9).
2. Ne iş hayatında ne dostları ve akrabaları arasında, kendisini aşan, düşünce ve kararlarına mukavemet eden varlıkların tutunmasına meydan vermez, hemen bir kenara itiverirdi (Ayverdi 2009: 10).
3. Öyle ki hayatının hemen tek gururu ve gayesi olan büyük servetini, kardeşinin karşısında utanılacak bir ayıpmış gibi hissettiği zamanlar olur; onun yanında bu hesapsız varlığın âdeta azabını çeker ve zenginliğinden söz etmemeye bilhassa dikkat ederdi (Ayverdi 2009: 10).
4. Hilmi Bey, ağabeyisinin dillere destan serveti ve akıllar durduran saltanatlı yaşayışı karşısında ezici bir sükûtle susar, buna rağmen, ailenin ve an'änenin gerektirdiği hürmet ve itibarda da kusur etmezdi (Ayverdi 2009: 10).
5. Zira devletin bu son derece nazik ve müşkülden müşkül makamına nazırlar gelip gider; her kriz, her mâlî buhran, bir nazın iskemlesinden yere yıkıp bir başkasını oturtur; böylece de nezaret koltuğu bir boşalır bir dolar, ama tecrübesi bilgisi ve kabiliyeti ile devlet hazinesini parmağında oynatan İbrahim Efendi, azametle yerinde oturmakta devam ederdi (Ayverdi 2009: 11).
6. Keza, Fîrûze Sultanla Hekimoğlu Ali Paşa'nın kızı olan analarından kalan mal ve sultanın vakıfları da, aynı sekmeyi yaparak, gene İbrahim

Efendi'ye intikal etmiş (Ayverdi 2009: 11).

7. Ekber evlât olarak kendini ailenin tek vârisi kabul eden İbrahim Efendi, nihayet bir atıfet edâsiyle, bu iki taraflı servetten Hilmi Bey'e bir ev, kız kardeşine de bir miktar esham vermekle âdilâne bir taksim yaptığına kendim inandırmış ve sonuna kadar da kardeşlerinin haklarını ödemiş hami ağabey tavrını muhafaza etmiştir (Ayverdi 2009: 12).
8. Fakat her şeye rağmen, cemiyet geleneklerinin büyüğe saygı teamülü iki kardeş arasındaki ipi kopmayacak bir ayarda gevşek tuttuğundan, İbrahim Efendi'nin muhteşem konağı ile Hilmi Bey'in mütevazı evi, fikir ve kanaat ayrılığına rağmen, dışa karşı birbirini tamamlayan ve birbirine her köşesinden bağlı bulunan iki yakın akraba evi manzarası arz ederdi (Ayverdi 2009: 13).
9. İhtiyarda ve ihtiyarlıkta, tükenmek üzere olan ömrün çehreye işlediği bir derin güzellik ve asil bir mana vardı ki küçük kız her zaman, alevi hatta koru geçmiş bu kıvılcımlı küle rahat rahat sokulup ısınır ve hatta eşeleyip, derinlerinde kalmış son ateş parçalarını yüze çıkarmakla mesut olurdu (Ayverdi 2009: 14).
10. Seksen sene, ona asla ihtiyarlığı kabul ettirememişti (Ayverdi 2009: 14).
11. Zîra Hilmi Bey'in, saf ve yavaş bir kadın olan ablasına gösterdiği itibar, alâka ve şefkat, İbrahim Efendi'nin konağında da onu sıraya koymuş ve hala hanımlığını teyit ettirmişti (Ayverdi 2009: 15).
12. Kapı açılır açılmaz da hep birden ayağa kalkarak, yakışıklı ve kibar ev sahibinin, bir eli kapı tokmağında, bir eli pervazda, tebessümle kendilerini selâmlayıp süzüşüne hayran olurlardı (Ayverdi 2009: 16).
13. Onun için de İbrahim Efendi hayatı boyunca kadını, güzel, şuh, zeki, alımlı ya da saf, durgun, silik diye iki ayrı sınıfa bölmemiş; biraz yüzüne bakılan oldu mu odasına alıvermişti (Ayverdi 2009: 17).
14. Kendi başını kurtarmak için başyemek siyâsî namus ve içtimaî adaletten

nasipsiz kalmış gafil ve nadanların kârı olalı beri değil midir ki memleket öksüz, bîkes ve sahipsiz kalakalmıştır (Ayverdi 2009: 23).

15. Gerçekten mesut olmuşlardı (Ayverdi 2009: 25).
16. Şayet fazla bir tazyik altında kalacak olursa Küplüce'deki köşküne çekilmeye karar vermişti (Ayverdi 2009: 33).
17. Böylece de büyük kütle, kudretli bir hükümdarın arkasında kıtalar fethetmiş ve kudretli idareciler etrafında mesut olmuştur (Ayverdi 2009: 35).
18. Öyle ki, ibadethaneyi merkez alıp onun etrafında birleşerek örgüleşmekten haz duymuş; bir yandan ona sokularak kuvvetini tazelerken, bir yandan da kendi taze kuvvetiyle ona destek olmuştur (Ayverdi 2009: 36).
19. İşte bir çeşit idareciler ve idare edilenler denebilecek mahalleli ile onun üçlü başı arasındaki kolektif hayat, her semte hatta her sokağa ve hatta her eve bir şahsiyet, bir kendine görelilik imtiyazı bahsetmişti (Ayverdi 2009: 37).
20. İç oğlanlarıyla çavuşlar ve çamaşır ağası, paşanın hususi hizmetlerini görür, giyinip soyunmasına yardım ederlerdi (Ayverdi 2009: 40).
21. Efendi, ikbal yıllarını hızla yukarı doğru tırmanırken, Haydar'daki baba konağını bırakıp, şehrin bu çok seçkin ve merkezî semtine yerleşmeye karar vermişti (Ayverdi 2009: 43).
22. Onlar da bu battal, bu şişman ve gevşek komşu kadına hizmet etmekten yüksünmezler ve Sıdika Hanım da yüz buldukça yaslanır, hatta aşçıbaşuya haber gönderip istediği yemekleri ısmarlamakta dahi tereddüt etmezdi (Ayverdi 2009: 46) .
23. Bir kere garp, daha Sarı Selim zamanında kat'î kararını vermişti (Ayverdi 2009: 52).
24. Zira dert, onun eskiye bağlı görüş sahasını kat kat aşmış bir azamet arz ediyordu (Ayverdi 2009: 53).

25. Ve karşısında cihanı hayran bırakmış eski güzelliğinin gururu içine sıkışıp kalarak etrafında yeni doğup serpilerek rakiplerini fark edemedi (Ayverdi 2009: 53).
26. Gerçekten de bu hataların büyüklüğü, garbın devletle halkı yüz göz etmiş olması idi ki işte, Avrupa siyâsî çevreleri bundan dolayı, "devlet sırrı" teamülünü kaybetmişti (Ayverdi 2009: 57).
27. Şöyle ki Yıldırım, bazı kadınların rüşvet ve suiistimallerine hiddetlenerek hepsinin birden idamını emreder (Ayverdi 2009: 117).
28. Dikkat edilirse, o, sivil, askerî ve dinî eserleri arasında, bilhassa ibadethaneyi esas ve nihai gaye olarak ele almış ve daima camii sanki Yaradan'ı gözünün önünde tutarak inşa etmiştir (Ayverdi 2009: 143).
29. Nihayet günün birinde mahkeme ve avukat ücretleri yüzünden konak da rehin edildi (Ayverdi 2009: 393).
30. Nitekim vade gelip ödeme imkânını sağlayacak mucizeli bir fırsat zuhur etmediği için de rica minnet Seher'den müddetin bir sene daha uzatılması temin edildi (Ayverdi 2009: 393).

2.2.3. BİRLEŞİK ZAMANLI FİİLLERLE KURULAN CÜMLELER

Fiillerin birleşik çekimleriyle kurulan cümlelerdir (Özkan ve Sevinçli 2011: 166).

1. Oyun ve eğlence zamanlarını, büyüklerin yanında geçirmekten hoşlanan bu küçük kız da, annesinin amcası olan İbrahim Efendi'yi, herkes gibi tanıyordu (Ayverdi 2009: 9).
2. Onun için de kendisiyle dostluk, aşinalık ve ahbablık kurmak, hatta komşuluk edebilmek bir şeref sayılırdı (Ayverdi 2009: 9).
3. Sonra da, ailenin en yaşlısı, hem de varlık ve dirlik bakımından en hatırlısı olması, çevresinin akraba ve âşinâ halkasını, sunî ve zorlama bir alâka ve tazim yarışına tutardı (Ayverdi 2009: 9).

4. Bunların başında, kendisinden on yaş küçük olan kardeşi Hilmi Bey gelirdi (Ayverdi 2009: 10).
5. Ancak, iki kardeşin tamamen ayrı istikamet takip eden hayat prensipleri, İbrahim Efendi'yi, kendisinden on yıl sonra doğmuş olan bu küçük kardeşin karşısında hesaplı, hizalı, çekingen ve hatta saygılı bir tutuma zorlardı (Ayverdi 2009: 10).
6. Yalnız, mavi gözlerinden kandil kandil dökülen bu zekâ, biraz istihza, biraz küçümseme, biraz da kurnazlıkla melezleşip yüzüne acayip bir soğukluk verirdi (Ayverdi 2009: 17).
7. Bu aracı da çok defa, Hilmi Bey'in karısı Halet Hanım olurdu (Ayverdi 2009: 17).
8. Fakat iki padişaha hizmet eden ve en yüksek devlet kademelerinde çalıştıktan sonra nihayet sadarete gelen Hüsrev Paşa'nın siyâsî tarihimiz içindeki şahsiyeti tahlil ve îzah edilirken, tarih, Zekiye Hanımefendi diye bir gölge tanımayacak ve genç kadın da, gerçekten bir gölge gibi, zaman ve mekân sisleri içinde silinip gidecekti (Ayverdi 2009: 23).
9. Leipzig'in altın ve kestane saçlı güzellerinde gözleri de gönülleri de öylesine kalmıştı ki, işte Türk hançeresi bu sarışın dilberler şehrinin adını bozarak o ağda ve altın karışımı saç rengine lepiska demişti (Ayverdi 2009: 24).
10. Maddeyi kudrete tahvil eden garp teknolojisi, daima şarklı devlet adamının zihin duvarına çarparak geri püskürmüştü (Ayverdi 2009: 53).
11. Harem gibi buraya da büyük taşlığa açılan cümle kapısından girilir ve binek taşı ile ayrılmış bir küçük mermer taşlıktan geçilip, uşak odasıyla koğuşların arasına düşen geniş merdivenden selâmlık dairesine çıkılırdı (Ayverdi 2009: 65).
12. Gerçekten de Efendi'nin büyük serveti, evini refahın son kademesine çıkarmıştı (Ayverdi 2009: 79).

13. Lâkin o, kendisinden dirlikten başka bir şey istemeyen bu refahlı evin, şu tek talebini dahi yerine getirmediikten başka, huysuzlukları, geçimsizlikleri, densizlikleriyle karısına rahat soluk aldırıyor; ne pahasına olursa olsun mağlûbiyeti kabul etmeyen Şevkiye Hanımefendi ise başını eğip susmadığı için uzun izdivaç yılları cehenneme dönmüş bulunuyordu (Ayverdi 2009: 79).
14. Lâkin bir bebek olmasına rağmen gerek bakışlarında, gerek kavisli burnunun yüzüne verdiği ifadede gaddarca inkişaf edecek bir hayat kaderinin yazısı okunuyordu (Ayverdi 2009: 80).
15. Üstelik izdivaç hayatları on beş seneyi geçtiği halde, karı kocanın çocukları da olmamıştı (Ayverdi 2009: 80).
16. O devirde çarşıya gidip alış-veriş etmek, istediği, beğendiği kumaşı seçmek diye bir âdet olmadığından, bu işi kâhya kadınlar yaparlardı (Ayverdi 2009: 128).
17. Hâlbuki Şevkiye Hanımefendi'nin gözde evlâtlığı Mebrû, konağa girip çıkan, kâh Fransızca ders veren kâh piyano öğreten hocalar sayesinde bir levanten olup çıkmıştı (Ayverdi 2009: 131).
18. Gerçi onun da her çocuk gibi bayramlık elbiseleri, çorapları, ayakkabıları, kurdelları bayram gecesini kanepenin üstüne serilirdi (Ayverdi 2009: 132).
19. Gerçi alış-verişi, ekseri kadınlara kocaları veya babaları yapar; cariyeler ise kâhya kadınlar eliyle istediklerini aldırırlardı (Ayverdi 2009: 133).
20. Amma ne çare ki bu kibar, bu asil, bu zarif kadınlar, ne mensup oldukları nizamın geçmişten bu yana tarihi seyrini biliyor, ne de geleceğe doğru şekillenir olan hazin ve acı ihtimalleri görebiliyorlardı (Ayverdi 2009: 161).
21. Devletin elinden çıkmış veya cemiyetin bağrından doğmuş her müessese, kâh içine parazitlerin yol bulması, kâh esas gayelerinden uzaklaşması, kâh ise çocuğu büyüyen ananın yavaş yavaş sütünün çekilmesi gibi, arızî veya tabii

- sebeplerden dolayı, günün birinde kendini saf dışı olmuş bulurdu (Ayverdi 2009: 192).
22. Zîra devamlı yangınlar, İstanbul şehrini bir istila ve düşman ordusunun tahribatı ölçüsünde zarara sokmakta bulunuyordu (Ayverdi 2009: 193).
23. Hilmi Bey'in evi ile İbrahim Efendi'nin konağının arasına düşen sokakta, Halet Hanım'ın kardeşi Cemal Bey oturuyordu (Ayverdi 2009: 213).
24. Hemen her akşamüzeri ablasını ziyarete gelen Cemal Bey, kız kardeşiyle oturup tatlı tatlı konuşurlarken bir yandan ikisi de boş durmazlar ve iki çift hünerli el, yapacak hiçbir şey bulamazsa, ipek bükerti (Ayverdi 2009: 213).
25. Avuçlarının içinde kaydıra kaydıra bükükleri ipek kararını bulunca, bu defa da onu akort edilen bir saz teli gibi gerekerek birkaç defa tınlattıktan sonra makaraya sararlardı (Ayverdi 2009: 214).
26. İşte Cemal Bey, bir kuyumcu kadar mücevherlerden anlaması ve aynı zamanda haramdan sakınmayı imanının icabı bilmesi yüzünden, büyük bir dürüstlük ve asabiyetle devlet hazinesini zarardan korurdu (Ayverdi 2009: 214).
27. Artık onun çocuğunu kendi değil, dadılar, sütanneler ve bilhassa mürebbiyeler büyütüyordu (Ayverdi 2009: 227).
28. Onların izdivaçla biten muaşakaları yalnız Boğaz'da değil, bütün İstanbul'da çınılıyordu (Ayverdi 2009: 228).
29. Fakat ilk duraklama geçer geçmez cesaretli fakat alaycı bir ses bu bilgiç hanıma şaşırtmacadan sorardı (Ayverdi 2009: 228).
30. Amma hanlar konaklar satılırken de, Nasib Hanımefendi üzülp telâşlanmakta gene herkesten sonra geliyordu (Ayverdi 2009: 254).
31. Hatta dağlar gibi içini kaplayan o acı haberi bir an evvel söyleyip yüreğini biraz olsun hafifletmeliydi (Ayverdi 2009: 262).

32. Her çeşit güzellikle ezelde nikâhı kıyılmış olan Yusuf Bey, belki de onun için Yûşâ Tepesi'ni kendine bir son karargâh seçmişti (Ayverdi 2009: 264).
33. Fakat karşısında gerçekten bir düşman varmış gibi, işi ciddiye alarak, planlar, casuslar, hileler ve şaşırtmacalarla hücumla geçtiği Yusuf Bey cephesi, onu hem çok yoruyor hem de çok meşgul ederek, vaktini ve kuvvetini âdeta tüketiyordu. (Ayverdi 2009: 265).
34. Bir hekim olarak, ihtiyar kayınpederin adımlarının öteki dünyaya yönelmiş olduğunu pekâlâ da görüyordu (Ayverdi 2009: 267).
35. Öyle ya, henüz genç sayılacak bir kadın, dönüp yeniden baba evine gelmişti (Ayverdi 2009: 267).
36. Zira vatan sathında ne fikir hürriyeti, ne vicdan selâmeti hatta ne de mesken emniyeti kalmıştı (Ayverdi 2009: 279).
37. Şimdi de kendilerini ortaya koyamayan, feragatli, ihlâslı, şuurlu ve muzdarip bir kütle, için için kahrolmakta, acı acı yanıp yakılmakta bulunuyordu (Ayverdi 2009: 280).
38. Zîra Meşrutiyet toplarıyla beraber, selâmlığın da sanki rüzgârsız kalmış bir değirmen gibi kolu kanadı düşmüştü (Ayverdi 2009: 281).
39. Başından korkan, ya da başının derdine düşer olan herkes, üstlerine bir töhmet bulaşmasın diye, geçmiş devrin adını dahi ağızlarına almıyor, kurşun isabetinden korunmak üzere sipere yatmış bir asker teyakkuzu içinde, korkulu ve kuşkulu günler yaşıyorlardı (Ayverdi 2009: 282).
40. Zîra İttihatçılar, eski devrin mensuplarını, hukuk çerçevesine sığmayan tasarruflarla, bir don bir gömlek bırakırcasına soyuyorlardı (Ayverdi 2009: 282).
41. Kurşuna dizilmekten, asılmaktan, en hafifi sürgüne gitmekten kurtulmak için malını canına siper edenlerin hesabını Allah bilirdi

(Ayverdi 2009: 282).

42. İtırşâhî, amber, misk, gülyâğı, tefârik ve sandal yağlan, billur şişeler içinde yarıdan aşağı inmiş olarak dururdu (Ayverdi 2009: 304).
43. Altın babası denen Kökçü Halil Efendi'nin gönderdiği nişan hediyeleri İbrahim Efendi konağını bile şaşırtmıştı (Ayverdi 2009: 304).
44. O zamanın oyun kolunun meşhur sanatkârları arasında da Yâsefinoğlu, Portakaloğlu, Usta Kanarya, Çiçekçioğlu gibi nükte ve cinas ustaları başta gelirdi (Ayverdi 2009: 326).
45. Fakat bunların üstün ve seviyeli sanatları muhakkak ki çocuklardan ziyade büyükleri güldürüp eğlendirirdi (Ayverdi 2009: 326).
46. Düğünün, sünnet gününden evvelki hazırlığı da gene gelenekleşmiş çizgilerle başlardı (Ayverdi 2009: 327).
47. Eski devirlerde sünnet çocuğuna verilen baha biçilmez hediyeler arasında, altın ve gümüş divitler, hokka takımları, mücevherli cüz keseleri, elmas yüzükler, murassa kılıçlar, saatler, tezhipli, incili kitaplar, rahleler, saraçlıkla kuyumculuğun elbirliği ederek hazırladığı at eğerleri de bulunurdu (Ayverdi 2009: 327).
48. Zîra o, annesiyle babasının kusurlarını muhakeme etmeden, arşına endazeye vurmada, birini anası ötekini de babası olarak ikisini de seviyordu (Ayverdi 2009: 350).
49. Halet Hanımefendi, bu serin ve güneşsiz eylül sabahı, nasıl evinden çıkıp kayınbiraderinin iki sokak aşırı konağına gitmişse, üç ay müddetle, hemen de devamlı olarak, hastanın başından ayrılmamış, daha doğrusu hasta onu bırakmamıştı (Ayverdi 2009: 355).
50. Onun için de kendini beşerî ve hayvanî tehlike ve tuzaklardan geri çekmiş bu olgun ve dolgun kişi, cümle âleme açık duran bu Hak sofrasının

nimetlerinden faydalanamamakta bulunan nasipsiz akrabasına her zaman acımıştı (Ayverdi 2009: 401).

2.2.4. GEÇİŞLİ FİİLLERLE KURULAN CÜMLELER

Geçişli fiillerle kurulan cümlelerde araştırmacıların hepsi aynı görüştedir. Banguoğlu (2004: 409) bu cümleyi “Söz içinde bir varlık üzerinde etkili olan fiillere geçişli fiiller (verbe trastitif) deriz. Etkilenen varlığın adı söz içinde çoğu zaman kimi, kim bazen de kime hallerinde bulunur ve cümlede nesne (objet) adını alır.” şeklinde tanımlarken, Ediskun (2010: 220) “Her zaman bir nesne alan fiiller geçişli çatılı fiillerdir. Geçişli fiillerin nesnelere ismin yalın ya da -i durumunda bulunurlar.” demiştir. Ergin ise (2012: 282) “Fiil kök veya gövdelerinin karşıladığı hareketler iki çeşittir. Bunlardan bir kısmında hareketin yönü dışarıya doğrudur, tesir edeceği nesne bağlı olduğu şahsın dışındadır. Böyle hareketleri karşılayan fiillere geçişli fiiller diyoruz.” şeklinde geçişli fiilleri tanımlayarak farklı bir yorumda bulunmamıştır.

Gencan, Karaağaç ve Karahan’ın açıklamaları ise çok benzerdir. Öznesinin yaptığı iş başkasına geçen, yani nesne alan eylemler geçişlidir.” (Gencan 2007: 379) derken, diğerleri “Her geçişli eylemin bir nesnesi vardır; bu yüzden, geçişli eylemler, nesneye yönelerek onu etkiler.” (Karaağaç 2012: 232), “Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler. Nesne geçişli fiil cümlelerinin zorunlu ögesidir. Yani geçişli fiilin gösterdiği hareketin nesne olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir. (Karahana 2012: 25)” demişlerdir.

Özkan ve Sevinçli (2011: 167) ise diğer tanımlamalardan farklı bir şey söyleyerek, “Yüklemi geçişli bir fiille kurulan cümlelerdir. Bu fiillerle kurulan cümlelerde bütün ögeler bulunabilir. Geçişli fiillerin gösterdiği hareket nesne olmadan gerçekleşmez. O bakımdan geçişli fiille kurulan cümlelerde yüklem, özne, nesne mutlaka bulunur.” şeklinde geçişli fiillerle kurulan cümle tanımını yaparlar.

1. Oyun ve eğlence zamanlarını, büyüklerin yanında geçirmekten hoşlanan bu küçük kız da, annesinin amcası olan İbrahim Efendi'yi, herkes gibi tanıyordu (Ayverdi 2009: 9).
2. Sonra da, ailenin en yaşlısı, hem de varlık ve dirlik bakımından en hatırlısı olması, çevresinin akraba ve âşinâ halkasını, sunî ve zorlama bir alâka ve tazim yarışına tutardı (Ayverdi 2009: 9).
3. Ancak, iki kardeşin tamamen ayrı istikamet takip eden hayat prensipleri, İbrahim Efendi'yi, kendisinden on yıl sonra doğmuş olan bu küçük kardeşin karşısında hesaplı, hizalı, çekingen ve hatta saygılı bir tutuma zorlardı (Ayverdi 2009: 10).
4. Ne iş hayatında ne dostları ve akrabaları arasında, kendisini aşan, düşünce ve kararlarına mukavemet eden varlıkların tutunmasına meydan vermez, hemen bir kenara itiverirdi (Ayverdi 2009: 10).
5. İkinci Sultan Mahmud, ocağın lağvına karar verip o amansız yeniçeri kıranı başladığı zaman, tavan aralarına saklanmak suretiyle canını zor kurtarmış (Ayverdi 2009: 11).
6. Ekber evlât olarak kendini ailenin tek vârisi kabul eden İbrahim Efendi, nihayet bir atıfet edâsiyle, bu iki taraflı servetten Hilmi Bey'e bir ev, kız kardeşine de bir miktar esham vermekle âdilâne bir taksim yaptığına kendim inandırmış ve sonuna kadar da kardeşlerinin haklarını ödemiş hami ağabey tavrını muhafaza etmiştir (Ayverdi 2009: 12).
7. Hatta bu küçük kardeş, İbrahim Efendi'nin serveti dalga dalga kabarıp dağlar gibi yığıldıkça da, bunların, yolunu şaşırıp kardeşinin küpüne akmış ne mene bir varlık olduğunu da araştırmamıştır (Ayverdi 2009: 12).
8. Hoş, söylese de, saklasa da, kendisi kadar akıllı bir adam olan kardeşi, ağabeyinin bütün ince hesaplarını ve mâlî kaynaklarını zaten avucunun içi gibi biliyordu (Ayverdi 2009: 13).

9. Seksen sene, ona asla ihtiyarlığı kabul ettirememişti (Ayverdi 2009: 14).
10. Şayet küçük kız, İbrahim Efendi'ye ihtiyarlık kondurup yaşlı bir insan olarak görebilseydi mutlaka onu severdi (Ayverdi 2009: 14).
11. İşte Osmanlı İmparatorluğu'nun muhteşem veziriazamı da günün birinde kendini bu derinden derin sihrin içinde buldu (Ayverdi 2009: 24).
12. Kudretli bir maliyeci olan İbrahim Efendi, artık iktisadî ve mâlî kaynaklarına hâkim olmaktan çıkmış memleketinin kurtuluş yollarını kavrayamıyordu (Ayverdi 2009: 53).
13. Bir zamanlar cehalet ve karanlığın pençesinde dertten derde yuvarlanan garp ise, derebeylik-krallık ve kilise mücadelesini neticelendirirken, selâmeti, vahdetli bir teşkilât esasında aramıştı (Ayverdi 2009: 55).
14. Onun için de asırlar süren bir kavganın sonunda organize bir cemiyet, organize bir teoloji ve organize bir asalet sınıfının barajı arkasında kendini istikrar ve emniyete almıştı (Ayverdi 2009: 55).
15. İbrahim Efendi, bu çivileri, vidalan yerinden oynamış ve en kötüsü, istimi kesilmiş devlet makinesini, eski takati ve nizâmı ile yeniden harekete getirecek bir kuvvet tasavvur edemiyordu (Ayverdi 2009: 55).
16. Onun için de Nâdire Hanım'ı yalnız konak halkı değil, tekmil muhit arar ve âdeta paylaşamadığı bir düşkünlükle bekleyip isterdi (Ayverdi 2009: 62).
17. Misafirlerle beraber İbrahim Efendi'ye de kendi ağası ayrı bir tepsi içinde kahve getirirdi (Ayverdi 2009: 67).
18. Ne ki, yorulan ağa, değirmenin oturak tahtasından kalkar bir başkası onun yerine geçmek suretiyle gene de dinlene eğlene işi sona erdirirlerdi (Ayverdi 2009: 68).

19. Değirmen ne kadar ince çekerse çeksin, tokmakların altında âdeta macunlaşarak ezilen dibek kahvesi kadar yağını ve kokusunu veremezdi (Ayverdi 2009: 69).
20. Hele yengesi Halet Hanım'la âdeta bir haldaş, bir sırdaş olacaktı (Ayverdi 2009: 84).
21. Ondan kibarca bahsedenler “kendi hâlinde, safderun” sıfatlarını kullanırlardı (Ayverdi 2009: 84).
22. Hayatı boyunca daima ihtiyat fikrinden, kontrol ve teenni şuurundan mahrum yaşamış olan bu dümensiz ve frensiz kadıncağz, şahit olduğu hâdiseyi ortaya vurmak mı, yoksa görmezlikten gelip saklamak mı lâzım geldiğini bir an bile düşünmemişti (Ayverdi 2009: 93).
23. Muhataralı ihtilâtlar hazırlayan bu patavatsızlığı ise gerek kendisini gerek kocasını ne kadar müşkül mevkie düşürmüştü, Yusuf Bey'e karşı olan grubun eline de, harcamakla tükenmez bir sermaye vermişti (Ayverdi 2009: 94).
24. Küçük Hanım'ı yakından tanıyanlar, onun bu aşırı teessürünün bir sevgiden ileri gelmediğini çok iyi biliyorlardı (Ayverdi 2009: 95).
25. Çünkü Şükriye Hanım sevmeyi bilmezdi (Ayverdi 2009: 95).
26. Karşı tarafın mâlik olduğu silâhları deneyemezdi (Ayverdi 2009: 96).
27. Zaman oldu ki millî değerlerimize talip olan, onu bir evvelki nesilden devir almak üzere uzanan elimizi içimize kadar yol bulmuş yabancı karakterli cereyanların istihzalı gülümseyişi karşısında utanarak geri çektik (Ayverdi 2009: 114).
28. Şu bayram günleri, o da bayram yerine koşan akranlarıyla beraber olmayı ne kadar ister, fakat söyleyemezdi (Ayverdi 2009:131).

29. Gerçi alış-verişi, ekseri kadınlara kocaları veya babaları yapar; cariyeler ise kâhya kadınlar eliyle istediklerini aldırırlardı (Ayverdi 2009:133).
30. Vaktiyle dünya, kâğıdı tanımazken, Mısır, Hint ve Çin ülkeleri, gayet müşkül şartlarda da olsa, bu meseleyi halletmişti (Ayverdi 2009: 148).
31. Aziz Efendi, levhaların kenarlarına ve kitapların kaplarına kullanılan ebruyu da kendi yapardı (Ayverdi 2009: 151).
32. Onun için sevdiği kadar sevmeyi bir ihtiyaç, bir önüne geçilmez zaruret olarak hissederdi (Ayverdi 2009: 155).
33. Bu evin büyükleri arasında, bilhassa büyük amcasının oğlunu çok severdi (Ayverdi 2009: 167).
34. Hiç kimse, onun iki dudağının kötü bir söz için kımıldadığını görmemişti (Ayverdi 2009:168).
35. Bu cemiyette oyun kollarından “zuhûri” denen orta oyunu, eğlencenin ağırlık noktasını teşkil etmişti (Ayverdi 2009: 180).
36. Oyunun temel direği demek olan Pişekâr, hem oyunu açar hem de oyuncuları idare ederdi (Ayverdi 2009: 181).
37. Nihayet Acem, Arap, Kürt, Laz, Rumelili ve sarhoş gibi, orta oyununun türlü kıyafette türlü istidat ve kabiliyette ne kadar sanatkârı varsa, birer birer meydana çıkarak taklit ve espri hünerinin erişilmez örneklerim verirlerdi (Ayverdi 2009: 181).
38. Onun için de istediği zaman yukardan aşağıya bakabildiği gibi, gene isteyince aşağıdan yukarıyı seyredebilirdi (Ayverdi 2009: 189).
39. İşte Şevkiye Hanımefendi'nin nazlı kızı, Arapların “Ot Toplama Şenliği” dedikleri bu merasimi de amcasının ev halkıyla yaptığı gezintilerde öğrenmişti (Ayverdi 2009: 190).

40. Fakat devlet, hemen tamâmiyle ahşap olan şehrin mukadderatını bu gönüllülerin omuzlarına bırakamazdı (Ayverdi 2009: 193).
41. Genç adam, sevmeyi bilmeyeni bakar körlere benzetir (Ayverdi 2009:230).
42. Şu halde görenekte gelenekte vefa ile minneti başköşeye oturtmuş olan İstanbul halkı, hiç nasıl olur da kendi beldesi uğrunda can vermiş böyle bir şehidi gözünden ve gönlünden siler (Ayverdi 2009: 315).
43. Şâyeste Hanım, loğusaların ailelerinden ücret almayı hiç sevmezdi (Ayverdi 2009: 322).
44. Hiçbir arabacı, askı takmayan düğün sahibine arabasını kiralamazdı (Ayverdi 2009: 324).
45. Fakat bunların üstün ve seviyeli sanatları muhakkak ki çocuklardan ziyade büyükleri güldürüp eğlendirirdi (Ayverdi 2009: 326).
46. Böylece de o çocukluk hatırasını mezada çıkarır (Ayverdi 2009: 328).
47. Şayet eskisi gibi evin atı arabası durmuş olsaydı, tabii ki mektebe de Faik Ağa götürürdü (Ayverdi 2009: 364).
48. Bunu yalnız mal sahipleri değil, belki işin içinde olan alâkalılar ve avukatlar dahi bilmiyorlardı (Ayverdi 2009: 381).
49. Şimdi ise ayaklarını bahçeye bile bastırmadığı bu adamları can yoldaşı diye içeri alıyordu (Ayverdi 2009: 382).
50. Herkes gibi, İbrahim Efendi'nin kızlarının sıkıntıda olduklarını duymuştu. (Ayverdi 2009: 404).

2.2.5. GEÇİŞSİZ FİİLLERLE KURULAN CÜMLELER

Geçişli fiillerle kurulan cümlelerde olduğu gibi geçişsiz fiillerle kurulan cümlelerde de araştırmacılar ortak fikirdedir. Banguoğlu (2004: 409) “Birtakım

fiillerin söz içinde herhangi bir varlık üzerinde etkisi görülmez. Bunlara geçişsiz fiiller (verbe intransitif) adını veririz. Etkilendikleri bir şey olmadığı için geçişsiz fiiller söz içinde nesne almazlar.” şeklinde tanımlarken Ergin (2012: 282) “Geçişsiz fiiller bir olma ifade ederler. Fiilin gösterdiği hareket yapana yönelir, yapana tesir eder. Onun için bu fiillerde şahıs yapan değil, olandır.” demiştir.

Ediskun, Gencan, Karaağaç ve Karahan’ın tanımları birbirine benzerdir. Ediskun (2010: 220) “Nesne almayan fiiller geçişsiz fiillerdir.” Gencan (2007: 380) “Öznesinin yaptığı iş başkalarına geçmeyen, yani nesne almayan eylemler geçişsizdir.” Karaağaç (2012: 232) “Olma ifade eden geçişsiz eylemlerde, hareket öznenin üzerindedir. Bu yüzden geçişsiz eylemle kurulan cümlelerin nesnesi olmaz.” Karahan (2012: 25) “Geçişsiz fiillerde kılış ve oluş öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne almaz.” diyerek bu cümle çeşidini tanımlamışlardır.

Özkan ve Sevinçli (2011: 168) de “Yüklemi bir fiillerle kurulan cümledir. Bu fiillerle kurulan cümleler nesne almazlar.” şeklinde geçişsiz fiillerle kurulan cümleyi tanımlamışlardır.

1. Esasen Efendi, hangi sahada olursa olsun, karşısında kuvvetli şahsiyete asla tahammül edemezdi (Ayverdi 2009: 9).
2. Buna rağmen meslek ve cemiyet hayatının muhteşem ve mağrur İbrahim Efendi’si, yaşça da varlıkça da kendinden kat kat aşağı olan dürüst, mert, tok gözlü, tok sözlü Hilmi Bey’in manevî baskısı altında ezilmekten âdeta yıldı (Ayverdi 2009: 10).
3. Hemen her ihtiyarla aralarında kuruluveren yakınlık ve sıcaklık bağı, bu heybetli adamla kendi arasında bir türlü teessüs etmemiş, böylece de hiçbir zaman kaynaşmamışlardı (Ayverdi 2009: 13).
4. Fakat küçük kız, bu büyük amcadan pek hoşlanmazdı (Ayverdi 2009: 13).
5. İhtiyarda ve ihtiyarlıkta, tükenmek üzere olan ömrün çehreye işlediği bir derin güzellik ve asil bir mânâ vardı ki küçük kız her zaman, alevi hatta koru

geçmiş bu kıvılcımlı küle rahat rahat sokulup ısınır ve hatta eşeleyip, derinlerinde kalmış son ateş parçalarını yüze çıkarmakla mesut olurdu (Ayverdi 2009: 14).

6. Kapı açılır açılmaz da hep birden ayağa kalkarak, yakışıklı ve kibar ev sahibinin, bir eli kapı tokmağında, bir eli pervazda, tebessümle kendilerini selâmlayıp süzüşüne hayran olurlardı (Ayverdi 2009: 16).
7. Zekiye Hanım on üç yaşında, su damlası gibi bir kız iken, kırk yaşında bir adam olan Mısır Vekili Hacı Süleyman Ağa ile evlenmişti (Ayverdi 2009: 24).
8. Tavanlara kadar yığılmış yağ ve bal mumlan, geceleri şavklandırmak üzere yanmaya hazır, nöbetlerini bekler gibi, sıra sıra dururlardı. (Ayverdi 2009: 28)
9. Mısır Vekili ailesi, bu şiirleşmiş sini başından kalktıktan sonra, karı-koca yukarı çıkıp pencere önüne karşılıklı otururlardı (Ayverdi 2009: 29).
10. Ama Zekiye Hanımefendi, kendisini evinden kaçırarak bir zaruret vukuuna asla inanmamıştı (Ayverdi 2009: 33).
11. Hatta Sultan Abdülaziz'in hal'ini hazırlayanların elebaşısı olan Serasker Hüseyin Avni Paşa, Çerkez Hasan tarafından Midhat Paşa'nın Soğanağa'daki konağında bir vekiller heyeti toplantısında bastırılarak öldürülmüştü (Ayverdi 2009: 38).
12. Deliler, süvari olduklarından, piyade olan tüfenkçilerin önlerinden giderlerdi (Ayverdi 2009: 41).
13. Üst kata gelince, tamamen yatak odalarıyla sandık odalarına ayrılmış olan bu kata, ev halkından başka kimse çıkmazdı (Ayverdi 2009: 44).
14. Günün birinde ihtiyarlayıp çirkinleşeceğini üstüne kondurmayan bir dünya güzeli gibi hiç aynaya bakmadı (Ayverdi 2009: 52).

15. Kahve dolabı mangalın üstüne yerleştirilip, yavaş yavaş döndürülmeye başlayınca, ağalar da birer ikişer mangalın başına toplanarak yârenliğe koyulurlardı (Ayverdi 2009: 67).
16. Bu yüzden de kahvesini içer içmez işinin başına inerdi (Ayverdi 2009: 72).
17. Ne ki, küçük kız, husûsî bir sebeple bu koltukları sevmez hatta onlara kızardı (Ayverdi 2009: 74).
18. Hilmi Bey'in dünya güzeli kızı ise, içi ezelden arınmış insanların saffetıyla yaratılıştan ihlâslı ve daima ailenin en gözde, en nazlı evlâdı olarak baş üstünde gezdirilecekti (Ayverdi 2009: 76).
19. Pek tabii olarak, başta yenge hanım, babası, amcası bütün akraba hatta eş dost ve hatta Salih Bey telâşa düştüler (Ayverdi 2009: 81).
20. Bilhassa bu odanın müdavimi olan konu komşu ve hafif misafirlerle pek eğlenirdi (Ayverdi 2009: 85).
21. İbrahim Efendi'den gayrı, hemen bütün harem halkı kalfaların odasına toplanmıştı (Ayverdi 2009: 94).
22. Yusuf Bey, bir eyyam, girdiği saltanatlı muhitin alâyişi ile avunmaya çalışmıştı (Ayverdi 2009: 96).
23. İbrahim Efendi de büyük kızını kırmaktan hatta üzmekten son derece çekinirdi (Ayverdi 2009: 100).
24. Ve Kâni'ye gönlünü kaptıran kız da nihayet ölüm döşegine serildi (Ayverdi 2009: 134).
25. Fakat dört yıl sonra Kanunî ordusunun mimarları Boğdan seferinde gene müşküle düşmüşlerdir (Ayverdi 2009: 142).

26. Fakat kız, yaşlılarından zevk almak itiyadını kazanmamış olduğu için, gene büyüklerin yanına sokulmaktan kurtulamazdı. (Ayverdi 2009: 167).
27. Az yemekle de insanın hastalanmayacağına inanıyordu (Ayverdi 2009: 167).
28. Evine ise bazen gece yarısı, bazen da sabaha karşı geliyordu (Ayverdi 2009: 192).
29. Aralarında İnâdiye Dergâhı'nın genç şeyhi Râşid Bey de bulunuyordu (Ayverdi 2009: 194).
30. Zira hiçbir hanım, bir veya iki yan kalfası ile uşak olmadan evden çıkmazdı (Ayverdi 2009: 204).
31. Hilmi Bey'in evi ile İbrahim Efendi'nin konağının arasına düşen sokakta, Halet Hanım'ın kardeşi Cemal Bey oturuyordu (Ayverdi 2009: 213).
32. Arada şunu söylemek gerek ki, aynı ipi iki ayrı ucundan tutan kimseler gibi, bu gelin görünce de birbirlerine öylece sımsıkı yapışmışlardı (Ayverdi 2009: 217).
33. Camiye gideceği zaman اساسıyla sürüsünün etrafına bir çizgi çekerek bırakır öyle gidermiş (Ayverdi 2009: 218).
34. Şoför, cenaze alayına yol vermek üzere durmuştu (Ayverdi 2009: 223).
35. Hatta sürgüne gönderilmiş olanlar ucuz kurtuldukları için şükrediyorlardı (Ayverdi 2009: 224).
36. Böylece de aile gene muttat temposunun ahengine daldardı (Ayverdi 2009: 298).
37. Şevkiye Hanımefendi, daha çok kızının hatırı için senede bir kere olsun eski çırakları Şâyeste Kalfa'nın evine gelirdi (Ayverdi 2009: 318).
38. Erkeğin yanı sıra kadın da çalışıyordu (Ayverdi 2009: 352).

39. İlk kocası İbrahim Paşa'nın kızları arasında, geçinemeyerek Şevkiye Hanım'ın başına attığı Muazzez isimindeki üvey kızı da konakta kalmıştı. (Ayverdi 2009: 388).
40. Fakat her tutunduğu, ya koptuğu için, ya da bir tarafına batıp canını yaktığı için, onu bırakıp bir başkasına yapışmak zorunda kalıyordu (Ayverdi 2009: 390).
41. Ve Fuat da arabasına binip konaktan uzaklaştı (Ayverdi 2009: 391).
42. Zîra ailenin sahte şehzadesi, artık arada bir uğrayışları da terk ederek, akıbet büsbütün gözden nihan oldu (Ayverdi 2009: 391).
43. Şevkiye Hanımefendi, içinde çabaladığı uçurumda, bir kere daha can havliyle dikenlere, yılanlara tutunmuştu (Ayverdi 2009: 392).
44. Bir ara zavallı Küçük Hanım, çarpılmış ve kurumuş vücuduyla Seher'in üstüne yürümek isterken, icra memurları araya girdiler (Ayverdi 2009: 394).
45. Gerçekten de günlerden bir gün, Çerkez Kalfa'yı Karagümrük'te bırakarak, küçük bir at arabasının alabileceği eşya ile, gizlice Şifa'daki köşke kaçtılar (Ayverdi 2009: 399).
46. 1930 yılının şubat ayında Halet Hanımefendi'nin damadı, nisan ayında da oğlu Server Bey dünyaya göz yumdular (Ayverdi 2009: 400).
47. Onun için de kendini beşerî ve hayvanî tehlike ve tuzaklardan geri çekmiş bu olgun ve dolgun kişi, cümle âleme açık duran bu Hak sofrasının nimetlerinden faydalanamamakta bulunan nasipsiz akrabasına her zaman acımıştı (Ayverdi 2009: 401).
48. Mail Kalfa önde, kendisi arkada, merdivenleri çıktıkça, hayreti başka istikametlere çevriliyor gördüklerine inanamıyordu (Ayverdi 2009: 403).
49. Yetişemedi (Ayverdi 2009: 404).

50. O hanımlarla konuşmakta iken, kalfası da yattığı ambarın içinde ölmüştü (Ayverdi 2009: 407).

2.2.6. ETKEN ÇATILI FİİLLERLE KURULAN CÜMLELER

Etken çatılı fiillerle kurulan cümlelerde araştırmacılar ortak açıklamalarda bulunmuşlardır. “Yalın görünüşte fiiller -geçişli olsun, geçişsiz olsunlar- belli ve kılıcı bir kimseyi gerektirirler. Bu yönden de edilgen görünüşü karşısında etkin görünüş (aspect actif) diye anılırlar” (Banguoğlu 2004: 412). “Özne alan fiiller, etken çatılı fiillerdir” (Ediskun 2010: 221). “Bu cümlelerde özneler, eylemlerin yaptığı işi, oluş ve kılışı (edimi) yapmaktadır, yapandır; özneler yapıcıdır. Özneleri yapıcı olan eylemler etken çatılıdır” (Gencan 2007: 385). “Etken özne (active subject): Bir yapma ve olmayı gerçekleştiren öznedir” (Karaağaç 2012: 228)

Özkan ve Sevinçli'nin (2011: 169) tanımı ise şu şekildedir: “Etken çatılı fiiller, edilgen çatının dışında kalan fiillerdir (dönüslü, işteş, geçişli, geçişsiz, ettirgen, oldurgan fiiller). Etken çatılı bir fiille kurulmuş cümlelerde yüklem belirtiği işin özne tarafından yapıldığı açıkça görülür. Bu fiillerin gerçek özneleri vardır.”

1. Oyun ve eğlence zamanlarını, büyüklerin yanında geçirmekten hoşlanan bu küçük kız da, annesinin amcası olan İbrahim Efendi'yi, herkes gibi tanıyordu (Ayverdi 2009: 9).
2. Esasen Efendi, hangi sahada olursa olsun, karşısında kuvvetli şahsiyete asla tahammül edemezdi (Ayverdi 2009: 9).
3. Ne iş hayatında ne dostları ve akrabaları arasında, kendisini aşan, düşünce ve kararlarına mukavemet eden varlıkların tutunmasına meydan vermez, hemen bir kenara itiverirdi (Ayverdi 2009: 10).
4. Bunların başında, kendisinden on yaş küçük olan kardeşi Hilmi Bey gelirdi (Ayverdi 2009: 10).

5. Hilmi Bey, ağabeysinin dillere destan serveti ve akıllar durduran saltanatlı yaşayışı karşısında ezici bir sükûtle susar, buna rağmen, ailenin ve ananenin gerektirdiği hürmet ve itibarda da kusur etmezdi (Ayverdi 2009: 10).
6. İkinci Sultan Mahmud, ocağın lağvına karar verip o amansız yeniçeri kıranı başladığı zaman, tavan aralarına saklanmak suretiyle canını zor kurtarmış (Ayverdi 2009: 11).
7. Hatta bu küçük kardeş, İbrahim Efendi'nin serveti dalga dalga kabarıp dağlar gibi yığıldıkça da, bunların, yolunu şaşırıp kardeşinin küpüne akmış ne mene bir varlık olduğunu da araştırmamıştır (Ayverdi 2009: 12).
8. Hoş, oldu olası kendisini manidar sükutiyle ezmiş olan Hilmi Bey, cepheden ve bu türlü açık bir tarzde bulunmazdı (Ayverdi 2009: 12).
9. Hoş, söylese de, saklasa da, kendisi kadar akıllı bir adam olan kardeşi, ağabeyinin bütün ince hesaplarını ve mâlî kaynaklarını zaten avucunun içi gibi biliyordu (Ayverdi 2009: 13).
10. Fakat küçük kız, bu büyük amcadan pek hoşlanmazdı (Ayverdi 2009: 13).
11. İhtiyarda ve ihtiyarlıkta, tükenmek üzere olan ömrün çehreye işlediği bir derin güzellik ve asil bir mânâ vardı ki küçük kız her zaman, alevi hatta koru geçmiş bu kıvılcımlı küle rahat rahat sokulup ısınır ve hatta eşeleyip, derinlerinde kalmış son ateş parçalarını yüze çıkarmakla mesut olurdu (Ayverdi 2009: 14).
12. Seksen sene, ona asla ihtiyarlığı kabul ettirememişti (Ayverdi 2009: 14).
13. Şayet küçük kız, İbrahim Efendi'ye ihtiyarlık kondurup yaşlı bir insan olarak görebilseydi mutlaka onu severdi (Ayverdi 2009: 14).
14. Gerek Hilmi Bey'in oğlu ve kızı, gerek Bâise Hanım'ın çoluğu çocuğu konağa gelir gelmez harem kapısından girerek doğruca Efendi'nin odasına çıkar, el öperek bir kenara oturlardı (Ayverdi 2009: 15).

15. Zîra günün muayyen saatinde İbrahim Efendi, konağının kadın ziyaretçilerine bizzat kendini gösterirdi (Ayverdi 2009: 15).
16. Efendi'nin geleceği saati bilen hanımlar ise, muayyen zaman yaklaşınca âdeta heyecanlanır, kuşkulu ve saygılı bir bekleyişle bu gülümser yüzün görünmesini beklerlerdi (Ayverdi 2009: 16).
17. Bazen konuşup halleşir, bazen da karşılarında el pençe duran tabiatın büyüyle büyülenip kalırlardı (Ayverdi 2009: 26).
18. Bu yüzden de kahvesini içer içmez işinin başına inerdi (Ayverdi 2009: 72).
19. Bunu da herhalde, kendisinin dümen başında avlanacak bir kaptan olmadığını göstermek maksadıyla, bir imalı söz, bir işaret ya da manalı bir sualle derhal belli ederdi (Ayverdi 2009: 89).
20. Böylece de kavgalı damatlar gene kayınpederlerinin sofrasında ve büyük bir kalabalığın ortasında beraberce yemek yerler; Efendi her ikisine de hitap ve iltifat etmekten geri kalmaz hatta kabahatli olduğuna karar verdiği tarafa tavizi de ona göre ayarlardı (Ayverdi 2009: 89).
21. Yusuf Bey de, ekserisi kendi aleyhine çıkan bu dedikoduları zihninin bir köşesine yerleştirerek muhafaza ederdi (Ayverdi 2009: 90).
22. Küçük Hanım ise barut fıçısını ateşlediğinden ha habersiz, mutat keyfini sürerken, kocasına bazı şeyler ima ettiğini de çıtlatarak, aklınca Salih Bey-Neveser Kalfa cephesine gözdağı vermek isterdi (Ayverdi 2009: 90).
23. Bir insan güzeli olan Yusuf Bey'in hayatı selâmlıkta gergef başında geçer olalı genç adam da heyecanlarına, şevkine ve zevkine bir istikamet bir taşıp dökülecek mecra bulmuştu (Ayverdi 2009: 92).

24. Şöyle ki, Küçük Hanım, kocasıyla halayığını her zamanki gibi gergef başında bırakarak, akşam kahvesini içmek üzere kalfaların odasına inmişti (Ayverdi 2009: 93).
25. Biz getirelim, biz yapalım diye arkasından koşuştularsa da o, merdivenin üst basamağına çıkmıştı bile (Ayverdi 2009: 93).
26. Hayatı boyunca daima ihtiyat fikrinden, kontrol ve teenni şuurundan mahrum yaşamış olan bu dümensiz ve frensiz kadıncağz, şahit olduğu hâdiseyi ortaya vurmak mı, yoksa görmezlikten gelip saklamak mı lâzım geldiğini bir an bile düşünmemişti (Ayverdi 2009: 93).
27. Asırlarca evvel bu oyun kolları, yüz elli, iki yüz kişilik ocaklar hâlinde çalışırlardı (Ayverdi 2009: 122).
28. İşi, devlet zoru kullanmak suretiyle hallederek, bir nikâhla güzel taciri hastanın başucuna gönderebildi (Ayverdi 2009: 134).
29. Kâhya kadın, harem tarafının alışverişini bitirdikten sonra selâmlıktaki kapı halkının bayramlıklarıyla de meşgul olurdu (Ayverdi 2009: 135).
30. Fakat harem tarafından selâmlığa dönen dolap, bayram hediyelerini o tarafa boşaltırken, selâmlığın da ikramını hareme gönderirdi (Ayverdi 2009: 135).
31. Faraza uzun asırlar Şamanizm'de, Maniheizm'de, Mazdeizm'de, Budizm'de, Mecusilikte tatmin bulan beşeriyet, gün olmuş, şuur altı istidat ve talebi ile Musa'yı çağırmıştır (Ayverdi 2009: 136).
32. Fakat yeryüzünün bozguncu kuvvetleri, beşeriyete mutlak bir huzur, emniyet ve adalet vaat eden bu kurtarıcıya da cephe almakta gecikmeyerek, tecavüz ve taarruz ateşi karşısında bırakmışlardır (Ayverdi 2009: 137).
33. Oyunun temel direği demek olan Pişekâr, hem oyunu açar hem de oyuncularını idare ederdi (Ayverdi 2009: 181).

34. Nâşid Paşa konağının halayıkları, terzileri, kâhya kadınları ve hoca hanımları içine alan geniş kapı halkı arasında, ailenin emektarı bir de Ağa Efendi vardı ki, hangi hanım sokağa çıksa mutlaka seyisin yanındaki yerini alır ve refakat vazifesinin gururlu sadakati içinde, yol boyunca hey kel gibi oturuyordu (Ayverdi 2009: 204).
35. Fakat araba durur durmaz, bu taşlaşmış sanılan heykel, birden canlanıp yere atlar, zarafetle saygının birleştiği bir nezaket hareketiyle arabanın kapısını açardı (Ayverdi 2009: 205).
36. Öyle ki genç cariyeler, gündüz işledikleri kasnakları, dantelleri bir yana koyup, çerkez mızıkası, ud, kânun çalar, şarkı söyler, oyun oynar, yer içer ve hanımlardan aşağı kalmayan bir keyif havası içinde geceyi doldururlardı (Ayverdi 2009: 205).
37. İşte karısı gezmeye gittiği zamanlarda Yusuf Bey de Cânüser'in bir beyaz güvercine benzeyen yumuşak ve ürkek elinden tutarak odasına götürürdü (Ayverdi 2009: 229).
38. Bazen saatlerce pencerenin önünden ayrılamaz, bir beklediği, bir gözlediği varmış gibi renk ve kıyafet değiştiren bulutları, güneşten akan renklerle köpük köpük oynaşan suları ve kumru göğsü gibi elvan elvan boyanan karşı dağları seyrederdi (Ayverdi 2009: 229).
39. Renkleri, kokuları ve bütün ihtişamıyla baharı doğuran toprak gibi, bu yanık âşık da, sanki içinden fışkıracak zapt edilmez bir kudretin yüze çıkmasını, kulak kesilmişçesine beklemekte devam ederdi (Ayverdi 2009: 230).
40. Genç adam, sevmeyi bilmeyeni bakar körlere benzetir (Ayverdi 2009: 230).
41. Hâlbuki istediği halde susmakta, o yalım yalım yanan ateşi etrafından saklamakta devam ediyordu (Ayverdi 2009: 231).
42. Kocasından ayrılmıştı amma, onu seviyordu (Ayverdi 2009: 253).

43. Üstüne yürüyüp varlığını dirliğini un ufak edecek bir kör kuvvetten korkuyordu. (Ayverdi 2009: 283).
44. Uzun zamandır devlet işlerinden de, ciddî meselelerden de uzak kalmış olan İbrahim Efendi misafirinin sözlerini takip edemez hâle gelmişti (Ayverdi 2009: 293).
45. İhtiyar meslektaşından izin isteyerek kalktı (Ayverdi 2009: 293).
46. Nekâhat hâlindeki hasta, çok yorulmuş olmasına rağmen, misafirinin kendisini bırakıp gitmesini istemiyordu (Ayverdi 2009: 293).
47. Ben bile artık kaynımın konağında olup bitenleri bilmiyorum (Ayverdi 2009: 355).
48. Yalnız mektupla ve ağızdan muhabbetli mesajlar gönderiyor, babasını özlediğini söylemekten çekinen kızı ise, annesinin sansüründen geçmemiş ne bir satır yazabiliyor ne de bir haber yollayabiliyordu (Ayverdi 2009: 356).
49. Fakat yıllar yılları kovalayıp zamanın hükmü Fuat'ı cemiyet kapısından dışarı sürerken, mihnet ve mahrumiyet çileleri içinde tahsil kademelerim bir bir atlayan genç Orhan da, kardeşinin itildiği kapıdan, bir hariciyeci olarak meslek ve cemiyet hayâtına adım atıyordu (Ayverdi 2009: 388).
50. Ve bu kendinden geçmiş adam da, az evvel muhafızla ortalarından geçtiği yirmi küsur köpeğin arasından ok gibi fırlayıp, kendini sokağa attı (Ayverdi 2009: 404).

2.2.7 EDİLGEN ÇATILI FİİLLERLE KURULAN CÜMLELER

Edilgen çatılı fiillerle kurulan cümlelerde, araştırmacıların tanımlamaları ortaklık taşır. Yapılan işin kim tarafından yapıldığı belli olmama durumu vardır. Tanımlamalar şu şekildedir:

“Söz içinde kimse olan isim fiilden etkilenme durumunda ise o fiil tabanı bir -il-eki alıp edilen görünüşüne (aspect pasif) girer” (Banguoğlu 2004: 413).

“Öznesi belli olmayan fiiller, edilgen çatılı fiillerdir” (Ediskun 2010: 221).

“Özneleri, yapılan işin etkisine uğrayan eylemler edilgen çatılıdır” (Gencan 2007: 386).

“Edilgen özne (passive subject):Bir yapmaya uğrayan özne, edilgen öznedir” (Karaağaç 2012: 228).

“Edilgen çatılı fiillerle kurulmuş cümlelerde, fiilin gösterdiği işin kimin tarafından yapıldığı belli değildir. Bu cümlelerde gerçek özne yoktur. Bu tür cümlelerde cümlenin asıl nesnesi olan öge, özne görünüşündedir” (Özkan ve Sevinçli: 170).

1. Kadın misafirlere ise Efendi'nin selâmına nail olmak daha kolay sayılırdı (Ayverdi 2009: 15).
2. Hem yıkanmaya gelen hem de solmaz ipeklerle işlenmiş olan bu örtü yere yayıldıktan sonra üstüne dört ayaklı şâhî, onun üstüne de meydan sinisi gelir ve etrafına da minderler konulurdu (Ayverdi 2009: 27).
3. Çubukların muhafaza edildiği yerlere çubukluk veya çubuk odası denirdi (Ayverdi 2009: 30).
4. Onun için de insanların, mahallelerine, sokaklarına hele evlerine olan bağlılıklarına bu derinden gelen anlayışın bir neticesi denebilirdi (Ayverdi 2009: 38).
5. Piyadelere tüfenkçi takımı; reislerine tüfenkçibaşı; süvarilere deli; reislerine de delibaşı denirdi (Ayverdi 2009: 41).
6. Harem tarafında olan iç taşlıktan, hem büyük hem de küçük bahçeye geçilirdi (Ayverdi 2009: 43).
7. Nihayet uzun düşünceler ve araştırmalardan sonra eve, bir buçuk yaşında bir Çerkez kızı alındı (Ayverdi 2009: 80).

8. Dolgun bir vücudu, gür dalgalı kumral saçları, koyu tahrirli mavi gözleri, küçük ve renkli ağız ile ona güzel dahi denebilirdi (Ayverdi 2009: 85).
9. Ramazan ayında İstanbul'un hemen her konağının bir köşesi, bir çeşit mescit hâline konurdu (Ayverdi 2009: 105).
10. Yirminci asrın başında ise bu sanata, son kemal durağına vasil olmuş denebilirdi (Ayverdi 2009: 106).
11. Ahmed Midhat Efendi'nin, Namık Kemal Bey'in eserleri oynanmıştır (Ayverdi 2009: 124).
12. Pelte yumuşaklığına getirilmiş kitre üzerine yapılan şekilleri, nakışları tespit etmek için boyalara sığır ödü damlatılırdı (Ayverdi 2009: 151).
13. Ekseriya büyük konaklarda aşçılık yapan, kolculuk, esircilik ya da hamam kapılarında susam helvası ve dolma satarak geçinen bu siyahîleri pek kızdırmaya gelmez, babalarının tutmasından korkulur üstlerine varılamazdı (Ayverdi 2009: 191).
14. Mahalledeki teşkilâta sandık denirdi (Ayverdi 2009: 195).
15. Yoktan var olmayacağına göre, ancak vardan var olunurdu (Ayverdi 2009: 216).
16. Ya acıları kahırlan, mihnetleri elemeleri çekmekten korkana âşık mı denirdi? (Ayverdi 2009: 231).
17. Köşk halkının kestanelik dediği bu kısma da gene yokuşlu bir yoldan gidilirdi (Ayverdi 2009: 236).
18. Evvelâ, atın kırbaçlanmayacağı tembih olunur (Ayverdi 2009: 242).
19. Annesinin mantalitesine göre, vefalı ve sadık bir dadısı, iyi bir mürebbiyesi, atı arabası, konağı köşkü olan bir çocuğun nesiyle meşgul olunurdu? (Ayverdi 2009: 252).

20. Hanımefendi'ye mutlaka Kur'ân-ı Kerim okutulurdu (Ayverdi 2009: 253).
21. Bu odanın müstakil kapısı olmadığı için kahve ocağından geçilirdi (Ayverdi 2009: 255).
22. Şöyle ki, odanın ortasında bulunan büyük kapak kalkar ve asma bir merdivenle denize inilirdi (Ayverdi 2009: 256).
23. Mamafih buna bir devlet ve hükümet kurmak da denemezdi (Ayverdi 2009: 276).
24. Evin sökükleri, yamaları, tamirleri hep onun elinden geçer, biçkide dikişte de daima fikrinden istifade edilirdi (Ayverdi 2009: 306).
25. Şayet damat gelin odasındaki misafirliğini biraz daha uzatacak olursa, dışarıdan kapı yumruklanmaya başlanırdı (Ayverdi 2009: 325).
26. Anıma bu keyiflerince yaşayıp muratları üzere buyruk yürüten zümreye karşı da bir muhalefetin doğup direnmesi beklenirdi (Ayverdi 2009: 333).
27. Öğleden sonraları bu odanın perdeleri daima kapalı tutuluyordu (Ayverdi 2009: 395).
28. Zira sütçüye on bir aylık kira borcu takılmıştı (Ayverdi 2009: 399).
29. Reçine, ıslak toprak ve çiçek kokulu açık havada biraz dolaştıktan ve köşkte de biraz dinlendikten sonra, akşam konağa dönmek ne keyifli olurdu (Ayverdi 2009: 420).
30. Artık birkaç gün, bağıın güzelliklerinden, letafetinden ve göç günlerinin yaklaşmış olmasından başka bir şey konuşulmazdı (Ayverdi 2009: 420).
31. Hemen komşulara haber uçuruldu (Ayverdi 2009: 421).
32. Onun için konağın iflâsı, mücerret ve mevzii bir hâdisе mahiyetinde bulunsaydı, nihayet tesiri, çevresini aşmayan ve en sağlam cemiyetlerde bile vakit vakit zuhur eden bir hastalık mihrakı olarak mütalaa edilirdi (Ayverdi

2009: 429).

2.2.8 ETTİRGEN ÇATILI FİİLLERLE KURULAN CÜMLELER

Ettirgen çatılı fiiller geçişsiz fiilleri geçişli hale dönüştürerek ve geçişli fiilleri ikinci defa geçişli duruma getirerek oluşur. Bu cümle türlerinde oluş ve kılışlar faktitif eklerinin (-r, -dır, -dur, -tır, -tur, -t) gelmesiyle yapılır. Bu fiillerde hareketin başkasına yaptırılması söz konusudur (Özkan ve Sevinçli 2011: 170).

Banguoğlu ve Ediskun ettirgen çatılı fiillerle kurulan cümleleri şöyle tanımlar: “Söz içinde kimse olan nesne üzerinde doğrudan doğruya kılıcı olmayıp bir başkasını kılıcı kılıyorsa fiil tabanı bir -dir- (bazen -it-, -ir-) eki alıp ettiren görünüşüne (aspect factitif) girer” (Banguoğlu 2004: 417). “Geçişli fiillerin, yapım ekleriyle, geçişlilik dereceleri arttırılabilir. Dereceleri arttırılmış böyle fiillere ettirgen fiiller denir” (Ediskun 2010: 222).

1. Seksen sene, ona asla ihtiyarlığı kabul ettirememişti (Ayverdi 2009: 14).
2. Zira Hilmi Bey’in, saf ve yavaş bir kadın olan ablasına gösterdiği itibar, alâka ve şefkat, İbrahim Efendi'nin konağında da onu sıraya koymuş ve hala hanımlığını teyit ettirmişti (Ayverdi 2009: 15).
3. O, sılaya gidip de yerine gelen meslektaşısı ise aynı evsafı aynı terkibi haiz cisimler gibi, emniyet, sadakat, vazife ve mesuliyet zincirini hiç kopmadan devam ettirirdi (Ayverdi 2009: 37).
4. Ama ağalar, herhangi bir sebeple Efendi'nin gecikeceğini biliyorlarsa kahveden sonra şerbet gelir, o zaman misafir, Efendi'yi sorar ağalar da âdeta özür diler bir eda ile beklemenin boşuna olduğunu hissettirirlerdi (Ayverdi 2009: 67).
5. Bu genç ve ilâhî güzellikte olan adam, dünya içindeki dünyayı keşfedip bu âlemin kânunlarını yardıma çağırarak, kendi kendisinin efendisi, hâkimi, emiri olacak; sonra da hırslarının, kinlerinin, gururlarının tamahlarının esiri

olan kütleleri, ellerinden tutup, ruh dertlerini onaracak, merhemleyip sağlığa selâmete eriştirecekti (Ayverdi 2009: 76).

6. İbrahim Efendi konağını dokuz ay bayram yerine çeviren bu beklenmedik hâdise, Salih Bey'e bile bir mütareke havasını kabul ettirmişti (Ayverdi 2009: 82).
7. Bir kuyudan su çekercesine, kovasını gönlüne her daldırıpta, güzel sanatların bir kolundan nasip bulmuş ve aşkın taşkın mizacı da, bu zengin yaratılışı, bir yanardağ gibi etrafına püskürtmüştü (Ayverdi 2009: 91).
8. Yusuf Bey'in kaçma hadisesiyle, zevklerinden sürurlarından sağılmış bir yumak gibi gevşeyip yayılmış olan Salih Bey grubu şaşırılmış, Efendi'nin bu ciddî tutumu, ihtiyatsızca kendilerini ele veren kafadarları yeniden derleyip toparlayarak bir köşeye sindirmişti (Ayverdi 2009: 98).
9. Mevsimine göre kahve, şerbet, boza, yaş ve kuru meyve sinilerinin taşındığı bu salonlarda sahur beklemek üzere peçiç, fincan gibi oyunlar da oynanır ve hanımlar, çocuksu neşeleri, gülüp şakalaşmalarıyla geceyi doldururlardı (Ayverdi 2009: 111).
10. Sırasında, yüz, yüz elli altına mâl olan bu muhteşem kıyafetler, düğünler ve bayram muayedeleri gibi merasimlerde göz kamaştırır, eş-dost arasında kâh gıpta, kâh haset, kâh hayranlık uyandırır (Ayverdi 2009: 133).
11. Hele cırtlak sesli, Venedik sepetçisi, sırtında taşıdığı havaleli malların arasında kaybolmuş gibi köşeden göründü mü, başını bir tarafa kaldırıp ağzını yayarak bağırışını görmek için küçük kız yüzünü iyice cama yapıştırırdı (Ayverdi 2009: 158).
12. Mahkûm olan esnaf, hırsız ve katillerin yattıkları hapishanelere sevk edilmeyip, hem sanat erbabının şerefim korumak, hem de bir kapalı sınıf metot ve terbiyesi içinde yetişmiş olan suçluyu, ar perdesi sıyrılmış kimseler arasına salıp ahlâkının bozulmasını önlemek için, ceza müddetini husûsî yerlerde geçirtirlerdi (Ayverdi 2009: 184).

13. Yaşarken de ticaret ve iş hayatını yumuşatıp paklayan bir gelenek gibi buyruğunu yürüttü (Ayverdi 2009: 185).
14. Bu kış kömürün okkası kırk paradan elliye çıktı diye Sultan Hamid Efendimiz hem ihtikârî önlemek hem de fakir fukara soğukta kalmasın diye kömür çıkararak sahillere yelkenliler gönderip getirttiği kömürleri bedava dağıttırdı (Ayverdi 2009: 187).
15. Son devirlerde bir haytalık, serserilik ve zorbalık seviyesine düşmüş olan tulumbacılık da, yeniçeri ocağına bağlı bir teşkilât olarak çalışırken, ihtiyacın tazyiki, her mahallede yangın söndürme işinin bir teşkilâta bağlanmasını icap ettirmişti (Ayverdi 2009: 193).
16. Sen mektep çağlarında iken pederin Akif Efendi, ayda beş kuruş vererek, belli etmeden seni arkandan kollatırdı... (Ayverdi 2009: 194).
17. Kalfalar ise masanın etrafında emre amade dururlar, yalnız içlerinden biri servis tabağını, Esmâ Hanımefendi'den başlayarak dolaştırırdı (Ayverdi 2009: 204).
18. Cemiyetin bu kadar derinden, bu kadar köklü ve sağlam olarak benimsenip hayata tatbik ve tercüme ettiği bu felsefe ise, beşerî-ilâhî bir imanın, bir Allah buyruğunun tâ içinden sesleniyor ve bu yüzden de kendini kolayca kabul ettiriyordu (Ayverdi 2009: 210).
19. Saçlarını daima tepelerinde toplayan çalılık benizli iki kız kardeş için “tunçtan kızlar, tepeli kazlar” demeyi uygun düşüren sivri zekâ, taktığı lakabı bütün Boğaz’a kabul ettirmişti (Ayverdi 2009: 227).
20. Artık onun çocuğunu kendi değil, dadılar, sütanneler ve bilhassa mürebbi-yeler büyütüyordu (Ayverdi 2009: 227).
21. Oh, ne iyi etmiş de kiler artıkları için o pis dilencileri köşke dadandırmamıştı (Ayverdi 2009: 240).

22. İnandığı düşünceleer üstünde, musalla taşında yatan ölü gibi, kıpırdamadan durur ve kim ne söylese yerinden oynatamazdı (Ayverdi 2009: 245).
23. Bu takdirde kendisi de işportayı boynuna takıp limon satar, maydanoz satar ekmek parasını doğrulturdu (Ayverdi 2009: 284).
24. Altın babası denen Kökçü Halil Efendi'nin gönderdiği nişan hediyeleri İbrahim Efendi konağını bile şaşırtmıştı (Ayverdi 2009: 304).
25. Davet ve ziyafet günlerinde Terânedil Kalfa'nın küçük misafirlerine kapısını açtığı dolaplarda, türlü antika eşyadan başka, bir de Halil Efendi'nin Mısır Çarşısı'ndaki dükkânından gelme ve insanın gözüne olduğu kadar genzine de çarpan, kokulu kokusuz ilâç kavanozları, torbalar, çıkınlar, hevenk hevenk asılı türlü kökler ve türlü otlar bir eczaneyi hatırlatırdı (Ayverdi 2009: 304).
26. Buna mukabil, annesinin âdeta olmuş bitmiş kabul ettiği avukat meselesinde de kendisine asla “evet” dedirtemeyeceklerdi. (Ayverdi 2009: 307)
27. İşte, bu geniş yürekli, güler yüzlü rahat kadının evine büyük kalabalığı ile senede bir, nihayet iki defa misafir olan İbrahim Efendi ailesi, arkalarında haftalarca söylenen rivayetler tahminler, mübalağalar, hatta dedikodulardan iz bırakarak, Top Yıkığı Mahallesi'ni şenlendirirlerdi (Ayverdi 2009: 319).
28. İçeri adım atar atmaz güveyi hemen kapıyı örter ve genç karısını, ailenin servetine göre hazırlanmış gelin köşesine götürüp oturturdu (Ayverdi 2009: 325).
29. Halli vakitli ailelerde bir soygunun elinde buhurdan, diğerinin elinde gülabdan olduğu halde davetlilere güzel kokular ikram ederek soygun odasına alır, yaşmağını feracesini ya da çarşafını çıkararak bohçalara koyar ve misafiri gelinin bulunduğu odaya götürerek mevkiine uygun bir yere oturturlardı (Ayverdi 2009: 326).

30. Fakat bunların üstün ve seviyeli sanatları muhakkak ki çocuklardan ziyade büyükleri güldürüp eğlendirirdi (Ayverdi 2009: 326)
31. Yalnız fiyat meselesi kan kocayı biraz düşündürdü (Ayverdi 2009: 329).
32. Amma kışla beraber yaklaşmakta olan bir başka fırtına daha vardı ki, Şâyeste Hanım'la Emin Efendi'nin, ev almak, ev tamir etmek gibi aylardır devam edegelen zevkli heyecanlarını da, davet ziyafet ve şenlik niyetlerini de âdeta dondurup taşlaştırıverdi (Ayverdi 2009: 332).
33. Yüksek kumanda heyeti, genç zabıtlere söz anlatamıyor, emirlerini tatbik ettiremiyordu (Ayverdi 2009: 335).
34. Artık aybaşlarını dar bekliyor ve kasasına girmekte olan deste deste banknotlar, Zâim Bey'in itibarını bir kat daha arttırıyordu (Ayverdi 2009: 371).
35. Bir gün Zâim Bey, Âsaf hakkında getirdiği isnatlarla dolu vesikaya dayanarak bu ana oğulun tehlikeli mahlûklar olduğunu ve behemehâl konaktan uzaklaştırılmaları îcap ettiğini söylediği ve kendisi de kâhyasının bu tavsiyesini bir emir sayıp işin icâbına baktığı zaman, safdil kardeşi nasıl ter ter tepinip kıyametleri koparmış, aylarca, kimseler öfkesinin önüne geçip yatıştırıramamıştı (Ayverdi 2009: 375).
36. “Az faizle para alıp, yüksek faizle borç vermek” fikri, ne kadar çekici olmuş olsa da, kocası başında bulunsaydı asla kabul ettirmez, böyle mecnunca bir teklife “evet” dedirtmezdi (Ayverdi 2009: 378).
37. Hâlbuki bir zamanlar, dadanıp alışmasınlar diye fazla gelip bozulmaya yüz tutan peynirleri, havyarları, meyveleri setten aşağı döktürürdü de bunlara koklatmazdı (Ayverdi 2009: 382).
38. Bu arada Salih Bey ölmüş ve Şevkiye Hanımefendi'yi, kocasından bağlanan maaş, bir servete sahip olmuş kadar sevindirmişti (Ayverdi 2009: 393).

39. Bu da yetmemiş gibi, akla gelen gelmeyen sebeplerle bu ürkek ve yalnız ihtiyarları taciz etmeyi âdeta günlük programlan arasına almış olan avukat da çoluğu çocuğu da zavallılara her gün gözyaşı döktürüyorlardı (Ayverdi 2009: 405).
40. Avukat, ölünün gaslini evde kabul etmediği için, ertesi gün belediyeden gelen memurlar bu dertop cesedi, getirdikleri tabuta yerleştiremediler (Ayverdi 2009: 407).
41. Hele etrafında dolaşan kalabalık, keyfini büsbütün arttırıyordu (Ayverdi 2009: 415)
42. Bir ziyareti sırasında Halet Hanım'ın kızı, bütün koğuşa birden aldığı akide şekerinden ayrıca Mail Kalfa'ya da bir kiloluk yaptırmıştı (Ayverdi 2009: 418).
43. Çünkü bir müddet sonra hastanın, tabii ihtiyaçlarını haber vermemeye başlaması, birdenbire işin rengini değıştirdi. (Ayverdi 2009: 422).

2.2.9. İŞTEŞ ÇATILI FİİLLERLE KURULAN CÜMLELER

Fiilin belirttiği işin, birden çok şahıs tarafından toplu ya da karşılıklı yapılma anlamı vardır (Özkan ve Sevinçli 2011: 171). Araştırmacıların işteş çatılı fiillerle kurulan cümle görüşleri aynıdır. Banguoğlu (2004: 416), işteş cümle için “Söz içinde kimse olan iki kişi veya iki taraf birbirleri üzerinde karşılıklı kılıcıysalar fiil tabanı bir -iş- eki alıp karşılıklı görünüşe girer.” derken, Ediskun (2010: 223) “İşteşlik fiillerinde bir işi ortaklaşa yapma anlamı, bu ortaklığın da üç anlam yönü vardır: a) karşılıklı yapma, b) birlikte yapma, c) bir süre içinde bir durumdan başka bir duruma girme” diyerek tanımlamada farklılık göstermemişlerdir.

1. Ağalar, yüzlerini görmedikleri kızlara seslerinden âşık olarak, dönme dolap arkasından şakalaşır, cilveleşir hatta sözleşirlerdi (Ayverdi 2009: 69).

2. Küçük Hanım, konu komşuyla aşağı katta vakit geçire dursun, konağın bir üst kat odasında bu iki sevdalı dertleşiyor, söyleşiyor, gülüşüyor, ağlaşıyorlardı (Ayverdi 2009: 91).
3. Kısa bir hal hatırdan sonra karşılıklı susan iki adam, aynı ipi iki ayrı ucundan tutan kimseler gibi bekliyorlardı (Ayverdi 2009: 284)
4. Bugün Sultanahmet'ten geçiyordum; bir mektebin balkonuna gençler dolmuş: "Harp isteriz! Kahrolsun Bulgarlar, kahrolsun Sırplar!" diye haykırıyorlardı (Ayverdi 2009: 330)

2.2.10 DÖNÜŞLÜ ÇATILI FİİLLERLE KURULAN CÜMLELER

Dönüşlü çatılı fiillerle kurulan cümlelerde yapılan iş özne tarafından kendi kendine yapılır. Öznenin etkisi kendine döndüğü için “dönüşlü” denmiştir. Yani özne, işi yapan ve işten etkilenendir (Özkan ve Sevinçli 2011: 172). Araştırmacıların dönüşlü çatılı fiillerle kurulan cümlede görüşleri farklılık göstermez.

Banguoğlu (2004: 414) dönüşlü cümleyi “Söz içinde kimse olan kendisi üzerinde kılıcıysa fiil tabanı bir -in- eki alıp dönüşlü görünüşe girer. Böylece fiilin etkisi kimse üzerine dönmüş olur.” şeklinde tanımlarken, Ediskun (2010: 222), “Dönüşlü fiillerin iki anlam yönü bulunmaktadır: İş, öznenin; a) kendi kendine, kendi başına yapma ve bundan dolayısıyla etkilenme yönü, b) kendisine yapma ve bundan doğrudan doğruya etkilenme yönü.” şeklinde ve de Gencan (2007: 388) “Hem etken hem edilgen gibi görünen bu eylemlerde öznelere etkileri kendilerine dönmektedir. Dönüşlü denmesi de bundandır.” şeklinde tanımlar.

1. Fakat küçük kız, bu büyük amcadan pek hoşlanmazdı (Ayverdi 2009: 13).
2. Zekiye Hanım on üç yaşında, su damlası gibi bir kız iken, kırk yaşında bir adam olan Mısır Vekili Hacı Süleyman Ağa ile evlenmişti (Ayverdi 2009: 24).
3. Böylece, yıllar yıllan kovalaya dursun, günün birinde artık yaşı kırkı bulmuş

- olan Şevkiye Hanımefendi hastalandı (Ayverdi 2009: 81).
4. Ve loğusa için yeniden yatak takımları hazırlandı (Ayverdi 2009: 82).
 5. Ramazandan on beş gün evvel elden geçirilen mahya ipleri, iki minarenin arasına gerilir ve bu hazırlığı gören şehir halkı ise ramazanın ayak seslerini duymuş gibi sevinirdi (Ayverdi 2009: 106).
 6. İşte genç çocuk, bu sestten pek keyiflenir, pek hoşlanırdı (Ayverdi 2009:110).
 7. Aceleden bir evlenme ile aklı sıra bu sevdiği adamdan öç almak isteyerek beş çocuklu ve yaşlı bir adamla nikâhlandı (Ayverdi 2009: 253).
 8. Râtibe Hanım, servisi, türbesi, kabristanı, çeşmesi, sebili her yerden daha bol olan bu semtten, oldu olası çok hoşlanırdı (Ayverdi 2009: 310).
 9. Bu gelin köşeleri de, incili mücevherli, perdeler veya harikulade işlemlerle hazırlanır yahut kâğıttan renk renk çiçekli askılarla süslenirdi (Ayverdi 2009: 325).
 10. Şâyeste Hanım sinirlenmişti (Ayverdi 2009: 330).
 11. Bu karşılığa babasının ne kadar üzüleceğini belki de darılacağını düşünen hasta ise, arkadan ne kadar mahcup olmuş ne türlü kahırlanmıştı (Ayverdi 2009: 356).
 12. Fakat Şevkiye Hanımefendi oldu olası, günün birinde malları kendilerine intikal edebilecek kimselere karşı bir emniyetsizlik, bir soğulduk duyar, bu yüzden de hiç birine açılıp yanaşmaktan hoşlanmazdı (Ayverdi 2009: 379).
 13. Kalfa hastalandı (Ayverdi 2009: 405).
 14. Aynı gün vizitesini yapıp kapıdan çıkan doktor da hasta gibi durgunlaşmıştı. (Ayverdi 2009: 415).
 15. Gelmişler, gitmişler vakayı hem duymuş hem yaşamış ve nihayet

yorulmuşlardı (Ayverdi 2009: 421).

3. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

Anlamlarına göre cümleler olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, emir cümlesi, ünlem cümlesi olmak üzere beş başlık altında incelenir.

3.1 OLUMLU CÜMLE

Bir işin, oluşun, düşüncenin ya da hareketin gerçekleşeceğinin veya gerçekleşebileceğini bildiren cümle türüdür. Bu cümleler yüklemnin isim veya fiil oluşuna göre olumlu isim cümlesi ve olumlu fiil cümlesi şeklinde ikiye ayrılır (Özkan ve Sevinçli 2011: 172).

1. Efendi, devrinin mühim simalarındandı (Ayverdi 2009: 9).
2. Onun için de kendisiyle dostluk, aşinalık ve ahbablık kurmak, hatta komşuluk edebilmek bir şeref sayılırdı (Ayverdi 2009: 9).
3. İbrahim Efendi'nin servetine muvazi olarak, mesleğindeki iktidar ve nüfuzu da bir gerçektir (Ayverdi 2009: 10).
4. İşte bu bir taraftan siyâsî bir taraftan da idarî hâkimiyetinin makamına perçinlediği İbrahim Efendi, hakikaten bir bakıma maliye demektir (Ayverdi 2009: 11).
5. İbrahim Efendi'yle Hilmi Bey ve kız kardeşleri Bâise Hanım'ın babaları, yeniçeri ortalarından birine bağlı Gediz derebeylerinden tiftik taciri Ali Bey isminde varlıklı ve namuslu bir kimseymiş (Ayverdi 2009: 11).
6. Pek tabii ki bu arada, İmparatorluk ülkelerine dağılmış olan defterdarlar, muhasebeciler ve mal müdürleri ordusunu kımıldatan ve idare eden ipuçları da gene onun elinde toplanır; onun emrinin ve keyfinin karşısında el pençe dururdu (Ayverdi 2009: 11).
7. Bunun için de Türk geleneği, mahallesini kurarken hemen daima site fikrinin

sadık muhafızı olarak kalmıştır (Ayverdi 2009: 36).

8. Bir mahalle, cemiyet bünyesi içinde sağlam bir hücre, üreme ve devam vazifesini bir ibadet kutsiyetiyle üstüne almış bir kale demektir (Ayverdi 2009: 36).
9. İbrahim Efendi'nin, hanımlıktan ziyade halayıklığa daha yakın olan Azmidil ve Neveser isimli odalıklarına, evin yürütülmesinde daima pasif fakat çeşitli vazife ve haklar verilmekle, hem bir mesuliyetin tatmin edici gururu tanınmış hem de bu yoldan bir deşarj imkânı sağlanmıştı (Ayverdi 2009: 44).
10. Uzun uzun kalacak kimseler ise, konaktaki ikamet müddetlerini daima aşağı katta geçirirlerdi (Ayverdi 2009: 45).
11. İbrahim Efendi, memleket sathında bu istikamette hazırlanıp hizalanan kalabalık bir zümre olduğunu biliyordu (Ayverdi 2009: 59).
12. Kalfaların odası, evin alt kat sakinlerinin de bir çeşit içtima mahalli idi (Ayverdi 2009: 62).
13. Yerli dolapların içinde, akraba ve aile dostlarından her birinin şahıslarına mahsus fincanları, bardakları bu dolaplarda sıra sıra dururdu (Ayverdi 2009: 62).
14. Yalnız, büyük kızı Şevkiye Hanımefendi'yle arasında gerçek bir yakınlık ve muhabbet vardı (Ayverdi 2009: 74).
15. Şevkiye Hanımefendi, harem kısmının mutlak hâkimi idi (Ayverdi 2009: 78).
16. Gerçekten de Efendi'nin büyük serveti, evini refahın son kademesine çıkarmıştı (Ayverdi 2009: 79).
17. Hele yengesi Halet Hanım'la âdeta bir haldaş, bir sırdaş olacaktı (Ayverdi 2009: 84).
18. Dolgun bir vücudu, gür dalgalı kumral saçları, koyu tahrirli mavi gözleri,

küçük ve renkli ağzı ile ona güzel dahi denebilirdi (Ayverdi 2009: 85).

19. İbrahim Efendi'den gayrı, hemen bütün harem halkı kalfaların odasına toplanmıştı (Ayverdi 2009: 94).
20. Ve demek ki aşk, olmazları olduran, bir buyruğu ile müşkülleri asan eden tek ve eşsiz şehinşah idi (Ayverdi 2009: 97).
21. Gerçekten de hükümdar, babasını vazife başına saldığı paşanın güzel kızının düğününü, kendi evlâdını evlendirircesine mühimseyerek sultanlar gönderdi (Ayverdi 2009: 203).
22. Bilhassa kış mevsiminde misafirliklerin harareti zamanları gecelerdi (Ayverdi 2009: 205).
23. İşte karısı gezmeye gittiği zamanlarda Yusuf Bey de Cânüser'in bir beyaz güvercine benzeyen yumuşak ve ürkek elinden tutarak odasına götürürdü (Ayverdi 2009: 229).
24. İşte, bahçenin bu üst kısmı, çılgın ve coşkun bir yarışla duvarlara tırmanmış gül, yasemin, hanımeli ve salkımların; çayırlar gibi alabildiğine hür, çiçekli tarhların; bir bahçe oyuncağına benzeyen zarif kameriyelerin bulunduğu çiçek bahçesi idi (Ayverdi 2009: 234).
25. Hatta gecenin, nefeslerini yuttuğu o uslu o uysal saatlerinde bile gene hep aynı yumuşak rüzgâr yavaştan yavaşa esmekte devam ettiği için, akşam sofrasını aydınlatan mumlar, masaya gömlekli şamdanlarda konurdu (Ayverdi 2009: 235).
26. Ev halkına gelince, bahçıvanların ince kilere getirip yığdıkları bu küfeler dolusu meyveyi yiyip bitirmek, elbetteki ne haremde ne de selâmlığın kârı idi (Ayverdi 2009: 237).
27. Bazen hanımlar, Kestanelik denen bu platformu geçip bağ kapısından dağlara da çıkarlardı (Ayverdi 2009: 246).

28. Köşke yaklaşmak, onları birdenbire ayıltırdı (Ayverdi 2009: 247).
29. Yusuf Bey, vasiyeti gereğince Yûşâ Tepesi'ne defnedildi (Ayverdi 2009: 263).
30. Esasen iki tarafın da öfkesi hızını almış bulunuyordu (Ayverdi 2009: 299).
31. Ev bark sahibi olmuş bu eski halayıklardan, hanımlarına senede birkaç defa ziyafet çeken hâli vakti yerinde olanların başında, Terânedil Kalfa'yı saymak lâzımdı (Ayverdi 2009: 300).
32. İki kapı yoldaşın birbirlerine bağlılıkları ve sevgileri, kardeşin kardeşe olan muhabbetinden daha ağır basardı (Ayverdi 2009: 302).
33. Emine Hanım, söz kesilip de Kökçü Halil Efendi'nin gönderdiği nişan kutusunu, o zaman bu zaman muhafaza ederdi (Ayverdi 2009: 303).
34. Kırmızı kadife üstüne gümüş motifler geçirilmiş bu zarif çekmecenin içinde hâlâ o günlerden kalma çeşit çeşit kokular vardı (Ayverdi 2009: 303).
35. İtirşâhî, amber, misk, gülyağı, tefârik ve sandal yağlan, billur şişeler içinde yarıdan aşağı inmiş olarak dururdu (Ayverdi 2009: 304).
36. Evin sökükleri, yamaları, tamirleri hep onun elinden geçer, biçkide dikişte de daima fikrinden istifade edilirdi (Ayverdi 2009: 306).
37. Bazılarına göre Eyüp demek, sâdece dünyadan ahrete açılmış bir dua, hacet ibadet ve niyaz kapısıdır (Ayverdi 2009: 313).
38. Akıl durağından iman sınırına atlamasını çok iyi bilen İstanbul halkı için doğurmayan kadını, yürümeyen çocuğu, iyileşmeyen hastayı götürecek daha daha nice makamlar vardı (Ayverdi 2009: 314).
39. Şevkiye Hanımefendi, daha çok kızının hatırı için senede bir kere olsun eski çırakları Şâyeste Kalfa'nın evine gelirdi (Ayverdi 2009: 318).
40. Şâyeste Hanım'ın ev kadınlığı da dikkate değer bir incelik arz ederdi

(Ayverdi 2009: 321).

41. Damadın, belki de ilk defa gördüğü karısıyla bu odada ancak, iki üç dakika baş başa kalmak hakkıydı (Ayverdi 2009: 325).
42. Düğün evlerinin kapılarında mahalle bekçilerinin bulunması da âdetti (Ayverdi 2009: 325).
43. Artık memleket içinde, bastıkları yeri titreten ve keyiflerince yaşayan bir zümrenin saltanatı hâkimdi (Ayverdi 2009: 333).
44. Bu gizli piyasa yüzünden refahlı bir sınıf teşekkül etmişti (Ayverdi 2009: 344).
45. Yaşına rağmen dinç, boylu boslu ve üniforması içinde, olduğundan da yakışıklı görünen Faik Ağa, beklediği günlerin gelmeyeceğine iyice karar verdiği bir sabah saatinde, hâlâ koğuşun belirli bir yerinde asılı duran üniformasını kaldırarak tahta sandığına yerleştirdi (Ayverdi 2009: 348).
46. Günün birinde Zâim Bey, geliri zayıflamış olan emlaktan, daha fazla faydalanmak çaresi bulduğunu, bir müjde edasıyla söyleyerek Şevkiye Hanımefendi'nin karşısına yeni bir teklifle geldi (Ayverdi 2009: 366).
47. İbrahim Efendi'nin hanlarına, külhanlarına sahip olduktan sonra Zâim Bey'in birdenbire konaktan ayağını çekivermesiyle, hayatının sonuna kadar denizlerle çevrili bir ada gibi, çilelerinin ortasında yapayalnız kalacak olan Şevkiye Hanımefendi, nihayet içine düştüğü facialı tuzağı bütün dehşetiyle görebildi (Ayverdi 2009: 375).
48. Mecbur, otuzla otuz beş arası genç bir zenci kızı idi (Ayverdi 2009: 384).
49. Gözünü dünyaya açalı beri attığını tutmuş, istediğini yapmış, her neye el uzattıysa yakalayabilmişti (Ayverdi 2009: 395).
50. Sanki bu ses, onu dünya içindeki dünyadan, Mebrû'ların, Zaim'lerin, Fuat'ların cehennem hâline getirdikleri dünyasından çekip, hak ve hakikat yoluna

açılan kapıdan geliyordu (Ayverdi 2009: 428).

3.1.2.OLUMLU İSİM CÜMLESİ

1. İbrahim Efendi'yle Hilmi Bey ve kız kardeşleri Bâise Hanım'ın babaları, yeniçeri ortalarından birine bağlı Gediz derebeylerinden tiftik taciri Ali Bey isminde varlıklı ve namuslu bir kimseymiş (Ayverdi 2009: 11).
2. Küçük kıza gelince belki tek bildiği ve hayatı boyunca da tek bileceği, aşır taşan köpürüp coşan bir muhabbetti (Ayverdi 2009: 14).
3. Billhassa erkek ziyaretçiler için selâmlık dairesinin teşrifat merasimine katlanmak bir zaruretti (Ayverdi 2009: 15).
4. Zîra onun için mühim olan, itibarı, debdebesi ve mevkii idi (Ayverdi 2009: 16).
5. Zekiye Hanımefendi'nin meşhur lepiska saçları da işte Cermen dilberlerinin o sihirli saç rengindendi (Ayverdi 2009: 24).
6. İşte bu sahne, âdeta aile sofrasının şiir tarafıydı (Ayverdi 2009: 27).
7. Aileyi etrafında toplayan bu sofranın hazırlanması, günün mühim işlerinden biriydi (Ayverdi 2009: 27).
8. Mühürdar ise, vezirin mührünü muhafaza eden ve gene onun emriyle kullanabilen adamdı (Ayverdi 2009: 40).
9. Birbirine hem benzeyen, hem de küçük hususiyetlerle birbirinden ayrılan İstanbul meydanlarından bu geniş mahalle arası meydanının, bir tarafında Kalenderhâne Camii ile imam meşrutası, tam karşısında İbrahim Efendi'nin konağı ve müezzin ile muhtarın evleri, öteki köşede ise medrese, çeşme ve geceli gündüzlü bir su türküsü mırıldanan bu çeşmenin üstüne, medresenin bahçesinden kollarını kanatlarını uzatmış ağaçlar ve çınarlar vardı (Ayverdi 2009: 42).

10. Konağın, iki harem bir selâmlık bahçesi ve zemin katında bir dış bir de iç taşlığı, ahırları, mutfakları, kilerleri, çamaşırhaneleri vardı (Ayverdi 2009: 43).
11. İmparator, ölümü istihkar edip er meydanında can verecek bir kahramandı (Ayverdi 2009: 53).
12. Memlekette, kendisi gibi bolluk ve tokluk içinde bulunan bir zümrenin mevcut olduğu da bir gerçektir (Ayverdi 2009: 55).
13. İbrahim Efendi'nin refahlı bir hayatı vardı (Ayverdi 2009: 55).
14. İbrahim Efendi'nin derinden derine bir sezgisi vardı (Ayverdi 2009: 57).
15. Orta boyu, dümdüz sırtı, muntazam kalçaları, hafif çıkıntılı alnının üstünden kabaran kıvrıkcık saçları, devamlı bir hazır ol kumandası altında imiş gibi, ciddi, tetik fakat sevimli yüzü ile bir insandan ziyade bir heykeli andıran bu tatlı ve gevrek Sudanlı, tam Raşel'in nazını çekecek insandı (Ayverdi 2009: 64).
16. Şehzâdebaşı Caddesi'nin o zamanlar Birinci Daire'ye doğru körfez gibi girerek bir meydancık yaptığı yerde dükkânı olan bu orta yaşlı şişman adam, kendinden evvel giden karnının üstünde şal kuşağı, başında âbânî sarığı, şalvarı, setresi ile semtin itibarlı esnafları arasındaydı (Ayverdi 2009: 68).
17. Efendi'nin iki odalığı Azmidil Kalfa ile Neveser Kalfa, etraflarına göz açtırmayan sert, titiz ve inzibatçı kadınlardı (Ayverdi 2009: 70).
18. Yaver, canlı ve neşeli adamdı (Ayverdi 2009: 72).
19. Yalnız, büyük kızı Şevkiye Hanımefendi'yle arasında gerçek bir yakınlık ve muhabbet vardı (Ayverdi 2009: 74).
20. Şevkiye Hanımefendi hâmile idi (Ayverdi 2009: 82).
21. Fakat genç adam, vicdan muhasebesinde kılı kırk yaran duygulu bir insandı

- (Ayverdi 2009: 87).
22. Doğrusu, Yusuf Bey de neşesi, cazibesi, sohbeti ve muhabbetiyle kıskanılacak adamdı (Ayverdi 2009: 88).
23. İbrahim Efendi'nin konağı artık gözlerin ve gönüllerin alâka ve tecessüs mihrakı demekti (Ayverdi 2009: 92).
24. Tezine vakadan haberdar edilen Halet Hanımefendi de susanlar arasındaydı (Ayverdi 2009: 94).
25. Zîra kızının ne ölçüde bir çekimsiz mahlûk olduğunu çok iyi bilen ihtiyar maliyeci, damadına bir yaşama payı, bir tahammül gücü tanımanın lüzumuna ciddiyetle inanmış bir kimseydi (Ayverdi 2009: 97).
26. Şöyle ki, kanaatine göre Hilmi Bey, bir fikir mutaassıbı idi (Ayverdi 2009: 245).
27. Burada tabiat, insan eli değmemiş muhteşem sadeliğinin içinde gururlu ve mesuttu (Ayverdi 2009: 246).
28. Kendisine göre pratik bir zekâsı ve bilhassa çelinmez bir sadakati vardı (Ayverdi 2009: 261).
29. İnsanoğlu, varlıkla yokluğun, hakikatle mecazın bir müddet buluşup selâmlaştığı ve bilişiklik kurarak, kazançlı veya zararlı alış verişler yaptığı bu mahaldi (Ayverdi 2009: 274).
30. Onun için de, İbrahim Efendi konağının her ferdi, mutlaka bir yüzden yenge hanıma minnettar demekti (Ayverdi 2009: 303).
31. Mebrûre'nin paşadan olan oğlu Fuat, zaten konağın maskotu idi (Ayverdi 2009: 363).
32. Bu afetlerin el atmadığı birkaç müstesna semtten biri olan Şehzâdebaşı ve Şehzâdebaşı'nın en varlıklı ailelerinden biri olan İbrahim Efendi'nin konağı,

milyonlar değerindeki antikalarını, ev eşyalarını ve mücevherlerini, bu afetin alevden pençesine vermemiş bahtlı mekânlardan biri idi (Ayverdi 2009: 364).

33. Şevkiye Hanım'ın bildiği, aileye para lâzım oldukça içindeki kıymetli eşyayı, birer birer satmaktan ibaretti (Ayverdi 2009: 381).
34. Kalfa, sütçünün evinde kaldıktan sonra, İbrahim Efendi konağından arta kalan kimseler de iki kardeş ile Neveser Kalfa ve Mail Kalfa'dan ibaretti (Ayverdi 2009: 399).
35. Bu yüzden de bakılması lâzımdı (Ayverdi 2009: 406).

3.1.3. OLUMLU FİİL CÜMLESİ

1. 1909 senesinde o, seksen; kardeşi Hilmi Bey'in torunu ise dört yaşında bulunuyorlardı (Ayverdi 2009: 9).
2. Oyun ve eğlence zamanlarını, büyüklerin yanında geçirmekten hoşlanan bu küçük kız da, annesinin amcası olan İbrahim Efendi'yi, herkes gibi tanıyordu (Ayverdi 2009: 9).
3. Sonra da, ailenin en yaşlısı, hem de varlık ve dirlik bakımından en hatırlısı olması, çevresinin akraba ve âşinâ halkasını, sunî ve zorlama bir alâka ve tazim yarışına tutardı (Ayverdi 2009: 9).
4. Öyle ki hayatının hemen tek gururu ve gayesi olan büyük servetini, kardeşinin karşısında utanılacak bir ayıpmış gibi hissettiği zamanlar olur; onun yanında bu hesapsız varlığın âdeta azabını çeker ve zenginliğinden söz etmemeye bilhassa dikkat ederdi (Ayverdi 2009: 10).
5. Mısır eyaletini başıbozuk askerlerden temizlemek istiyordu (Ayverdi 2009: 21).
6. Leipzig'in altın ve kestane saçlı güzellerinde gözleri de gönülleri de öylesine kalmıştı ki, işte Türk hançeresi bu sarışın dilberler şehrinin adını bozarak o

- ağda ve altın karışımı saç rengine lepiska demişti (Ayverdi 2009: 24).
7. Gerçekten mesut olmuşlardı (Ayverdi 2009: 25).
 8. Hacı Süleyman Ağa yalısında gece hayatı, daha akşamın loşluğu bir duman gibi içeri dolarken, ilk kıpırtılarına başlardı (Ayverdi 2009: 27).
 9. Çubuğunu, haremdede olduğu zaman çubuk kalfası; selâmlıkta ise çubuk ağası hazırlardı (Ayverdi 2009: 30).
 10. Çubuğun dudağa değen kehrübâ kısmına imame veya başpâre denirdi (Ayverdi 2009: 30).
 11. Onun için de sitil âdeti, daha ziyade bayram ve düğün gibi merasim günlerinin dekoruna inhisar eder olmuştu (Ayverdi 2009: 32).
 12. Konağın diğer vazifelilerini sayıp sıralamakla bitirmek pek mümkün değilse de, dairenin idare cihazı, bir hiyerarşik kademenin el ele vermiş gayretiyle kıl kadar aksamadan yürürdü (Ayverdi 2009: 40).
 13. Piyadelere tüfenkçi takımı; reislerine tüfenkçibaşı; süvarilere deli; reislerine de delibaşı denirdi (Ayverdi 2009: 41).
 14. İşte bu el emekleri de o merdivenle çıkılan ambarlarda birikirdi (Ayverdi 2009: 47).
 15. İbrahim Efendi konağı ise, İstanbul aristokrasisinin kulis hikâyelerine kulağı delik merkezlerden biri olduğu için, cemiyet hayatının çeşitli havadisleri hep oradan gelir geçerdi (Ayverdi 2009: 61).
 16. İşte dolabın kapağı açılınca, bir çiçek bahçesi şetaretiyle iç açan bu fincan sergisi göze çarpardı (Ayverdi 2009: 62).
 17. Efendi'yi veya hanımları götürüp getirdikten sonra, sırtındaki seyis üniformasının parlak düğmelerini çözerek içeri girer ve rahat koltuklardan birine kendini atardı (Ayverdi 2009: 73).

18. Hilmi Bey'in dünya güzeli kızı ise, içi ezelden arınmış insanların saffetiyle yaratılıştan ihlâslı ve daima ailenin en gözde, en nazlı evlâdı olarak baş üstünde gezdirilecekti (Ayverdi 2009: 76).
19. Onun için de konağın kudret ve kuvvet kaynağı, maddeye ve madde ile alâkalı davranışlara istinat ederdi (Ayverdi 2009: 79).
20. İbrahim Efendi'nin konağına ikişer üçer gelen hekimler nihayet hastalığın adımı koydular (Ayverdi 2009: 82).
21. Yirmi iki sene sonra aileye bir çocuğun geleceği müjdesi, İbrahim Efendi'nin bile yüzünde tebessüm ve sevinç belirtileri uyandırdı (Ayverdi 2009: 82).
22. Hele yengesi Halet Hanım'la âdeta bir haldaş, bir sırdaş olacaktı (Ayverdi 2009: 84).
23. Küçük Hanım'ı yakından tanıyanlar, onun bu aşırı teessürünün bir sevgiden ileri gelmediğini çok iyi biliyorlardı (Ayverdi 2009: 95).
24. Onun için de sâdece talep ediyordu (Ayverdi 2009: 96).
25. Efendi-bende müessesesinin can çekiştiği yirminci asır başlarında, İstanbul aristokrasisinin bütün müstakil hücreleri gibi İbrahim Paşa konağında da efendi-cariye münasebetleri, ayakta bulunan an'änenin son kalıntılarını yaşıyordu (Ayverdi 2009: 212).
26. Bu toplantılarda da kurrâ hafızı olan Hanımefendi'ye mutlaka Kur'ân-ı Kerim okutulurdu (Ayverdi 2009: 253).
27. Bir hekim olarak, ihtiyar kayınpederin adımlarının öteki dünyaya yönelmiş olduğunu pekâlâ da görüyordu (Ayverdi 2009: 267).
28. Latif Bey'in selâmlıkta olduğunu haber verdikleri zaman bu ziyaret, İbrahim Efendi'yi memnuniyetin üstünde bir hisle âdeta mesut etti (Ayverdi 2009: 281).

29. Efendi'nin erkek evlâdı olmadığı için, devrin hukuk nizamlarına göre en yakın erkek akrabaların da bu büyük servetten pay almaları gerekiyordu (Ayverdi 2009: 296).
30. Çünkü gece ile gündüzü nasıl fark ediyor ve ayırt edebiliyorsa, kendisinin de cimri olmadığını öylece biliyordu (Ayverdi 2009: 319).
31. Bu kerliferli adama İstanbul'un meşhur tüccarlarından Âbid Efendi'nin damadı Zâim Bey diyorlardı (Ayverdi 2009: 363).
32. Ancak bu suretle gelir artar ve ailenin de yüzü gülerdi (Ayverdi 2009: 367).
33. Yalnız şu var ki zümrütler, yakutlar ve incilerin arasından çekip alacağı bir broş, bir küpe bile meseleyi halledebilirdi (Ayverdi 2009: 377).
34. Sanki buhar olup göğe çekilmişlerdi (Ayverdi 2009: 398).
35. İşte o zaman da Şevkiye Hanımefendi yerinden kalkarak Kevser Hanım'ın arkasından kapıyı sürüyordu (Ayverdi 2009: 417).

3.2.OLUMSUZ CÜMLE

Yargıyı olumsuz olarak anlatan, olumsuz yükleme kurulan cümleye denir. Fiil cümlelerine -ma,-maz olumsuzluk ekleri getirilerek olumsuz yapılırken, isim cümleleri “değil” edatıyla olumsuz yapılır (Özkan ve Sevinçli 2011: 176).

1. Esasen Efendi, hangi sahada olursa olsun, karşısında kuvvetli şahsiyete asla tahammül edemezdi (Ayverdi 2009: 9).
2. Hatta bu küçük kardeş, İbrahim Efendi'nin serveti dalga dalga kabarıp dağlar gibi yığıldıkça da, bunların, yolunu şaşırıp kardeşinin küpüne akmış ne menem bir varlık olduğunu da araştırmamıştır (Ayverdi 2009: 12).

3. Ne ki İbrahim Efendi, muhitinin gözünde mevkii ve serveti ölçüsünde büyüdükçe büyürken, aynı varlık onu, kardeşinin nazarında olduğu yerden bir arpa boyu yükseltmiş olmuyordu (Ayverdi 2009: 12).
4. Fakat küçük kız, bu büyük amcadan pek hoşlanmazdı (Ayverdi 2009: 13).
5. Hemen her ihtiyarla aralarında kuruluveren yakınlık ve sıcaklık bağı, bu heybetli adamla kendi arasında bir türlü teessüs etmemiş böylece de hiçbir zaman kaynaşmamışlardı (Ayverdi 2009: 13).
6. Köşesinde, yalnız bir ailenin değil, koca bir devletin idarecisi azametiyle oturan bu muhteşem ve yakışıklı ihtiyar da kardeşinin torununu pek sever görünmezdi (Ayverdi 2009: 13).
7. Esasen onun yakından uzaktan, ailesinden, işinden, eşinden ve dostundan hemen de sevip bağlanmış olduğu bir kimse yoktu (Ayverdi 2009: 13).
8. Ne kendisi dışarı çıkabilir, ne de kimse bu sarp kale bedenine tırmanıp içerisini gözleyebilir, hele zaptetmek kimsenin hatırından geçmezdi (Ayverdi 2009: 14).
9. Seksen sene, ona asla ihtiyarlığı kabul ettirememişti (Ayverdi 2009: 14).
10. Pek yakınları dışında, her akraba ve bilhassa her misafir için İbrahim Efendi'yi görmek o kadar kolay işlerden değildi (Ayverdi 2009: 15).
11. Şu halde böyle bir teşebbüsü aklından dahi geçiremezdi (Ayverdi 2009: 16).
12. Hoş gelmiş olsa da, pek bilmeye imkân yoktur (Ayverdi 2009: 23).
13. Lâkin bu zarf-fincanlar, pek de harcıâlem cinsten değildi (Ayverdi 2009: 29).
14. Ama Zekiye Hanımefendi, kendisini evinden kaçırarak bir zaruret vukuuna asla inanmamıştı (Ayverdi 2009: 33).
15. Zîra beşer tarihinde bunun tek misali dahi yoktu (Ayverdi 2009: 33).

16. Üst kata gelince, tamamen yatak odalarıyla sandık odalarına ayrılmış olan bu kata, ev halkından başka kimse çıkmazdı (Ayverdi 2009: 44).
17. Buraya hemen hiç kimse cebi boş gelip dolu çıkmazdı (Ayverdi 2009: 46).
18. Ve çatısının altındaki konuşmalara iştirak etmedi (Ayverdi 2009: 51).
19. Efendi, politika felsefesine ve mukayeseli devletçilik şuuruna âşinâ olarak yetişmemişti (Ayverdi 2009: 51).
20. Ne ki organik bütünlüğü ve büyüklüğü kalmamıştı (Ayverdi 2009: 53).
21. Hatta başını kaldırıp o filin ayağını bile görmesi mümkün değildi (Ayverdi 2009: 53).
22. Ama bu düşük çeneli politikacıların, bu geveze ilim adamlarının diyârı olan garp, kendi haliyle halleşip kalsa gene bir şey değildi (Ayverdi 2009: 58).
23. Ne ki, gitse de gitmese de yapacak başka bir şey yoktu (Ayverdi 2009: 64).
24. Fakat İbrahim Efendi'nin selâmlığı ile haremi arasında bu türlü gelenek üstü vukuat duyulmamıştı (Ayverdi 2009: 70).
25. Bu fırtınaların serpintisi, harem çevresinde de bir yandan teessür uyandırırken evin tadını kaçırmaktan da geri kalmazdı (Ayverdi 2009: 89).
26. Yusuf Bey, eve gelip de dairesine çıkınca karşısında bulacağı manzara hiç değişmezdi (Ayverdi 2009: 90).
27. Etrafının tezvirlere uyararak, damadına bu oyunu oynamamalıydı (Ayverdi 2009: 97).
28. Amma İshak Efendi'nin zamanındaki Kâğıthane, artık bu değildi (Ayverdi 2009: 179).
29. Fakat sabit ve muayyen bir seviyeye ayarlanmış bu üstünlük yüzünden, yukardan aşağıya kayıp çeşitli zümreler ve sınıflarla temas kuramazdı

(Ayverdi 2009: 189).

30. Amma ne yapsa oğluyla baş edemiyor, işten çıkıp meyhaneye, meyhaneden çıkıp tulumbaya gitmekte devam etmesini önleyemiyordu (Ayverdi 2009: 192).
31. Eski devirlerde dükkânlarda olsun, ticarethanelerde olsun numara ve tabela âdeti yoktu (Ayverdi 2009: 197).
32. Ne ki, kaziye görüdüğü kadar basit değildi (Ayverdi 2009: 208).
33. Devrin nizamlarına göre bey kızları satılmaz ve halayık olmazdı (Ayverdi 2009: 221).
34. Şu halde bu hasislik, hastalıktan başka bir şey olamazdı (Ayverdi 2009: 222).
35. Amma bu yanlış hükümlere aradan yarım asır geçtikten sonra varılmış değildi (Ayverdi 2009: 223).
36. Fakat bir asır evvel koca bir servet demek olan bu parayı almak nasip olmayacaktı (Ayverdi 2009: 259).
37. Belki de Cânüser'in artık bir kere bile bu sevdiği adamın son durağına uğraması mümkün olmayacaktı (Ayverdi 2009: 264).
38. İbrahim Efendi'nin tecrübeli ve dirayetli kızı, gerçekten de kocasının böyle bir cep he bularak oradan üstüne saldıracağını düşünememişti (Ayverdi 2009: 266).
39. Kayınpederinin ölümüyle selâmlığın tek hâkimi olan Salih Bey, bütün gayret ve kararlarına rağmen, İbrahim Efendi'den kalan servetin hâkimi olamıyordu (Ayverdi 2009: 298).
40. Râtibe Hanım daha küçük bir çocukken, İskele Caddesi'ne iki keçeli sıralanmış oyuncakçı dükkânlarının önünden akli kalmadan geçemezdi (Ayverdi 2009: 310).

41. Şâyeste Hanım'ın kocası, Kökçü Halil Efendi gibi zengin adam değildi (Ayverdi 2009: 316).
42. Yalnız, dadılı tayalı olan bu kız gibi zengin değillerdi (Ayverdi 2009: 321).
43. Muharebenin bitmesine ömrü vefa etse bile, artık dünyanın, eski keyifli günlerine dönmesi beklenemezdi (Ayverdi 2009: 347).
44. İbrahim Efendi konağının da eski şetareti, tadı tuzu kalmamıştı (Ayverdi 2009: 349).
45. Fakat bu muhabbetin üstüne o kadar lüzumsuz o kadar faydasız ağırlıklar konmuştu ki, kendi bile bu yükleri bir tarafa itip, derinliklerinde ezilip kalmış olan gerçeği pek göremezdi (Ayverdi 2009: 349).
46. Fakat Râtibe Hanım için, hâdisenin sureta da bir sevinilecek tarafı yoktu (Ayverdi 2009: 350).
47. Ne evlâtlarının mürüvvetim gördü, ne de torunlarını okşadı (Ayverdi 2009: 351).
48. Bu evde de ne alıcı kalmıştı ne uşak... (Ayverdi 2009: 354)
49. Türkçeyi kuşdili gibi çetrefil, fakat tatlı bir aksanla konuşan bu yaşlı kadının ismini sonun kadar kimse söylemedi (Ayverdi 2009: 385).
50. Artık dik durmak onun için değildi (Ayverdi 2009: 421).

3.2.1.OLUMSUZ İSİM CÜMLESİ

1. Esasen onun yakından uzaktan, ailesinden, işinden, eşinden ve dostundan hemen de sevip bağlanmış olduğu bir kimse yoktu (Ayverdi 2009: 13).
2. Pek yakınları dışında, her akraba ve bilhassa her misafir için İbrahim Efendi'yi görmek o kadar kolay işlerden değildi (Ayverdi 2009: 15).

3. Hoş gelmiş olsa da, pek bilmeye imkân yoktur (Ayverdi 2009: 23).
4. Zîra beşer tarihinde bunun tek misali dahi yoktu (Ayverdi 2009: 33).
5. Esasen haremde, bu türlü ciddî ve bilhassa siyâsî hâdiseleri birer tarafından karşılıklı tutup elleşeceği kimse de yoktu (Ayverdi 2009: 51).
6. Zîra asırların gerisinden gelen bozukluk, nasıl ki bir kişinin hatası değil idiyse, onu tashih etmek de gene bir kişinin elinde değildi (Ayverdi 2009: 56).
7. Kim ne derse desin, Avrupa'nın kendine, kendinden büyük düşmanı yoktu (Ayverdi 2009: 58).
8. Selâmlıkta, hareme nazaran ince iş daha hafif idiyse de, ayak işi bitip tükenir gibi değildi (Ayverdi 2009: 77).
9. Küçük Hanım'ın ise, istese de verilecek bir sermayesi yoktu (Ayverdi 2009: 96).
10. Zîra mahyacılık, gelişigüzel bir heves işi, kolayına basardır bir hüner değildi (Ayverdi 2009: 106).
11. Tabii ki zengin de değildi (Ayverdi 2009: 148).
12. Ne yazık ki onun kapalı ve dilsiz gönlünün sırlarını araştırarak, kolaylaştıracak, tortu ve birikintilerini atacak kimsesi de yoktu (Ayverdi 2009: 171).
13. İshak Efendi'nin anlatışına göre, helva sohbeti deyip de geçmek doğru değildi (Ayverdi 2009: 188).
14. Ne ki, kaziye görüldüğü kadar basit değildi (Ayverdi 2009: 208).
15. Amma bu yanlış hükümlere aradan yarım asır geçtikten sonra varılmış değildi (Ayverdi 2009: 223).

16. Gerçi bahçenin üstünde bir çatı yoktu (Ayverdi 2009: 235).
17. Esasen bağıın diğer meyveleri de pek benzerlerine rastlanan cinsten değildi (Ayverdi 2009: 236).
18. Fakat bu yol, aşağıdan köşke gelen geniş ve düzgün yol gibi bakımlı değildi (Ayverdi 2009: 236).
19. Hani 93 Muharebesi de şaka değildi (Ayverdi 2009: 241).
20. O devrin cemiyetinde gece hayatı diye bir şey yoktu (Ayverdi 2009: 248).
21. İbrahim Efendi köşkünün mevkii, bağı bahçesi ve çevresi kadar, taksimatı ve eşyası da bir kalemde anlatılıp geçilecek ölçüde değildi (Ayverdi 2009: 250).
22. Hem, kendiliğinden yürüyen bu işlere ayıracak vakit de pek yoktu (Ayverdi 2009: 252).
23. 31 Mart, teokratik bir ihtilâl değildi (Ayverdi 2009: 276).
24. Esasen ailenin toplu olarak katıldığı bir cemiyette Halet Hanımefendi'nin bulunmaması görülmüş işlerden değildi (Ayverdi 2009: 303).
25. Şâyeste Hanım'ın kocası, Kökçü Halil Efendi gibi zengin adam değildi (Ayverdi 2009: 316).
26. Artık ev hanımlarının, böceklenmesinden korktukları yıllanmış pirinçleri, mercimekleri, fasulyeleri yoktu (Ayverdi 2009: 346).
27. Köşkün vaziyetine gelince, onun ne olduğu ve ne olacağı henüz belli değildi (Ayverdi 2009: 381).
28. Aslında bu, el uzatılacak bir çare değildi (Ayverdi 2009: 392).
29. Görünüşte bu bir çare idiyse de, hakikatte dert üstüne dert katmaktan başka bir şey değildi (Ayverdi 2009: 392).

30. Fakat yan belinden aşağısına hâkim değildi artık (Ayverdi 2009: 421).
31. Kevser Hanım'ın ise hem kendi evini hem de burayı ayrı ayrı idare etmesine fiilen imkân yoktu (Ayverdi 2009: 422).
32. Fakat bu birleşme gene müşkülleri kökünden halletmiş değildi (Ayverdi 2009: 422).
33. Esasen bu kibar hanımefendi, Küçük Hanım gibi kendilerinden bir kadın değildi (Ayverdi 2009: 423).
34. Artık dik durmak onun için değildi (Ayverdi 2009: 425).
35. Zamanında fazla başı yukarıda durmuş olmaktan öyle yorulmuş, öyle takatsiz kalmıştı ki bundan sonra yalnız, bundan sonra muallâkta kalmasına imkân yoktu (Ayverdi 2009: 425).

3.2.3.OLUMSUZ FİİL CÜMLESİ

1. Esasen Efendi, hangi sahada olursa olsun, karşısında kuvvetli şahsiyete asla tahammül edemezdi (Ayverdi 2009: 9).
2. Hoş, oldu olası kendisini manidar sükutiyle ezmiş olan Hilmi Bey, cepheden ve bu türlü açık bir tarzde bulunmazdı (Ayverdi 2009: 12).
3. Fakat küçük kız, bu büyük amcadan pek hoşlanmazdı (Ayverdi 2009: 13).
4. Seksen sene, ona asla ihtiyarlığı kabul ettirememişti (Ayverdi 2009: 14).
5. Şu halde böyle bir teşebbüsü aklından dahi geçiremezdi (Ayverdi 2009: 16).
6. İşte veziriazamın kem niyetim de, tetik üstü nöbet tutan bu silâhlı şahsiyetiyle derhal püskürtmüş ve bir daha da paşayı yalısına kabul etmemişti (Ayverdi 2009: 33).
7. Hiç kimse bekçi deyip de mühimsemezlik edemezdi (Ayverdi 2009: 37).

8. Konağa gelen hemen hiçbir ziyaretçiye, kapının piriñç halkasını çalmaya fırsat olmazdı (Ayverdi 2009: 65).
9. Üstelik izdivaç hayatları on beş seneyi geçtiği halde, karı kocanın çocukları da olmamıştı (Ayverdi 2009: 80).
10. Fakat bu küçük gelin, kendi gibi saf bir genç olan paşanın oğlunu beğenmemiş; derhal kararını vererek yalının bir odasına sığınmış ve kapıyı içeriden kilitleyerek tam bir ay burada haykırıp bağırılmış, çocuk gibi ter ter tepinerek kimseyi yanına yaklaştırmamış, arada bir dışarı çıktığı zamanlarda da kimseyle konuşmamıştı (Ayverdi 2009: 85).
11. Annesini kırmamak için bu sevimsiz nasihate da ses çıkarmıyordu (Ayverdi 2009: 87).
12. Bu fırtınaların serpintisi, harem çevresinde de bir yandan teessür uyandırırken evin tadını kaçırmaktan da geri kalmazdı (Ayverdi 2009: 89).
13. Diğer tarafta, Efendi'nin büyük odalığı Azmidil Kalfa ile ona sadık ve tâbi olanların sesleri çıkmıyordu (Ayverdi 2009: 94).
14. Fakat kız, yaşlılarından zevk almak itiyadını kazanmamış olduğu için, gene büyüklerin yanına sokulmaktan kurtulamazdı (Ayverdi 2009: 167).
15. Fakat Râtibe, bu alâkadan hoşlansa da mühimsemezdi (Ayverdi 2009: 167).
16. Bütün istek ve talebine rağmen Râtibe, amcasının evine de pek sık gidemezdi (Ayverdi 2009: 169).
17. Fakat bunlara mahalle aralarında rastlamak mümkün olmazdı (Ayverdi 2009: 170).
18. Zira insanlar henüz yerlerinden yurtlarından soğumamış ve aile müessesesi kapalı sınıf şuurunu kaybederek durağını sokağa, kendi dışına nakletmemişti (Ayverdi 2009: 188).

19. Sert huyundan ve aşın temizlik merakından dolayı gerek Halet Hanım'ın gerek Cemal Bey'in evlerindeki küçük çocuklar tarafından pek sevilmezdi (Ayverdi 2009: 222).
20. Şu halde bu hasislik, hastalıktan başka bir şey olamazdı (Ayverdi 2009: 222).
21. Bazı geceler, karısı birkaç manasız söz edip yatağına girdikten sonra o, Boğaz'ın serin ve nemli havasına bürünmek ister gibi balkona çıkar ve gökyüzü, arzulu bir dudak hasretiyle geceyi içine çeke çeke benzi ağarcıncaya kadar yerinden kımıldamazdı (Ayverdi 2009: 231).
22. İbrahim Efendi'nin kulağına Neveser Kalfa kanalıyla gelen bu havadis, her ne kadar Meclis-i Maliye Reisi'nin kadimden gelme kazanç politikasına tesir etmemişti (Ayverdi 2009: 244).
23. Fakat Neveser Kalfa'nın korkusundan, en yakın akraba çocuklarının dahi içeri girmeleri mümkün olmazdı (Ayverdi 2009: 251).
24. İşittikleri güçlerine gitmekle beraber, bir yandan da için için "acaba" demekten kendilerini alamıyorlardı (Ayverdi 2009: 255).
25. Zîra paşanın anî ölümüyle oğulları bu borcu kabul etmediler (Ayverdi 2009: 259).
26. Belki de Cânüser'in artık bir kere bile bu sevdiği adamın son durağına uğraması mümkün olmayacaktı (Ayverdi 2009: 264).
27. Zîra karısının haklarına sahip çıkacak bir koca ile ne Salih Bey geçinebilir ne de bu yeni statü kendisinin hoşuna giderdi (Ayverdi 2009: 268).
28. Fakat bu anlayışsız karı-koca, onun üstüne titrediği bu ismi asla duymayacak, öğrenmeyeceklerdi (Ayverdi 2009: 307).
29. Buna mukabil, annesinin âdeta olmuş bitmiş kabul ettiği avukat meselesinde de kendisine asla "evet" dedirtemeyeceklerdi (Ayverdi 2009: 307).

30. Amma evlât sahibi olmanın mesuliyet ve meşakkati malûm olmasına rağmen, işte Şâyeste Hanım loğusaya çağrılmaktan, yedi döşeği kaldırmaktan, kırk hamamına davet olunmaktan baş alamazdı. (Ayverdi 2009: 323).
31. Yüksek kumanda heyeti, genç zabıtlere söz anlatamıyor, emirlerini tatbik ettiremiyordu (Ayverdi 2009: 335).
32. Harp bitip her şey yerli yerine oturduğu zaman, gözleri ileri bakabilenlerin artık yüzleri gülmüyordu (Ayverdi 2009: 339).
33. Fakat dörtnala giden bir süvari nasıl arkasında kabaran tozların içinde seçilip görülemezse, kütleler de kendilerini pençesine alan bu gizli kuvveti, yarattığı sunî sisin arkasında bir türlü teşhis edemiyorlardı (Ayverdi 2009: 340).
34. Muharebenin bitmesine ömrü vefa etse bile, artık dünyanın, eski keyifli günlerine dönmesi beklenemezdi (Ayverdi 2009: 347).
35. Fakat evinden çıkmıştı ve bir daha da giremeyecekti (Ayverdi 2009: 352).

3.3.SORU CÜMLESİ

Soru yoluyla bilgi amaçlayan cümleler, soru cümleleridir. Soru eki, soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları yardımıyla cümlede soru anlamı sağlanır (Özkan ve Sevinçli 2011: 179).

1. Şayet günün birinde Hilmi Bey, ağabeyisini bu türlü bir suale muhatap tutup, şu, günden güne kabaran servetinin artış yollarını bir bildir, diyecek olsa ne cevap verecekti? (Ayverdi 2009: 12).
2. Amma bu işte Hüsrev Paşa suçlu da Ahmet Paşa mazur ve masum mu sayılır? (Ayverdi 2009: 23).
3. Ya sular; bir renk cümbüşüne dalmış sular da öyle değil miydi? (Ayverdi 2009: 26).

4. Karıncanın gözü bir fili görebilir miydi? (Ayverdi 2009: 53).
5. Acaba İbrahim Efendi, bu Olga'ların bu Fanilerin, bu Raşel'lerin garba açılan birer arka kapı olduklarını biliyor muydu? (Ayverdi 2009: 64).
6. Lâkin diliyle beraber içini de susturabilecekler miydi? (Ayverdi 2009: 84).
7. Gerçi annesi "dişini sık oğlum, olmuş armut..." diyorsa da, kayınpederinin ölümü neyi halledebilirdi? (Ayverdi 2009: 87).
8. Kızım her olanı niçin kocana söylüyorsun? (Ayverdi 2009: 90).
9. Fakat karısı, onun verebileceği hangi kıymeti anlayabilir ve alabilirdi? (Ayverdi 2009: 96).
10. Böyle geniş bilginiz varken, neden kitap yazmıyorsunuz? (Ayverdi 2009: 113).
11. Hoş söylese de onu bu toplu şenliklere hiç gönderirler de dönme dolaplara, atlıkarıncalara, salıncaklara bindirirler miydi? (Ayverdi 2009: 131).
12. Acaba mahallede, onu bütün gerçekleriyle tanıyan bir kimse var mıydı? (Ayverdi 2009: 147).
13. Ya mürekkep yapmak, bundan daha mı kolaydı? (Ayverdi 2009: 151).
14. Kız, Salih Bey'in yanında annesine olan muhabbetini açıkça meydana vuramaz da, Şevkiye Hanım'ın yanında babasına olan sevgisini belli edebilir miydi? (Ayverdi 2009: 155).
15. Hiç, karıncaların devlerle güreştiği görülmüş müydü? (Ayverdi 2009: 160).
16. Nakaratı ile küflü malûmat verişleri tahammül edilir işlerden miydi? (Ayverdi 2009: 163).

17. Acaba hangi el bu iki kardeşi kusursuz yaratmak için bu derece itina göstermiş, kıl payı fazlalık veya eksilik olmadan yaratmıştı? (Ayverdi 2009: 168).
18. Amca sen ne diyorsun? (Ayverdi 2009: 187).
19. Amma bilen nerde, tadan kaç kişi? (Ayverdi 2009: 201).
20. Ya kalfalar arasındaki birliğe, beraberliğe, yakınlık ve sıcaklığa ne demeliydi? (Ayverdi 2009: 206).
21. Nasıl, ne zaman, ne yolda yürümüş de muvaffak olmuştu? (Ayverdi 2009: 206).
22. Kan taşıyan damarları, kirlerle dolu bağırsakları, bir bütün olan insanın uzuvları arasında bile tabiatın tercihlerini, derecelerini ve kasıtlarını göstermiyor muydu? (Ayverdi 2009: 209).
23. Nerede idi? (Ayverdi 2009: 216).
24. Nasıl bulunur, nasıl yakalanır, ne suretle biliş tutulup eteğine yapışılırdı? (Ayverdi 2009: 216).
25. İsteddiği hangi dünyanın, hangi âlemlerin mahlûku idi? (Ayverdi 2009: 218).
26. Acaba Tatyos'la beraber çalanlar kimlermiş? (Ayverdi 2009: 228).
27. Hâlbuki herkesin bir işle meşgul olduğu bu akşam saatlerinde, onun hiç fırsat bulup da buraya gelmesi mümkün müydü? (Ayverdi 2009: 230).
28. Aşkın bir ifadesi, belki en sahih en veciz ifadesi, dilin susup gönlün konuştuğu demler olduğunu o hiç bilmez mi? (Ayverdi 2009: 230).
29. Öyle ise neden susuyor, neden duruyordu? (Ayverdi 2009: 231).

30. Acaba Yusuf Bey'in sevdiği bir Edâdil ya da Cânüser miydi? (Ayverdi 2009: 231).
31. Kim bilir çingene miydiler, neydiler? (Ayverdi 2009: 240).
32. Neydi bu his? (Ayverdi 2009: 244).
33. Ne telâş ediyorsun kalfa hanım? (Ayverdi 2009: 272).
34. Sonra, Meşrutiyet hareketini, birkaç sergüzeşt düşkününün işi mi sanıyorsunuz? (Ayverdi 2009: 285).
35. Bakalım şimdi şu inhilâli nasıl durduracaklar? (Ayverdi 2009: 285).
36. Bu dağılmış parçaları kim, hangi kuvvet lehimleyecek? (Ayverdi 2009: 285).
37. Ah Efendi Hazretleri arkasını siyonizme dayamamış olsa masonluk kaç para eder? (Ayverdi 2009: 289).
38. Zîra bu dünyada değil bir dost, bir ahbap, kendisini bırakmayacak ve kendisinin de bırakmayacağı kim olabilirdi ki? (Ayverdi 2009: 293).
39. Sivilceye de ilâcı var mı? (Ayverdi 2009: 305).
40. Onlar bağırdılar da sen sustun mu? (Ayverdi 2009: 330).
41. Yani ben de mi onlarla birlikte olup bağıracaktım? (Ayverdi 2009: 330).
42. Acaba böyle bir emir çıksa, şu sarhoşlar gibi sağa sola devrilmiş mumların da canları yerine gelip başlan havaya kalkar mıydı? (Ayverdi 2009: 348).
43. Kim bilir aylar ve seneler geçerse, kaç zavallı daha onların arasına katılacaktı? (Ayverdi 2009: 351).
44. Bu, onun lehine miydi? (Ayverdi 2009: 352).
45. Ne olmuştu o cümle âlemin takdirini kazanmış aklına? (Ayverdi 2009: 375).

46. Acaba Zâim Bey'in, Âsaf hakkında söylediği sözler ve gösterdiği kâğıtlar da sahte miydi? (Ayverdi 2009: 375).
47. Bütün bunları, akrabalarını düşünerek mi çantalar ve kasalar içinde muhafaza edecekti? (Ayverdi 2009: 376).
48. Yoksa tamir bahanesiyle cebinden çıkan bu yüzlerce lira, doğruca kâhyaların mı cebine giriyordu? (Ayverdi 2009: 361).
49. Lâkin gerçekten de samimi olarak böyle düşünüp düşünmediğini kim bilebilirdi? (Ayverdi 2009: 390).
50. Hastaya kim bakacak, onun da kendilerinin de önlerine iki lokma yemeği kim hazırlayıp koyacaktı? (Ayverdi 2009: 409).

3.3.1. SORU EKİYLE YAPILAN CÜMLELER

1. Karıncanın gözü bir fili görebilir miydi? (Ayverdi 2009: 53).
2. Acaba Yusuf Bey de karısının bir çocuk sahibi olması için daha yıllar yılı bekleyecek miydi? (Ayverdi 2009: 90).
3. Hoş söylese de onu bu toplu şenliklere hiç gönderirler de dönme dolaplara, atlıkarıncalara, salıncaklara bindirirler miydi? (Ayverdi 2009: 131).
4. Acaba mahallede, onu bütün gerçekleriyle tanıyan bir kimse var mıydı? (Ayverdi 2009: 147).
5. Fakat başta anasıyla babası, hepsinin muhabbetinde bir kendine yontuş, bir üstü örtülü egoizm olduğunu, o sanki bilmiyor muydu? (Ayverdi 2009: 155).
6. Kız, Salih Bey'in yanında annesine olan muhabbetini açıkça meydana vuramaz da, Şevkiye Hanım'ın yanında babasına olan sevgisini belli edebilir miydi? (Ayverdi 2009:155).

7. Aşkın bir ifadesi, belki en sahih en veciz ifadesi, dilin susup gönlün konuştuğu demler olduğunu o hiç bilmez mi? (Ayverdi 2009: 230).
8. Ne yapsın ki en geniş mânâlar sükûtun içinde, en derin hikmetler ademin koynunda gizlenmiş değil midir? (Ayverdi 2009: 230).
9. Ya acıları kahırları, mihnetleri elemeleri çekmekten korkana âşık mı denirdi? (Ayverdi 2009: 231).
10. Acaba Yusuf Bey'in sevdiği bir Edâdil ya da Cânüser miydi? (Ayverdi 2009: 231).
11. Sanki bir cariyeyi yatağına almakla cinayet mi işlemişti? (Ayverdi 2009: 262).
12. Hele cin suyu içip keyif olmuş bir kimsenin üstüne yürüyerek bağırıp çağırmak, saçını başını yolmak kadar düşüncesizlik mi olurdu? (Ayverdi 2009: 262).
13. Bunca yıldır dört başı mamur bir çatı altında yan gelip keyif sürmüş olması yetmemiş gibi, bir de bu serveti har vurup harman savurması mı lâzımdı? (Ayverdi 2009: 299).
14. Acaba bunun, çocuklar için oyundan da, oyuncaktan da daha hoşta gider olacağını bilerek mi saklamıştı? (Ayverdi 2009: 303).
15. Sivilceye de ilâcı var mı? (Ayverdi 2009: 305).
16. Yoksa geride bıraktığı o mamur, o zengin, o bakımlı ve medenî âlem, gerçekten de rüya mıydı? (Ayverdi 2009: 336).
17. Acaba böyle bir emir çıksa, şu sarhoşlar gibi sağa sola devrilmiş mumların da canları yerine gelip başlan havaya kalkar mıydı? (Ayverdi 2009: 348).
18. Bu, onun lehine miydi? (Ayverdi 2009: 352).

19. Yoksa hanımların arasında mı kötü bir şey geçmiş veya birinden birine bir hal mi olmuştu? (Ayverdi 2009: 353).
20. Beni çağırıyorlar değil mi? (Ayverdi 2009: 354).
21. Yoksa tamir bahanesiyle cebinden çıkan bu yüzlerce lira, doğruca kâhyaların mı cebine giriyordu? (Ayverdi 2009: 361).
22. Bu ve bunun gibi daha kaç tanesi, pek "acabası" olanlardan değil miydi? (Ayverdi 2009: 361).
23. Acaba doğru mu yapmıştı, yoksa hata mı etmişti? (Ayverdi 2009: 363).
24. Ayol, herif büyücü mü ne? (Ayverdi 2009: 368).
25. Acaba Zâim Bey'in, Âsaf hakkında söylediği sözler ve gösterdiği kâğıtlar da sahte miydi? (Ayverdi 2009: 375).
26. Bütün bunları, akrabalarını düşünerek mi çantalar ve kasalar içinde muhafaza edecekti? (Ayverdi 2009: 376).
27. Gündeye kullandığı kırk sekiz kıratlık pembe pırlanta yüzüğü; merasimlerde taktığı o güneş yavrusu gibi ışık saçan yetmiş kıratlık pırlanta yüzüğü; yakutlu pırlantan yüzükleri; kuş iğneyi; Seylan incisi küpeleri; mineli sıvama pırlanta saati; hele bu saatin birkaç defa boyuna dolanan gene pırlantalı ve zümrütlü kordonunu kolayına gözden çıkarmak mümkün müydü? (Ayverdi 2009: 376).
28. Omuzlarına çöken bu ağır yükü acaba Mebrûre ile Haldun çekip kaldırabilecekler miydi? (Ayverdi 2009: 378).
29. Elde avuçta işe yarar bir şey kalmayınca, konakla alâkayı kesmek için Mebrûre'ye sebep mi yoktu? (Ayverdi 2009: 387).
30. İstanbul'da ondan başka hekim mi kalmamıştı? (Ayverdi 2009: 406).

31. Acaba çağırırsalar, komşudur diye vizite almaz mıydı? (Ayverdi 2009: 406).
32. Şimdi kalfam böyle iki kat mı mezara konacak? (Ayverdi 2009: 407).
33. İnsan, bu kadar mı aciz bir mahlûktu? (Ayverdi 2009: 409).
34. Bir imkân zuhur edip de oradan şehre bakacak olsa, şimdi şu içinde yaşadığı semti uzaktan tayin edebilir miydi acaba? (Ayverdi 2009: 420).
35. Salih Beyle ikisinin de ellerinde birer dürbün İstanbul'u seyrettikleri neşeli zamanlarında, yerinden, yuvasından itile itile günün birinde bu kenar mahallenin şu küçük evine sığınacağı hiç hatırına gelir miydi? (Ayverdi 2009: 420).

3.3.2 SORU SIFATIYLA KURULAN CÜMLELER

1. Fakat karısı, onun verebileceği hangi kıymeti anlayabilir ve alabilirdi? (Ayverdi 2009: 96).
2. Kim bilir Kanunî sarayı “Hürrem Sultan öldü” haberi ile padişah kocası ve maiyeti halkı müstesna, nasıl bir geniş nefes almıştı? (Ayverdi 2009: 146).
3. Bahusus, her telden çalan bu ağzı kalabalık ve cesaretli kadınlara, hangi bilgisi, hangi sermayesi, hangi müdafaa gücü ile karşı koyabilirdi? (Ayverdi 2009: 160).
4. Acaba hangi el bu iki kardeşi kusursuz yaratmak için bu derece itina göstermiş, kıl payı fazlalık veya eksilik olmadan yaratmıştı? (Ayverdi 2009: 168).
5. İsteddiği hangi dünyanın, hangi âlemlerin mahlûku idi? (Ayverdi 2009: 218).
6. Ah Efendi Hazretleri arkasını siyonizme dayamamış olsa masonluk kaç para eder? (Ayverdi 2009: 289).

7. Kim-bilir aylar ve seneler geçerse, kaç zavallı daha onların arasına katılacaktı? (Ayverdi 2009: 351).

3.3.3 SORU ZAMİRİ İLE KURULAN CÜMLELER

1. Meclis-i Maliye Reisi İbrahim Efendi'yi, vaktinde kim tanımazdı? (Ayverdi 2009: 9).
2. Ama bunu bilen, bilse de tedbir ve tedariki tarafına giden kim vardı? (Ayverdi 2009: 55).
3. Hele Sâbire Hanım gibi mor dediği zaman mor alan, sarı dediği zaman sarı getiren, aldığı beğendiremezse ayağına üşenmek nedir bilmeden, günde birkaç defa çarşığı boylayan bir kadının gönlü hoş edilmez de kimin edilirdi? (Ayverdi 2009: 129).
4. Her ne kadar terbiyeli bir kalem efendisi de olsa, yangın haberini alır almaz başta keçe külah, dizde beyaz çakşır, sırtta beyaz fanila, tulumbanın kolları altına girip nâra atarak koşan bir kimseye kim ağzına geleni söylemezdi? (Ayverdi 2009: 192).
5. Öyle ise bu görünmeyen var ne idi? (Ayverdi 2009: 216).
6. Amma neyi arıyordu? (Ayverdi 2009: 218).
7. Kimi istiyordu? (Ayverdi 2009: 218).
8. Acaba Tatyos'la beraber çalanlar kimlermiş? (Ayverdi 2009: 228).
9. Çekindiği kim, korkusu kimdendi? (Ayverdi 2009: 231).
10. Zîra bu dünyada değil bir dost, bir ahbap, kendisini bırakmayacak ve kendisinin de bırakmayacağı kim olabilirdi ki? (Ayverdi 2009: 293).
11. Varsa kimlerdi? (Ayverdi 2009: 339).

12. Dünyayı titreten böyle bir dostun gölgesine sığınanın, kimden korkusu olurdu? (Ayverdi 2009: 342)
13. Amma kahveyi işletecek ve kahveye çıkacak erkek nerdeydi? (Ayverdi 2009: 351).
14. Şimdi tepesi aşağı yuvarlandığı bu girdaptan kim elini tutup selâmete çıkaracaktı? (Ayverdi 2009: 375).
15. Lâkin gerçekten de samimi olarak böyle düşünüp düşünmediğini kim bilebilirdi? (Ayverdi 2009: 390).
16. Henüz piyasada ismini kabul ettirmemiş bir tüccar namzedine kim kefilsiz para verirdi? (Ayverdi 2009: 391).
17. Ve bir zamanlar: “Halacığım, teyzeciğim..” diye etraflarında dönen, emre ve hizmete amade akrabalar, konakla alâka ve münasebetlerini bir şeref, bir imtiyaz olarak etraflarına hissettirmekten gurur duyan dostlar, şimdi nerelerde idi? (Ayverdi 2009: 397).
18. Hele haftalarla, aylarla köşkte misafir kalıp yaz mevsiminin tadını çıkararak ve kışın da konağın ılık ve mükellef salonlarında ağırlanan bütün o dostlar nerelere saklanmıştı? (Ayverdi 2009: 398).
19. Fettah Bey'in ilâçları kime iyi gelmişti ki Neveser'e gelsindi? (Ayverdi 2009: 406).
20. Bakalım, aynı kapı bir kere daha açılınca ilk çıkan kim olacaktı? (Ayverdi 2009: 408).
21. Hastaya kim bakacak, onun da kendilerinin de önlerine iki lokma yemeği kim hazırlayıp koyacaktı? (Ayverdi 2009: 409).

3.3.4 SORU ZARFIYLA KURULAN CÜMLELER

1. Şayet günün birinde Hilmi Bey, ağabeyisini bu türlü bir suale muhatap tutup, şu, günden güne kabaran servetinin artış yollarını bir bildir, diyecek olsa ne cevap verecekti? (Ayverdi 2009: 12).
2. İçlerine ancak merdiven dayanarak uzanılabilen yatak ambarlarını altı aydan altı aya olsun gözden geçirmeden nasıl olurdu? (Ayverdi 2009: 47).
3. Garp, sanayide, ticarete, iktisatta, ilim ve fende inkâr götürmez üstünlüğüne rağmen hesapsızca halka kayan politikasının cezasını çekeceğe benzerken tutar tarafı kalmamış Osmanlı İmparatorluğu, eni enine boyu boyuna uymayan bir macera, bir heves uğruna, yerleşmiş ve oturmuş devlet mefhumunu yıkarsa hâli ne olurdu? (Ayverdi 2009: 58).
4. Bu kaya parçası gibi heybetli, sağlam ve gayretli adamlar, iffetleri, imanları ocaklarının haysiyet ve şerefiyle tepeden tırnağa dopdolu adamlar, âdeta şehrin emniyet ve asayiş üstüne kanat germiş pederşahî birer efsane mahlûku gibi etraflarına nasıl göz kulak olur, nasıl da can feda ederlerdi? (Ayverdi 2009: 71).
5. Yave ve manasız da olsa, kendisine aşın düşkünlük gösteren bir genç kadını tamamen hissî ve tek taraflı bir sebeple nasıl silkip atabilirdi? (Ayverdi 2009: 87).
6. Kızım her olanı niçin kocana söylüyorsun? (Ayverdi 2009: 90).
7. Böyle geniş bilginiz varken, neden kitap yazmıyorsunuz? (Ayverdi 2009: 113).
8. Amca sen ne diyorsun? (Ayverdi 2009: 187).
9. Bir kere küllenip soğudu mu, yeniden meyhanenin yolunu tutturan muvakkat ateşi neylemeliydi? (Ayverdi 2009: 201).

10. Ya kalfalar arasındaki birliğe, beraberliğe, yakınlık ve sıcaklığa ne demeliydi? (Ayverdi 2009: 206).
11. Nasıl bulunur, nasıl yakalanır, ne suretle biliş tutulup eteğine yapışılırdı? (Ayverdi 2009: 216).
12. Ne telâş ediyorsun kalfa hanım? (Ayverdi 2009: 272).
13. Babası gitmişse ne olacaktı? (Ayverdi 2009: 299).
14. Daima her işi kolayından alan Şâyeste Hanım, böyle hayırlı bir teşebbüste kocasına destek olmaz da ne yapardı? (Ayverdi 2009: 329).
15. Ne olmuştu canım memlekete? (Ayverdi 2009: 351).
16. Zâim Bey'den gelen herhangi bir teklif, öyle gelişi güzel nasıl reddedilebilirdi? (Ayverdi 2009: 367).
17. Ne olmuştu o cümle âlemin takdirini kazanmış aklına? (Ayverdi 2009: 375).
18. Fakat bir kere Zâim Bey'in teklifini kabul ederek baştan beri yakınlarından tecrit edildikten sonra, şimdi kalkıp da olanları bitenleri soyuna sopuna nasıl anlatabilirdi? (Ayverdi 2009: 375).

3.3.5 SORU EDATIIYLA KURULAN CÜMLELER

1. Daha dünyaya gözünü yeni açan bir bebeğe bu muhabbet ve alâka acaba nedendi? (Ayverdi 2009: 83).
2. Senelerce çaldığı kapılardan eli boş çevrilen kadıncağız, az mı kahırlanmış az mı gözyaşı dökmüştü? (Ayverdi 2009: 192).

3.4 EMİR CÜMLESİ

Yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş fiil cümlesine denir (Özkan ve Sevinçli 2011: 186)

1. Bıraksın o koca Türk'ü de bana gelsin! (Ayverdi 2009: 24).

2. Vura Usman Ağa, bir ukkalı yap! (Ayverdi 2009: 71).
3. Sen gel Mecbur, dizlerimi şöyle iyice bir oğ (Ayverdi 2009: 129).
4. Araba hazırlansın! (Ayverdi 2009: 204)
5. Gel hacetimi gör, evimin çevrilmesinde yardımcı ol! (Ayverdi 2009: 208).
6. Ya gazi ol, ya şehit! (Ayverdi 2009: 227).
7. Bununla da benim için hayvana arpa al! (Ayverdi 2009: 242).
8. Şunu da söyle, bunu da söyle! (Ayverdi 2009: 263).
9. Hadi bakalım, şimdi onun gibisini bulun da alın! (Ayverdi 2009: 266).
10. Rahatımızı bozmayın... (Ayverdi 2009: 338).
11. Bizi işimizden gücümüzden etmeyin! (Ayverdi 2009: 338).
12. Ağalar, koşun Yenge Hanımefendi'yi çağırın! (Ayverdi 2009: 353).
13. Bırak bundan sonra da onlar baksınlar (Ayverdi 2009: 386).
14. Koşun, imdadıma koşun! (Ayverdi 2009: 379).
15. Mail, koş, şu adamı yakala (Ayverdi 2009: 408).

3.5.ÜNLEM CÜMLESİ

Sevinç, şaşkınlık, acıma, beğenme gibi duyguları içeren cümlelerdir. Bu cümlelerin sonuna ünlem işareti konur (Özkan ve Sevinçli 2011: 188).

1. Yangın var! (Ayverdi 2009: 71).
2. Tuh, tuh... Yazıklar olsun o soysuza! (Ayverdi 2009: 94).

3. Deniz kızı! Deniz kızı yakalıyor! (Ayverdi 2009: 178).
4. Gel hacetimi gör, evimin çevrilmesinde yardımcı ol! (Ayverdi 2009: 208).
5. Ben evlâtlarımın istikbalini temin ettim, sen edemedin! (Ayverdi 2009: 297).
6. Aradığım sendin buldum! (Ayverdi 2009: 231)
7. Harp isteriz! (Ayverdi 2009: 330).
8. Kahrolsun Bulgarlar, kahrolsun Sırp! (Ayverdi 2009: 330).
9. Şöyle idi, böyle idi diye çıkarıp atma! (Ayverdi 2009: 362).
10. Koşun, imdadıma koşun! (Ayverdi 2009: 379).
11. Bak nasıl dişlerinle söktüreceğim! (Ayverdi 2009: 394).
12. Ayaklarım kırılıysaydı da gelmeseydim, bu hallerini görmeseydim! (Ayverdi 2009: 404).
13. Bakalım Zâim'le konuşacaktı, ne yapmış, bari bunu söylesin! (Ayverdi 2009: 408).

4. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Türkçe'de yüklem genellikle cümlenin sonunda bulunur. Fakat diğer cümle öğelerinde olduğu gibi yüklem de söz dizimi içinde yeri değişebilir. Yüklem bulunduğu yere göre cümleler kurallı cümle ve devrik cümle olmak üzere ikiye ayrılır (Özkan ve Sevinçli 2011: 191).

4.1 KURALLI CÜMLE

Yüklemi sonda bulunan cümlelere kurallı cümle denir. Yüklem sonda

bulunması Türkçe söz diziminin karakteristik özelliğidir (Özkan ve Sevinçli 2011: 191).

1. 1909 senesinde o, seksen; kardeşi Hilmi Bey'in torunu ise dört yaşında bulunuyorlardı (Ayverdi 2009: 9).
2. Efendi, devrinin mühim simalarındandı (Ayverdi 2009: 9).
3. İbrahim Efendi, karısı öldükten sonra evlenmemiş, odalıklarının silik ve şahsiyetsiz mevcudiyetleri, kadın mevzuunda ona yetip de artmıştı (Ayverdi 2009: 9).
4. Buna rağmen meslek ve cemiyet hayatının muhteşem ve mağrur İbrahim Efendi'si, yaşça da varlıkça da kendinden kat kat aşağı olan dürüst, mert, tok gözlü, tok sözlü Hilmi Bey'in manevî baskısı altında ezilmekten âdeta yıldı (Ayverdi 2009: 10).
5. Bunların başında, kendisinden on yaş küçük olan kardeşi Hilmi Bey gelirdi (Ayverdi 2009: 10).
6. Hilmi Bey, kardeşinden sâde yaşça küçük değil mevkiye de İbrahim Efendi'nin maiyetinde Vezne Baş Mümeyyizi olan, orta halli bir İstanbul efendisiydi (Ayverdi 2009: 10).
7. İbrahim Efendi'yle Hilmi Bey ve kız kardeşleri Bâise Hanım'ın babaları, yeniçeri ortalarından birine bağlı Gediz derebeylerinden tiftik taciri Ali Bey isminde varlıklı ve namuslu bir kimseymiş (Ayverdi 2009: 11).
8. Hilmi Bey sonradan da bu geçmiş hikâyenin hesabını kurcalamamış ve ağabeyine ölçülü saygısını göstermekte kusur etmemiş (Ayverdi 2009: 12).
9. Fakat İbrahim Efendi için anlamazlıktan gelmek ve hiç değilse keyfiyeti kardeşiyle ortalarına alıp açık bir çekişme mevzuu yapmamak da kâr sayılırdı (Ayverdi 2009: 12).

10. Fakat küçük kız, bu büyük amcadan pek hoşlanmazdı (Ayverdi 2009: 13).
11. İhtiyar demek, yol almış, dünyaya gözü doymuş adam demektir (Ayverdi 2009: 14).
12. Hâlbuki İbrahim Efendi fethedilmez bir gurur kalesi içine kendi kendini hapsetmiş gibiydi (Ayverdi 2009: 14).
13. İhtiyarda ve ihtiyarlıkta, tükenmek üzere olan ömrün çehreye işlediği bir derin güzellik ve asil bir mana vardı ki küçük kız her zaman, alevi hatta koru geçmiş bu kıvılcımlı küle rahat rahat sokulup ısınır ve hatta eşeleyip, derinlerinde kalmış son ateş parçalarını yüze çıkarmakla mesut olurdu (Ayverdi 2009: 14).
14. İbrahim Efendi konağının protokol emirleri ve yasakları dışında kalan zümre, ancak yakın akrabaları idi (Ayverdi 2009: 15).
15. İbrahim Efendi seksen yaşına rağmen dinç, heybetli, yakışıklı ve bilhassa son derece zeki bir adamdı (Ayverdi 2009: 17).
16. Mısır Vekili Hacı Süleyman Ağa'nın torunu olan Halet Hanım da, kocası Hilmi Bey gibi, aile servetinden hissesine ancak mahrumiyet isabet eden bir kimse olmakla beraber, içtimaî seviye ve görgü tasnifinde İstanbul aristokrasisinin saygı, alâka ve güven mihraklarından birini teşkil ederdi (Ayverdi 2009: 19).
17. Mısır Vekili Hacı Süleyman Ağa'nın karısı olan Zekiye Hanımefendi, gerçekten müstesna bir kadındı (Ayverdi 2009: 19).
18. Efendi'nin geleceği saati bilen hanımlar ise, muayyen zaman yaklaşınca âdeta heyecanlanır, kuşkulu ve saygılı bir bekleyişle bu gülümser yüzün görünmesini beklerlerdi (Ayverdi 2009: 16).
19. Kavrulma işi bittikten sonra, oturarak değirmende çekme işi başlardı

(Ayverdi 2009: 68).

20. Değirmen ne kadar ince çekerse çeksün, tokmakların altında âdeta macunlaşarak ezilen dibek kahvesi kadar yağın ve kokusunu veremezdi (Ayverdi 2009: 69).

21. Ona, Şevkiye Hanımefendi'nin genç yaşta ölen annesi Kâtibe Hanım'ın ismini verdiler (Ayverdi 2009: 83).

22. Yusuf Bey, günlerdir bu küçük kasabaya sığınmış, gamı ile baş başa yaşıyordu (Ayverdi 2009: 99).

23. Yaz geliyordu (Ayverdi 2009: 99).

24. Sarayın, devlet erkânının, tüccarın ve şehrin varlıklı ailelerinin sergiye olan bu alâkalan, bayram veya iftarlarda verecekleri hediyeleri ve dış kiralalarını tedarik etmeye müsait bir panayır yerine benzemesindendi (Ayverdi 2009: 126).

25. İbrahim Efendi'nin kızları da çok defa giyeceklerini kendileri seçenler arasındaydılar (Ayverdi 2009: 133).

26. Kızın babası, artık bu hazin aşkın ölümle biteceğini anlamış bulunuyordu (Ayverdi 2009: 134).

27. Küçük Kâtibe için de, terzilerin, mürebbiyelerin içeri soktukları garp rüzgârlarının, hani cazip, gönül açıcı tarafları da yok değildi (Ayverdi 2009: 162).

28. Yeni mecranın kıyısına da otuz sütun üstüne son derece muhteşem bir kasır yaptırmış (Ayverdi 2009: 176).

29. O devirde saray kadınlarının ve sultanların kıyafetleri de bir ayrı hikâye idi (Ayverdi 2009: 178).

30. Son devirlerde bir haytalık, serserilik ve zorbalık seviyesine düşmüş olan

tulumbacılık da, yeniçeri ocağına bağlı bir teşkilât olarak çalışırken, ihtiyacın tazyiki, her mahallede yangın söndürme işinin bir teşkilâta bağlanmasını îcap ettirmişti (Ayverdi 2009: 193).

31. Rıfat Reis pişkin adamdı (Ayverdi 2009: 194).
32. İnsandan korkan insanı aldatabilirdi (Ayverdi 2009: 211).
33. Yusuf Bey, şehre çok uzak öyle bir semte yerleşmiş olmakla beraber, evlerinin misafirsiz kaldığı da pek olmazdı (Ayverdi 2009: 229).
34. Yusuf Bey içi ezilerek susar (Ayverdi 2009: 230).
35. Yalıda paşanın kızı Fahriye Hanımefendi otururdu (Ayverdi 2009: 258).
36. Şevkiye Hanım'ın türlü tecrübelerle bilenmiş feraseti, kocasının bu yeni taktiği altındaki sebebi keşfeder gibi olmaktadır (Ayverdi 2009: 267).
37. Şevkiye Hanım, bu akıl züğürdü kardeşle başına gelecekleri acı acı gözünün önüne getirirken, bu işin artık yaşlanmış babasından ziyade kendine düşmekte olduğunu pekâlâ da biliyordu (Ayverdi 2009: 268).
38. Devlete tazyik yapan bütün dış kuvvetler ise, yeni idarecilerin cehaletlerinden faydalanmakta bulunuyorlardı (Ayverdi 2009: 277).
39. İhtiyar meslektaşından izin isteyerek kalktı (Ayverdi 2009: 293).
40. İbrahim Efendi'nin ölümü, sevinenleri ve yerinenleri ile yalnız aile muhiti için mühimdi (Ayverdi 2009: 294).
41. Çocuğun göze batacak kadar zayıfladığım bir erime ve bir çöküntünün tehlikeli emarelerini herkesten evvel babası fark ederek bir doktor sıfatıyla karısının kulağını büktü (Ayverdi 2009: 300).
42. Şüphe yok ki her karış toprağı bir başka devrin hikâyesini, efsanesini, hatrasını, şiirini ve tarihini söyleyen İstanbul semtleri içinde Eyüp Sultan denen bu ecdat durağı, su katılmamış yerli kıymetlerin harman olduğu bir yer

olduğu halde, aynı semtin zihinlerde uyandırdığı mana, hatta inanç, birbirini tutan tutmayan türlü ayrı çeşnilere dayanır (Ayverdi 2009: 312).

43. Eski İstanbul terbiyesinde kadir kıymet bilmek en ilerde bir vasıftı (Ayverdi 2009: 315).
44. Heyecandan sersemlemiş olan damat, oda kapısını açıp dışarı adımını atar atmaz, bu defa da az evvel aralarından geçtiği yüzlerce kadının ortasında kalırdı (Ayverdi 2009: 325).
45. Şâyeste Hanım'la Emin Efendi, içinde çoluk çocuk sahibi oldukları evin kiracısı olmaktan çıkıp minnetsizce başlarını sokacak bir mekânları olduğu için bahtiyar idiler (Ayverdi 2009: 332).
46. İbrahim Efendi konağının da eski şetareti, tadı tuzu kalmamıştı (Ayverdi 2009: 349).
47. Fakat Şevkiye Hanımefendi, oldu olası yakınlarını husûsî işlerine sokmamayı prensip hâline getirmişti (Ayverdi 2009: 362).
48. Şevkiye Hanımefendi selâmeti gene akrabalarından gayrılara el uzatmakta arıyordu (Ayverdi 2009: 376).
49. Amma bu can yoldaşının o pis muhacirler olmasını asla istemezdi (Ayverdi 2009: 382).
50. Şevkiye Hanımefendi kalfasını, Darülaceze'ye yattığından beri gidip yoklayamamıştı (Ayverdi 2009: 419).

4.2.DEVRİK CÜMLE

Yüklemi sonda bulunmayan cümlelere devrik cümle denir. Yüklemi yerini değiştirmedeki amaç, bir anlamı öne çıkarmak, duygu değeri kazandırmak ve ahenk sağlamaktır (Özkan ve Sevinçli 2011: 192).

İbrahim Efendi Konağı'nda bu cümle türü çok az görülür. Sâmiha Ayverdi

sıklıkla kurallı cümleyi tercih etmiştir.

1. Söylemeyeyim de çatlayayım mı yenge? (Ayverdi 2009: 90)
2. Yazıklar olsun o soysuza! (Ayverdi 2009: 94).
3. Ne yapayım yengeciğim? (Ayverdi 2009: 166)
4. Neydi bu his? (Ayverdi 2009: 244)
5. Ne telâş ediyorsun kalfa hanım? (Ayverdi 2009: 272)
6. Ne olmuştu canım memlekete? (Ayverdi 2009: 351)
7. Beyefendiler götürsün haini! (Ayverdi 2009: 368)
8. Ne olmuştu o cümle âlemin takdirini kazanmış aklına? (Ayverdi 2009: 375)
9. Mebrûre konakla alâkasını keserken, Fuat'ı almayı düşünmemişti bile (Ayverdi 2009: 388).

5.YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

Cümleler yapı bakımından sınıflandırılırken dilbilimciler tarafından fikir ayrılıkları görülmüştür. Aynı şeyi anlatmak için farklı terimler kullanılmış, yapı konusunda kavram kargaşası yaşanmıştır. Bu durumu Karahan “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine” isimli makalesinde şöyle izah etmiştir:

“Cümleyi bir taraftan yargılı anlatım şeklinde tanımlarken, diğer taraftan yargsız anlatımları cümle saymak çelişkisi; henüz ‘yargı’ kavramında anlaşamamış, ‘bitmişlik’ ve ‘bitmemişlik’, yargı ile yargsızlık arasında ‘yanı bitmişlik’, yani yan yargı, yarım yargı gibi gerçek olmayan noktalar vehmeden araştırmacıların vehimleri de sınıflandırmalardaki farklılığa sebep olan diğer faktörlerdendir” (Karahan 2000: 16-17).

Ediskun cümleyi yapılarına göre; basit cümle, bileşik cümle ve şart bileşik cümle olarak ayırmıştır. Sıra cümle ve bağlı cümleyi biçimlerine göre cümleler bahsinde ele almıştır (Ediskun 2010: 379-387).

Gencan bu cümle çeşidini; yalnız tümce, bağımsız önermelerden birleşmiş tümce ve bileşik tümce şeklinde ayırır (Gencan 2007: 158).

Karaağaç, basit cümle, birleşik cümle, bağlı cümle, eksilteli cümle veya söz cümle olarak yapılarına göre cümleleri bölümlendirmiştir (Karaağaç 2012: 237-241).

Banguoğlu (2004: 523-575) ve Bilgegil (1984: 73-97) yapılarına göre cümleleri basit ve birleşik cümle olarak ikiye ayırmaktadır.

Karaörs (1993: 44-45) “Türkçe’de yapı bakımından aslî olarak fiil cümlesi ve isim cümlesi olmak üzere iki çeşit cümle vardır. Bir de bu aslî cümle çeşitlerinin genişletilmiş şekillerinden ibaret olan birleşik cümle tipleri kullanılmaktadır” açıklamasını yapar ve yapı bakımından cümleleri fiil cümlesi, isim cümlesi, şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle, iç içe birleşik cümle olmak üzere beşe ayırır.

5.1.BASİT CÜMLE

Araştırmacıların basit cümle üzerindeki görüşleri aynıdır. Cümlede bir tek yüklem bulunması veya tek bir yargı ifade etmesi basit cümle için yeterlidir.

Banguoğlu (2004: 523) basit cümleyi “Basit cümle bir tek yargıdan ibaret ve bir tek yüklemi olan cümledir.” şeklinde tanımlar. Ediskun’un tanımlaması da benzerdir. “Basit cümle, içinde bir tek bağımsız yargı bulunan cümledir” (Ediskun 2010: 379).

Gencan ise basit cümleyi “yalnız tümce” şeklinde kullanır ve şu şekilde tanımlar: “Yalnız bir tek duyguyu, bir tek düşüncüyü, bir tek isteği, bir tek olayı, bir tek yargıyı anlatan söz dizisine yalnız tümce denir” (Gencan 2007: 158). Karaağaç da (2012: 237) “Yapısında isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümle basit cümledir.” diyerek farklı bir ifadeye bulunmaz.

Özkan, Sevinçli ise kuruluşunda tek yargı bulundurup tek yargı bildiren cümleyi basit cümle olarak tanımlar (Özkan ve Sevinçli 2011: 195).

1. Fakat küçük kız, bu büyük amcadan pek hoşlanmazdı (Ayverdi 2009: 13).
2. Bu aracı da çok defa, Hilmi Bey'in karısı Halet Hanım olurdu (Ayverdi 2009: 17).
3. Uzak yakın muayyen bir seviyenin mensupları için Hacı Süleyman Ağa'nın genç ve güzel kansı, belirli bir şöhretti (Ayverdi 2009: 20).
4. Zekiye Hanımefendi'nin meşhur lepiska saçları da işte Cermen dilberlerinin o sihirli saç rengindendi (Ayverdi 2009: 24).
5. İşte bu sahne, âdeta aile sofrasının şiir tarafıydı (Ayverdi 2009: 27).
6. Hacı Süleyman Ağa'nın zevklerinden biri de tütün içmekti (Ayverdi 2009: 30).
7. On sekizinci asırdan on dokuzuncu yüz yılın ortalarına kadar çubukçular kavuk giyerlerdi (Ayverdi 2009: 31).
8. Kahve, Üçüncü Sultan Selim devrinde, sitille verilirdi (Ayverdi 2009: 31).
9. Konağın, iki harem bir selâmlık bahçesi ve zemin katında bir dış bir de iç taşlığı, ahırları, mutfakları, kilerleri, çamaşırhaneleri vardı (Ayverdi 2009: 43).
10. Bu, her biri birer peyzaj gibi renkli çiçekli yorganlar da gene kalfaların odasında işlenirdi (Ayverdi 2009: 47).
11. Keder ve utançtan ise büsbütün uzaktı (Ayverdi 2009: 50).
12. Konak, uzun zaman hâdisenin dedikodusunu yaptı (Ayverdi 2009: 50).
13. İbrahim Efendi'nin refahlı bir hayatı vardı (Ayverdi 2009: 55).
14. Zarflı fincanlar da gene bu dolaplarda dururdu (Ayverdi 2009: 62).

15. Esasında bu cidden sanatkâr kadın, Derya Kaptanı Hasan Paşa'nın kızı Hamide Hanımefendi'nin aylıklı terzisiydi (Ayverdi 2009: 63).
16. Gerçekten de Efendi'nin büyük serveti, evini refahın son kademesine çıkarmıştı (Ayverdi 2009: 79).
17. Şevkiye Hanımefendi'nin yirmi iki sene sonra bir kızı olmuştu (Ayverdi 2009: 90).
18. Kaderi, karşısına genç, güzel, zeki, cevval ve sanatkâr bir Yusuf Bey çıkarmıştı (Ayverdi 2009: 96).
19. Ramazan ayında İstanbul'un hemen her konağının bir köşesi, bir çeşit mescit hâline konurdu (Ayverdi 2009: 105).
20. Amma meddahların, Karagözlerin, pehlivan, kukla, cambaz ve saz takımlarının ağırlık merkezi Şehzâdebaşı idi (Ayverdi 2009: 108).
21. Öyle ki bunlar, mesire ve meyhane hayatı, kadın meseleleri, işve, fitne ve fesat sahneleri, baskın hikâyeleri, cin, peri, cadı ve tılsım efsaneleri, deniz ve kara cenkleri, köy hayatı gibi realist ve sırasında açık saçık hikâyelerle temaşa hayatının çok mühim bir kolu olmuştur (Ayverdi 2009: 116).
22. Daima huysuz, daima hoşnutsuz ve son derece haristi (Ayverdi 2009: 130).
23. Hattat Aziz Efendi, şeyhülislâm kapısında sıradan bir memurdu (Ayverdi 2009: 148).
24. Kâtibe, birçok akraba çocukları gibi yalnız köprünün bu yakasının malı değildi (Ayverdi 2009: 159).
25. Arada üç kız ve sonra da küçük bir oğlan vardı (Ayverdi 2009: 164).

26. Bir tarafta küme sazları, bir tarafta hokkabazlar, başka bir tarafta meddahlar, hayal-i zil ustaları seyircilerin karşısında ve hele rakkaslar, köçekler sahranın ortasında, cûş u hurûşu son haddine ulaştırırlardı (Ayverdi 2009: 174).
27. Kâğıthane, Sultan Süleyman ile oğlu Sultan Selim zamanında belki de İstanbul'un en hareketli, en cûşişli eğlence yerlerinden biriymiş (Ayverdi 2009: 176).
28. Amma çok eski zuhûrî kollan son zamanların orta oyunlarından farklıydı. (Ayverdi 2009: 180)
29. Koca bir okkalık somun ekmeği kırk paraya alıyoruz (Ayverdi 2009: 187).
30. Kahvehaneyi, tulumbacı reislerinden Rıfat Reis işletiyordu (Ayverdi 2009: 194).
31. Fakat bilhassa görümcesi Halet Hanım, onun nazarında bir koruyucu melekti (Ayverdi 2009: 217).
32. Bu iri yan, çakır gözlü ve tepeden tırnağa silâhlı adam, Revnakfer'in babası idi (Ayverdi 2009: 221).
33. Şimdi de bu taşkın ve coşkun ruh, Cânüser isimli bir dilber cariyenin mecburu olmuştu (Ayverdi 2009: 226).
34. Bazı mehtaplı gecelerde de Şükriye Hanım, gene misafirlerle, ağaların refakatinde denize çıkardı (Ayverdi 2009: 229).
35. İbrahim Efendi'nin köşkünden biraz daha tepede Hilmi Bey'in de bir köşkü vardı (Ayverdi 2009: 240).
36. Yalnız İbrahim Efendi ailesi değil, köşk komşularının hemen hepsi, bu teferrüçlere katılırlardı (Ayverdi 2009: 253).
37. Her doğru sözün karşısında muhakkak ki onun kadar veya ona yakın doğrulukta bir mukabil cevap vardı (Ayverdi 2009: 284).

38. Onun için memlekette şuurlu bir muhalefet de olamaz (Ayverdi 2009: 286).
39. Kânuna göre, kızlarından sonra birinci derecede vâris, Hilmi Bey'in oğlu Doktor Server Bey'di (Ayverdi 2009: 296).
40. Zira onun bir söğüt dalı gibi ince ve nazlı varlığı, evleri için hem bir şeref hem de bir saadetti (Ayverdi 2009: 300).
41. Şâyeste Hanım'ın bir marifeti de mahallenin loğusalarına yetişmekti (Ayverdi 2009: 321).
42. Hâlbuki memleket bu harbe ne siyâsî ne de askerî bakımdan hazırdu (Ayverdi 2009: 335).
43. Almanya ise Osmanlı İmparatorluğu için ideal bir müttefikti (Ayverdi 2009: 342).
44. Vatanın bütününe şamil bu korkunç muharebe, garbın bir istilâ ve imha darbesinden başka bir şey değildi (Ayverdi 2009: 343).
45. Filistin ve Irak cepheleri ise tek kelime ile faciadan başka bir şey değildi (Ayverdi 2009: 357).
46. Şu halde ona, bu ayrılıktan bir elem hissesi düşmüyordu (Ayverdi 2009: 363).
47. Mecbur, otuzla otuz beş arası genç bir zenci kızı idi (Ayverdi 2009: 384).
48. Aslında konak artık bir mumyadan ibaretti (Ayverdi 2009: 385).
49. Hekim, ilâç ve para demekti (Ayverdi 2009: 406).
50. Artık Şevkiye Hanımefendi'nin kutu gibi şirin ve ferah evi, hemen hiç boş kalmıyordu (Ayverdi 2009: 413).

5.2.BİRLEŞİK CÜMLE

Birleşik cümlenin tanımında araştırmacılara göre farklılıklar vardır. Bu farklılığın sebebi, içinde fiilimsi bulunduran cümlelerin basit mi yoksa birleşik mi olacağı üzerinedir.

Banguoğlu birleşik cümleyi “Birden fazla yargıdan meydana gelen bir söyleyiş topluluğudur” diye tanımlar. Yazar, fiilimsilerle kurulan cümleleri, eserinde “Karmaşık Birleşik Cümle” kısmında ele almış, “Tümleme Birleşik Cümle” kısmında ise “şart, ilinti zamiri ve bağlam cümlesine” yer vermiştir (Banguoğlu 2004: 547-585).

Bilgegil, “Birden ziyade yüklemi bulunan cümlelere birleşik cümle diyoruz.” demiş; birleşik cümleleri, “girişik-birleşik, şartlı birleşik, sıralı, bağlı, ki bağlacıyla kurulan” cümleler şeklinde sınıflandırmıştır (Bilgegil 1984: 73-97).

Dizdaroğlu, “Bir temel yargı ile bir ya da birden çok yan yargıdan oluşan, içinde bir temel cümle ile bir ya da birkaç tümcemsi, yan tümce, iç tümce bulunan yargılı anlatıma birleşik tümce denir.” diye tanımlamış; bu cümleleri “girişik, kaynaşık, koşul, ilgi, katmerli birleşik” kısımlarına ayırmıştır (Dizdaroğlu 1976: 191-222).

Ergin, “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde girişik cümleye yer vermezken, birleşik cümleyi “şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle, iç içe birleşik cümle” diye üç grupta toplamıştır (Ergin 2012: 404-407).

Gencan, “Tümleyen ve tümlenen önermelerden kurulmuş söz dizisine birleşik tümce denir.” diyerek, içinde fiilimsi ve şart kipi bulunan cümleleri birleşik cümle olarak kabul etmiştir (Gencan 2007: 165-168).

Hatipoğlu, “Bir tümcede birden çok çekimli eylem kullanılabilir. Bu tür tümceye birleşik tümce adı verilir. Birleşik tümce bir veya birkaç iç tümce, ara tümce, yan tümce ile bir temel tümceden kurulan tümceye denir.” demektedir. Yazar “bağlaçlı, dilekli, koşullu, ilgeçli, olumsuzluk koşacıyla kurulu, sorulu, ikilemeli,

kalıplaşmış yan cümleleri” birleşik cümle olarak göstermiştir (Hatipoğlu 1972: 146-152).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ise birleşik cümleyi şöyle tanımlayıp sınıflandırır:

“İçinde esas yargının bulunduğu bir temel cümle ile onu anlam ve görev bakımından tamamlayan bir veya birden fazla yan cümleden oluşan cümlelere birleşik cümle denir. Başka bir ifadeyle birleşik cümle, içinde birden çok yargı bulunan cümlelerdir.” (Özkan, Sevinçli 2011: 197).

Şartlı bileşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle ve girişik cümle olarak dört kısımda incelenir.

5.2.1. ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE

Bir temel cümle ve onun şartı olan bir yan cümleden oluşan cümlelerdir. Yan cümle temel cümleyi; zaman, şart, sebep ve benzetme yönleri ile tamamlar. (-sa) ekiyle yapılır. İstek ve temenni ifade ederler (Özkan ve Sevinçli 2011: 197)

1. Hoş, söylese de, saklasa da, kendisi kadar akıllı bir adam olan kardeşi, ağabeyinin bütün ince hesaplarını ve mali kaynaklarını zaten avucunun içi gibi biliyordu (Ayverdi 2009: 13).
2. Şayet küçük kız, İbrahim Efendi’ye ihtiyarlık kondurup yaşlı bir insan olarak görebilseydi mutlaka onu severdi (Ayverdi 2009: 14).
3. Fakat temeller ne kadar sarsılmış olsa da her şeye rağmen eskinin bolluğu, eskinin tortu ve kalıntısı gene de memlekette hükmünü sürmekte bulunuyordu (Ayverdi 2009: 25).
4. Yandıkça kıvrılan fitillerin etrafındaki pislikler temizlenmezse mum kararır (Ayverdi 2009: 28)
5. Şayet fazla bir tazyik altında kalacak olursa Küplüce'deki köşküne çekilmeye karar vermişti (Ayverdi 2009: 33).

6. Aslına bakılırsa bu konak, devrin yardımlaşma anlayışı ölçüsünde vergili değildi (Ayverdi 2009: 46).
7. Aranırsa akli başında üç beş devlet adamı bulmak da mümkündür (Ayverdi 2009: 53).
8. Hâlâ dönmekte devam ediyorsa, o eski hızın bereketiyle dönüyordu (Ayverdi 2009: 55).
9. Henüz atlı arabalı, ayvazlı uşaklı konaklar, eski varlık ve dirliklerden, içlerinde birkaç bin kapı halkı olan vezir ve paşa saraylarından bir nebze olsun örnek veriyorsa da, bu, varlık gösteren yokluğun tâ kendisiydi (Ayverdi 2009: 65).
10. Ama ağalar, herhangi bir sebeple Efendi'nin gecikeceğini biliyorlarsa kahveden sonra şerbet gelir (Ayverdi 2009: 67).
11. Tatsızlık ve düzensizlik yalnız karı-koca arasında kalsaydı gene de bir şey değildi (Ayverdi 2009: 79)
12. Ne de olsa Küçük Hanım, artık duvak düşkününü sayılırdı (Ayverdi 2009: 85).
13. Bu arada, başta Halet Hanımefendi, İbrahim Efendi tarafından takım takım nasihatçılar gelip gitmişse de, teşebbüslerin netice vermeyeceği anlaşılınca, huysuz gelin baba evine geri getirilmişti (Ayverdi 2009: 85).
14. İki adet olsa birini yollardım (Ayverdi 2009: 118).
15. Padişahla beraber oyunu takip eden saray halkı, gülmek istedilerse de gülemediler (Ayverdi 2009: 121).
16. Amma icabında ağalar da onun bir sözünü iki etmez, nereye gönderirse koşarlar ne isterse yaparlardı (Ayverdi 2009: 135).

17. Doğrusu aranacak olursa, an'anelerin henüz gürül gürül yaşamasına rağmen, konakta da eskiye karşı bir bıkkınlık bir usanç yok değildi (Ayverdi 2009: 160).
18. Artık, onun bilgisi mezada çıkarılsa, kimse bir kara mangır vermezdi (Ayverdi 2009: 163).
19. Gitse bile, çok defa kalabalık bir maiyet halkı, peşinde olurdu (Ayverdi 2009: 169).
20. Eğer bilmiş olsalar, hiç değilse onlar olsun, bu taze ruhu aralarında bir çekişme, bir kumar mevzuu yapmazlardı (Ayverdi 2009: 166).
21. İbni Batuta'ya sorarsak loncalar, ahilik aynasına bakarak kendine çeki düzen vermiş bir teşkilâttır (Ayverdi 2009: 185).
22. Bu yüzden değil mi ki annesi genç oğluna kız bakmak için hangi kapının eşiğini atlayıp görücü gitse, bir bahane ile dön-geri edilirdi (Ayverdi 2009: 192).
23. Ama misafir gelecek veya misafirliğe gidilecekse ona göre hazırlık başlardı (Ayverdi 2009: 204)
24. Şu halde izin verirlerse kızının hizmetine bir halayıkla bir köle göndermek istiyordu (Ayverdi 2009: 221).
25. Dirayetli tedbirli kadındı amma, elâlemin derdini dert etmese daha akıllıca hareket etmiş olurdu (Ayverdi 2009: 238).
26. Amma Efendi'nin kızı kendisiyle beraber olmasaydı, yenge hanımın önüne zor dururdu (Ayverdi 2009: 240).
27. Bana kalırsa bu işler kasten yapılıyor (Ayverdi 2009: 286).
28. Babası gitmişse ne olacaktı? (Ayverdi 2009: 299).

29. Vaktinde biraz kulak asmış olsaydı, Emin Efendi'nin bir marifeti daha olabilirdi (Ayverdi 2009: 316).
30. Dikkat etmiş olsa, belki babasını bile geçirdi... (Ayverdi 2009: 316).
31. Kendisi onları ne kadar severse, onlar da ebe annelerinin etrafında pervane idiler (Ayverdi 2009: 322).
32. Şayet damat gelin odasındaki misafirliğini biraz daha uzatacak olursa, dışarıdan kapı yumruklanmaya başlanırdı (Ayverdi 2009: 325).
33. Ne yapsa bir türlü yükseltemiyordu (Ayverdi 2009: 361).
34. Fakat bu işe Küçük Hanım'ın gönlü yatsa bile, ablasının asla razı olmayacağı, gene aynı söylentiler arasındaydı (Ayverdi 2009: 365).
35. Hâdiselerin bundan sonraki seyrini, sorulsa, Zâim Bey'in bile sırasıyla takip ve tespitine imkân yoktu (Ayverdi 2009: 369).

5.2.2.İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE

Bir temel cümleyle, onun içinde başka bir görevle kullanılan diğer cümlelerin yer almasıyla oluşur. En yaygın olan kullanım “demek” fiilidir. Bu cümleye daha çok alıntılarda ve aktarmalarda rastlarız (Özkan ve Sevinçli 2011: 201)

Çoğu araştırmacı bu cümleye “iç içe birleşik cümle” dese de diğerlerinden farklı olarak Dizdaroğlu “kaynaşık cümle”, Gencan ve Hengirmen ise “girişik tümce” adını vermişlerdir (Dizdaroğlu 1976: 190-222); (Gencan 2007: 168); (Hengirmen 1995: 359).

1. "Bıraksın o koca Türk'ü de bana gelsin!" diye, Zekiye Hanımefendi'ye haber göndermek gafletini gösterdi (Ayverdi 2009: 24).
2. Kalfalar kendi aralarında: "Aman gene deli Raşel geldi." diyerek yüzlerini asarlarsa da, saygıda kusur etmez ve hanımlarının hatırı da olmasa, "misafir

misafirdir" diye kâh az şekerli, kâh çok şekerli, kâh köpüklü, kâh köpüksüz diye her gelişinde birkaç defa geri çevirdiği kahvesini sabırla götürüp getirirlerdi (Ayverdi 2009: 63).

3. "Ben dikiş dikmiyorum, kreasyon yapıyorum; bunlar beaux arts kategorisine girer" diye konak halkının yarı anlayıp yan anlamadığı lâflar eder ve her fırsatta Avrupa'dan, Avrupa hayatının türlü zevk ve eğlencelerinden söz açarak dinleyenleri hayran bırakırdı (Ayverdi 2009: 64).
4. "Boşuna beklemeyelim, evin efendisi yokmuş.." diye haber veremezdi (Ayverdi 2009: 67).
5. "Kalfacığım, kahvemiz tükeniyor.." der, kız da kilerci kalfaya haber vererek, iç kiler açılır ve yarım çuval çiğ kahve selâmlığa verilirdi (Ayverdi 2009: 67).
6. "Olmamış, az daha ister..." derlerse, dolabın ağzı tekrar kapanıp ateşin üstünde son birkaç dakika daha döndürülürdü (Ayverdi 2009: 68).
7. "Yangın var!" diye bağırırlardı (Ayverdi 2009: 71).
8. "Ah gelse, bir gelse, kiminle isterse onunla eğlense..." diye ağlıyordu (Ayverdi 2009: 95).
9. "Tanıtı vurma, vurma yazık!" derdi (Ayverdi 2009: 111).
10. "Bende bu gaflet varken, nasıl hayalî olurum?" diyerek sanatını da şöhretini de hiçe sayıp gerçekten dediğini yaptı ve hacca giderek bir daha oyuna çıkmadı (Ayverdi 2009: 122).
11. Kim bilir Kanunî sarayı "Hürrem Sultan öldü" haberi ile padişah kocası ve maiyeti halkı müstesna, nasıl bir geniş nefes almıştı? (Ayverdi 2009: 146)
12. Genç kadının eli rahlenin üstündekilere her uzanışında âdeta kocasının yalvarırcasına "Beni bu sıkıntıdan kurtar!" demek istediğini tereddütsüz hissedirdi (Ayverdi 2009: 150).

13. İçleri ayetler, hadisler yazılı pirinç taslarım şıkırdatıp: "Sebil, sebil!" diye bağıarak isteyene su dağıtırlardı (Ayverdi 2009: 157).
14. Cemreler düşüp yazı muştulayan bahar alâmetleri belirlediği günler, sokaklarda: "Asmalar budââyım!" diye bağıarak geçer olan Arnavut bahçıvanların gür sesleri, yüzünü kıştan yazaya döndürmüş mevsimin habercisi demekti (Ayverdi 2009: 158).
15. Zira bütün ev halkı söz birliği etmiş gibi onun "Canım istemiyor, yemeyeceğim.." nakaratına kulak asmaz ve o günün icap eden nafakasını yedirmeden sofradan kaldırmazdı (Ayverdi 2009: 166).
16. Dibidak, dibidak.. duman vapur, sıcak sıcak! diye güler yüzü etrafa neşe saçarken, mahallenin çocukları da başına toplanırdı (Ayverdi 2009: 169).
17. "Öyle bir divanhanesi varmış ki oraya giren, kendisinin dünyada olduğunu unutturmuş..." yollu sözler, atadan dedeye intikal etmiş hikâyeler olmalıydı (Ayverdi 2009: 176).
18. Hemen işi anlayıp yüzünü Râşid Bey'e çevirerek: "Yâ şeyhim... sana çok emeğim vardır.." demiş ve genç adamı şaşırtmıştı (Ayverdi 2009: 194).
19. Nazlı Hanım'a hayatının özünü bulduran, hayatını şuurlandırıp: "Sen bu dünyaya sevmek ve bu sevginin ışığı altında insanlara yâr olmak, hizmet eylemek, onları iğrilikten doğruluğa, çirkinlikten güzelliğe, darlıktan genişliğe, dalâletten hidayete yol göstermek için geldin!" diyen büyük adamı da kocasının ailesi kanalıyla bulmuştu (Ayverdi 2009: 219).
20. "Şimdiye kadar ne olmuşsa olmuş, bundan sonra benim müdahalemden ne çıkar?" diyerek dedikodunun arkasını aramamıştı (Ayverdi 2009: 220).
21. Ebe kadın, çocuğunun kundağını genç loğusanın kucağına verirken, ana, daha bu gonca dudaklar ilk sütü almadan, "Ya gazi ol, ya şehit!" diyecek bir vatan ve iman aşkından yoğrulmuş kahraman gururu ile salâbetli ve kararlı idi (Ayverdi 2009: 227).

22. Kendine sorarsanız: "Evet, dün şu esmeri seviyordum; şimdi şu kumralı!" diyerek kestirip atacağına şüphe yoktu (Ayverdi 2009: 231).
23. Allah akıl fikir versin, kendi evinde "üç kişiye pişenden beş kişi de yer" diyerek mahallenin hastası mı var, dudu mu var, ya sofrasına alır ya evlerine tabla tabla yemek yollardı (Ayverdi 2009: 238).
24. Bu vakur ve ciddî adamın yüzü, karşısındakilere âdeta saygı ile karşılık bir çekinme telkin eder ve ricası emir yerine geçerek, kim olursa olsun: "Peki beyim, baş üstüne!" der ve pek muhtemel ki dediği gibi de yapardı (Ayverdi 2009: 242).
25. "Allah taksiratını affetsin amma, Râşid Efendi'nin o mübarek makamda yığıldığı altınlar elbette bir gün uçup gidecekti..." tertibi sözleri, hane halkı ne yapsa susturmaya imkân yoktu (Ayverdi 2009: 255).
26. "Kardeşlerim verirse, ben de veririm" demiş olmasını daima lehinde bir not olarak tekrarlamış, hatta ve hatta vak'ayı, kararlı bir unutmak jesti içinde, silip tasfiye etmişti (Ayverdi 2009: 259).
27. Bir kere zihnine, "Din terakkiye mâni midir, değil midir?" suali takıldı mı, ergeç bu sualin altındaki gizli cevaba uyarak günün birinde: "Mânidir!" diyecektir (Ayverdi 2009: 287).
28. "Kızım, ya sen ne diyorsun, fikrin nedir?" diye sormuyorlardı (Ayverdi 2009: 307).
29. Keza, dökülecek yıllanmış reçelleri tazeleyip, gene mahallenin yoksulu ve konağın gediklisi olan fakirlere dağıtır, bu işi yaparken de: "Kavanozu getirmeyi unutma, tazesini kaynatacağız" demeyi de ihmal etmezdi (Ayverdi 2009: 319).
30. Heeeeeyt oldu da bitti maşallah, oldu da bitti maşallah! diye bağırarak şaşkırtıp susmaya mecbur ederlerdi (Ayverdi 2009: 328).

31. Orada da küme küme gençler gene bir şeyler söylüyor, arkasından hep beraber: "Kahrolsun" diye bağıyorlardı (Ayverdi 2009: 330).
32. Fakat evde hastaya bir tutam şeker bulmak için çırpınanlara: "Binbaşından isteyelim" diyemezdi (Ayverdi 2009: 346).
33. "Haremde bir şey var, bizi çağırıyorlar.." diyerek hep beraber dolabın önüne koşmuşlardı (Ayverdi 2009: 353).
34. Derhal Mail Kalfa, Şevkiye Hanımefendi'nin yanına çıkarak: "Beyefendi geldi" diye müjdeledi (Ayverdi 2009: 367).
35. Amma söz arasında "Aceleye lüzum yok hanımefendi düşünün!" diyen de kendisi değil miydi? (Ayverdi 2009: 367)

5.2.3.Kİ'Lİ BİRLEŞİK CÜMLE

Ki bağlacıyla kurulan birleşik cümlelere denir. Bu bağlaç iki cümle arasına girebildiği gibi cümlenin bir ögesi ile cümle arasına da girebilir. Bu yapı şiirde ve nesirde sıkça karşımıza çıkar (Özkan ve Sevinçli 2011: 204).

Araştırmacılara bakacak olursak; Ergin, Banguoğlu, Hatiboğlu, Dizdaroğlu, Gülensoy, Kükey, Hengirmen, Atabay, Özel ve Çam "ki" bağlacıyla kurulan cümleleri birleşik cümle olarak kabul etmişlerdir.

Bağlı cümleyi de birleşik cümlenin bir türü olarak değerlendiren Bilgegil, bu bağlaçla kurulan cümlelere "Ki Bağlacı İle Kurulan Cümleler" başlığı altında yer vermiştir (Bilgegil 1984: 73-98).

Gencan "ki" ile kurulan cümleleri bağlı cümle saymış, bu cümleleri "Ki ile Bağlanan Cümlecikler" başlığı altında ele almıştır (Gencan 2007: 161).

Şimşek "ki" ile oluşturulan cümleleri "İlgi Tümcəsi" adı altında ayrı bir cümle türü olarak incelemiştir (Şimşek 1987: 302-313).

Ediskun ve Karahan, ki'li cümlelere "ki'li bağı cümle" adını vermiş, bu cümle türünü "bağı cümle" olarak değerlendirmişlerdir (Ediskun 2010: 388-389; Karahan 2012: 85-86).

1. Mahalle ile bu üç müşterek kuvvet arasında sevgi ve itimat esasına dayanan öyle bir su sızmaz alış-veriş vardı ki, mahalleli, ırzına, namusuna, şerefine ve menfaatine kale olan bu üçlü otoriteye karşı edep ve itaatle boyun keser ve çok defa ihtilâflarını ve meselelerini devlet kapısına çıkarmadan, hâkim önüne götürmeden, onların müdahalesiyle hallederdi (Ayverdi 2009: 36-37).
2. Bu gedikli iç ağaların da her birinin dört beş yardımcısı vardı ki bunlara "zobu" denir (Ayverdi 2009: 40).
3. Çok defa komşuluk imtiyazından faydalanarak bu odadan hiç çıkmayanlar da vardı ki bunların arasında Suyolcunun Sıdika Hanım, ihtiyar bir çınar gibi minderin üstünde yarı devrik oturur, kalfalara iş buyurmaktan, hatta romatizmalı dizlerini oğdurmaktan çekinmezdi (Ayverdi 2009: 45-46)
4. Osmanlı İmparatorluğu'nun bünyesi de, tıpkı insan uzviyeti gibi bir vakitler öyle ince, öyle sağlam esaslara ve hesaplara dayanarak idare edilmekte bulunuyordu ki artık bir girift ve çözülmesi müşkülden müşkül olan bu bilmece, bir meçhul olarak tarihin bağrına gizlenip kalmıştı (Ayverdi 2009: 55).
5. Gerçekten de bu hataların büyüklüğü, garbın devletle halkı yüz göz etmiş olması idi ki işte, Avrupa siyâsî çevreleri bundan dolayı, "devlet sırrı" teamülünü kaybetmişti (Ayverdi 2009: 57).
6. Ne yazık ki padişahın, derdini kimselere anlatması mümkün değildi (Ayverdi 2009: 60).
7. Bir de asıl belirli ziyaret gün ve geceleri vardı ki, o zaman her gelen doğruca Efendi'nin yanına alınır ve kahve, şerbet, mevsimine göre boza, kuru yemiş bütün salon halkına birden ikram edilirdi (Ayverdi 2009: 67).

8. Zîra bu çatı altında hayat o kadar ölçülü, o kadar belirli bir çerçevede içinde cereyan etmekte idi ki, bir hastalığın, hele hasta Şevkiye Hanımefendi olursa, orada büyük dalgalanışlara sebep olması tabii idi (Ayverdi 2009: 82).
9. Ne garip ki, bu koca konak içinde onu anlayan tek insan olmadığı halde, büyük amcası Hilmi Bey'in evi, işte o ayrı bir muhitti (Ayverdi 2009: 84).
10. Fakat bir çeşit temenni dolu şu kötü bekleyiş, karısına akıl ve dirayet mi getirecekti ki ihtiyar adamın ölümünü beklemekte bir fâide bulunsundu? (Ayverdi 2009: 87)
11. Tuhafı şu ki, Efendi'nin arabası büyük bir gürültü ile cümle kapısından taşığa girip de, daha gidiş ağası inmesine yardım ederken, Efendi, bir si-hirbaz gibi o gün olup bitenlere vâkıf bulunurdu (Ayverdi 2009: 88-89).
12. Şöyle ki, Küçük Hanım, kocasıyla halayığını her zamanki gibi gergef başında bırakarak, akşam kahvesini içmek üzere kalfaların odasına inmişti (Ayverdi 2009: 93).
13. Demek ki, bu konak içinde kendisi gibi garip kişi olan şu küçük kız, bunca zehrin panzehiri olabiliyordu (Ayverdi 2009: 97).
14. Öyle ki, insanoğlu kendi kendini madde âleminin günlük boğuntusundan, iş gibi, yemek-içmek, uyku gibi mekanik esaretinden bir manevî istiklâl bölgesinin huzur ve emniyetine atmak suretiyle hürriyete iltica ederdi (Ayverdi 2009: 105).
15. Şu da var ki bu masum eğlencelerde neşve, şetaret ve tatmin bulanlar, yalnız basit bir sınıf değildi (Ayverdi 2009: 111).
16. İşte bu sebeptendir ki tarih hazinesine mal olan eski medeniyetimizin yazılı delilini bulmak güç, belki de muhaldir (Ayverdi 2009: 113).
17. Zaman oldu ki millî değerlerimize talip olan, onu bir evvelki nesilden devir almak üzere uzanan elimizi içimize kadar yol bulmuş yabancı karakterli

cereyanların istihzalı gülümseyişi karşısında utanarak geri çektik (Ayverdi 2009: 114).

18. Nitekim o devir, henüz örf, âdet, dil, din, hulâsa tekmil sosyal icap ve düzenleriyle ahenkli bir cemiyet manzarası arz etmekte bulunuyordu ki bu kıvam ve nizâmın da döller, mahsulleri olması tabii idi (Ayverdi 2009: 115).
19. Şu var ki, Arap ülkelerinde, daha altıncı hicrî yüzyılda "tayf-ı hayal" adıyla bilinen bu oyun, rağbette bir oyundu (Ayverdi 2009: 119).
20. Öyle ki tahta barakalar altına kurulmuş bu küçücük pavyonlara, birer güzel sanat meşheri denebilirdi (Ayverdi 2009: 126).
21. Bir yandan taassup ve cehalet gediğinden sızıp, bir yandan da Tanzimat kapısından elini kolunu sallayarak kontrolsüzce içeri dalan o kundakçı zihniyet, cemiyete öylesine projekte edilmiş bulunuyordu ki, başı imana bağlı her müessese kendini saran bu havanın tesiri altında, o merkezî kuvvetle hemen de alâkasını gevşetmiş hatta kesmiş bulunuyordu (Ayverdi 2009: 139).
22. Kötüsü şu ki, bütün bu ulaşamaz olduğu millî değerlere öyle yabancılaşıp öylesine unutmuştur ki, o şanlı geçmişe, bu bedelsiz sanat hazinelerine, üstelik bir menfî ve karşı kuvvet kesilmiştir (Ayverdi 2009: 144).
23. Amma ne çare ki bu arada hiç uyanmayacak olanlar da vardı ki, Hürrem Sultan'ın ölümüyle bir daha geri gelmeyecek, artık nefes almayacaklardı (Ayverdi 2009: 146).
24. Ne ki, Aziz Efendi, ne kadri bilinmekle büyüyen; ne de küçümsenmekle değerinden kaybeden kıymetlerdendi (Ayverdi 2009: 147-148).
25. Öyle ki, nişan mümeyyizi olması dolayısıyla işinin suiistimale son derece müsait bulunmasına rağmen, kesesine tek haram girmemişti (Ayverdi 2009: 214).

26. Ne ki, Dadı Hanım gün olup ihtiyarlık yıllarını yaşarken, üstüne titrediği bu yüzükleri, küpeleri, incileri, elmaslı tarakları, kordonlu saatleri, kendi eliyle ve seve seve ailenin gençlerine ve çocuklarına dağıtacaktı (Ayverdi 2009: 222-223).
27. Amma köşkün sahipleri bu dik bayırdan daha insafli olmalı ki, bahçenin küçük düzlüklerim köprülü havuzlar, laklar ve kameriyeler arasına yerleştirilmiş kanepelerle âdeta birer açık hava salonu hâline koymuşlardı (Ayverdi 2009: 234).
28. Fakat şu farkla ki, Hilmi Bey'in sindirdiği küffar hücumu geçtiği de bir kâfir palankası değildi (Ayverdi 2009: 244).
29. Yalnız şu var ki, adı sabah kahvaltısı olan bu yemekler, sabah saatlerinden ziyade kuşluk vakti yenirdi (Ayverdi 2009: 252).
30. Herhalde satılma sırası Süleymaniye'deki konağa gelmiş olmalıydı ki, oradan getirilen iki manda arabası eşya içinden, koğuşa da bir soba ile konağın musluklu mermer küpü ve tahta kerevetleri gibi kışlık bir kaç parça eşya verilmişti (Ayverdi 2009: 256).
31. Gerek dayımın naklettiklerinden, gerek şahsî araştırmalarımın edindiğim kanaat şudur ki, Yahudi idealinin tahakkuk etmesi için Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması şarttır (Ayverdi 2009: 288).
32. Amma ne garip ki bu çocuk da ne dolmalarla, helvalarla gidilen kır gezintilerinden ne de Beyoğlu piyasalarından ve tiyatrolarından fazla hoşlanıyordu (Ayverdi 2009: 300).
33. Bu satıştan, Ata Bey'in eline geçen para o kadar tahminin üstünde olur ki, bir kısmı ile evini rehinden kurtarır, bir kısmı ile teknil borçlarını öder (Ayverdi 2009: 328).

34. Zâim Bey herhalde iki ihtiyarın sokağa atılmasında menfaatine aykırı bir taraf görmüş olmalı ki, yalnız bu iki binayı üstüne çevirmemişti (Ayverdi 2009: 376).
35. Kış mevsimi hemen yarılanmıştı ki bir sabah erkenden Ekrem Bey'in kapısı çalınarak Küçük Hanım'ın hastalık haberi geldi (Ayverdi 2009: 414).

5.2.4.GİRİŞİK CÜMLE

İçinde fiilimsi bulunan cümlelerin basit mi yoksa birleşik mi kabul edileceği çok tartışılan bir konu olduğunu söylemiştik. Bu cümle türünü birleşik cümle kabul eden araştırmacılar fiilimsilerle kurulan cümlecikleri yan cümle olarak kabul etmektedirler.

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde girişik cümleye yer vermemiştir (Ergin 2012: 404-407).

Leyla Karahan ve Metin Karaörs de çalışmalarında girişik cümleye yer vermemişlerdir (Karahan 2012: 85-107; Karaörs 1993: 44-50).

Banguoğlu, Bilgegil, Gencan, Ediskun, Hatiboğlu, Gülensoy, Kükey, Dizdaroğlu, Şimşek ve Hengirmen girişik cümlelerin sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf-fiillerden herhangi biriyle kurulabileceğini örneklerle göstermişlerdir. Bu araştırmacılar, bir temel cümle ile birlikte bir veya birkaç yan cümleden kurulan cümleye “girişik cümle” adını vermişlerdir.

Neşe Atabay, Sevgi Özel ve Ayfer Çam ise fiilimsilerden yalnızca zarf-fiiller ile girişik cümle kurulabileceğini söyleyerek, sıfat-fiiller ve isim-fiillerin yan cümle oluşturmayacağını sadece kendilerinin öge olabileceğini belirtmişlerdir. Bu noktada girişik cümle bahsinde diğer araştırmacılardan ayrılırlar (Atabay, Özel ve Çam 1981: 109).

Fiilimsilerin birleşik cümle oluşturamayacağını savunanlardan biri de Hamza Zülfikar'dır. Zülfikar, “Cümlede fiilden yapılmış isim, zarf ve sıfat görevindeki

şekillerin bir yargı taşımadığı ve bir zamana bağlı bulunmadığı göz önüne alınırsa, bunlarla kurulan gruplara yan cümle denemez, dolayısıyla bu yapılar birleşik bir cümle diye gösterilemez.” demektedir (Zülfikar, 1995: 648).

“Fiilimsilerle kurulan cümlelere girişik cümle denir. Bu cümlelerde yardımcı cümle, temel cümleye, cümle öğelerinden birini tamamlayan bir öge olarak katılır. Bu yapılar bir kelime çeşidi gibi işlem görürler” (Özkan ve Sevinçli 2011: 207).

1. Oyun ve eğlence zamanlarını, büyüklerin yanında geçirmekten hoşlanan bu küçük kız da, annesinin amcası olan İbrahim Efendi'yi, herkes gibi tanıyordu (Ayverdi 2009: 9).
2. Onun için de kendisiyle dostluk, aşinalık ve ahbablık kurmak, hatta komşuluk edebilmek bir şeref sayılırdı (Ayverdi 2009: 9).
3. Ama buna rağmen gene de yan saygı yan korku ile tahammül etmek zorunda kaldığı kimseler de yok değildi (Ayverdi 2009: 10).
4. Ancak, iki kardeşin tamamen ayrı istikamet takip eden hayat prensipleri, İbrahim Efendi'yi, kendisinden on yıl sonra doğmuş olan bu küçük kardeşin karşısında hesaplı, hizalı, çekingen ve hatta saygılı bir tutuma zorlardı (Ayverdi 2009: 10).
5. Devlet, idare ve politika hayatında olduğu kadar, cemiyet düzeninde de ahenk ve nizam, âdeta bünyenin tabii ve zarurî îcapları hâline girmiş bulunuyordu (Ayverdi 2009: 29).
6. Mısır Vekili ailesi, bu şirleşmiş sini başından kalktıktan sonra, karı-koca yukarı çıkıp pencere önüne karşılıklı otururlardı (Ayverdi 2009: 29).
7. Fakat kapakları açılır açılmaz, genizde gidişen bu ince, bu baygın koku, çiçek torbalarından ziyade üst üste yığılıp tabakalaşmış bir temizlik kokusunun içten dışa sızışığıydı (Ayverdi 2009: 47).

8. İşte bu el emekleri de o merdivenle çıkılan ambarlarda birikirdi (Ayverdi 2009: 47).
9. İşte korktuğu iç tehlike de buydu (Ayverdi 2009: 59).
10. Hürriyetin, her şeyden evvel, cehalet ve gafletten kurtulmak olduğunu bilmeden, onu, aktardan bakkaldan satın alınır bir nesne imiş gibi, ter ter tepinerek istiyorlardı (Ayverdi 2009: 59).
11. Birer tipik şarklı sanatkâr olan Abdürrezzak, Hasan ve nihayet Nâşid gibi tuluat üstatları, espriyi ve zekâyı şahlandırmış bu popüler sahne adamları, ancak kıymetleri sağlam ve oturmuş bir cemiyetin mahsulü olabilirdi (Ayverdi 2009: 115).
12. Ne ki, bildiği hikâyeler birkaç bini bulan bu popüler zekâlı sanatkârlar hafızalarının hazinesini çıraklarına geçirirken, kabdan kaba boşaltılan sular gibi, azala azala, döküle döküle bu gün elde avuçta bir şey kalmamıştır (Ayverdi 2009: 116).
13. Padişah ihsanları yetmiyormuş gibi, bir gün, eskiyen elbisesinin yerine bir yenisini tedarik etmektense bu külfeti, devrin meşhur ganîlerinden birinin üstüne yıkmayı daha uygun görerek, serveti gibi keremi de dillere destan olan Abdullah Çelebi'ye bir manzum arıza yazdı (Ayverdi 2009: 118).
14. Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş devirlerindeki din ve iman anlayışı, başta devlet otoritesi, hukuk, idare, cemiyet ve kültür müesseselerinin bütününe kol kanat germiş bir hami kuvvet; sanat, örf ve âdetler şebekesini besleyen ve renklendiren tükenmez bir kaynaktı (Ayverdi 2009: 138).
15. Hariçten gelen metotlu ve planlı bir taarruzla imanına su katılan cemiyet, derhal parçalanma ve dağılma alâmetleri gösterir hâle geldi (Ayverdi 2009: 139)
16. Çünkü sevmek, onun hayat tezgâhını işleten hemen de tek buyruk tek kuvvetti (Ayverdi 2009: 154).

17. Cemreler düşüp yazı muştulayan bahar alâmetleri belirlediği günler, sokaklarda: "Asmalar budââyım!" diye bağırarak geçer olan Arnavut bahçıvanların gür sesleri, yüzünü kıştan yazaya döndürmüş mevsimin habercisi demektir (Ayverdi 2009: 158).
18. Esasen kendisinin de ne mazisini saklamak ne de, bugünkü refahlı hayatı buluncaya kadar geçirmiş olduğu sıkıntıları, ağyarın gözünden irak tutmak hatırından geçerdi...(Ayverdi 2009: 172).
19. Devir, Üçüncü Ahmed zamanına geldiğinde, ikbalinin son basamağına çıkmış olan Kâğıthane, gerçekten de Tavanlı Köprüleri, Çeşme-i Nurları lâle tarhları, gül bahçeleri, kasırları, Cedvel-i Sîmleri ile artık bir cennetti (Ayverdi 2009: 178).
20. Onun için de istediği zaman yukardan aşağıya bakabildiği gibi, gene isteyince aşağıdan yukarıyı seyredebilirdi (Ayverdi 2009: 189).
21. Bazen, tezgâh başında ayaküstü içip, hafif mezelerle iktifa eden geçiciler de olursa, bunlar içerde uzun zaman kalıp meyhane âlemi yapamazlardı (Ayverdi 2009: 200).
22. Amma ev halkının cemiyet kaidelerine ve muaşeret üslûbuna istediği gibi intibak etmesinde büyük yardımını gördüğü kimse, karısı Nazlı Hanım'dı (Ayverdi 2009: 215).
23. Camiye gideceği zaman asasıyla sürüsünün etrafına bir çizgi çekerek bırakır öyle gidermiş (Ayverdi 2009: 218).
24. Kızın bu ciddî karan karşısında harekete geçen aile de, emektar dadıya Çarşıkapısı'nda yedi odalı bir ev ile Kapalıçarşı'da da bir dükkân satın alarak geçimini temin etmişlerdi (Ayverdi 2009: 222).
25. Dünyanın en refahlı devrinde ve memleketin en geniş evinde büyümüş olmasına rağmen, şaşılacak derecede hesaplı idi (Ayverdi 2009: 222).

26. Şu halde bir çeşit nüfuz yansında olduğu bu kadının, rüzgâr gibi eseri görülüp kendi hissedilmeyen buyruklarıyla pek âlâ da içten içe mücadele etmeye hakkı vardı (Ayverdi 2009: 239).
27. Fakat bir asır evvel koca bir servet demek olan bu parayı almak nasip olmayacaktı (Ayverdi 2009: 259).
28. Şu halde kütlelerin eline sahteyi gerçekten ayırt edebilecekleri bir bilgi endazesi, bir tarih şuuru, bir mukayese malzemesi vermek lâzımdı (Ayverdi 2009: 279).
29. Zîra susmayanın ya da iktidarın ağzıyla konuşmayanın cezasının, ip veya kurşun olduğunu, artık çocuklar dahi bilmekte idi (Ayverdi 2009: 279).
30. Fakat gönülden gönüle seken bu genç adam, dayısı Kemal Bey gibi dünyalık uğruna dünyayı kendisine de etrafına da zehir edecek edna yaratılıştaki bir kimse değildi (Ayverdi 2009: 298).
31. Şöyle ki, uzun seneler geçip de Ata Bey sıkıntıya düşer olunca, satacak bir şeyler arar (Ayverdi 2009: 321).
32. Fakat dışarıda bekleyenlere bu iki üç dakika bile saatler sürmüş gibi uzun gelirdi (Ayverdi 2009: 325).
33. Ders çalışan çocuklar için saklanan ve ancak idare kandiline yetebilecek petrol, bilhassa dikkat ve ihtimamla muhafaza edilirdi (Ayverdi 2009: 349).
34. Onun için de yamadan kalkmayan pabuçları dahi altın saklar gibi muhafaza etmek çaresizdi (Ayverdi 2009: 349).
35. Hele etrafında dolaşan kalabalık, keyfini büsbütün arttırıyordu (Ayverdi 2009: 415).

5.3.SIRALI CÜMLE

Araştırmacılar tarafından ortak fikre varılamayan bir konu da sıralı cümlelerdir. Bazı araştırmacılar eserlerinde sıralı cümle üzerinde durmazken bazıları ise sıralı cümleyi birleşik cümlenin içine almışlardır.

Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi adlı kitabında yapı bakımından cümleleri basit ve birleşik olmak üzere iki ana bölüme ayırmış, sıralı cümleye yer vermemiştir (Ergin 2012: 401-407).

Vecihe Hatiboğlu, “Türkçenin Sözdizimi” adlı eserinde, “Anlam yakınlığıyla bağlanmış tümcelere sıralı tümce denir, birleşik ya da girişik tümceler de sıralı tümce oluşturur.” demiştir. Unsurlarının ortak olup olmaması durumuna göre sıralı cümleyi bağımlı sıralı ve bağımsız sıralı cümle şeklinde ikiye ayırmıştır. Sıralı cümlelerin bazılarının basit, bazılarının birleşik, bazılarının girişik bazılarının da kesik veya devrik cümle olabileceğini ifade etmiştir (Hatiboğlu 1972: 155-158).

Tahsin Banguoğlu, “Tümleme Birleşik Cümle” başlığı altında sıralı ve bağlı cümle ayrımı yapmayıp “Çeşitli anlam ilişkileri olan iki yargının bir bağlamla birleşerek meydana getirdikleri cümlelere” bağlam cümlesi adını vermiştir (Banguoğlu 2004: 554-562).

M. Kaya Bilgegil, Türkçe Dilbilgisi adlı eserinde sıralı cümleyi, birleşik cümlenin bir türü olarak “anlam yakınlığı olan müstakil cümlelerin noktalama işaretleri ve fiilimsilerle birbirine bağlanmasından oluşan cümle” şeklinde değerlendirmiştir. Bilgegil; sıralı cümlenin hem basit cümlelerden, hem temel cümlelerden, hem yan cümlelerden, hem de girişik cümleler ile şartlı cümlelerden meydana gelebileceğini söylemiştir (Bilgegil 1984: 73-98).

Bir kısım araştırmacılar sıralı ve bağlı cümleyi ayrı bir cümle çeşidi olarak tanıtmışlardır. Bazı araştırmacılar ise bağlı ve sıralı cümleyi beraber inceleyip bağlı cümleye değinmemişlerdir.

Hikmet Dizdaroğlu, Tümce Bilgisi adlı kitabında sıralı cümleyi “Bağlanışlarına Göre Tümce Türleri” maddesinde incelemiştir (Dizdaroğlu 1976:223-247).

Haydar Ediskun, Türk Dilbilgisi adlı kitabında sıralı ve bağlı cümleyi “Biçimlerine Göre Cümleler” maddesinde incelemiştir (Ediskun 2010: 386-389).

T. Nejat Gencan, Dilbilgisi adlı eserinde sıralı ve bağlı cümleyi “Bağımsız nermelerden Birleşmiş Tümce” maddesinde incelemiştir (Gencan 2007: 159).

Bu tanımlardan sonra sıralı cümleyi şöyle tarif edebiliriz: Bağımsız cümlelerin, aralarındaki anlam ilişkisinden dolayı virgülle ya da noktalı virgülle art arda sıralanmasıyla oluşan cümlelerdir. Sıralı cümleyi oluşturan cümlelerin her biri yapı ve anlam bakımından farklı özellikler taşıyabilir. Bağımlı sıralı ve bağımsız sıralı olmak üzere iki kısımda incelenir.

5.3.1. BAĞIMLI SIRALI CÜMLE

ge ve anlam ortaklığı bulunan cümlelerdir (zkan ve Sevinçli 2011: 209)

1. Ne iş hayatında ne dostları ve akrabaları arasında, kendisini aşan, düşünce ve kararlarına mukavemet eden varlıkların tutunmasına meydan vermez, hemen bir kenara itiverirdi (Ayverdi 2009: 10).
2. Hilmi Bey, ağabeyisinin dillere destan serveti ve akıllar durduran saltanatlı yaşayışı karşısında ezici bir sktla susar, buna rağmen, ailenin ve an'anenin gerektirdiği hürmet ve itibarda da kusur etmezdi (Ayverdi 2009: 10).
3. Gerek Hilmi Bey'in oğlu ve kızı, gerek Bâise Hanım'ın çoluğu çocuğu konağa gelir gelmez harem kapısından girerek doğruca Efendi'nin odasına çıkar, el öperek bir kenara otururlardı (Ayverdi 2009: 15).
4. Onun için de İbrahim Efendi hayatı boyunca kadını, güzel, şh zeki, alımlı ya da saf, durgun, silik diye iki ayrı sınıfa blmemiş; biraz yüzüne bakılan oldu mu odasına alıvermişti (Ayverdi 2009: 17).

5. Paşa, Mısır Valisi iken Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oyununa gelerek idarî bir hezimete uğramış ve İstanbul'a canını dar atmıştı (Ayverdi 2009: 21).
6. Öyle ki çubukdar, elinde doldurduğu uzun çubuk, diğer elinde pirinç tabla, misafirin veya efendinin önüne dikkatle yaklaşır ve edepli olduğu kadar hesaplı bir hareketle de diz çökerdi (Ayverdi 2009: 28).
7. Lâkin kahveci cariyeler, tevzi bittikten sonra hemen salondan çıkmazlar, bir kenara çekilip, misafirlerden kahvelerini tazeletmek isteyenlere tekrar ikram etmek üzere beklerlerdi (Ayverdi 2009: 32).
8. Kocasının, çocuklarının, evinin ve muhitinin üstüne daima gözü açık, dikkatli ve uyanık olan Zekiye Hanımefendi, hiçbir işi oluruna bırakmaz; vazife ve mesuliyetlerinin yükü altına bizzat girer ve her birini kontrolü altında tutardı (Ayverdi 2009: 33).
9. Böylece de büyük kütle, kudretli bir hükümdarın arkasında kıtalar fethetmiş ve kudretli idareciler etrafında mesut olmuştur (Ayverdi 2009: 35).
10. Öyle ki, ibadethaneyi merkez alıp onun etrafında birleşerek örgüleşmekten haz duymuş; bir yandan ona sokularak kuvvetini tazelerken, bir yandan da kendi taze kuvvetiyle ona destek olmuştur (Ayverdi 2009: 36).
11. Kızdı, kınadı, şaştı, hatta biraz da korktu (Ayverdi 2009: 50).
12. Fakat asla ibret almadı, asla uyanıp kendine gelmedi (Ayverdi 2009: 50).
13. Birleşti, anlaştı, yaklaştı ve çığlar gibi büyümüş kuvveti ile her fırsatta İmparatorluğun üstüne yüklendi ve ezebildiği kadar ezdi (Ayverdi 2009: 52).
14. İşini bitiren herkes bir boy oraya uğrar dinlenir, eğlenir, konuşur, şakalaşır ve gene vazifesi başına dönerdi (Ayverdi 2009: 62).
15. Pek gülmez, söylemez müşteriye dil döküp hatır kollamaz, lâkin malın temizini, iyisini, hilesizini satarak işini yürütürdü (Ayverdi 2009: 68).

16. Hareme de selâmlığa olduğu kadar destursuz girip çıkar, uşaklarla hoş beş ederken, kalkar içeri gidip kalfalarla şakalaşır; kızların dizleri dibinde otururdu (Ayverdi 2009: 72).
17. Büyük damat Doktor Salih Bey, kendisini Efendi'nin makbul ve mutlak vekili kabul eder, bu zanna dayanarak kudret sahasını genişletme mücadelesine hız verir, netice itibariyle de kendilerinin olduğu kadar evin de huzurunu bozardı (Ayverdi 2009: 77).
18. Onunla iftihar eder, tatmin bulur, gururlanır ve kızının aklıyla, zekâ ve iradesiyle açıkça öğünürdü (Ayverdi 2009: 78).
19. Yalnız babası gibi ölçüyü, endazeyi elden bırakmayan hâkim tavırları, kendisiyle akraba ve dostları arasına devamlı mesafe koyar, en yakınlarıyla dahi bir resmiyet perdesi arkasından temas ederdi (Ayverdi 2009: 78).
20. Meddah elbiseyi alır; fakat bir kat daha koparmak için yeniden manzum bir kıt'a yazıp yollamaktan geri kalmaz (Ayverdi 2009: 118).
21. Bilhassa cami, ramazan aylarında, soluk alır gibi her kapısından yüzlerce insanı alıp verir, doldurup boşaltır ve sanki bu suretle de yaşama gücünü sağlamış olurdu (Ayverdi 2009: 125).
22. Şu bayram günleri, o da bayram yerine koşan akranlarıyla beraber olmayı ne kadar ister, fakat söyleyemezdi (Ayverdi 2009: 131).
23. Çok defa Kâtibe, Sâbire Hanım'ın karşısına geçerek bu eğlence yerlerini ve eski âdetleri anlattırıp dinler böylece de sanki konağın içine, daha doğrusu ailenin üstüne çökmüş o tatlı su frengi kokusundan kurtulmuş gibi olur, içi açılıp keyiflenirdi (Ayverdi 2009: 132).
24. Gece yatağına girdiği zaman gene geçmişlerine Fatiha okuyor, yeni bir elbise giydiği zaman, gene Besmele çekiyor, fakat alaya alınmak, küçümsenmek korkusuyla maçlarını da muamelelerini de, yardan ve ağyardan saklamaya gayret ediyordu (Ayverdi 2009: 162).

25. Vâsıf Bey sözün istikameti tulumbaya ve tulumbacılığa temas edecek olursa heyecanlanır, tok ve ahenkli sesi, düzgün ve muntazam ifadesiyle âdeta tulumbacılığın tarihçesini çizerdi (Ayverdi 2009: 192).
26. Mahalle tulumbaları, mahallenin güçlü kuvvetli delikanlılarının bu hizmete gönüllü olarak katılmaları ile meydana gelmiş, iyi işleyen, civar ve komşu semtler rekabetinden hız alan bir teşkilat olmuştu (Ayverdi 2009: 193).
27. Mademki hürdü; işte bu hürriyetine dayanarak olduğu yerde kalmayı tercih ediyordu (Ayverdi 2009: 221).
28. İşte genç adam, bu talihsizlik demlerinde etrafında kimseyi istemez, yalnız içki, musiki ve tabiatla haşır neşir olurdu (Ayverdi 2009: 229).
29. Zîra o, hiç bir meselede hiçbir defa güzeli bırakıp çirkine gitmemiş, iyi dururken kötüye rağbet eylememişti (Ayverdi 2009: 252).
30. Fakat bırakacaktı; mecburdu (Ayverdi 2009: 293).
31. Halli vakitli ailelerde bir soygunun elinde buhurdan, diğerinin elinde gülabdan, olduğu halde davetlilere güzel kokular ikram ederek soygun odasına alır, yaşmağını feracesini ya da çarşafını çıkararak bohçalara koyar ve misafiri gelinin bulunduğu odaya götürerek mevkiine uygun bir yere oturturlardı (Ayverdi 2009: 326).
32. Ancak işlerin sarpa sardığı ve altından kalkamayacağı müşküllerle karşı karşıya geldiği zamanlar, iyi niyetinden şüphe ettiği kâhyayı atıp, yerine bir başkasını getirmekle bir müddet nefes alıyor; daha doğrusu, bu tebeddülün, bütün çatalı işlerini düzeltereğine kendini inandırıyor (Ayverdi 2009: 360).
33. Yaşı yetmiş beşi bulmuş olan Şevkiye Hanımefendi, gençliğinde Şehzâdebaşı ile Beyazıt arasındaki yokuşu çıkamaz, hemen dudakları tırnakları morarırken şimdi ister istemez adliye koridorlarında, avukat yazıhanelerinde dolaşüyor, merdiven iniyor, merdiven çıkıyor ya da çarşıya pazara gidip bir gümüş kupa

bir altın iğne satmak için dükkân dükkân dolaşiyor, fakat bütün bu ıstıraplı yorgunluklara rağmen ne dudakları ne tırnakları morarıyordu (Ayverdi 2009: 393).

34. Adam, her gün kapıya geliyor, kaba, haşin ve edep dışı sözlerle bağırıp çağırarak parasını istiyordu (Ayverdi 2009: 399).

35. Bir an, hafiften sendeledi ve hızla kapıya doğru fırladı (Ayverdi 2009: 404).

5.3.2.BAĞIMSIZ SIRALI CÜMLE

Cümleler arasında anlam ilişkisi olduğu halde hiçbir ortak ögesi olmayan cümlelere denir (Özkan ve Sevinçli 2011: 215).

1. Hemen her ihtiyarla aralarında kuruluveren yakınlık ve sıcaklık bağı, bu heybetli adamla kendi arasında bir türlü teessüs etmemiş, böylece de hiçbir zaman kaynaşmamışlardı (Ayverdi 2009: 13).
2. Bu iş için de sergerdelere imkânlar tanımış; fakat ulufeleri geciken bu sergerdeler de, Kavalalı'nın tahrikiyle ayaklanıp Defterdar Recâî Efendi'yi öldürmüşler; Hüsrev Paşa ise kaçmaya muvaffak olmuştu (Ayverdi 2009: 22).
3. Fakat iki padişaha hizmet eden ve en yüksek devlet kademelerinde çalıştıktan sonra nihayet sadarete gelen Hüsrev Paşa'nın siyâsî tarihimiz içindeki şahsiyeti tahlil ve îzah edilirken, tarih, Zekiye Hanımefendi diye bir gölge tanımayacak ve genç kadın da, gerçekten bir gölge gibi, zaman ve mekân sisleri içinde silinip gidecekti (Ayverdi 2009: 23).
4. Ama ağalar, herhangi bir sebeple Efendi'nin gecikeceğini biliyorlarsa kahveden sonra şerbet gelir, o zaman misafir, Efendi'yi sorar ağalar da âdeta özür diler bir eda ile beklemenin boşuna olduğunu hissettirirlerdi (Ayverdi 2009: 67).

5. İşte seneler geçiyor ve pembe dudaklı bir yavru, bu kekre bu buruk aile çeşnisine bir tat getiremiyordu (Ayverdi 2009: 90).
6. İmparatorluğun bütün vilâyetlerinde, defterdarlar, muhasebeciler, mal müdürleri gibi maliye nezaretine bağlı daireler, seçkin bir kadro ile zabıtaya yardım ettiği halde, İbrahim Efendi'nin damadı bulunamıyor, bu defa da kocasının yokluğu ile çılgına dönen Küçük Hanım, sanki bir müddet evvel ihanet acısıyla ter ter tepinen kendisi değilmiş gibi:"Ah gelse, bir gelse, kiminle isterse onunla eğlense..." diye ağlıyordu (Ayverdi 2009: 95).
7. Yusuf Bey'in kaçma hadisesiyle, zevklerinden sürurlarından, sağılmış bir yumak gibi gevşeyip yayılmış olan Salih Bey grubu şaşırılmış, Efendi'nin bu ciddî tutumu, ihtiyatsızca kendilerini ele veren kafadarları yeniden derleyip toparlayarak bir köşeye sindirmişti (Ayverdi 2009: 98).
8. Otuz ramazan, teravih kıldırmak üzere güzel sesli bir imam tutulur ve konak halkından başka, civardan isteyen herkes, camiye gidecekleri yerde buraya gelebilirlerdi (Ayverdi 2009: 105).
9. Her zaman parayı pul olarak görmüş, bir eliyle aldığı, daha cebine girmeden, öteki eliyle yerini bulmuştu (Ayverdi 2009: 148).
10. Bu arada da kâğıt, sıcak suya batırıldıktan sonra, yumurta akı ve şapla terbiye görür; bütün bu ameliyeyi geçirdikten sonra da soğumuş ahar, kâğıda sürülürdü (Ayverdi 2009: 151).
11. Çok defa günler haftalar aylar ve hatta yıllar süren bir yazı tamam oldu mu, murakka gerilir, ebru yapıştırılır, altın yaldızla cetvelleri çizilir ve nihayet sıra tezhibine gelirdi (Ayverdi 2009: 153).
12. Öyle, haftalar ve aylarla süren devamlı eğlenceler kalmamış, ihtiyar yağlıkçının "Sultan Ahmed Hân-ı Sâlis" devri dediği o ihtişamlı varlıklı çağ kapanmış; artık bu zevk ve sefa asırlarından artakalan mirasın bakiyesiyle avunulur olmuştu (Ayverdi 2009: 175).

13. Nöbet kimin konağında ise, gündüzden telâş başlar, şerbetler ezilir, bozalar ısmarlanır, yemiş tepsileri hazırlanırdı (Ayverdi 2009: 205).
14. Üstelik kalabalık kapı halkı arasında sık sık zuhur eden hastalık vak'alarında, ağalardan biri İbrahim Efendi konağına gönderilerek doktor Salih Bey davet edilir, böylece de İbrahim Efendi'nin selâmlığı ile İbrahim Paşa'nın haremi arasında bir çeşit mahremiyet rüzgârı dolaşırdı (Ayverdi 2009: 212).
15. Allah ömür versin, babası baba idi; lâkin ne konağı, ne de çocuğu bırakıp surdan şuraya giderdi (Ayverdi 2009: 221).
16. Faraza bir gün İbrahim Efendi'nin boş bulunarak ağzından kaçırdığı bir söz, Hilmi Bey'i son derece sinirlendirmiş, fakat gene de karşılığı, terbiye dışı cevap olmamıştı (Ayverdi 2009: 243).
17. Birinci kat hizmete tahsis edilmiş; ikinci kat misafire, yemeğe ve oturmaya ayrılmıştı (Ayverdi 2009: 250).
18. Daima iştahsız olan, evin bu nazlı kızı, hiçbir meselede şımarıklık nedir bilmediği halde, yemek hususunda mutlaka istediğini yaptırır; daha doğrusu yememek hususunda direndiği kadar, etrafındakiler de: "Aman çocuk üzülmesin..." diye onu keyfine bırakırlardı (Ayverdi 2009: 252).
19. Elbette gün olur, bu iş de düzene girerdi (Ayverdi 2009: 268).
20. Nihayet ümitleri, intizarları boşa çıkmaz ve Nazmi Bey, seneler sonra da olsa, gene evine dönerdi (Ayverdi 2009: 297).
21. Konak, her celseden sonra bir Kemal Bey hikâyesini parmağına dolar, fakat aradan birkaç gün geçtikten sonra Kemal Bey de, dava etrafında yarattığı sahneler de unutulur (Ayverdi 2009: 298).
22. İbrahim Efendi konağı bu bakımdan pek cömert sayılmazsa da, gene de şehrin orasında burasında mekân tutmuş, çoluğa çocuğa karışmış bir hayli çırakları vardı (Ayverdi 2009: 301).

23. Doğan gider, ölen gider; adak adanır, kurban kesilir, sadaka verilir, mum dikilir, sebil açılır; hayır hasenat sel sel, yer yer taşıp dökülür (Ayverdi 2009: 313).
24. Gerçi evin oda adedi azdı; fakat binanın kapladığı saha gibi bu odalar da geniş ve ferahtı (Ayverdi 2009: 317).
25. Arkadan tatlı takımı içinde lohuk gelir, daha sonra da kahve ve şerbet ikram olunurdu (Ayverdi 2009: 326).
26. Fakat düğün sahibinin bütçesi ne kadar dar ve mütevazı olursa olsun, hokkabaz şarttı (Ayverdi 2009: 326).
27. İncirler, cevizler olmuş, sonbaharın sayılı fırtınaları yaklaşmıştı (Ayverdi 2009: 332).
28. Buna rağmen bir hükümet darbesi ile iktidarı ele geçirmeye muvaffak oldular ve Gazi Ahmed Muhtar Paşa da kabineyi kurdu (Ayverdi 2009: 333).
29. Meselâ Kökçü Halil Efendi'nin bir oğlu Çanakkale'de şehit düşmüş; öteki de yaralı olarak Gümüşsüyü Hastahânesi'ne getirildiğinin haftasında iki ayağı birden kesilmişti (Ayverdi 2009: 350).
30. Fakat bu işler hiç de söylendiği gibi azla buzla kapanmıyor, etek dolusu para sarf etmeden işin içinden çıkılamıyordu (Ayverdi 2009: 361).
31. Ancak bu suretle gelir artar ve ailenin de yüzü gülerdi (Ayverdi 2009: 367).
32. Emlâk ipotek edilmiş, fakat elde edilen para yüksek faizle hiçbir tarafa verilmemiş, doğrudan doğruya kâhyanın cebine girmişti (Ayverdi 2009: 374).
33. Bir gün Zâim Bey, Âsaf hakkında getirdiği isnatlarla dolu vesikaya dayanarak bu ana oğlun tehlikeli mahlûklar olduğunu ve behemehâl konaktan uzaklaştırılmaları îcap ettiğini söylediği ve kendisi de kâhyasının bu tavsiyesini bir emir sayıp işin icâbına baktığı zaman, safdil kardeşi nasıl ter

ter tepinip kıyametleri koparmış, aylarca, kimseler öfkesinin önüne geçip yatıştırıramamıştı (Ayverdi 2009: 375).

34. Lâkin tedavi ve ihtimam, hastada cevap bulamıyor ve doktorlar her defa biraz daha üzgün olarak odadan çıkıyorlardı (Ayverdi 2009: 384).

35. Böylece de aylar geçti ve nihayet tecrübeli kimseler işin bu tertipte devam edemeyeceğine karar vererek ortası açık bir şilte ve karyola tedarik etmek suretiyle meselenin hallini düşündüler (Ayverdi 2009: 423).

5.4.BAĞLI CÜMLE

Birbirlerine cümle başı bağlaçları ile bağlanan cümlelere bağlı cümle denir. İki cümle arasında sebep, sonuç, şaşırma, benzerlik gibi çeşitli anlam ilişkileri kurarlar. Kimi araştırmacı bağlı cümleyi tek başlık altında incelerken, kimi de sıralı cümleyle beraber ele almıştır (Özkan ve Sevinçli 2011: 218). Ediskun biçimlerine göre cümleleri iki kısma ayırıp bağlı cümleyi buraya dâhil etmiştir (Ediskun 2010: 387). Karahan bağlı cümleyi “Cümlelerin bağlanma şekilleri” başlığı altında inceleyerek bağlı cümleyi ayrı bir cümle türü olarak incelemiştir (Karahan 2012: 85-94). Karaağaç cümleyi yapılarına göre ayırıp bağlı cümleyi burada anlatmıştır (Karaağaç 2012: 240).

1. Hilmi Bey sonradan da bu geçmiş hikâyenin hesabını kurcalamamış ve ağabeyisine ölçülü saygısını göstermekte kusur etmemiş. Hatta bu küçük kardeş, İbrahim Efendi'nin serveti dalga dalga kabarıp dağlar gibi yığıldıkça da, bunların, yolunu şaşırıp kardeşinin küpüne akmış ne mene bir varlık olduğunu da araştırmamıştır (Ayverdi 2009: 12).

2. İbrahim Efendi'nin küçüğü, Hilmi Bey'in büyüğü olan Bâise Hanım, ağabeyisinin nazarında, aileye kenarından ilişmesi yetip de artacak fazladan bir insan olup kalmamış olmasını, küçük kardeşine borçluydu. Zîra Hilmi Bey'in, saf ve yavaş bir kadın olan ablasına gösterdiği itibar,

alâka ve şefkat, İbrahim Efendi'nin konağında da onu sıraya koymuş ve hala hanımlığıny teyit ettirmişti (Ayverdi 2009: 15).

3. Pek yakınları dışında, her akraba ve bilhassa her misafir için İbrahim Efendi'yi görmek o kadar kolay işlerden değildi. Bilhassa erkek ziyaretçiler için selâmlık dairesinin teşrifat ve merasimine katlanmak bir zaruretti (Ayverdi 2009: 15).
4. Yeni görüşlere, yeni buluşlara madde ve teknik esasına göre ayarlamaya doğru giden bir dünya karşısında, yerinde sayan devlet ve cemiyet bünyesine çekidüzen verecek otorite, keşke bir Hüsrev Paşa olsaydı. Hâlbuki o da, mensup olduğu klik de, kemikleşmiş klasik ölçülerin dört duvarı arasına sıkışıp kalmış aşırı muhafazakârlıkta direnen kimselerdi (Ayverdi 2009: 21).
5. Haksız da değildi. Zîra Zekiye Hanımefendi'nin esrarlı feraseti, sihirli konuşması, müstesna bir Allah vergisi olan zekâsıyla yarım saat baş başa kalmak, hem benzeri olmayan bir zevk, hem de şahane bir nimetti (Ayverdi 2009: 23).
6. Eski konaklarda çubukçuluk da, zerâfet ve tecrübe isteyen hizmetlerdendi. Öyle ki çubukdar, elinde doldurduğu uzun çubuk, diğer elinde pirinç tabla, misafirin veya efendinin önüne dikkatle yaklaşır ve edepli olduğu kadar hesaplı bir hareketle de diz çökerdi (Ayverdi 2009: 28-29).
7. Az sonra, örgüleri bellerine değen cariyeler, yavaşça içeri girer ve bir ibadet saygısı ile kahve getirirlerdi. Lâkin bu zarf-fincanlar, pek de harcîâlem cinsten değildi (Ayverdi 2009: 29).
8. Misafirin adedine göre bir veya iki cariye sitil örtüsünü getirir, bir başkasının elinde tepsi bulunur; bir diğeri de güğümden fincana kahveyi boşaltır ve nihayet yasemin gibi ak ve yumuşak bir el de bir sihirbaz nefesi tesiri ile dumanını savuran fincanları misafirlere ikram ederdi.

Lâkin kahveci cariyeler, tevzi bittikten sonra hemen salondan çıkmazlar, bir kenara çekilip, misafirlere kahvelerini tazeletmek isteyenlere tekrar ikram etmek üzere beklerlerdi (Ayverdi 2009: 31-32).

9. Hiç kimse bekçi deyip de mühimsemezlik edemezdi. Zira onlar mahallenin asayiş ve inzibatı kadar şeref ve haysiyetinin de canlarıyla başlarıyla hizmetinde idiler (Ayverdi 2009: 37).
10. Konak, her muhtaca kesesinin ağzını açan vergili bir ev olmamakla beraber, kalfalar, aralarında âdeta bir yardım sandığı kurmuşlar kendi harçlıklarını seve seve verdikten başka, hanımları bile yumuşatmışlar fakat asıl akrabalarla konağın hatırlı misafirleri bu ihtiyar Ermeni kadının bütün geçim yükünü üstlerine almışlardı (Ayverdi 2009: 48).
11. İşte Efendi, her ne kadar garp ölçülerine göre yetişip hazırlanmamış bir kimse idiye de, şarklı ve klasik bir devlet adamı gözüyle kendi ufkundan garbı seyrettiği kadar huylanır, hayretlere düşer ve Avrupalı devlet adamlarının boşboğazlığını asla beğenmezdi. Zira Avrupa'da devlet sırrı diye bir şey kalmamıştı (Ayverdi 2009: 52).
12. Hıristiyan Avrupa, Müslüman Türkleri, ne yapıp yapıp el birliği ile yenmeliydi. Nitekim öyle de oldu (Ayverdi 2009: 52).
13. Bu uykulu ve korkulu gidişin tek çaresi, cehaletle güreşmek ve onu yenmektir. Lâkin Avrupa, Osmanlı İmparatorluğu'nun ölüm fermanını yazmıştı (Ayverdi 2009: 57).
14. Efendi'nin evde olmadığını hemen söylemez, misafir oturduktan sonra kendi de gider kapı yanında el bağlayıp divan durur; ancak sorulursa cevap verir, bir başka ağa kahve getirinceye kadar da vaziyetini hiç değiştirmezdi (Ayverdi 2009: 66).
15. Kahveden sonra Efendi haremden selâmlığa çıkmış ya da sokaktan gelmişse haberci ağa içeri girerek evvelâ misafiri etekler sonra da teşrifatla alıp Efendi'nin yanına götürürdü. Ama ağalar, herhangi bir sebeple

Efendi'nin gecikeceğini biliyorlarsa kahveden sonra şerbet gelir, o zaman misafir, Efendi'yi sorar ağalar da âdeta özür diler bir eda ile beklemenin boşuna olduğunu hissettirirlerdi (Ayverdi 2009: 66-67).

16. Bekçiler için gündüz, çalışma saati sayılmazdı. Hatta şehrin herhangi bir yerinde yangın dahi olsa, sokakları dolaşıp ucu demirli sopalarını kaldırım taşlarına vurarak; bir mahalleden bir mahalleye ulaşan gür sesleriyle: "Yangın var!" diye bağırmazlardı. Zîra bu alarm işi dahi gecelere mahsus vazifelerdendi (Ayverdi 2009: 71).
17. Yaver, canlı ve neşeli adamdı. Fakat bazı bazı, kimselere hatta kendi gibi bir harem ağası olan Beşir'e dahi açmadığı, hiçbir kapı yoldaşıyla paylaşmadığı bir derdi olmalıydı ki, durulur, düşünür, gamlanır, amma tatlı mizacı gene de imdadına yetişerek çabuk açılırdı (Ayverdi 2009: 72).
18. Eğer sevilme ihtiyacını duysa, sevmesini bilmesi lâzımdı. Hâlbuki ona sayılmak, korku ve menfaat yüzünden de olsa, muhitinin ihtiram yarışı ortasında azametle yaşamak, sevimekten çok daha zevkli gelirdi (Ayverdi 2009: 74).
19. Selâmlıkta, hareme nazaran ince iş daha hafif idiyse de, ayak işi bitip tükenir gibi değildi. Zira Efendi'den başka, iki de damat bey vardı ki, onların da kendi misafirleri, kendi ağaları tarafından başka başka odalarda ağırlandı, böylece de daire hiç boş kalmazdı (Ayverdi 2009: 77).
20. Sarışın, gösterişli ve zekiydi. Lâkin bir bebek olmasına rağmen gerek bakışlarında, gerek kavisli burnunun yüzüne verdiği ifadede gaddarca inkişaf edecek bir hayat kaderinin yazısı okunuyordu (Ayverdi 2009: 80).
21. Bu genç ve yaşlı halayık kadrosu, alınıp sasır makta pek de haksız sayılmazdı. Zîra bu çatı altında hayat o kadar ölçülü, o kadar belirli bir çerçeve içinde cereyan etmekte idi ki, bir hastalığın, hele hasta Şevkiye

Hanımfendi olursa, orada büyük dalgalanışlara sebep olması tabii idi (Ayverdi 2009: 81-82).

22. Bu kararlar Yusuf Bey alkole sarıldı ve böylece de selâmlıkta, geç vakitlere kadar çalıp söyleyen, içip eğlenen bir kalabalık teşekkül ediverdi (Ayverdi 2009: 87).

23. Etrafının tezvirlere uyararak, damadına bu oyunu oynamamalıydı. Zîra kızının ne ölçüde bir çekimsiz mahlûk olduğunu çok iyi bilen ihtiyar maliyeci, damadına bir yaşama payı, bir tahammül gücü tanımanın lüzumuna ciddiyetle inanmış bir kimseydi (Ayverdi 2009: 97).

24. Yusuf Bey, günlerdir bu küçük kasabaya sığınmış, gamı ile başbaşa yaşıyordu. Fakat mizaçgir bir adam olan mal müdürü, kasabadaki bu yabancı misafirin Maliye Reisi'nin kayıp damadı olduğunu anlayınca, ona kâh işret zamanında kâh sohbet arasında sokulup yoldaş olarak hulul etmiş ve evine dönmesi yolunda ne yapmak mümkünse yaparak kandırmıştı (Ayverdi 2009: 99).

25. Sarayın resmî kıssahânı Derviş Eğlence'den başka, bilhassa Cenani, edebiyat kültürü kuvvetli, Türkçe kadar Arap ve Fars dillerinde de manzum söz söyleyebilen zarif, hoşsohbet, nüktedan bir adamdı. Lâkin fazlaca para canlıydı (Ayverdi 2009: 117-118).

26. Etraflarını vekarlan, ciddiyetleri ve kudretli şahsiyetleriyle idare eden kimseler gibi, şehrin merkez yerine kurulup oturmuş olan Beyazıt Külliyesi de, sanki beldenin bir eski cediti, güngörmüş, eyyam sürmüş bir kadim âşinâsı, bir yâr-ı vefakârı idi. Bilhassa cami, ramazan aylarında, soluk alır gibi her kapısından yüzlerce insanı alıp verir, doldurup boşaltır ve sanki bu suretle de yaşama gücünü sağlamış olurdu (Ayverdi 2009: 125).

27. Kalabalıktan ayrılanlar bazen da koku zevkini billur şişeler, fildişi hokkalar içinde etrafa dağıtan misk yağcılarının önünde durur. Zira gül,

karanfil, tarçın, tefârik, misk, amber, hacıyağı birbirine karışarak âdetâ bir devrin kokusunu teneffüs etmek de ayrı bir zevktir (Ayverdi 2009: 127).

28. Şu bayram günleri, o da bayram yerine koşan akranlarıyla beraber olmayı ne kadar ister, fakat söyleyemezdi (Ayverdi 2009: 131).
29. Çocuk yaratılışından gelen bir temkin ve sağlamlıkla, etrafın ölçsüz alâkası yüzünden şımaradı. Fakat her arzusunun kânun hükmünde bulunduğunu da farkında olmadan benimsemesi, günlük hayatında zararlı itiyatlar ve tertipsiz bir gidişin yerleşmesini hazırlamaktan da geri kalmamıştı (Ayverdi 2009: 166).
30. Kâğıthane, Sultan Süleyman ile oğlu Sultan Selim zamanında belki de İstanbul'un en hareketli, en cûşişli eğlence yerlerinden biriymiş. Amma burası ne görmüşse Ahmed Hân zamanında görmüştür (Ayverdi 2009: 176).
31. Üçüncü Sultan Ahmed'in Sâdâbâd'a gelişi demek, başlı başına bir şenlik ve ihtişam demektir. Zîra hünkârın saraydan bir yere çıkması, muazzam bir alayın da yollara düşmesine yol açardı (Ayverdi 2009: 177).
32. Doğumlar, ölümler, evlenmeler hep orada olur; imkân el verdiği ölçüde ev, eğlenceleri de gene içine alırdı. Zîra insanlar henüz yerlerinden yurtlarından soğumamış ve aile müessesesi kapalı sınıf şuurunu kaybederek durağını sokağa, kendi dışına nakletmemişti (Ayverdi 2009: 188).
33. Korkmuştu. Zira çare düşünüp işçisinin boyunu uzatmak, ancak kendi boyundan ona vermek, kendi boyunun kılmasına razı olmak demektir (Ayverdi 2009: 209).
34. İnsandan korkan insanı aldatabilirdi. Fakat Allah'tan korkanın onu aldatmaya kalkışmasına imkân yoktu (Ayverdi 2009: 211).

35. Kıvrak, tertipli, tirendaz bir kadından daha titiz olan Cemal Bey'e, yalnız el işi değil, ev işi beğendirmek de kolay değildi. Keza, görgü, muamele ve terbiye bahsinde de huysuz denecek kadar dikkatli ve kusurları, eksikleri, bilhassa lâubalîlikleri affetmeyen bir mizaca sahipti (Ayverdi 2009: 214).
36. Cemal Bey için teneffüs ettiği hava kadar aslî bir yaşama şartı olan disiplin şuuru ile dürüstlük, çatısının altında da mübalâğa ile ifade bulmuş meziyetlerdi. Amma ev halkının cemiyet kaidelerine ve muaşeret üslûbuna istediği gibi intibak etmesinde büyük yardımını gördüğü kimse, karısı Nazlı Hanım'dı (Ayverdi 2009: 215).
37. Kocasını sevmemiş, fakat sonsuz bir sadakat ve saygı ile bağlanmıştı (Ayverdi 2009: 215).
38. İyi ki genç kadının akliselimi araya girmiş de, o iki masum insan hakkında reva görülen bu iftirayı kurcalamamıştı. Zira Cemal Bey bu türlü lâubalilikten ne kadar uzak ve iffetli ise, İkbal Kalfa da ismet ve sadakatin ta kendisi idi (Ayverdi 2009: 220).
39. Onun için de bu görüş ve duyuş farkından büyük kardeşin büyük evi, küçük kardeşin küçük evinin mantığına içten içe dudak bükerek, fakat tenkitlerini açıkça yapıp sözü ayağa düşürmemeye dikkat ettiği için de, aile münasebetlerinde bir saygısızlık, düzensizlik, hele mütecaviz ve alenî bir çekişme asla olmazdı (Ayverdi 2009: 242).
40. İbrahim Efendi'nin kulağına Neveser Kalfa kanalıyla gelen bu havadis, her ne kadar Meclis-i Maliye Reisi'nin kadimden gelme kazanç politikasına tesir etmemişti. Amma kardeşinin bu sert ve alt edilmez direnmeleri karşısında içine düşen o muammalı ezanın gene dalga dalga yüreğine çarpmasına da mâni olamamıştı (Ayverdi 2009: 244).
41. İşittikleri güçlerine gitmekle beraber, bir yandan da için için "acaba" demekten kendilerini alamıyorlardı. Zîra bu hükümlerin hemen hepsi, ayrı

kelimelerle söylenmiş fakat aynı kapıya çıkan müşterek bir karardı (Ayverdi 2009: 255).

42. Kalfalar için, bir eski kapı yoldaşın evine gitmekteki keyif, başka hiçbir zevkte bulunmazdı. Zira çoluğa çocuğa karışmış bir arkadaş evinde kendi istikballerini görmek, günün birinde kendilerinin de böyle bir çatı altına gelin gelmelerini düşünmek demektir (Ayverdi 2009: 302).
43. Şâyeste Hanım'ın kocası, Kökçü Halil Efendi gibi zengin adam değildi. Amma kimseye de muhtaç sayılmazdı (Ayverdi 2009: 316).
44. Gerçi evin oda adedi azdı; fakat binanın kapladığı saha gibi bu odalar da geniş ve ferahtı. Bahusus alt kattaki taşlık ile üst kattaki sofa, âdeta evin ruhunu teşkil ederdi (Ayverdi 2009: 317).
45. Kendisiyle "cimri, aptal.." diye alay edenlere kulak dahi asmadan, bildiğini okumakta devam ederdi. Çünkü gece ile gündüzü nasıl fark ediyor ve ayırt edebiliyorsa, kendisinin de cimri olmadığını öylece biliyordu (Ayverdi 2009: 319).
46. İbrahim Efendi konağında iken gördüğü gelinlerin başlarında zülf-i arus, parmaklarında divanhane çivisi, hidiv donanması, tek taşlar, damla yakutlar, zümrütler, göğüslerinde çark-ı felekler, kabak çiçeği, menekşe ve başak iğneler; boyunlarında akarsular, gerdanlıklar, kulaklarında salkım, dut ve gül küpeler vardı. Hâlbuki kendi mahallesinin gelinleri, en kabadayısı, bir elmas iğne ve birkaç bilezikten ibaret ziynetleri ile onların yanında ne kadar sâde kalırdı. Amma gene de mesut gene de memnundular (Ayverdi 2009: 323).
47. Kocasına her zaman "Efendi efendiciğim" diye hitap eder, fakat kırk yılda bir araları şekerrenk olacak olursa "Emin Efendi" derdi (Ayverdi 2009: 330-331).

48. İttihatçılar oyuna gelmişlerdi amma bu mağlûbiyetin öcünü almakta gecikmeyecekleri muhakkaktı. Zîra inisiyatif gene ellerinde bulunuyordu (Ayverdi 2009: 333).
49. Şâyeste Hanım hem ağlıyor, hem söylüyor ve hem de hanımlarının şu yürekler acısı hâllerine sanki kendisi sebep olmuş gibi yüreğini ezen bir utanma hissediyordu (Ayverdi 2009: 396).
50. Şevkiye Hanımefendi'nin ölümüyle de ailenin başı gene dertlere girmişti. Şöyle ki, gerek müesseselerden gerek şahıslardan alıp da ödeyemediği dağ dağ, yığın yığın borçlar ve hatta üç ayda bir Salih Bey'den aldığı dul maaşının bakiyesi, hukuken birinci derece vârislerinden isteniyordu (Ayverdi 2009: 428).

5.5.ARA SÖZLÜ (CÜMLELİ) CÜMLE

Cümleden çıkarıldığında bir eksiklik veya bozulma meydana getirmeyen; açıklama ve bilgi ifade eden cümlelerdir. Ara söz; iki virgül arasında, parantez içinde ya da iki çizgi arasında verilir (Özkan ve Sevinçli 2011: 221).

1. Bunlardan birini bozmaya matuf hareketler ise, cennetin hurileri için dahi olsa, budalalığın tâ kendisi demektir (Ayverdi 2009: 16).
2. İmparatorluğun tarihî gerçeklerini ve an'anevî siyasetini bilmeyen, devlet ve cemiyet bünyesinin îcap ve zaruretlerine vâkıf olmayan bir alay sivri akıllı türedi ve aldatılmış adam, bir hürriyet lafıdır tutturmuşlar, bu uğurda yapmadık hata bırakmıyorlardı (Ayverdi 2009: 59).
3. Zira ona gösterilen bu düşkünlük, bir meziyet ve faziletin bedeli değil, süfli bir zevkin karşılığı idi (Ayverdi 2009: 62).
4. Zîra bu çatı altında hayat o kadar ölçülü, o kadar belirli bir çerçeve içinde cereyan etmekte idi ki, bir hastalığın, hele hasta Şevkiye Hanımefendi olursa, orada büyük dalgalanışlara sebep olması tabii idi (Ayverdi 2009: 82).

5. 1894 zelzelesinden evvel Kapalıçarşı, şehrin en üstün pazarı, en seçme ve nadir kadın eşyasının bulunduğu bir piyasa yeri idi (Ayverdi 2009: 132).
6. Tam beş sene evvel, yaşı otuza bastığı gün, tulumbaya gitmekten tövbe etmişti (Ayverdi 2009: 192).
7. On beş yaşına girmiş bir kızın -hele İbrahim Efendi'nin tek vârisi olursakapısını aşındıranların haddi hesabı olmayacağı tabii idi (Ayverdi 2009: 307).
8. Çalışan kadın ise, dışarıdaki yorgunluğu ne olursa olsun, evini düzenlemek ve bu sıcak çorbayı temin etmek mecburiyetindeydi (Ayverdi 2009: 352).
9. Meğer aydan aya muntazam bir geliri olduğunu bilmek -bu gelir az da olsa- ne rahatlık ne eşsiz bir teminat imiş (Ayverdi 2009: 372).
10. Böylece de İbrahim Efendi'nin yıllar yılı mahsul toplar gibi şehrin en itibarlı semtlerinde tek tek satın aldığı bütün emlâki, oturdukları konak ve köşk müstesna, bu iki hafta içinde Zâim Bey'in üstüne geçti (Ayverdi 2009: 374).

5.6.EKSİLTİLİ CÜMLE

Yüklemi konuşma ve anlatım esnasında söylenmemiş cümlelerdir. Yüklem olmasa da yargı anlamı vardır. Yargının ne olduğu dinleyen veya okuyucunun yorumuna bırakılır (Özkan ve Sevinçli 2011: 222).

1. Tuğralılar, tuğrasızlar, som gümüşler, savatlılar, porselenler, elmaslılar, mineliler, yıldızlılar... (Ayverdi 2009: 62).
2. Karlı, fırtınalı, yağışlı, ayaz İstanbul geceleri... (Ayverdi 2009: 71).
3. Erkek gibi selâmlıkta boy gösteren, kadın gibi haremde dolaşabilen bir ak ve siyah harem ağalar sınıfı meydana getirmiş vahşî ve zalim erkek kıskançlığı... (Ayverdi 2009: 73).
4. Birleştirici, tamamlayıcı bir şey, meselâ sevgi... (Ayverdi 2009: 74).

5. Hereke kumaşları, elbiselikler, sırmalı döşemelikler, şallar... (Ayverdi 2009: 126).
6. Bir başka pavyonda ise, her biri şeker dizisi gibi sıra sıra, renk renk teşbihler... (Ayverdi 2009: 126).
7. Tek inançta birleşmek, tek fikri desteklemek ister gibi, merkez kubbenin etrafını saran yarım ve kenar kubbeler, göz göz olmuş gönüller misali, renkler ışıklar saçan pencereler; kemerlere omuz vermiş muhteşem sütunlar; kuvvetle zarafeti birleştirmiş tunç, demir mermer parmaklıklar, has bahçelerin çiçeklerim düşündüren nakışlar; çiniler, tezhipler, yazılar, oymalar ve işte, haşmetli bir sanatla vecidli bir imanın kurduğu ilâhî Süleymaniye... (Ayverdi 2009: 145).
8. Şartları, kânunları pek herkesin idrakine sığmayan bir sırlı hayat...(Ayverdi 2009: 216).
9. Sabah aydınlığı gibi soluk, fakat ak ve duru bir teri, simsiyah saçlar, simsiyah gözler... Eşi bulunur bulunmaz güzel ve manalı eller... (Ayverdi 2009: 218).
10. Amma ne kadar geç, ne kadar faydasız bir zamanda... (Ayverdi 2009: 375).

II. BÖLÜM

CÜMLE İNCELEMELERİ

1. İbrahim Efendi seksen yaşına rağmen dinç, heybetli yakışıklı ve bilhassa son derece zeki bir adamdı (Ayverdi 2009: 17).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir
- Yüklem yerine göre kurallı cümledir
- Yapısına göre basit cümledir.

2. Mısır Vekili'nin Fındıklı'daki sahilhanesi Sadrazam Hüsrev Paşa yalısıyla hem-hudut bulunuyordu (Ayverdi 2009: 19).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklem yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre basit cümledir.

3. Sofranın en cazip eşyasına gelince bunlar, muhakkak ki kaşıklardı (Ayverdi 2009: 28).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklem yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

4. Hele sandık odalarına girmek evin yasakları arasındaydı (Ayverdi 2009: 44).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

5. Kalfaların odasında ağırlanan ya da bir müddet oyalanıp baştan savulan bu misafirler, ancak yukarıdan çağırıldıkları zaman hanımların yanlarına çıkabilirlerdi (Ayverdi 2009: 45).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

6. Şöyle ki Efendi'nin kanaatine göre garp, bugün bir kudret zirvesinde bulunuyorsa da, ufukta kara kara bulutlar, kesif ve tehlikeli karartıların da beklediği muhakkaktı (Ayverdi 2009: 57).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

7. Sarma ustasının oyununa senelerce aldanmış olan İbrahim Efendi konağı, zamanla tasfiyeye uğrayan her hâdise gibi, bunu da unuttu (Ayverdi 2009: 61).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.

- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

8. Her gelene kahve pişen bu odada, yalnız kalfaların kahve içmeleri âdet değildi (Ayverdi 2009: 63).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumsuz cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

9. Kavrulmuş kahveyi çekilmek üzere dışarıya vermek için bir kalfa, dönme dolabı vurur ve sesi duyan ağa da koşarak dolabın önüne gelirdi (Ayverdi 2009: 69).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre bağı cümledir.

10. Hilmi Bey'in evi, refahla servetin el birliği ile tanzim ve tefriş ettiği bir sanat ve ihtişam galerisi değildi (Ayverdi 2009: 75).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumsuz cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

11. Daha dünyaya gözünü yeni açan bir bebeğe bu muhabbet ve alâka acaba nedendi? (Ayverdi 2009: 83)

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre soru cümledir.
- Yüklem yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

12. Başları önlerinde olan bu dâire halkı arasında, böyle tahlilli mukayeseli ve çizgisi çizgisine doğru haberler aksettirecek kudrette kimse yoktu (Ayverdi 2009: 88)

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumsuz cümledir.
- Yüklem yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

13. Onun için, değil karşı tarafın fesadına âlet olmak, bu işi uyutup göz yummak tek yapacağı iş iken, rakip cephe elini çabuk tutarak Efendi'yi boğuntuya getirmişti (Ayverdi 2009: 97).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklem yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

14. Efendi'nin bu kötü günlerin üstüne bir sünger çekmek kastiyle tasarladığı bir planı daha vardı (Ayverdi 2009: 99).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.

- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

15. O devirde aşk, remizlerin dilsiz diliyle ifadelenir, hızını, kuvvetini, derinliğini, gizliliklerden ve güçlüklerden alan bu mahrem ve yasak sevda, belki de onun için çok hareketli, çok şevkli ve bilhassa dayanıklı olurdu (Ayverdi 2009: 109).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre sıralı cümledir.

16. Bir başka pavyonda ise, her biri şeker dizisi gibi sıra sıra, renk renk teşbihler... (Ayverdi 2009: 126)

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre eksilteli cümledir.

17. Resan, su kaldıran Mısır pirinci gibi, konağın en fazla naz çeken halayıklarındandı (Ayverdi 2009: 129).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir

- Yapısına göre birleşik cümledir.

18. Gerçi henüz imparatorluğun her tarafında, dinin amel kısmı olan ibadet ve ibadethane gürül gürül işliyordu (Ayverdi 2009: 140).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir
- Yapısına göre birleşik cümledir.

19. Bende olmadıkça azat olunamayacağını kabul etmiş bir felsefenin adamı olan Sinan, ancak Hakk'ın bendesi olmakla hürriyetini kazanmış, emniyet ve istiklâl bölgesine iltica etmiş bir sanat anlayışı ile mantıklı ve uçsuz bucaksız ufuklarda at koşturmaya başlamıştır (Ayverdi 2009: 143).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre sıralı cümledir.

20. Tek inançta birleşmek, tek fikri desteklemek ister gibi, merkez kubbenin etrafını saran yarım ve kenar kubbeler, göz göz olmuş gönüller misali, renkler ışıklar saçan pencereler; kemerlere omuz vermiş muhteşem sütunlar; kuvvetle zarafeti birleştirmiş tunç, demir mermer parmaklıklar, has bahçelerin çiçeklerim düşündüren nakışlar; çiniler, tezhipler, yazılar, oymalar ve işte, haşmetli bir sanatla vecidli bir imanın kurduğu ilâhî Süleymaniye... (Ayverdi 2009: 145)

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.

- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre eksilteli cümledir.

21. Son derece ince bir güzel sanatlar kolu olan tezhip, hattata düşen iş değildi (Ayverdi 2009: 153).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumsuz cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

22. İki taraf da bu siperin ardına saklanıp birbirlerine kurşun yağdırmaktan bıkip usanacağı pek de benzemezlerdi (Ayverdi 2009: 155).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumsuz cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

23. Kocası, sarayın doktorlarından beş çocuk babası, yaşlı bir paşa idi (Ayverdi 2009: 164).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre basit cümledir.

24. Bu suretle de madde ile mana, yekpare bir kuvvet hâlinde yürürken, yarattığı üstün, saf ve ince bir medeniyet kervanı, devirler boyunca tozu dumana katarak yol aldı ve nihayet tarihin sisli ufukları arasına düşüp gözden de gönülden de nihan olup gitti (Ayverdi 2009: 186).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre bağı cümledir.

25. Tam beş sene evvel, yaşı otuza bastığı gün, tulumbaya gitmekten tövbe etmişti (Ayverdi 2009: 192).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre ara sözlü cümledir.

26. Takımların ağaları Karakaçan, baş reisleri Ali Reis, ikinci reisleri Kleanti idi (Ayverdi 2009: 195).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre sıralı cümledir.

27. İşte Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan, şevket ve azamet devirlerinin sonuna kadar Müslüman-Türk cemiyetinin içtimaî ve iktisadî adalet yönlerinden

vasıl olduğu ideal zirve, tarihi imrendirecek ve dünyaya örnek olacak kemalli bir seviyeye varmış bulunuyordu (Ayverdi 2009: 210).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

28. Onun için hüküm giyenler, haklarında verilen kararları yadırgamamışlardı (Ayverdi 2009: 224).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumsuz cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

29. Gece olup da şehir, yıldız yıldız ışıqlandığı zamanlarda ise çakıllı bahçe, sanki bir rasat kulesinin çanaklığı vazifesini görürdü (Ayverdi 2009: 236).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

30. Evlât sevmenin yolu, kayıtsız şartsız arzularım yerine getirmek olduğunu zanneden bir muhitte büyümekte bulunan Râtibe'nin boy atan ince ve narin vücudu, çorak ve kurak bir toprağa ekilmiş zayıf bir nebat gibi, asgarî ile kanaat ederek yaşardı (Ayverdi 2009: 252).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

31. Annesinin mantalitesine göre, vefalı ve sadık bir dadısı, iyi bir mürebbiyesi, atı arabası, konağı köşkü olan bir çocuğun nesiyle meşgul olunurdu? (Ayverdi 2009:252)

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre soru cümlesidir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

32. Hâdiseyi bilenler, Halet Hanımefendinin hoşgörülüğü ile devam eden bu dostluk münasebetini az çok yadırgadıkları halde, belki de keyfiyeti serinkanlı bir tarafsızlıkla mütalaa eden tek insan kendisiydi (Ayverdi 2009: 260).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

33. Böyle istiyordu; zira Filistin emperyalizmi adına yıllardır padişaktan koparamadıkları toprakları, bu cahil, bu alaylı, bu gafil adamlardan kolaylıkla alacaklarını biliyorlardı (Ayverdi 2009: 275).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre bağlı cümledir.

34. Gene atlar, arabalar, aşılar, uşaklar işlerinin başında bulunuyorlardı (Ayverdi 2009: 283).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre basit cümledir.

35. Hanımlar bir çırak evine davet oldukları zaman, eski kapı yoldaşlarının vereceği bu ziyafete bütün halayık kadrosu birden götürülmezdi (Ayverdi 2009: 301).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumsuz cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

36. Râtibe Hanım, servisi, türbesi, kabristanı, çeşmesi, sebili her yerden daha bol olan bu semtten, oldu olası çok hoşlanırdı (Ayverdi 2009: 310).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir
- Anlamına göre olumlu cümledir.

- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

37. Onun için de bir bakıma Eyüp, en mahrem, en dokunulmaz köşelerine kadar tecavüz ve istilâya uğrayabilecek metruk, kimsesiz, sahipsiz bir beylik miras gibidir (Ayverdi 2009: 313).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

38. Doğan gider, ölen gider; adak adanır, kurban kesilir, sadaka verilir, mum dikilir, sebil açılır; hayır hasenat sel sel, yer yer taşıp dökülür (Ayverdi 2009: 313).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre sıralı cümledir.

39. Damadın, belki de ilk defa gördüğü karısıyla bu odada ancak, iki üç dakika baş başa kalmak hakkıydı (Ayverdi 2009: 325).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemin yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

40. Yoksa geride bıraktığı o mamur, o zengin, o bakımlı ve medenî âlem, gerçekten de rüya mıydı? (Ayverdi 2009: 336)

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre soru cümlesidir.
- Yüklem yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

41. Acaba cahil oldukları kadar gaddar da olan bu Meşrutiyetçileri şaşırta, gözbağcılık edip doğruyu eğri, eğriyi doğru kabul ettiren sihirbazlar da var mı idi? (Ayverdi 2009: 339)

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre soru cümlesidir.
- Yüklem yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

42. Fakat Râtibe Hanım için, hâdisenin sureta da bir sevinilecek tarafı yoktu (Ayverdi 2009: 350).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumsuz cümledir.
- Yüklem yerine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

43. Akrabaları arasında inşaat ve emlâk meselelerinden anlayanlar yok değildi (Ayverdi 2009: 362).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.

- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

44. Beyefendiler götürsün haini (Ayverdi 2009: 368).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre emir cümlesidir.
- Yüklemine göre devrik cümledir.
- Yapısına göre basit cümledir.

45. Konakta da, her ne söylerse aynı hikmet, her ne yaparsa aynı keramet kabul edilen kimselerden olduğunu daha ilk günlerde teyit ettirmiş bulunduğundan, bu anı seyahatin sebebini de Şevkiye Hanımefendi ne başından ne de sonundan öğrenebildi (Ayverdi 2009: 370).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumsuz cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

46. Bir ara zavallı Küçük Hanım, çarpılmış ve kurumuş vücuduyla Seher'in üstüne yürümek isterken, icra memurları araya girdiler (Ayverdi 2009: 394).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.

- Yapısına göre birleşik cümledir.

47. Sofra başından doyarak kalkan kimse, nasıl zamanla yeniden acıkırsa, başkalarının dertleriyle dertlendiği kadar zevklenen insanoğlunun da aynı dedikodulu mevzua avdet etmesi için yeniden istinasının gelmesini beklemesi lâzımdı (Ayverdi 2009: 422).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

48. Artık, hasta vücuduyla, yattığı yatak, birbirini tamamlayan iki haldaş gibiydi (Ayverdi 2009: 425).

- Yüklemine göre isim cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

49. Fakat ne o, ne de akrabaları, bu külçeleşmiş vücudu yerinden kaldırıp yıkamaya cesaret edemiyorlardı (Ayverdi 2009: 425).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumsuz cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

50. Onun için konağın iflâsı, mücerret ve mevzii bir hâdise mahiyetinde bulunsaydı, nihayet tesiri, çevresini aşmayan ve en sağlam cemiyetlerde bile vakit vakit zuhur eden bir hastalık mihrakı olarak mütalaa edilirdi (Ayverdi 2009: 429).

- Yüklemine göre fiil cümlesidir.
- Anlamına göre olumlu cümledir.
- Yüklemine göre kurallı cümledir.
- Yapısına göre birleşik cümledir.

III. BÖLÜM

TABLolar

1. TABLO (YÜKLEMİNE GÖRE CÜMLE SAYILARI)

YÜKLEMİNE GÖRE CÜMLELER	ADET	TOPLAM CÜMLE SAYISINA ORANI
İsim Cümlesi	1452	%32
Fiil Cümlesi	3118	%68

2. TABLO (ANLAMLARINA GÖRE CÜMLE SAYILARI)

ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER	ADET	TOPLAM CÜMLE SAYISINA ORANI
Olumlu cümle	3551	% 78
Olumsuz Cümle	710	% 15
Soru Cümlesi	219	% 5
Emir Cümlesi	32	% 1
Ünlem Cümlesi	58	% 1

3. TABLO (YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLE SAYILARI)

YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER	ADET	TOPLAM CÜMLE SAYISINA ORANI
Kurallı Cümle	4542	% 99
Devrik Cümle	28	% 1

4. TABLO (YAPILARINA GÖRE CÜMLE SAYILARI)

YAPILARINA GÖRE CÜMLELER	ADET	TOPLAM CÜMLE SAYISINA ORANI
Basit Cümle	913	% 20
Birleşik Cümle	2508	% 55
Sıralı Cümle	554	% 12
Bağlı Cümle	595	% 13

SONUÇ

Son dönem Türk edebiyatının önemli eserlerinden olan “*İbrahim Efendi Konağı*”, Sâmiha Ayverdi’nin tanık olduğu tarihî değişimleri, hayata ve dünyaya bakış açısını sergileyerek kaleme almış olduğu bir kültür hazinesidir. Osmanlı Devleti’nin son dönem sosyal hayatının görüntülerini sunan bu eser 440 sayfadan müteşekkildir. 97.781 kelimele zengin bir sözcük dağarcığı bulunan eserde 3.064 paragraf ve 15.651 satır mevcuttur.

Eserde, Sâmiha Ayverdi’nin % 68 oranında fiil cümlesi, %32 oranında isim cümlesi kullandığı tespit edilmiştir. Bu durum, yazarın durumdan ziyade olayları anlatmaya eğimli olduğunu, fiil ve hareket ifade eden bir üslûba sahip olduğunu gösterir. Bu cümlelerin, çoğunlukla birleşik zamanlı fiillerle kurulmuş olduğu da belirlenmiştir. Eserde et-, eyle-, ol-, kıl- yardımcı fiillerinden oluşan birleşik fiillerde, et- fiilin daha çok kullanıldığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda et-, ol- fiilleri dilimizde en çok kullanılan yardımcı fiillerdir.

İbrahim Efendi Konağı’nda görülen cümleler, yapı itibarıyla çeşitlidir. Metinde ki’li birleşik cümle, ardından basit cümle, takibinde şartlı birleşik cümle görülebilir. Bu durum da metni tekdüze cümle yapısından uzaklaştırır ve esere hareketlilik sağlar. Sâmiha Ayverdi’nin farklı yapıdaki cümleleri bir arada kullanmasından hareketle, eser akıcıdır ve tekdüzelikten uzaktır.

Eserde yer alan cümleler yüklemine göre tasnif edildiğinde, Ayverdi’nin eserinde % 99 oranında kurallı cümle, % 1 oranında da devrik cümle kullandığı görülür. Bu da, Türkçedeki cümle dizilişine uygun bir durumdur. Bu durum Ayverdi’nin Türkçe’nin cümle yapısına uygun hareket ettiğini ve buna büyük önem verdiğini göstermektedir. Kurallı cümleyi sıklıkla kullanması, Ayverdi’nin hayatındaki düzen ve disiplini gösterebilir. Diyalogların fazla olmamasıyla; soru cümlesi, emir cümlesi, ünlem cümlesi az miktarda mevcuttur. Ayverdi’nin yapıcı tutumundan dolayı da, eserde olumlu cümle sayısı olumsuz cümleye oranla yüksek bulunmuştur.

İbrahim Efendi Konağı'nda dikkat çeken bir husus, eserde tek kelimelik cümlelerin çok az olmasıdır. Sâmiha Ayverdi'nin, çoğunlukla uzun cümleler kurduğu görülmüştür. Bu durumun, Ayverdi'nin geniş edebiyat bilgisinden kaynaklandığı düşünülebilir. Eserde diyalog sayısı da azdır ve böylelikle yazar, sürekli anlatım halindedir. Aktardığı bilgileri, detaylar vererek zenginleştirmesi, cümlelerinin uzamasına neden olabilir.

Eserde, olumlu cümlenin olumsuz cümleye hâkimiyeti vardır. Ayverdi, olumsuz cümleyi *İbrahim Efendi Konağı*'nda çok az kullanmışken, cümlelerinin yarısından çoğu da olumludur. Bunda yazarın olaylara bakış açısındaki tutumu, yapıcı tavrı etkili olmuştur.

Yazar, eserinde, yaşadığı döneme ait gelenek ve göreneklerden, adetlerden, mesleklerden sıklıkla bahsetmiştir. Günümüzde kullanılmayan kelime ve kavramları *İbrahim Efendi Konağı*'nda kullanmıştır. Bunları yaparken ayrıntılı bilgiler vererek geniş bilgi dünyasını ortaya koymaktadır.

Sâmiha Ayverdi, *İbrahim Efendi Konağı*'nın takdiminde, eserini; gördüklerini ve yaşadıklarını gelecek nesillere ulaştırma düşüncesiyle yazmış olduğunu söylemektedir. Bu düşünceden hareketle, eserde Ayverdi'nin nasihatçi bir üslup takındığı ve aynı zamanda adeta bir öğretmenmiş gibi, eğitici-öğretici vasıflarının üslubuna yansıdığı görülmektedir.

Mana bütünlüğünü ve devamlılığını güçlendiren cümle başı edatları, *İbrahim Efendi Konağı*'nda görülen bir başka noktadır. Ayverdi, cümle başı edatlarını sıklıkla kullanmıştır.

“Kudretli bir maliyeci olan İbrahim Efendi, artık iktisadî ve mâlî kaynaklarına hâkim olmaktan çıkmış memleketinin kurtuluş yollarını kavrayamıyordu. Zira derî, onun eskiye bağlı görüş sahasını kat kat aşmış bir azamet arz ediyordu.” (Ayverdi 2009: 53)

İbrahim Efendi Konağı'nda Ayverdi'nin paragrafları cümle başı edatlarıyla başlatmış olduğu da görülmüştür. Cümle başı edatlarıyla, yazarın eskiye bağlı kaldığı düşünülebilir.

“Fakat henüz ayakta olan tulûatçılık altın devrini kapamamış ve henüz tuluat üstatları, yerli sanat ve mahallî çeşni piyasasından çekilmemişti. Onun için de halk, garp usûlü temaşa hayâtından ziyâde yerli oyunlara rağbet etmekte ve daha çok Karagözün, meddahın, orta oyununun cazibesi etrafında dönüp durmakta bulunuyordu.” (Ayverdi 2009: 124)

Yazarın, bazı cümlelerin sonuna üç nokta koyduktan sonra diğer cümleye küçük harfle başlaması, eserde görülen bariz üslup özelliklerindendir.

“Ah şır: "Çocuk beni seviyor, yok seni değil asıl beni seviyor.." rekabetinin körpe ve toy bir ruhta yaptığı yıkıntı... bunu, ancak böyle bir tahribata mâruz kalanlar bilebilirdi.” (Ayverdi 2009: 165)

Güçlü tahlil ve tasvirler bulunan eserde, Ayverdi'nin anlatımıyla okuyucu, olayın içine dâhil olur ve o anı yaşıyor gibi hisseder. Bu da Sâmiha Ayverdi'nin dilinin okuyucu üzerindeki etkisini ve Ayverdi'nin eserinde canlı bir dil kullandığını gösterir.

Son olarak, eserimizi ön planda tutarak şunları söyleyebiliriz ki; Ayverdi'nin cümle yapıları Türkçe'nin geleneksel özelliğine uygunluk gösterir. Medeniyetimizi ve günlük hayatımızı anlatan her türlü kelime ve kavram Ayverdi'de görülmektedir. Cümleleri anlaşılır, metin akıcıdır. Bu da meramını kolay ifade ettiğini gösterebilir. Farklı cümle yapılarında cümleler kullanarak metni monotonluktan kurtarmıştır. Metne akıcılık ve hareketlilik getirmiştir.

Eserini mesaj verme kaygısıyla kaleme alan ve bunu eserin takdim yazısında ifade eden yazar, bu amacında başarılı olmuş ve de eserleri kalıcılığı sağlayıp günümüze kadar gelmiştir.

KAYNAKÇA

Basılı Kaynaklar

- ARSLAN, Ergüç, “İbrahim Efendi Konağı”, *Çağrı Dergisi*, S: 80, s. 13-18 Eylül, Konya 1964.
- AÇIKGÖZ, Halil, “Sâmiha Ayverdi’nin Dili ve Üslûbu”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, S:4 s. 39-45, İstanbul 1988.
- ATABAY, N., S.ÖZEL ve A.ÇAM: “Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi”, TDK Yayınları, Ankara 1981.
- ATLANSOY, Hüseyin, “İbrahim Efendi Konağının Serencâmı”, *Kaşgar Dergisi*, s. 43-50 Mayıs 1999.
- AYVERDİ, E. Hakkı, “İstanbul Türkçesi Üzerine Bir Dil Anketi”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, S:1 s. 45-52 İstanbul 1972.
- AYVERDİ, Sâmiha: “Aşk Budur”, Marifet Basımevi, İstanbul 1938.
- _____ : “Yeryüzünde Birkaç Adım”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1984.
- _____ : “Rahmet Kapısı”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1988.
- _____ : “Türkçenin Nakışları”, Haz. Kâzım Yetiş, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1993.
- _____ : “Türk Tarihinde Osmanlı Asırları”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1999.
- _____ : “Mesihpaşa İmamı”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2000.
- _____ : “Batmayan Gün”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2001.
- _____ : “Boğaziçi’nde Tarih”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2002a.
- _____ : “Râtibe”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2002b.
- _____ : “İki Âşinâ”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2003a.
- _____ : “Kenan Rifâi ve 20. Asrın Işığında Müslümanlık”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2003b.
- _____ : “Kölelikten Efendiliğe”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2003c.
- _____ : “İnsan ve Şeytan”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2004a.
- _____ : “Ah Tuna Vah Tuna”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2004b.
- _____ : “Ezelî Dostlar”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2004c.
- _____ : “Türk-Rus Münâsebetleri ve Muharebeleri”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2004d.
- _____ : “Bağ Bozumu”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005a.
- _____ : “Mabette Bir Gece”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005b.
- _____ : “Mülakatlar”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005c.
- _____ : “Ateş Ağacı”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005d.
- _____ : “Yaşayan Ölü”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005e.
- _____ : “Türkiye’nin Ermenî Meselesi: Bir Şehid Anasına Tarihin Söyledikleri”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005f.
- _____ : “Misyonerlik Karşısında Türkiye”, Kubbealtı Neşriyatı İstanbul 2005g.
- _____ : “Bir Dünyadan Bir Dünyaya”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005h.
- _____ : “Mülakatlar”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005ı.

- _____ :“*Abide Şahsiyetler*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2006a.
- _____ :“*Dünden Bugüne Ne Kalmıştır*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2006b.
- _____ :“*Millî Kültür Mes’eleleri ve Maârif Davamız*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2006c.
- _____ :“*Küplüce’deki Köşk*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2006d.
- _____ :“*Son Menzil*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007a.
- _____ :“*İstanbul Geceleri*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007b.
- _____ :“*Dost*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007c.
- _____ :“*Hancı*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007d.
- _____ :“*Ne İdik Ne Olduk*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007e.
- _____ :“*Yusufçuk*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007f.
- _____ :“*Edebî ve Manevî Dünyası İçinde Fatih*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2008a.
- _____ :“*Hatıralarla Başbaşa*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2008b.
- _____ :“*Yeryüzünde Birkaç Adım*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2008c.
- _____ :“*Mektuplardan Gelen Ses*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2008d.
- _____ :“*Rahmet Kapısı*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2008f.
- _____ :“*Hey Gidi Günler Hey*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2008g.
- _____ :“*Dile Gelen Taş*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2008h.
- _____ :“*Yolcu Nereye Gidiyorsun?*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2009a.
- _____ :“*İbrahim Efendi Konağı*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2009b.
- BANARLI, N. Sami, “*Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*”, Tarihi Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C:2 , s.1232-1235, İstanbul1971.
- BANGUOĞLU, Tahsin: *Türkçenin Grameri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2004.
- BİLGEGİL, Kaya: “*Türkçe Dilbilgisi*”, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984.
- _____ , “*Kaybolan İstanbul Türkçesi*”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası* S:1 s.60-72 İstanbul, 1972.
- BİNARK, İsmet: “*Sâmiha Ayverdi’nin Mektupları*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2002.
- _____ :“*Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası-2*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007.
- ÇUHADAROĞLU, Yusuf Serdar, “*Sâmiha Ayverdi Konuşuyor (Mülâkat)*” *Tepe Edebiyat Sanat, Fikir ve Kültür Dergisi*, 3 (29), s.8 Aralık 1993.
- DELİORMAN, Altan:“*İşiklı Hayatlar*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2004.
- DİZDAROĞLU, Hikmet: “*Tümce Bilgisi*”, TDK Yayınları, Ankara 1976.
- DURSUN, HALUK, “*Vakıfları Anma*” *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, 29 (3), s. 10-19, Temmuz 2000.
- EDİSKUN, Haydar: “*Türk Dilbilgisi*”, Remzi Kitabevi, İstanbul 2010.
- ERGİN, Muharrem: “*Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul 2012.
- GENCAN, Tahir Nejat: “*Dilbilgisi*”, Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, Ankara 2007.
- GÖZE, Hicran: “*Mâverâdan Gelen Ses*”, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005.
- GÜLENSOY, Tuncer: “*Türkçe El Kitabı*”, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

- GÜNER, Ağâh Oktay, “*Sâmiha Ayverdi Üzerine*”, Türk Edebiyatı Dergisi, s.50-52 Haziran 1986.
- HATİBOĞLU, Vecihe: “*Türkçenin Söz Dizimi*”, TDK Yayınları, Ankara 1972.
- HENGİRMEN, Mehmet: *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara 1995.
- İŞİK, İhsan: “*Ayverdi, Sâmiha*”, Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi, Ankara 2001.
- : “*Ayverdi, Sâmiha*”, Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi, s. 521-524 Ankara 2006.
- KABAKLI, Ahmet, “*Tercüman gazetesi*”, 6 Temmuz 1964.
- : “*Ayverdi, Sâmiha*”, *Türk Edebiyatı*, C:5, s.45-51, İstanbul 2002.
- KARAAĞAÇ, Günay: “*Türkçenin Söz Dizimi*”, Kesit Yayınları, İstanbul 2012.
- KARAHAN, Leyla, “*Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine*” *Türk Dili*, Temmuz 2000.
- : “*Türkçede Söz Dizimi*,” Akçağ Yayınları, Ankara 2012.
- KARAÖRS, Metin: “*Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*”, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1993.
- KIRZIOĞLU, Banıççek: “*Sâmiha Ayverdi Hayatı ve Eserleri*”, Tez (Doktora), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 1990.
- KIZILTUĞ, Fırat, “*Sâmiha Ayverdi’nin Eserlerindeki Mûsikî unsuru*”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası* s.96-101 yıl:34, S:2, Nisan 2005.
- KOCAKAPLAN, İsa, “*İhtişamdan Çöküşe*”, *Türk Edebiyatı Dergisi*, S:379 s.12-16 Mayıs 2005.
- KOÇU, Reşat Ekrem: “*Ayverdi, Sâmiha*”. İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyatı, s. 1664-1666 İstanbul 1960.
- KURDAKUL, Şükran: “*Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*”, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1983.
- KÜKEY Mazhar: “*Türkçenin Söz Dizimi*”, Kardeş Yayınları, Ankara 1975.
- NİDA, Ömer: “*Kadın Romancılarımız*”, Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul 1991.
- ORTAYLI, İlber: “*İstanbul’dan Sayfalar*”, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., s. 21-25, İstanbul 2003.
- ÖZKAN M. ve V. SEVİNÇLİ: “*Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*,” Akademik Kitaplar, İstanbul 2011.
- ÖZTUNA Yılmaz, “*Hey Gidi Günler Hey*”, Tercüman Gazetesi, 12 Nisan 1988.
- SORGUN, Hüseyin, “*Dile Gelen Taş*”, Zaman Gazetesi (İlave), s. 28 7 Kasım 1999.
- ŞİMŞEK, Rasim: “*Örneklerle Türkçe Söz Dizimi*”, Kuzey Gazetecilik, Trabzon 1987.
- ULUANT, Zeynep, “*Bir Kadın Yazar Üzerine: Sâmiha Ayverdi*” *E (Aylık Kültür ve Edebiyat Dergisi)*, (29), s. 101-103, Ağustos 2001.
- VAROĞLU, Hamdi, *Cumhuriyet gazetesi*, 12 Nisan 1964.
- YARDIM, Mehmet Nuri: “*Romancılar Konuşuyor*”, Kaknüs Yayınları, s.23-27, İstanbul 2000.
- , “*Bir Devrin Sonu: İbrahim Efendi Konağı*”, Hece Dergisi, Yıl:6 S: 65/66/67 s.671-678 Mayıs/Haziran/Temmuz 2002.
- : “*Hakk’a Adanmış Bir Ömür: Sâmiha Ayverdi*” Ortadoğu Kitap İlavesi, 1 (17), s. 5-6, 12 Eylül 2005.
- YETİŞ, Kazım, “*Sâmiha Ayverdi’nin Edebî Şahsiyeti ve Üslubu*” Türk Kültürüne Hizmet Edenler, 1.Panel (30 Nisan 1994). 24-36, İstanbul 1997.

————— : “*Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası*”, Kubbealtı Neşriyatı, s. XII-XIII, İstanbul 1999.
ZÜLFİKÂR, Hamza, “Girişik Cümle Sorunu”, *Türk Dili*, Haziran 1995.

İnternet Kaynakları

1. <http://www.samihayverdi.org>
2. <http://www.kubbealti.org.tr>
3. <http://www.tdk.gov.tr>
4. <http://www.belgeler.com>
5. <http://www.turkishstudies.net>

